

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO
MINISTERIJA**

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ TYRIMŲ MOKSLINIS CENTRAS**

PEDAGOGINIŲ PSICHOLOGINIŲ TARNYBŲ VEIKLOS VEIKSMINGUMAS

TYRIMO ATASKAITA

Tyrimą atliko:

Prof.dr. Jonas Ruškus (tyrimo vadovas)

Šiaulių universiteto

Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedros profesorius

Socialinių tyrimų mokslinio centro direktorius

Doc. dr. Algirdas Ališauskas

Šiaulių universiteto

Specialiosios pedagogikos katedros vedėjas, docentas

Doktorantė Odeta Šapelytė

Šiaulių universiteto

Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedros lektorė

Socialinių mokslų (edukologija) doktorantė

2006

Tyrimo ataskaita PPT VEIKLOS VEIKSMINGUMAS

- Užsakovas: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija
A.Volano g. 2/7, Vilnius, LT-01516.
- Vykdytojas: Šiaulių universitetas,
Socialinių tyrimų mokslinis centras
Architektų, 1., Šiauliai, LT- 78366.
- Partneriai: Šiaulių universitetas,
Socialinės gerovės ir negalės studijų fakultetas,
Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedra ir
Specialiosios pedagogikos katedra
P. Višinskio 25, Šiauliai, LT-76351.

Tyrimo vadovas:
Prof. dr. Jonas Ruškus

Tyrėjai - grupės nariai:
Doc. dr. Algirdas Ališauskas
Doktorantė Odeta Šapelytė

Tyrėjai - asistentai:
Socialinės gerovės ir
negalės studijų fakulteto:

Specialiosios pedagogikos
katedros lektorė
Dr. Lina Miltenienė

Socialinės pedagogikos
studijų programos magistrantės:
Jurgita Mikelevičiūtė
Jūratė Kalinauskaitė

Specialiosios pedagogikos
studijų programos magistrantės:
Loreta Martinaitienė
Laima Gudonienė

TURINYS

IVADAS. METODOLOGINĖ TYRIMO APIBRĖŽTIS.....	4
Tyrimo apibrėžtis (tikslas, uždaviniai, objektas ir jo operacionalizacija)	4
Tyrimo metodai ir imtis	7
1. PEDAGOGINĖS PSICHOLOGINĖS TARNYBOS: BESIKEIČIANTI IR BESIMOKANTI ORGANIZACIJA.....	16
1.1. Kaip keitėsi PPT misija ir veikla?	16
1.2. Kokie PPT veiklos prioritetai?	20
1.3. PPT kaip paramos vaikui, šeimai ir mokyklai organizacija: naujos paradigmos link	23
2. ..VAIKO PSICHOPEDAGOGINIO VERTINIMO DOKUMENTŲ ANALIZĖ: DIAGNOSTIKA AR ĮGALINIMAS?	29
2.1. Ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai.....	29
2.2. Vertinamoji informacija	30
2.3. Rekomendacinė informacija	35
2.4. Išvados	39
3. PPT BENDRAVIMO SU MOKYKLomis IR ŠEIMOMIS POBŪDIS.....	41
4. PPT SPECIALISTŲ, TĖVŲ, MOKYKLOS ATSTOVŲ APKLAUSA: BŪKLĖS IR POREIKIO VERTINIMAS.....	44
4.1. PPT veiklos funkcijų identifikavimas.....	44
4.2. PPT funkcija – vertinimas	45
4.3. Rekomendacijų rengimas	57
4.4. Formalūs dokumentai kaip vaiko pagalbos individualizavimo priemonė	68
4.5. PPT ir šeimos santykiai	73
4.6. PPT ir mokyklos santykiai.....	79
4.7. Mokymo (-si) / atvirumo patirčiai funkcijos realizavimas	89
4.8. Pagalbos organizavimas	97
4.9. Informacijos apie teikiamas paslaugas prieinamumas.....	107
4.10.Laiko derinimas ir tolygus paskirstymas	115
4.11.PPT mobilumas.....	119
4.12.PPT funkcijų būklės ir poreikio vertinimas: apibendrinta respondentų nuomonė	122
4.13.Išvados ir apibendrinimai	128
5. VAIKŲ NUOMONIŲ APIE SPECIALIAJĄ PEDAGOGINĘ PAGALBĄ ANALIZĖ.....	133
6. ATVEJŲ ANALIZĖ	147
APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS	184
REKOMENDACIJOS.....	187

IVADAS. TYRIMO METODOLOGINĖ APIBRĖŽTIS.

Tyrimo apibrėžtis

2005 metais Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinis centras drauge su partneriais (Šiaulių universiteto Socialinės pedagogikos ir psichologijos bei Specialiosios pedagogikos katedra) atsiliepė į Švietimo ir mokslo ministerijos kvietimą atlikti Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklos veiksmingumo tyrimą, ir, po konkurso, buvo pakviestas atlikti šį tyrimą. Subūrus tyrėjų komandą, 2006 sausio – rugpjūčio mėnesiais tyrimas buvo atliktas, o rugsėjo mėnesį Švietimo ir mokslo ministerijai įteikta tyrimo ataskaita.

Tyrimas atliktas remiantis visomis socialinio tyrimo tradicijomis: buvo apsibrėžiamas tyrimo objektas, dalykas, tikslas, numatomi tyrimo uždaviniai, siekiama kuo didesnio tyrimo reprezentatyvumo, atlikta tyrimo objekto operacionalizacija, taikomi ir derinami tarpusavyje kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai (atlikta vadinamoji trianguliacija, žiūrėjimas į tyrimo objektą iš įvairių kampų), konstruojami keli tyrimo instrumentai, racionalizuotas tyrimo organizavimas ir procedūros.

Tyrimo pradžioje buvo apsibrėžiami ir tikslinami **tyrimo objektas, dalykas ir tikslas**, nusakantys tyrimo kryptį, turinį, esmę:

Objektas:

Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklos veiksmingumas.

Tyrimo dalykas:

Pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo organizavimas derinant skirtingų dalyvių (vaiko, tėvų, pedagogų, specialistų) poreikius, galimybes, resursus.

Tikslas:

Atskleisti Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklos veiksmingumą įvertinant PPT atliekamų funkcijų realizavimo ypatumus (raišką, procedūras, naudas, kryptingumus, sąveikas) ir nustatant PPT veiklos prioritetus ir plėtros galimybes.

Tyrimo tikslui įgyvendinti tam tikrais etapais buvo realizuoti tyrimo **uždaviniai**.

1. Remiantis teorine¹ ir praktine² patirtimi buvo atskleisti Pedagoginės psichologinės tarnybos veiklos funkcijų³, SUK funkcijų⁴ realizavimo, tėvų ir vaiko poreikių pedagoginei ir psichologinei pagalbai tenkinimo aspektai.
2. Taikant turinio analizės metodą atlikta Pedagoginės psichologinės tarnybos ir Specialiojo ugdymo komisijos praktikoje naudojamų dokumentų pavyzdžių bei užpildytų šių dokumentų analizė.
3. Taikant kiekybinį standartizuotą apklausos raštu metodą, apklausti mokyklų Specialiojo ugdymo komisijų nariai. Šia apklausa buvo atskleistos praktiškai realizuojamos bei pageidaujamos Pedagoginių psichologinių tarnybų funkcijos, formalieji specialiosios pagalbos teikimo mokyklose rodikliai, vaiko ir šeimos psichologinės pedagoginės pagalbos poreikiai bei galimybės juos tenkinti, išskiriant esminius sunkumus bei pasiekimus, įvertinant esamą būklę ir plėtros poreikius.
4. Standartizuotu kiekybiniu apklausos būdu buvo apklausti Pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai⁵. Tuo buvo siekiama atskleisti specialistų nuomonę apie Pedagoginės psichologinės tarnybos veiklą (t.y. apie vaikų ir šeimos pedagoginės psichologinės pagalbos

¹ Ališauskas, A. (1996). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas. Šiauliai; Ališauskas, A. (2004). Vaiko psichopedagoginio įvertinimo prioritetai pedagoginėse psichologinėse tarnybose. *II pasaulio lietuvių psichologų konferencija. Konferencijos medžiaga*. vilnius, p.8-11; Ališauskas, A. (2004). Metodologiniai ir praktiniai vaiko vertinimo aspektai. *Informacinis leidinys „Švietimo naujienos“ Nr. 2(1777), priedas „Mes esame“ Nr.5 (2004 01 28), p.1-3*; Ališauskas, A. (2004). Priorities in psycho-pedagogical evaluation of children in pedagogical-psychological service. *ATTE Spring University 2004: European added value in teacher education: The role of teachers as promoters of basic skills acquisition and facilitators of learning*. Tartu. Ruškus, J., Miltenienė, L., Ališauskas, A. (2003). Tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, nuostatų į dalyvavimą ugdymo procese struktūra ir raiška. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), 24-37; Ruškus, J., Ambrukaitis, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), 61-72; Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos ir modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), 75-86; Ruškus, J. (2000). Negalės fenomenas. Šiauliai; Ruškus J., Merkys, G. (2000) Les attitudes professionnelles des éducateurs specialises en Lituanie: les particularites socioculturelles. *Nouvelle Revue de l'ALS. Europe integrasion*, 10, 138-151.

² Tyrimo atlikėjai (A.Ališauskas, O. Šapelytė) dirba Šiaulių miesto pedagoginėje psichologinėje tarnyboje. Darbo patirtis tarnyboje bei galimybė stebėti vykstančius procesus iš vidaus tyrėjams leidžia geriau įsigilinti į įvairius psichologinių pedagoginių tarnybų veiklos vidinius bei išorinius aspektus. Taip pat tyrimo atlikėjai (A. Ališauskas ir O. Šapelytė) jau turėjo patirties atliekant Švietimo ir mokslo ministerijos tyrimą, susijusį su pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis („Pedagoginių psichologinių tarnybų organizavimo ir veiklos planavimo prioritetai tenkinant specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius“ – tyr. vadovas dr.A. Ališauskas).

³ Pažinimo-įvertinimo, konsultavimo, metodinės, organizavimo, visuomenės švietimo, tyrimų funkcijos

⁴ Vertinimo, rekomendacijų teikimo, konsultavimo, programų aprobavimo ir kt. funkcijos

⁵ PPT tarnybų vadovai, specialieji pedagogai, psichologai ir socialiniai pedagogai.

- poreikius, jų pobūdį, pagalbos vaikui ir šeimai organizavimo ir teikimo procesą) tarnybos atliekamų pagrindinių funkcijų aspektu įtraukimo, įgalinimo, partnerystės kontekste.
5. Standartizuotu kiekybiniu apklausos būdu buvo apklausti tėvai, kurių vaikai buvo vertinami ir konsultuojami Pedagoginėse psichologinėse tarnybose. Tuo buvo siekiama atskleisti, kaip tėvai vertina PPT funkcijų realizavimą, funkcijų plėtotės galimybes, kaip tėvų nuomonė konverguoja ir diverguoja su PPT specialistų ir SUK narių nuomonėmis.
 6. Pusiaus standartizuoto interviu būdu buvo apklausti mokyklų Specialiojo ugdymo komisijų (SUK) nariai. Apklausa buvo siekiama atskleisti, kaip PPT paslaugų vartotojai vertina PPT atliekamas funkcijas.
 7. Atliktos atvejų analizės, kokybiniu pusiau standartizuotu interviu metodu apklausiami konkrečių situacijų dalyviai, t.y. su pagalba susiję asmenys (tėvai, pedagogai). Atvejo analizėmis buvo siekiama atskleisti, su kokiomis PPT veiklos funkcijų realizavimo problemomis susiduria visi vaiko psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso dalyviai, kaip jie įveikia (arba neįveikia) iškilius klausimus, sunkumus, naujus iššūkius. Be to, buvo siekiama atskleisti vaiko psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso naujas galimybes aktualizuojant įgalinimą, įtraukimą, partnerystę. Atvejų analizės atskleidė vaiko psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso atvejų įvairovę, leido tyrėjams PPT veiklos veiksmingumą vertinti situacijų unikalumo bei jų universalumo aspektais.
 8. Kokybiniu pusiu standartizuotu interviu metodu atskleista vaikų nuomonė apie pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo procesą.
 9. Remiantis tyrimo rezultatais pateiktos išvados apie PPT veiklos veiksmingumą ir suformuluotos rekomendacijos, kaip tobulinti Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklą įgalinimo, įtraukimo, partnerystės kryptimis.

Remiantis PPT funkcijų apibrėžimais ir įgalinimo bei partnerystės teoriniais – metodologiniais pagrindais, buvo atlikta tyrimo objekto **operacionalizacija**. Operacionalizacijos procedūra siekiama detalizuoti, konkretizuoti tyrimo objektą, jį struktūruojant atskleisti jo detalų turinį, taip pasirengti tyrimo instrumentų kūrimui bei duomenų struktūravimui. Žemiau pateikiama hipotetinė (t.y. pačių tyrėjų apsibrėžta) pedagoginės psichologinės tarnybos veiksmingumo operacionalizacija, atskleidžiamos ir konkretizuojamos tyrimo diagnostinės sritys ir požymiai:

PPT paslaugų (PAGALBOS) prieinamumas:

- PPT teikiamų paslaugų išorinis prieinamumas:
 - komandos mobilumas;
 - paslaugų laukimo ir gavimo laiko sąnaudos ir jų santykis;
 - lankstumas;
 - komandos sudėtis, specialistų kvalifikacija;
- Vidiniai paslaugų prieinamumo veiksniai:
 - mokyklos bei šeimos nuostatos PPT bei jose dirbančių specialistų atžvilgiu (vizitinė PPT kortelė dalyvių požiūriu);
 - PPT ir mokyklų specialistų, PPT specialistų ir šeimos santykis (PPT specialistų bendravimo/bendradarbiavimo su mokykla ir šeima stilius);
 - Individuali prieiga (pagalba derinama su pagalbos gavėjų individualiais poreikiais ir galimybėmis⁶).

Latentiniai pagalbos mokyklai bei vaikui ir šeimai veiksniai:

- Formalios (oficialios, dokumentuose reglamentuotos) ir neformalios (dalyvių subjektyviai suvoktos (PPT specialistų, SUK, tėvų ir vaikų) pedagoginės psichologinės pagalbos vaikui ir šeimai organizavimo koncepcijų sutapimai ir nesutapimai;
- Praktiškai realizuojamų Pedagoginių psichologinių tarnybų funkcijų ir su pagalbos situacija pedagoginėje psichologinėje tarnyboje susijusių dalyvių pageidaujamų funkcijų sutapimai ir nesutapimai;
- Vertinimo ir rekomendacijų santykis Pedagoginės psichologinės tarnybos pagalbos organizavimo procese.

Pedagoginės psichologinės tarnybos veiklos resursai (Pagalbos poreikių tenkinimo (pagalbos organizavimo) resursai) ir jų valdymas:

- Komandos turinys bei komandinis darbas;
- Tėvų įtraukimas į pagalbos organizavimo procesą: įtraukimas į situacijos vertinimo, pagalbos modelio kūrimo ir realizavimo procesą (*šeimos įgalinimas*);
- Vaikų įtraukimas į pagalbos organizavimo procesą.
- Mokyklų specialistų (specialiojo ugdymo komisijos narių) bei pedagogų įtraukimas į pagalbos organizavimo procesą;
- Žinios apie mokyklų bendruomenės (vaikų ir jų šeimų, pedagogų, specialistų) realius pagalbos poreikius;
- PPT specialistų mokymasis, dalinantis gerąja patirtimi, telkiant specialistų grupes atvejo analizėms, kuriant naujas pagalbos vaikui ir šeimai strategijas

PPT pagalbos vaikui ir šeimai bei mokyklai organizavimo proceso valdymas:

- Pagalbos tęstinumas/pagalbos koncepcijos perimamumas;
- Metodinė veikla⁷ – aiškiai numatyti pagalbos žingsniai siekiant užsibrėžtų tikslų;
- PPT funkcijų supratimas ir jų realizavimas bendradarbiavimo su mokyklų SUK aspektu;
- PPT pagalbos vaikui ir šeimai vizija.

Tyrimo metodai ir imtis

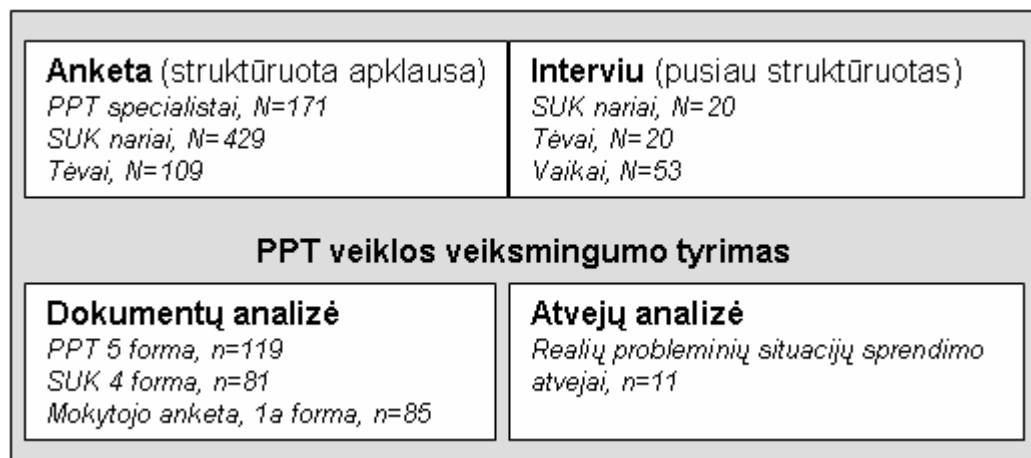
Ypač šiame tyrime buvo svarbus klausimas apie tai, kaip surinkti tinkamą ir patikimą informaciją apie PPT veiklos veiksmingumą. Kiek specialistų, pedagogų, tėvų, vaikų apklausti? Kaip pasiekti tyrimo reprezentatyvumo? Kaip suderinti reprezentatyvumo problemą, kuri yra daugiau orientuota į bendrumų atskleidimą, su situacijų unikalumo problema, kuri yra daugiau orientuota į praktikos įvairovės atskleidimą? Kaip naudoti ir derinti kiekybinę ir kokybinę analizės prieigas? Kaip pasiekti informacijos patikimumą ir išsamumą derinant kiekybines ir kokybines analizės prieigas, siejant objektyvią bei subjektyvią informaciją? Kokia imtis, jos dariniai, bene labiausiai atspindėtų realią

⁶ Angl. *Meeting demands kaip paslaugų efektyvumo kriterijus* (Maes, B., Geeraert, L & Van den Bruel, B. (2000). Developing a model for a quality evaluation in residential care for people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, vol. 44, part 5, 544-522.

⁷ Angl. *Methodical action (t.p)*

psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso praktiką? Kokie metodai tinkamiausi skirtingoms respondentų grupėms? ir t.t.

Kaip matyti iš tyrimo uždavinių, tyrime pasirinktas kompleksinis PPT veiklos veiksmingumo analizės kelias. Tyrimo kompleksiskumas pasireiškia tuo, kad yra naudojami įvairūs tyrimo instrumentai, metodai, be to, yra įvairios tyrimo imtys, skirtingos respondentų grupės. Buvo siekiama kuo labiau susieti tyrimo metodus ir imtį taip, kad PPT veiklos veiksmingumas būtų analizuojamas įvairiais pjūviais, iš įvairių pozicijų. Vienais atvejais pasirinkti skirtingi metodai, nes buvo siekiama geriau išryškinti atskirų respondentų grupių nuomones, patirtis (pusiau struktūruoti interviu), kitais atvejais buvo naudojamas visas grupes apimantis metodas, kad būtų galima tirti nuomonių skirtumus ir panašumus (anketa, kiekybinė apklausa) arba labiau atskleisti realių probleminių situacijų sprendimo atvejų procesus (atvejų analizė). Dar kitais atvejais tirti veiklos, susijusios su psichopedagoginiu vertinimu, produktai (dokumentų analizė) (žr. 1 pav.).

1 pav. Tyrimo imties ir tyrimo metodų struktūra

Anketa (struktūruota apklausa raštu): instrumentas, imties struktūra, charakteristika.

Nuomonių tyrimo anketa apie PPT veiklos veiksmingumą.

Buvo siekta išsiaiškinti, kaip PPT veiklos veiksmingumą vertina įvairūs psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso dalyviai – PPT specialistai, mokyklų atstovai (SUK nariai) ir tėvai. Remiantis tyrimo objekto operacionalizacija, buvo parengta struktūruota, uždaro tipo, anketa. Anketos struktūra iš esmės atspindėjo tiek PPT veiklos funkcijas, tiek teorines metodologines pozicijas. Anketa sudarė 12 diagnostinių blokų ir 123 požymių. Reikia pažymėti, kad visiems dalyviams – PPT specialistams, SUK nariams bei tėvams buvo užduoti tie patys klausimai (vienodi

diagnostiniai blokai ir požymiai), išskyrus socialinių demografinių respondentų duomenų bloką (anketos pateiktos prie ataskaitos esančiame priede).

Tai, kad skirtingoms respondentų grupėms buvo pateikiami tokie pat klausimai, leido ne tik išsiaiškinti respondentų nuomones, vertinimus, bet ir juos tarpusavyje statistiškai palyginti. Respondentų nuomonių lyginimas suteikė daug papildomos informacijos apie tai, kad PPT funkcijos nėra vienpusiška ir statiška duotybė, o yra ir turi būti įvairių dalyvių lūkesčių, nuomonių, vertinimų derinys (konstruktas), t.y. funkcijos yra kuriamos, realizuojamos ir vertinamos visų dalyvių kartu.

Labai svarbus anketos bruožas yra tas, kad klausimai (PPT veiklos požymiai) buvo orientuoti ir į esamos būklės vertinimą ir į poreikius, kitaip tariant, pokyčių būtinybę, kryptingumą. Respondentai turėjo galimybę atskirti padėties vertinimą nuo savo poreikių pabrėžimo. Dar kitas labai svarbus anketos bruožas yra tas, kad anketa turėjo edukacinį aspektą ir poveikį. Anketoje buvo galima nesunkiai įžvelgti ne tik realias PPT veiklos funkcijas, jų požymius, bet ir PPT veiklos galimybes, siekiamybes. Tai patvirtino ir respondentų prierašai anketose, kuriuose jie minėjo „Klausimai labai įdomūs, vertingi, reikalingi, nuoseklūs, išsamūs, verčiantys susimąstyti. („Ši anketa paliko daug minčių ateičiai, pamąstymams, kaip gerinti PPT darbą. Į ką atkreipti dėmesį bendraujant ir bendradarbiaujant su mokyklomis, pedagogais, įv. sričių specialistais ir tėvais, kad galėtume geriau pažinti vaiką ir teisingiau įvertinti jo galimybes. Ši anketa – tai dovana naujai įsteigtoms tarnyboms. Ačiū, Jums, Mielieji, už Tai. Su pagarba ir dėkingumu“; „Puiki galimybė atlikti savo tarnybos savianalizę, „funkcijų inventorizaciją“). Tiesa, buvo ir kritinių pastabų anketos atžvilgiu, tačiau jos buvo mažai argumentuotos („Keistokai suformuluoti klausimai ir atsakymų variantai“; „Netinkamai suformuluoti anketos klausimai. Neįmanoma žmoniškai atsakyti“).

Tyrimo duomenų apdorojimui pasitelktos statistinės analizės procedūros: aprašomoji statistika (procentai, vidurkiai, standartinis nuokrypis), neparametriniai testai (Kruskal-Wallis), faktorinė ir reliabilumo analizės.

Imties struktūra, charakteristika, atranka.

Mokyklų SUK narių apklausa. Tyrimo pradžioje buvo sudarytas visų Lietuvos vidurinių, pagrindinių bei pradinių mokyklų sąrašas. Sąrašas sudarytas remiantis AIKOS (atviros informavimo, konsultavimo, orientavimo sistemos) duomenimis (sąrašas sudarytas, remiantis 2006-02-18 pateiktais duomenimis). Iš viso tuo metu Lietuvoje buvo 1166 mokyklų. Panaudojant sisteminę atranką iš mokyklų sąrašo buvo atsitiktinai parinktos 106 mokyklos (t.y. kas 11-ta sąrašė buvusi mokykla). Į imtį buvo papildomai įtrauktos 10 pačios didžiausios apskričių centruose esančios

mokyklos. Galutinis mokyklų skaičius, turėjusių dalyvauti apklausoje, buvo 116 mokyklų. Tačiau realiai tyrime sutiko dalyvauti 108 mokyklos iš visų Lietuvos regionų⁸.

Tyrimo metu, prieš išsiuntinėjant anketas į mokyklas buvo atlikti kelios būtinos procedūros:

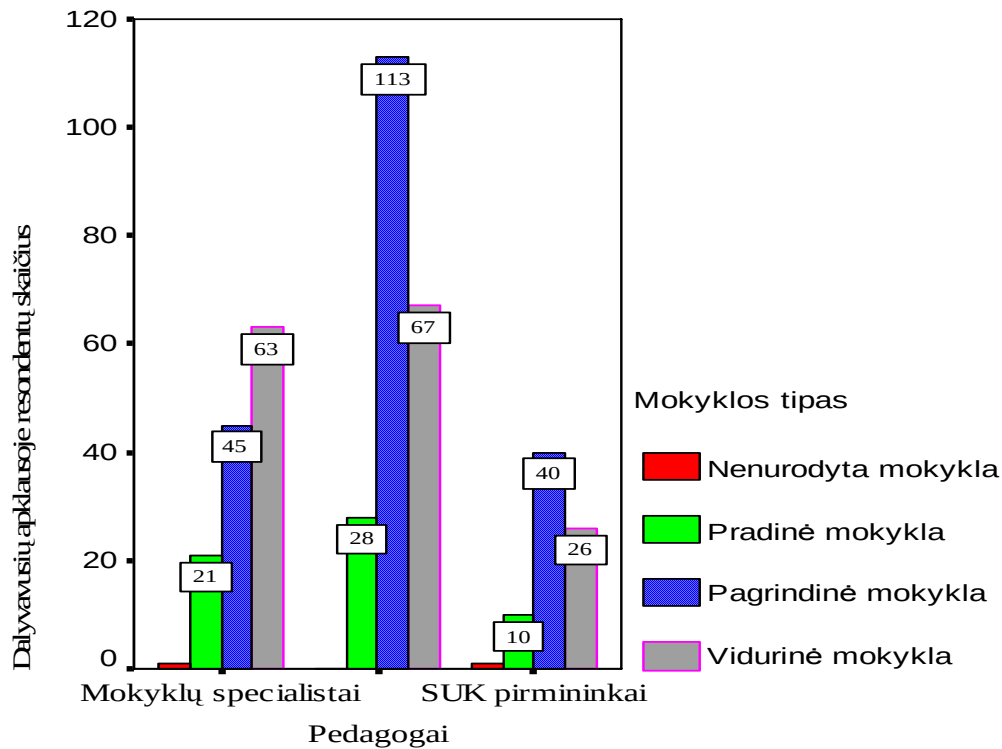
- *Skambučiai į mokyklas.* Tyrimo metu buvo skambinta į kiekvieną mokyklą ir bendrauta su SUK pirmininkais (t.y. mokyklų direktorių pavaduotojais). Mokyklose, kur nebuvo tokių pavaduotojų, bendrauta su direktoriais (dažniausiai pradinėse mažose kaimo vietovių mokyklose). Pokalbių metu mokyklos buvo kviečiamos dalyvauti tyrime ir išreikti savo bendravimo patirtį su PPT, išsakyti glūdinčias problemas bei pagyrimus PPT specialistų atžvilgiu (anketos gale buvo pateiktas atviro tipo klausimas, į kurį daugelis mokyklų atstovų atsakė). Pokalbių metu buvo tariamasi dėl siunčiamų anketų kiekio (priklausomai nuo SUK sudėties bei SUK pirmininko pasiūlymų), dėl anketų grąžinimo procedūros (visiems buvo pranešta, jog kartu su anketomis bus gauti papildomi vokai su apmokėtomis pašto išlaidomis, kad mokykloms nekiltų papildomų rūpesčių ir išlaidų). Su trečdaliu mokyklų SUK pirmininkais buvo tariamasi ir dėl dokumentų formų siuntimo (nepažeidžiant asmens, tarnybos, mokyklos anonimiškumo principo). Toks bendravimas su mokyklomis leido tyrėjams užmegzti konstruktyvų dialogą su mokyklomis.
- *Anketų paketų paruošimas mokykloms.* Kiekvienai mokyklai buvo paruoštas paketas, kurios turinį sudarė atitinkamai sutartas su SUK pirmininkais anketų skaičius (nuo 3 iki 10 daugiausiai), kreipimosi laiškas dėl dalyvavimo tyrime (laiškas pridedamas 1 priede), ŠMM kvietimas dalyvauti tyrime (žr. 1 priedą), papildomas vokas su apmokėtomis pašto išlaidomis, bei papildomas laiškas trečdaliui mokyklų su konkrečiu prašymu dėl dokumentų formų siuntimo (pridedama 1 priede).

Išsiųstos 522 anketos. Grįžo 429 anketos iš 93 mokyklų (grįžtamumo iš mokyklų kvota buvo labai aukšta, net 86%; anketų grįžtamumo kvota buvo 82%. Tokią aukštą grįžtamumo kvotą lėmė tiesioginis bendravimas su mokyklomis, sukurta bendradarbiavimo atmosfera)⁹.

Pakviestų tyrime dalyvauti mokyklų skaičius skirtinguose rajonuose atsispindi 2 pav.

⁸ Aštuonios įvairaus profilio mokyklos, daugiausiai pagrindinės, atsisakė dalyvauti apklausoje, motyvuodamos tuo, jog mokykloje nėra arba yra tik keli specialiųjų poreikių vaikai (pačių mokyklų tvirtinimu).

⁹ Vėliau (po sutarto laiko) grįžo dar apie 20 anketų, kurios jau nebuvo įtrauktos į tyrimo imtį).

3 pav. SUK narių, dalyvavusių apklausoje, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

PPT specialistų apklausa. Iš kiekvienos PPT buvo apklausti PPT direktorius, specialusis pedagogas, psichologas ir socialinis pedagogas (nesant socialiniam pedagogui, anketą užpildyti buvo prašomas logopedas). Į tyrimo imtį buvo įtrauktos visos Lietuvoje esančios PPT (iš viso 52 PPT).

Anketų platinimo procedūra buvo tokia pati kaip ir organizuojant mokyklų SUK narių apklausą. Į visas PPT buvo skambinta, kalbėtasi ir tartasi su PPT direktoriais. Kiekvienai tarnybai paruošti paketai su 4 anketomis, kvietimais dalyvauti apklausose bei papildomais vokais su apmokėtomis pašto išlaidomis.

Į 52 PPT buvo išsiųstos 208 anketos. Grįžo 171 anketa iš 45 PPT (grįžtamumo iš PPT kvota buvo labai aukšta, net 88%; anketų grįžtamumo kvota buvo 82%. Tokią aukštą grįžtamumo kvotą, kaip ir mokyklų atveju, lėmė tiesioginis bendravimas su PPT, sukurta bendradarbiavimo atmosfera).

Apklausoje dalyvavo 39 PPT direktoriai, 46 specialieji pedagogai, 39 logopedai, 43 psichologai, 3 socialiniai pedagogai, 1 neurologas.

Pagal turimą kvalifikacinę kategoriją, PPT specialistai pasiskirstė taip: (žr. 1 lentelę)

PPT specialistų, dalyvavusių apklausoje, pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją

PPT specialistai / Kvalifikacinė kategorija	Specialistas, N	Vyr. specialistas, N	Metodininkas, N	Ekspertas, N
PPT direktorius	10	6	12	4
Specialusis pedagogas	11	21	12	2
Logopedas	8	11	18	2
Psichologas	30	7	4	2
Socialinis pedagogas	3	0	0	0
Neurologas	1	0	0	0

Tėvų apklausa. Tyrimo metu buvo apklausti atsitiktinai parinkti 109 tėvai iš skirtingų Lietuvos vietovių (Šiaulių, Panevėžio, Klaipėdos, Vilniaus, Tauragės, Kelmės, Pakruojo, Naujosios Akmenės).

Tyrimo pradžioje išdalinta apie 200 anketų. Sugrįžo apie 154 anketos, tačiau iš jų 45 anketos buvo neištrauktos į duomenų bazę, nes tėvai atsakė tik į pusę anketoje pateiktų klausimų, arba anketas pildė nenuosekliai. Tėvai komentaruose paminėdavo, jog jiems per sunku atsakyti į anketoje pateiktus klausimus, jie mažai tėra susidūrę su įvairiomis PPT funkcijomis, jog jie nelabai daug ką ir žino apie PPT veiklą.

Apklausoje dalyvavo 8 tėvai ir 99 mamos. Net 76,8% apklausoje dalyvavusių tėvų buvo pedagogų paskatinti kreiptis į PPT; 12,1% savarankiškai atvykusių į PPT tėvų; 5,1% tėvų, kuriems buvo liepta atvykti į PPT, 4% tėvų, kurie buvo paskatinti vaiko klasės tėvų kreiptis į PPT ir 2% tėvų, kuriuos paskatino kreiptis pažįstami ir artimieji.

Pusiau struktūruotas interviu

Interviu instrumentas, struktūra, apklausos imtis.

Interviu buvo siekiama kelių tikslų. Vienas tikslas buvo atlikti žvalgomąjį tyrimą, kurio duomenys papildė PPT funkcijų teorinę operacionalizaciją. Kitas tikslas buvo gauti papildomos informacijos, paremiančios, iliustruojančios kiekybinius duomenis apie PPT funkcijų realizavimą, poreikį pokyčiams.

Interviu instrumento tėvams struktūra pasižymi tuo, kad joje atsispindi tėvų lūkesčiai, poreikiai, nerimas, susiję su vaiko vertinimu PPT, tėvų žinios apie PPT, tėvų nuomonė apie PPT iki apsilankymo ir po apsilankymo joje. Be to, interviu struktūroje atsispindėjo teigiami ir neigiami PPT

veiklos aspektai tėvų požiūriu (žr. klausimyną ataskaitoje esančiame priede). Iš viso tokiu būdu apklausta 20 tėvų.

Interviu instrumento pedagogams struktūra pasižymi tuo, kad joje atspindi PPT ir SUK realizuojamų funkcijų prioritetai, galimos PPT veiklos plėtros ir kaitos kryptys, taip pat, skirtingų ugdymo proceso dalyvių – specialistų, pedagogų, tėvų ir vaikų – įtraukimas ir išitraukimas į psichopedagoginio vertinimo procesą (žr. klausimyną ataskaitoje esančiame priede). Iš viso tokiu būdu apklausta 20 mokyklų atstovų – pedagogų ir specialistų.

Interviu instrumento vaikams struktūra pasižymi tuo, kad joje atspindi vaiko savivaizdis, įgalinanti informacija, susijusi su specialiąja pagalba ir vaiko sunkumais, įtraukimas ir bendradarbiavimas (žr. klausimyną ataskaitoje esančiame priede). Iš viso tokiu būdu apklausta 53 vaikai.

Tyrimo duomenų apdorojimui pasitelktos kokybinės turinio analizės procedūros, kai buvo kategorizuojami ir reitinguojami (vaikų duomenų atveju) atsakymai bei aprašomosios procedūros, kai duomenys buvo tiesiog pateikiami, integruojami aprašant kiekybinius duomenis (tėvų ir pedagogų duomenų atveju).

Dokumentų analizė

Analizės struktūra, analizės matrica ir imtis.

Pagal dabar galiojančią asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarką¹⁰ asmens SUP įvertinimo duomenys fiksuojami specialiuose, tam skirtuose asmens vertinimo dokumentuose. Pedagogas, kuriam iškyla vaiko ugdymo sunkumų, pildo anketą (1a forma). Ugdymo įstaigos SUK atlieka vaiko SUP pradinį vertinimą ir pildo pažymą dėl pradinio vertinimo (4 forma). PPT atlieka nuodugnų vaiko SUP įvertinimą pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu, socialiniu aspektais ir pildo pažymą dėl pedagoginio psichologinio asmens SUP įvertinimo (5 forma).

Buvo analizuojamas vaiko psichopedagoginio vertinimo trijų formų (F1a – mokytojo anketa; F4 – SUK pažyma, 4 forma; F5 – PPT pažyma, 5 forma) turinys (vertinamų dokumentų formos pateikiamos priede). Analizuotos 85 mokytojų anketos, 81 SUK pildoma pažyma ir 119 PPT specialistų pildomų pažymų. Dokumentus pateikė kas trečia, pakviesta dalyvauti tyrime, mokykla. Vadinasi, gauti dokumentai, jų turinys, pakankamai gerai reprezentuoja situaciją šalyje.

Tyrime šie dokumentai traktuojami kaip psichopedagoginio vaikų vertinimo produktai, kuriuose atspindi įvairūs psichopedagoginio vertinimo aspektai:

¹⁰ LR ŠMM, SA ministerijos, SAD ministerijos 2000-10-04 įsakymas Nr. 1221/527/83 „Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka.“

- ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai;
- vertinamoji informacija (jos turinys ir kryptingumas);
- rekomendacinė informacija (jos pobūdis ir adresatas);
- psichopedagoginės pagalbos sritys (pedagoginė, psichologinė, socialinė pagalba) ir kryptingumas (ugdymo proceso dalyvių atžvilgiu);
- įgalinimo paradigmos turinys (ugdymo proceso dalyvių įtraukimas, stipriųjų pusių, kompetencijų pažinimas ir pripažinimas ir kt.).

Minimi aspektai sudaryti naudojant turinio analizės principus, todėl jie vertintini kaip psichopedagoginio vertinimo kategorijos ir kaip dokumentų analizės kriterijai. Pagal šias kategorijas– kriterijus buvo sudaryta analizės matrica, kuri pateikta ataskaitoje esančiame priede.

Dokumentų analizė atlikta taikant aprašomąją statistiką (procentai, vidurkiai, dažniai) bei neparametrinius (Kruskal-Wallis, Wilcoxon) testus.

Atvejų analizė

Analizės struktūra ir imtis.

Remiantis tyrimo tikslu bei teoriniu metodologiniu pagrindu, buvo sukurta savita atvejų analizės struktūra. Atvejų analizės esmė buvo ta, kad buvo tiriamas ne tik problemos turinys, o ir problemos sprendimo kryptys, dinamika, dalyvių sąveikos ir refleksijos. Aprašant atvejus, probleminiai klausimai buvo šie: kaip kiekvienas dalyvis supranta ir aiškina problemą? Kaip buvo problema spęsta anksčiau? Kokie yra visų dalyvių – specialistų, pedagogų, tėvų ir vaikų – lūkesčiai? Kas buvo daroma sprendžiant problemą? Kaip problemos sprendimas yra toliau planuojamas?

Svarbu tai, kad analizės kriterijais buvo psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso dalyvių įgalinimas, įtraukimas, partnerystė, pagalbos individualizavimas, realūs ir potencialūs resursai. Buvo svarbu išvelgti, atskleisti ne tik bendruosius, bet ir savituosius (tik tai situacijai būdingus) dalykus, bet ir atskleisti jų derinimo galimybes.

Iš viso buvo aprašyta ir išanalizuota 11 atvejų, atspindinčių įvairias realias psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso situacijas.

Tyrimo duomenų apdorojimui pasitelktos aprašomosios interpretacinės procedūros, kai, pagal iš anksto sudarytą aukščiau pateiktą schemą (žr. atvejų aprašymo planą ataskaitoje esančiame priede), buvo aprašinėjamos konkrečios realios situacijos, kurios, remiantis tyrimo teoriniu metodologiniu pagrindu, buvo interpretuojamos.

1. PEDAGOGINĖS PSICHOLOGINĖS TARNYBOS (PPT): BESIKEIČIANTI IR BESIMOKANTI ORGANIZACIJA

1.1. Kaip keitėsi PPT misija ir veikla?

Specialiojo ugdymo teikimo sistemoje pedagoginės psichologinės tarnybos (PPT) atlieka svarbų vaidmenį. Kaip žinoma, specialiojo ugdymo paslaugos teikiamos specialiųjų poreikių turintiems vaikams, tėvams, mokytojams, ir specialistams. PPT paskirtis šioje sistemoje yra teikti specialiąją, pedagoginę ir psichologinę pagalbą vaikams, tėvams (ar vaiko globėjams) bei švietimo ir vaikų globos įstaigoms.¹¹ PPT misija ir funkcijos neapsiriboja vaiko vertinimu, PPT vykdo ir kitas funkcijas, tokias kaip metodinė pagalba, konsultavimas, prevencija, tyrimas ir kt., tačiau viena iš pagrindinių funkcijų, geriausiai apibūdinančių PPT misiją bei savitumą, yra vaiko psichopedagoginis vertinimas.

Švietimo politikos ir ugdymo praktikos esminiai pokyčiai Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį turėjo didelės įtakos ir vaiko psichopedagoginio vertinimo tikslams, vertinimo objektui, metodams, organizacijai. Bene didžiausias pokytis tas, kad specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymas tapo bendrojo ugdymo dalimi, kitaip tariant, pasuko integruoto ugdymo kryptimi. Kaip keitėsi vaiko psichopedagoginis vertinimas? Kokie politiniai ir organizaciniai sprendimai buvo priimti? Kokios buvo užsibrėžtos naujos vertybės ir tikslai specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos srityje? Kokie nauji probleminiai klausimai dėl vaikų specialiųjų poreikių vertinimo ir tenkinimo kyla švietimo dalyviams?

Vaiko psichopedagoginį vertinimą bei specialiąją pedagoginę ir psichologinę pagalbą pedagogams, vaikams ir tėvams iki 1995 m. teikė Vystymosi sutrikimų diagnostikos tarnybos (VSDT). Pagrindinis VSDT uždavinys buvo identifikuoti vaiko raidos sutrikimą ir pagal jo pobūdį rekomenduoti ugdymą (taip pat ir specialųjį). Vaiko vertinimas buvo orientuotas į sutrikimo požymių akcentavimą, vaiko raidos atitikimo normos standartams nustatymą, programos parinkimą pagal vaiko sutrikimą ir negalės pobūdį.

Iki specialiojo ugdymo komisijų (SUK) ugdymo įstaigose susikūrimo, kurį reglamentavo 1993 m. ŠMM kolegijos nutarimas “Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių vaikams bendrojo ugdymo įstaigose tvarkos” iš esmės neegzistavo vieninga vaiko

¹¹ LR ŠMM 2003 birželio mėn. 25 d. Įsakymas Nr. ISAK-897 „Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio“.

psichopedagoginio vertinimo sistema, leidžianti užtikrinti vaiko problemų vertinimo tęstinumo, natūralumo, specialiųjų ugdymo(si) poreikių vertinimo ir jų tenkinimo vienovės, ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo ir kt. principus bei užtikrinti reikiamą pedagoginės ir psichologinės pagalbos vaikui teikimo lygį ir kokybę.

1995 m. VSDT reorganizuota į pedagoginę psichologinę tarnybą (PPT). Iki 2003 metų pedagoginė psichologinė pagalba buvo teikiama 4 lygiais:

- ugdymo įstaigos SUK pagalba (pirmasis lygis);
- savivaldybių lygmens PPT (antrasis lygis);
- apskričių lygmens PPT (trečiasis lygis);
- pedagoginis psichologinis centras su specialistų komandomis 8 apskričių centruose (ketvirtasis lygis).

Kaip teigiama LR ŠMM įsakyme Nr. ISAK-897 “Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio”(2003 birželio 25 d.) nė vienas iš šių lygių nefunkcionavo visaverčiai. Daugumoje Lietuvos mokyklų ir ikimokyklinių įstaigų SUK teturi po 1 specialistą, tik nedaugelis gali visaverčiai, kompetentingai atlikti savo funkcijas, reglamentuotas ŠMM 2000m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 1057 “Dėl švietimo įstaigų specialiojo ugdymo komisijų sudarymo ir darbo organizavimo tvarkos”. Nors nuo 1996m. iki 2003m. Lietuvoje savivaldybės įkūrė 26 PPT, tačiau dauguma jų turėjo menkus specialistų išteklius ir skurdžią metodinę bazę. Net 34 savivaldybės tokių tarnybų neįkūrė: nebuvo motyvuotos, trūko lėšų, specialistų, ypač psichologų. Šalies trečiojo lygio PPT (apskričių lygmens) nesusiformavo. Veikla ketvirtuoju lygiu, strateginis specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo šalies mastu planavimas buvo nepakankamas. Taigi ŠMM kolegijos 1995 m. lapkričio 2 d. nutarimu Nr. 42 priimtas modelis nebuvo įgyvendintas.

LR ŠMM įsakyme Nr. ISAK-897 “Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio” (2003 birželio 25 d.) pasiūlyta trijų lygmenų pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo struktūra: pirmasis lygmuo-ugdymo įstaigos SUK, antrasis lygmuo-savivaldybės PPT, trečiasis-Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (SPPC). Buvo numatyta, kad PPT bus įsteigtos visose savivaldybėse, pagal poreikį arčiausiai gyvenamosios vietos bus teikiamos kokybiškos specialiosios pedagoginės ir psichologinės paslaugos.

Per šį palyginti trumpą laikotarpį (2003-2006 m.) įvyko daug pozityvių poslinkių pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo organizacijoje. Įkurtos 26 naujos miestų (rajonų) PPT, dabar šalyje

funkcionuoja 52 savivaldybių PPT. Keičiasi PPT veiklos misija, jų uždaviniai ir funkcijos. Vis labiau orientuojamasi ne į sutrikimo fiksavimą, o į vaiko SUP tęstinį vertinimą ir jų tenkinimą, pedagoginės psichologinės pagalbos teikimą ugdymo įstaigos SUK ir savivaldybės PPT lygiu. Akcentuojama, kad pedagoginę, psichologinę, socialinę pagalbą vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, turėtų teikti ugdymo įstaigų ir PPT įvairūs specialistai (specialieji pedagogai, logopedai, socialiniai pedagogai, psichologai). Nors lėtai, tačiau vyksta pedagogų nuostatų į specialiųjų poreikių turintį vaiką ir jo integruotą ugdymą kaita. Jos tampa vis palankesnės specialiųjų poreikių turinčių vaikų integruoto ugdymo atžvilgiu. Specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimą ugdymo įstaigose ir PPT išsamiai reglamentuoja ŠMM įsakymai ir tvarkos^{12, 13, 14, 15, 16, 17}. Daugelyje bendrojo lavinimo mokyklų pradėjo dirbti socialiniai pedagogai, todėl pagerėjo vaikų ir šeimų socialinių poreikių vertinimas ir tenkinimas. Pedagoginė ir psichologinė pagalba vis dažniau teikiama ne tik pedagogams, bet ir vaikams bei jų tėvams. Pastaraisiais metais išaugo SPPC vaidmuo, formuojant PPT veiklos strategiją ir organizuojant metodinę pagalbą PPT (teikiama reali pagalba PPT vadovams, specialiesiems pedagogams, psichologams, organizuojami seminarai, gerėja aprūpinimas tyrimo ir vertinimo instrumentais, organizuojami specialistų mokymai juos taikyti ir kt.).

ŠMM įstatymuose ir poįstatyminiuose dokumentuose, reglamentuojančiuose specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų vertinimą ir ugdymą^{18, 19}, specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų vertinimo ir ugdymo perspektyva yra moderni, aiškiai apibrėžta ir orientuota į „mokyklos visiems“ koncepciją, dar vadinamą inkliuzinį ugdymą. Tai vizija mokyklos, kurioje kiekvienam moksleiviui priklausomai nuo jo individualių poreikių būtų teikiama pakankamai dėmesio ir paslaugų, kurioje turi teisę mokytis kiekvienas specialiųjų ugdymosi poreikių turintis vaikas, o ugdymas pritaikomas jo individualiems gebėjimams ir poreikiams. Mokykloje, įgyvendinančioje inkliuzinio ugdymo nuostatas, mažiau galimybių formuoti specialiesiems ugdymo(si) poreikiams, arba negalė bus ne

¹² LR ŠMM 2004-06-03 įsakymas Nr. ISAK – 837 „Dėl psichologinės pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo.“

¹³ LR ŠMM 2004-06-03 įsakymas Nr. ISAK – 838 „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo.“

¹⁴ LR ŠMM 2004-08-20 įsakymas Nr. ISAK – 1304 „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos logopedo pavyzdinio pareigybės aprašo.“

¹⁵ LR ŠMM 2004-08-20 įsakymas Nr. ISAK – 1305 „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos specialiojo pedagogo pavyzdinio pareigybės aprašo.“

¹⁶ LR ŠMM 2004-08-20 įsakymas Nr. ISAK – 1303 „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos psichologo pavyzdinio pareigybės aprašo.“

¹⁷ LR ŠMM 2003-12-24 įsakymas Nr. ISAK-1810 „Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdiniai nuostatai“.

¹⁸ LR ŠMM 2002-07-12 įsakymas Nr. 1329/368/98 „Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka.“

¹⁹ LR ŠMM 2003 birželio 25 d įsakymas Nr. ISAK-897 „Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio“.

taip stipriai išreikšta, nes tokia mokykla geba prisitaikyti prie skirtingų ugdytinių poreikių, o specialiuosius ugdymosi poreikius traktuoja kaip individo sąveikos su aplinka išdava. Mokyklos visiems samprata grindžiama politine nuostata, kad, nepaisant skirtumų, visi turi vienodas teises naudotis tais pačiais visuomenės intelektualiais ir finansiniais ištekliais.

Tačiau ne visada ši vizija sutampa su specialistų nuostatomis, realizuojamomis praktinėje veikloje, t.y. ši vizija dar nėra tapusi specialistų profesinės sąmonės bei elgesio ir kasdienės ugdymo praktikos dalimi²⁰.

Atlikti tyrimai^{21, 22, 23} atskleidė būdingus prieštaravimus tarp deklaruojamos inkliuzinės, „mokyklos visiems“, ideologijos ir jos realizavimo praktikos, vertinant ir ugdant vaiką. Konstatuota, kad vaiko vertinimo ir ugdymo praktikai būdingas perdėtas, pabrėžtinas specialumo, sutrikimo akcentavimas, apibūdinant specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus, besimokančius bendrojo ugdymo įstaigose. Neretai vartojama terminologija „specukai“, „modifikuoti“, „adaptuoti“, „integruoti“ yra segregacinė ir įžeidžianti. Neretos specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų atskyrimo tendencijos, pavyzdžiui tokių vaikų susodinimas į vieną vietą klasėje (*kad mokytojui būtų lengviau*); bendrųjų pedagogų (ypač dalykų mokytojų) siekimas „perduoti“ darbą su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais mokyklų specialiesiems pedagogams ir logopedams; vaikų ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje pagal specialiąsias programas ir kt.. Dokumentuose, reglamentuojančiuose vaiko vertinimą ir specialiųjų poreikių tenkinimą²⁴ bei vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo formose (1a forma, 4 forma, 5 forma) vaiko vertinimo ir ugdymo praktika tiesiogiai siejama su sutrikimu, todėl rekomenduojamos vaikui ugdymo programos lygį ir pobūdį lemia ne tiek vaiko ugdymo(si) poreikiai, kiek jo sutrikimo pobūdis. Moksleivio krepšelis siejamas su vaiko sutrikimu. Vertinimo procese tradiciškai svarbiausiu uždaviniu laikomas ugdytinio, turinčio specialiųjų ugdymo(si) poreikių, charakteristikų įvertinimas (vaiko problemos įvertinimas), žymiai mažiau dėmesio skiriant negalės situacijos, kurioje yra vaikas, analizei. Menkai analizuojami kitų ugdymo proceso dalyvių (tėvų, brolių ir seserų, pedagogų ir kt. specialistų) poreikiai ir kompetencijos. Vertinant ir apibūdinant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus

²⁰ Ruškus, J., Ališauskas, A., Ambrukaitis, J. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas Lietuvoje: siekių ir realiųjų prieštaravimai. Nepublikuotas, spaudai rengiamas, dokumentas.

²¹ Ališauskas, A. (2002). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas. Šiaulių universiteto leidykla.

²² Ališauskas, A. (2005). Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko vertinimo kontroversijos: įvertinimas ar nuvertinimas? Pedagogika. Mokslo darbai. Nr.79, p.161-166.

²³ Ruškus, J., Ališauskas, A., Ambrukaitis, J. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas Lietuvoje: siekių ir realiųjų prieštaravimai. Nepublikuotas, spaudai rengiamas, dokumentas.

²⁴ LR ŠMM, SA ministerijos, SAD ministerijos 2000-10-04 įsakymas Nr. 1221/527/83 „Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka.“

visais lygiais (ugdymo įstaigos SUK, PPT ir kt.) dominuoja orientacija į teorinę normą, nukrypimą nuo teorinės normos ir su tuo susijęs sutrikimo požymių, negatyvių vaiko savybių akcentavimas.

1.2. Kokie PPT veiklos prioritetai?

PPT organizavimo ir veiklos planavimo prioritetų, tenkinant specialiuosius poreikius turinčių vaikų edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius tyrimas, atliktas 2004 metais²⁵ leido atskleisti PPT esamas galimybes (veiklos funkcinis ir disfunkcinis veiksnys) ir resursus tenkinti miesto (rajono) švietimo sistemos poreikius.

Daugumos tuo metu funkcionavusių šalies PPT specialistų apklausos duomenų analizė²⁶ leido atskleisti nemažai teigiamų (funkcinių) veiksmų PPT veikloje, realizuojant pažinimo ir įvertinimo, konsultavimo, metodinę ir kitas funkcijas. Atliktas tyrimas parodė, kad PPT specialistai svarbiausiais veiksniais, leidžiančiais gerai atlikti PPT funkcijas laiko aukštą specialistų kvalifikaciją (76%), bendradarbiavimą su ugdymo institucijomis (43%) bei gerą materialinę bazę ir darbo sąlygas (38%) (skliaustuose nurodyti teiginių dažnio procentai).

Kaip didžiausi PPT funkcijų realizavimo trukdžiai (disfunkcinis veiksnys) įvardijami finansiniai sunkumai ir PPT materialinės bazės skurdumas (71%), specialistų stoka (57%), vertinimo ir darbo metodinių priemonių stoka (52%).

2004 m. tyrimo pagrindu²⁷ išskirti PPT kokybiško funkcionavimo trukdžiai, kuriuos lemia išoriniai arba vidiniai veiksniai.

PPT kokybiško funkcionavimo trukdžiais, kuriuos lemia išoriniai veiksniai, laikoma tai, kad realūs PPT specialistų darbo krūviai kelis kartus (vidutiniškai 3-4 kartus) viršija PPT veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose nustatytas normas. Tai neigiamai veikia atliekamo darbo kokybę, trukdo tinkamai tenkinti ugdytinių psichologinius ir edukacinius poreikius, atlikti PPT deleguojamas funkcijas. Konstatuotas nepatenkinamas vaikų vertinimas ir specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas 2-uoju (specialiųjų ugdymo komisijų) lygiu. Daugumoje šalies ugdymo įstaigų veikia nepilnos SUK (pilnų ir nepilnų SUK santykis šalyje 1:10). Dauguma šalies PPT nurodo nepakankamą finansavimą, materialinę ir metodinę tarnybų aprūpinimą ir laiko tai svarbiausiais trukdžiais tinkamai vykdyti joms deleguojamas funkcijas. Kokybiškai atlikti PPT funkcijas trukdo

²⁵ Pedagoginių psichologinių tarnybų organizavimo ir veiklos planavimo prioritetai tenkinant specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakyto tyrimo ataskaita (2004). Tyrimo vadovas A. Ališauskas, tyrimo vykdytojai A. Ališauskas, R. Kišonienė, A. Mažylienė, O. Šapelytė, J. Urnikienė.

²⁶ ten pat

²⁷ ten pat

vertinimo instrumentų ir metodinių priemonių stoka. Problemiškas ugdytinių ir kitų ugdymo proceso dalyvių (pedagogų, tėvų) psichologinių poreikių tenkinimas dėl psichologų stokos PPT ir ugdymo įstaigose.

PPT kokybiško funkcionavimo trukdžiai, kuriuos lemia vidiniai veiksniai, pirmiausiai sietini su neapibrėžtu, kontroversišku metodologiniu PPT veiklos pagrindu. Atliekant vaiko psichopedagoginį vertinimą dominuoja tradicinė klinikinė orientacija į sutrikimą ir teorinę normą; dominuoja vertinamoji, o ne rekomendacinė informacija; vertinimo „centras“ – vaiko negalė, o ne negalės situacija ir kt. Tyrinėtų PPT veiklos metodologinių aspektų analizė liudija, kad PPT specialistai pripažįsta ir deklaruoja įtraukimo ir bendradarbiavimo svarbą. Ypač svarbiu faktoriumi, leidžiančiu kokybiškai atlikti PPT funkcijas laikomi įvairūs bendradarbiavimo aspektai (bendradarbiavimas su ugdymo įstaigų specialistais, bendradarbiavimas konsultuojant mokyklos bendruomenės narius ir kt.). Tačiau PPT realizuojamų funkcijų ir principų analizė rodo, kad prioritetai, kuriuos nurodo ir į kuriuos dabar orientuojasi PPT specialistai, neatitinka su socialinės sąveikinės paradigmos nuostatomis ir nėra palankūs partnerystės ir socialinio dalyvavimo plėtotei. Galima pastebėti, jog PPT specialistai savo veikloje labiau orientuojasi į klinikinį modelį. Vertinant orientuojamasi į teorinę normą, akcentuojami sutrikimo požymiai, dominuoja nuvertinančios, neigiamos individo charakteristikos, vyrauja siekimas tiesioginiais ryšiais sieti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius su sutrikimo pobūdžiu. Vaiko patiriami sunkumai labiausiai siejami su pačiu asmeniu (jo sutrikimais, ribotumais), o ne su ugdymo sąlygomis (mokymosi strategijomis, mokymo metodais, mokymo individualizavimu, pedagogo ir ugdytinio sąveika ir pan.). Svarbiausia PPT funkcija laikomas ir akcentuojamas vaiko vertinimas PPT dažnai suvokiamas kaip savaiminis tikslas, o ne kaip pagalbos, šeimos/vaiko įgalinimo priemonė. Nepakankama orientacija į asmens/vaiko situacijos analizę/neįgalumo kontekstą, į sisteminę negalės situacijos pažinimą, visų ugdymo proceso dalyvių kooperaciją, jų kompetencijų ir poreikių įvertinimą. Nors realizuojant konsultavimo ir metodinę funkcijas, palankiai vertinama galimybė bendradarbiauti su mokyklos bendruomene, jos narių konsultavimas, tačiau praktiškai PPT specialistai labiau orientuojasi į konsultavimą kaip į direktyvią pagalbą - pamokymus, informavimą. Metodinė pagalba suvokiama kaip seminarų, mokymų organizavimas, pagalba pedagogams pritaikant programas (modifikuojant, adaptuojant). Veikla labiau nukreipta į pedagogus, kitus ugdymo įstaigų specialistus. Tėvai (šeima kaip artimiausia vaiko aplinka) ir vaikai į metodinės pagalbos gavėjų sąrašą praktiškai nėra įtraukiami.

Taigi akivaizdžiausi pozityvūs poslinkiai pastebimi organizacinėje PPT struktūroje ir PPT veiklos formaliojo reglamentavimo srityje (įstatymai ir poįstatyminiai aktai ir kt.). Lėčiau vyksta vidiniai

pokyčiai, kuriuos lemia žmogiškieji ištekliai: specialistų požiūriai, nuostatos, vertybės, kompetencijos ir kt. Specialistai, kaip esminius PPT veiklos trukdžius akcentuoja išorinius veiksnius ir nepakankamai orientuojasi į vidinius resursus.

Atlikti tyrimai^{28, 29, 30} leido identifikuoti PPT kokybiškos veiklos kriterijus, orientuotus ne į klinikinį, o į socialinį modelį, kurių taikymas, esant tokiems pat materialiniams ištekliams, leistų žymiai pagerinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ir jų ugdymo aplinkos vertinimą ir ugdymo(si) poreikių tenkinimą:

- ugdytinio individualizuotas raidos vertinimas, t. y. vertinimas ne lyginant su teorine norma ir nukrypimu nuo jos (tai visada provokuoja neigytivas ypatingo vaiko charakteristikas), o vaiko raidos ir jo ugdymo(si) poreikių apibūdinimas “jo paties” atžvilgiu, kuris leistų atskleisti ugdytinio individualias galimybes;
- vaiko gebėjimų, pozityvių galimybių, o ne sutrikimo akcentavimas vertinant jo ugdymo(si) poreikius; neįgaliųjų neįgalumo pažinimas turėtų transformuotis į neįgaliųjų galių pažinimą; diegimas ir taikymas tokios vaikų psichopedagoginio vertinimo sistemos ir tokių dokumentų formų, kuriose geriau nei dabartinėse atsispindėtų ugdytinių pozityvios charakteristikos (galios ir galimybės), prioritetai būtų teikiami ne sutrikimui apibūdinti, o individualiai ugdymo(si) poreikių struktūrai atskleisti ir rekomendacijoms teikti;
- vaiko ugdymo(si) poreikių prioritetai sutrikimo atžvilgiu; ugdymo(si) poreikiai turėtų būti vertinami ir tenkinami bendrųjų ugdymo(si) poreikių kontekste, nesiejant jų vienareikšmiškai (linijinės priklausomybės principu) su raidos sutrikimais;
- vaiko psichopedagoginio vertinimo viena svarbiausių sričių-kognityvinės veiklos ir ugdymo(si) strategijų (stilių) identifikavimas, kaip prielaida kokybiškai teikti vaikui pagalbą ir mokyti vaiką mokytis;
- rekomendacinės/konsultacinės, o ne vertinamosios informacijos apie vaiką akcentavimas;
- įvertinimo “centro” perkėlimas nuo vaiko įvertinimo į platesnį negalės situacijos, kurioje yra vaikas, vertinimą. Akcentuoti visų situacijos dalyvių (vaiko, tėvų, brolių ir seserų, pedagogų ir

²⁸ Ališauskas, A. (2002). Vaikų raidos ypatumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas. Šiaulių universiteto leidykla.

²⁹ Pedagoginių psichologinių tarnybų organizavimo ir veiklos planavimo prioritetai tenkinant specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakyto tyrimo ataskaita (2004). Tyrimo vadovas A. Ališauskas, tyrimo vykdytojai A. Ališauskas, R. Kišonienė, A. Mažylienė, O. Šapelytė, J. Urnikienė.

³⁰ Ališauskas, A. (2005). Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko vertinimo kontroversijos: įvertinimas ar nuvertinimas? Pedagogika. Mokslo darbai. Nr.79, p.161-166.

kt.) poreikių ir kompetencijų įvertinimą, leidžiantį parengti ir įgyvendinti efektyvias ugdymo programas;

- specialistų metodologini pasirengimas, gebėjimas diegti socialinės interakcinės paradigmos principus neįgalųjų vertinimo ir ugdymo praktikoje.

1.3. PPT kaip paramos vaikui, šeimai ir mokyklai organizacija: naujos paradigmos³¹ link

(Ne)įgalumo srityje tradiciškai skiriamos dvi esminės paradigmos³²: klinikinė (medicininė pagal kilmę) ir socialinė (sąveikos), nors labiau specializuotoje literatūroje atrastume ir daugiau, labiau niuansuotų, neįgalumo paradigmų apibrėžčių. Neįgalumo paradigmas arba modelius apibrėžia Tarptautinė funkcionalumo, neįgalumo ir sveikatos klasifikacija³³, kur labai aiškiai nubrėžiamas skirtumas tarp klinikinio ir socialinio modelių.

Klasifikacijoje nurodoma, kad klinikinis modelis neįgalumą traktuoja kaip asmens problemą, kurią tiesiogiai sukelia liga, trauma ar kitas sveikatos pokytis. Šią problemą turi spręsti medicina – suteikti individui gydymo specialistų pagalbą. Neįgalumo valdymo paskirtis – gydyti asmenį, skatinti jo prisitaikymą ir keisti elgesį. Socialinis modelis neįgalumą traktuoja kaip socialinę problemą, kaip asmens įsitraukimą į visuomenės gyvenimą. Modelis aktualizuoja socialinio veiksmo, visuomenės atsakomybės, nuostatų ir ideologijos keitimo, žmogaus teisių temas. Šis oficialus modelių apibrėžimas ir perskyra neįgalumo analizei suteikia pradines atspirties pozicijas.

Tačiau, vertinant realaus gyvenimo situacijas ir elgesio modelius šie modeliai persipina, o kartais net nebeskiriama, kitaip tariant, neatliekama paradigminė situacijos refleksija. Atrodytų, kad viskas aišku: ligos ar sutrikimo sritis priklauso medicininiam, o sąveikų ir nuostatų – socialiniam modeliui. Vis dėl to specialistų profesinėje sąmonėje socialinės ir medicininės modelio perskyros neretai nėra. Turima galvoje tai, kad neretai specialistai save vadindami socialinio modelio atstovais realiai profesiniuose vertinimuose, sprendimuose ir elgsenoje realizuoja klinikinį modelį. Paradoksas, netgi pedagogai, kurių misija yra pedagoginės, vaiką įgalinančios ir konstrukcinės sąveikos kūrimas, susidūrę su specialiųjų poreikių klausimu neretai konstruoja klinikinį vertinimą ir elgseną.

³¹ Paradigma – [gr. *paradeigma* - pavyzdys] teorinių ir metodologinių prielaidų, kuriomis remiasi konkretus mokslinis tyrimas, visuma (Tarptautinių žodžių žodynas, (c) Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985); Tai tam tikras mąstymo modelis, aiškinimo schema, padedanti suprasti ir paaiškinti reiškinius.

³² Ruškus J., Mažeikis G. (2006). Neįgalųjų socialinis dalyvavimas. Pragmatinis proveržis. Monografijos, rengiamos spaudai, rankraštis.

³³ Tarptautinė funkcionalumo, neįgalumo ir sveikatos klasifikacija. Pasaulinė sveikatos organizacija. Ženeva, 2001. Vertimas: A.Bagdonas. VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2004.

Kokie kriterijai dalija dvi paradigmas, du, klinikinį ir socialinį, modelius? Elementariausias, pirmas kriterijus identifikuojant ir perskiriant minėtus du modelius yra tai, kad klinikinio modelio atveju yra orientuojamasi į ligą, sutrikimą, kitaip tariant, klinikinis modelis yra visų pirma patologinis³⁴ požiūris į individą. Individas čia vertinamas iš sutrikimo prizmės, t.y. kaip turintis vienokių ar kitokių problemų, kuriam, vadinasi, reikalingas gydymas, korekcija tikintis išgijimo, bent pagerėjimo. Nereikia manyti, kad toks samprotavimas tinka tik medicinos srityje, nors iš tiesų remiamasi medicinine logika. Psichologas ar logopedas, diagnozuodamas mikčiojančio vaiko bendravimo baimes ir jam skirdamas baimės įveikimo terapiją elgiasi remdamasis klinikiu modeliu, nes baimės čia traktuojamos kaip vaike glūdinti, pilnaverčiam bendravimui trukdanti, todėl šalintina, problema.

Tuo tarpu socialinis modelis tokią vaiko problemą vertintų kitaip. Čia remiamasi ne patologiniu, o vadinamuoju salutogeniniu³⁵ požiūriu. Salutogenetinis modelis kelia klausimą: kas yra individo sveikatos šaltiniai? Kaip juos stiprinti? Šis požiūris, ir, atitinkamai, veiklos, yra orientuotas į individo gebėjimus, galias, resursus. Dar daugiau, ieškoma ne tik vidiniai, individo, bet ir išoriniai, aplinkos resursai. Individo raidos ar funkcionavimo sutrikimai yra traktuojami ne kaip individualios koreguotinos problemos, o kaip probleminės situacijos, kurias, panaudojant vidinius ir išorinius resursus, siekiama įveikti. Remiantis šiuo modeliu, mikčiojančiojo baimes būtų siekiama įveikti kuriant bendravimą skatinančio stimuliavimo iš aplinkos (bendraamžių, tėvų) situacijas ir stiprinant vaiko pasitikėjimą savo jėgomis.

Antras kriterijus identifikuojant ir perskiriant klinikinę ir socialinę paradigmą yra santykių tarp specialisto ir kliento būdas. Klinikinio modelio atveju klostosi nelygiavertiški, dar vadinami „gydytojo – ligonio“ santykiai. Tokie santykiai gali susiklostyti ne tik ligoninėje, bet ir tose įstaigose, kur yra atliekamas vertinimas, ugdymas, globa. Čia specialistas tampa kliento problemos ekspertu, žinovu, o pats klientas – tik eksperto korekcijos objektu ir nurodymų vykdytoju. Ekspertui priskiriamos žinojimo, išmanymo, vertinimo gebėjimai, tuo tarpu klientui – patologijos, sutrikimai, negebėjimai. Eksperto kompetencijų stoka arba kliento patologija tampa gydymo ar terapijos nesėkmės paaiškinimu (priklausomai nuo to, kas aiškina ar kas prisiima atsakomybę).

Trečias kriterijus, nurodantis klinikinio ir socialinio modelių skirtumus, yra normatyvinis. Klinikinė specializacijos logika remiasi defektologijos teorija, aiškina, kad vaikai dėl savo turimų sutrikimų, patiria socialinės adaptacijos sunkumų. Čia nurodomas vaiko ugdomumo laipsnis, kuris priklauso

³⁴ Gr. Pathos – kančia, sąsaja su liga, gr. logos – mokslas).

³⁵ Lot. salus – sveikata, gr. genesis – kilmė, šaltinis).

nuo to, kiek vaikas atitinka arba neatitinka edukacinius reikalavimus, keliamus toje aplinkoje, neugdytinių vaikų sąvoka yra visiškai legitimizuota. Būtent pagal šią logiką vaikai klasifikuojami pagal neatitikimą intelekto normoms.

Normatyvinei logikai oponuoja pritaikyto vaikui ugdymo logika. Ebersold ir Detraux³⁶ teigia, kad čia nebesiekama vaiko adaptacijos ar reabilitacijos, bet adaptuoti bendrąjį ugdymą prie vaiko galimybių, pritaikyti ugdomąsias praktikas prie vaiko savybių, jo ritmų, poreikių. Vaikas tampa centru, t.y. prisitaikoma prie vaiko raidos dėsningumų ir savitumų, atitinkamai diferencijuojama ugdomoji praktika. Individualizacija nebėra traktuojama kaip adaptacijos stoka, bet, priešingai, kaip galimybių stiprinimas įtraukiant vaiką į ugdomąjį procesą bei visuomenės gyvenimą. Tuo tikslu yra kuriami edukaciniai projektai, kuriuose numatoma vaiko poreikių analizė, pasiūlomas vaiko gebėjimus ir atitinkantis kontekstą ugdymo planas. Specializuotos institucijos atsiveria normaliai socialinei aplinkai, plėtoja vaikų dalyvavimą socialiniame kūne. Neįgalus vaikas čia nebėra tas, kuris yra nutolęs nuo normos, netinkamas, koreguotinas, bet aktyvus viso proceso dalyvis.

Socialinė salutogeninė paradigma konstruoja kitokius – partnerystės – santykius. Neretai Lietuvoje bendravimo faktas, kad tėvai bendrauja su specialistais, jau yra traktuojama kaip partnerystė. Tačiau socialinis modelis, tuo pačiu ir partnerystė, numano, kad situacijos dalyviai visi yra lygiavertiški ekspertai, tik vieni – vienos, o kiti – kitos srities ekspertai. Taip specialistas tampa specialių profesinių kompetencijų ekspertas, o, pavyzdžiui, mikčiojančiojo tėvai – kasdieninių bendravimo situacijų konstravimo ir išvalgos ekspertai, o pats mikčiojantysis – savo psichosocialinės būsenos ekspertu. Šiame modelyje nebevartojama kliento, o situacijų aktyvių dalyvių sąvoka. Vaikas ir tėvams taip pat priskiriami ekspertizės (tik kitokios, ne specialiosios profesinės,) gebėjimai. Čia pagalba traktuojama kaip konstruojamas ir sąveikinis reiškiny, kur pasidalinama išipareigojimais ir atsakomybe, kur ugdomas kiekvieno dalyvio atsakingumas ir savarankiškumas.

Lietuvoje, po nepriklausomybės atkūrimo klinikinė paradigma tapo mokslininkų kritikos objektu, politiniu lygmeniu jos buvo atsisakyta, legitimizuotas socialinės integracijos požiūris. Vis dėl to dar yra dėsninga, kad socialinių, švietimo ir sveikatos įstaigų specialistai, viešai operuodami socialinės integracijos ir socialinės paradigmos sąvokomis, iš tiesų realizuoja, to nepripažindami ir nerefleksuodami, klinikinę – segregacinę elgseną.

PPT kaip paramos vaikui, šeimai ir mokyklai organizacija turėtų būti grindžiama moderniais įgalinimo, psichologinio atsparumo ugdymo, bendradarbiavimo conceptais. Įgalinimas (angl.

³⁶ Ebersold S., Detraux J.J. (2003). Scolarisation des enfants atteints d'une déficience: configurations idéologiques et enjeux. In Chatelanat G., Pergrims G. (Eds.). *Education et enseignement spécialisés: ruptures et intégrations*. Bruxelles: De Boeck, p. 77-92.

Empowerment) apibrėžiamas kaip procesas, per kurį asmuo, esantis sudėtingose, sunkiose, “negalėjimo” situacijose konkrečiais veiksmais išsiugdo jausmą, kad jis gali vis labiau kontroliuoti savo psichinę ir socialinę realybę; tai – individualus savarankiškumas, gebėjimas pačiam valdyti save ir aplinką. (Bossé ir Lavalée, 1993). Yra trys priemonės pasiekti savarankiškumą: veiksmai; resursai t.y. asmens kompetencijos ir padedanti aplinka; komunikacijos t.y. bendravimas su “raktiniais” asmenimis) aspektu. Išryškinamos ne tik vaiko sunkumai, bet ir šeimos narių sąveika, patirtis ir stipriosios savybės, kurios leidžia įveikti rizikos veiksnius.

Įgalinimas- tai kai individai patys kontroliuoja savo gyvenimą: daro pasirinkimus, atitinkamai plėtoja savo atsakomybę už sprendimus ir veiksmus. Įgalinimo turinį apibūdina dialogas ir bendradarbiavimas tarp vaiko ir jį ugdančių asmenų, vaiko ir tėvų įtraukimas priimant sprendimus, skatinimas dalyvauti veikloje, pasirinkimo galimybės suteikimas. Dabar gi neretai vaikas yra ne lygiateisis partneris, o objektas, kurio ypatumų pažinimu ir specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimu užsiima mokytojai, specialieji pedagogai ir kt. Bendradarbiavimas – tai bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas, tai darbas kartu, sujungus intelektines jėgas ir kompetencijas. Neretai bendradarbiavimu vadinama tai, kas iš tiesų tėra bendravimas-informacijos perdavimas, priėmimas arba keitimasis ja, tai kalbėjimas, klausymas, problemų iškėlimas, tarpusavio konfliktų sprendimas ir kt. Bendradarbiavimo esmė yra tai, kad pereinama prie partneriškų santykių, kai visi situacijų dalyviai yra partneriai. Partneriai, tai asmenys, kurie yra lygiaverčiai, papildantys vienas kitą, lankstūs savo įsitikinimų ir vienas kito atžvilgiu, pripažįstantys vienas kito ekspertinius gebėjimus.

Partnerystė vertinama kaip santykių siekiamybė. Vienas svarbiausių partnerystės aspektų yra suprasti, ką ir kiek visi ugdymo(si) proceso dalyviai (vaikai, tėvai, pedagogai, specialistai ir kt.) turi bendra ir kiek jie turi išmokti vieni iš kitų. Partnerystė grindžiama ne direktyviais santykiais (pedagogas- vaikas; tėvai- vaikas; pedagogas-tėvai ir kt.), o lygiaverte interakcine sąveika.

Įgalinimo, partnerystės procesai stiprina asmenų psichologinį atsparumą. Atsparumas, tai individo gebėjimas išlikti, funkcionuoti, augti nepaisant sunkumų. Atsparumo ugdymo esmė yra žmogaus stipriųjų savybių pripažinimas ir jų panaudojimas asmens raidai.

Kaip partnerystės ir įgalinimo turinys atsispindi PPT veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose ir PPT veiklos praktikoje?

Vertinant savivaldybės PPT pavyzdinius nuostatus³⁷ partnerystės, įgalinimo ir kt. šiuolaikinių konceptų požiūriu, paaiškėjo, kad nuostatuose atsispindi įgalinimo ir individų atsparumo ugdymo siekiai. Žemiau kursyvu pažymėti nuostatų teiginiai, iliustruojantys partnerystės ir įgalinimo konceptų turinio tam tikrus aspektus. Nurodomas tarnybos tikslas tai iliustruoja – *didinti specialiųjų poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių asmenų ugdymosi veiksmingumą, psichologinį atsparumą teikiant reikalingą informacinę, ekspertinę ir konsultacinę pagalbą mokykloms ir mokytojams*. Kita vertus, kyla diskusinis klausimas, ar šiame tikse nėra užkoduojamas psichologinio atsparumo siekis, kuris labiau siejamas su PPT, o ne mokyklų ar tėvų ir vaikų ekspertiniais gebėjimais.

Tarp formuluojamų tarnybos uždavinių ir funkcijų nurodoma ir tokios, kurios įtvirtina ugdymo proceso dalyvių įtraukimo, dialogo ir partnerystės aspektus, pvz. *stiprinti mokyklos, mokytojų, tėvų (globėjų, rūpintojų) gebėjimus ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius asmenis, formuoti teigiamas nuostatas jų atžvilgiu; konsultuoti specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius asmenis, jų tėvus (globėjus, rūpintojus), mokytojus, specialistus, specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo, ugdymo organizavimo, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų prevencijos bei jų sprendimo klausimais, mokinius – jų polinkių ir gabumų klausimais; teikti metodinę pagalbą mokytojams, specialistams ir tėvams (globėjams, rūpintojams) vaiko pažinimo, specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių asmenų ugdymo bei jo organizavimo, įvairių specialiųjų pedagoginių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų sprendimo klausimais*.

Nuostatuose akcentuojamas vaiko galių pažinimas, pvz. *įvertinti asmens galias ir sunkumus, raidos ypatumus bei sutrikimus, pedagogines, psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas*. Akcentuojami bendradarbiavimo ir komandinio darbo aspektai, nurodoma, kad *tarnybos specialistai dirba komandos principu, bendradarbiaudami su specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčio asmens tėvais (globėjais, rūpintojais), mokytojais, su juo dirbančiais specialistais*.

PPT veiklos praktikos analizė, grindžiama 2004 m. tyrimo duomenimis³⁸, liudija, kad PPT sėkmingai realizuoja daugumą joms deleguojamų funkcijų (vertinimo, konsultavimo, metodinės

³⁷ LR ŠMM 2003-12-24 įsakymas Nr.ISAK-1810 „Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdiniai nuostatai“.

³⁸ Pedagoginių psichologinių tarnybų organizavimo ir veiklos planavimo prioritetai tenkinant specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakyto tyrimo ataskaita (2004). Tyrimo vadovas A. Ališauskas, tyrimo vykdytojai A. Ališauskas, R. Kišonienė, A. Mažylienė, O. Šapelytė, J. Urnikienė.

pagalbos teikimo, prevencinių programų rengimo ir kt.). Tačiau problemiškomis lieka individo galių atskleidimas ir realizavimas, ugdymo proceso dalyvių (ypač vaiko ir tėvų) įtraukimas bei įgalinimas (t.y. ugdymo(si) veiksmingumo, psichologinio atsparumo ir kt. didinimas). Nepakankama orientacija į ugdymo proceso dalyvių lūkesčius (poreikius) ir kompetencijas. Formaliuose vaiko vertinimo dokumentuose tai menkai atsispindi, o PPT naudojamose formose visiškai neatsispindi. Ugdymo(si) proceso dalyvių požiūrių, poreikių ir kompetencijų turinio įvairovės išmanymas ir keitimasis informacija yra svarbi prielaida numatyti ugdymo proceso dalyvių sąveikos kryptis ir teikti jiems įgalinančią informaciją, grindžiamą ugdymo proceso dalyvių gebėjimų, galių, kompetencijų išskyrimu ir akcentavimu. Nepakankamai realizuojami žmogiškieji ištekliai, siekiant ugdymo proceso dalyvių įgalinimo ir plėtojant jų galimybes nepriklausomai funkcionuoti (suteikiant įgalinančią informaciją, skatinant patirties refleksijas, ugdant tam tikras kompetencijas ir kt.). PPT dar nėra pakankamai į šeimą orientuota tarnyba, grindžiama moderniais bendradarbiavimo, atsparumo ugdymo ir įgalinimo konceptais. Vaiko ir tėvų dalyvavimas ir įsitraukimas yra formalus, todėl negali būti pakankamu pagrindu jų įgalinimui.

Nors 2004 m. tyrimas leido atskleisti nemažai PPT funkcionavimo problemų (funkcinių ir disfunkcinių veiksmų ir kt.) ir numatyti PPT veiklos tobulinimo kryptis, tačiau nebuvo atsakyta į klausimą, kokie yra realūs PPT paslaugų vartotojų (ugdytinių, jų tėvų, pedagogų ir kt.) poreikiai, kaip vertinamas gaunamos pagalbos efektyvumas, kokie PPT teikiamos pagalbos resursai. Svarbi PPT veiklos analizė ir PPT specialistų, ir kitų ugdymo proceso dalyvių (ugdytinių, jų tėvų, pedagogų ir kt.) požiūriu. Tai nebuvo tyrinėta. Toks tyrimas leidžia geriau pažinti ir palyginti įvairių ugdymo proceso dalyvių poreikius ir kompetencijas, jų sutapimus ir skirtumus, geriau orientuoti PPT veiklą į ugdymo(si) proceso dalyvių aktualius poreikius ir geriau užtikrinti PPT kaip partnerystės ir įgalinimo organizacijos funkcionavimą.

Šiame skyriuje mūsų pateikti argumentai dar sykį liudija, kad Pedagoginės psichologinės tarnybos gali būti apibūdintos kaip esančios nuolatinių iššūkių ir pokyčių situacijose. Be to, stebime, kaip PPT priima, integruoja naujoves ir atitinkamai keičia savo misiją, prioritetus ir veiklas. Akivaizdu, kad pagal apibrėžimą³⁹ PPT gali būti laikoma ne tik besikeičiančia, bet ir besimokančia organizacija.

³⁹ besimokanti organizacija yra laikoma tokia organizacija, kuri yra sukūrusi ir palaikanti mokymosi aplinką visuose organizacijos lygmenyse, kai nuolat skatinamas visų narių mokymasis, pasitenkinimas, kai įvaldomi vis nauji mokymosi gebėjimai, siekiant maksimalaus veiklos efektyvumo (Jucevičienė, P.); t.y. yra tokia organizacija, kurioje esantys žmonės visuose lygiuose, individualiai ir kolektyviai, nuolat didina savo gebėjimus vardan visiems rūpimo tikslo, rezultato (Copyright (c) 1994-2002, [R. Karash; http://www.std.com/~lo/](http://www.std.com/~lo/)). Žr. 2006 08 24

2. VAIKO PSICHOPEDAGOGINIO VERTINIMO DOKUMENTŲ ANALIZĖ: DIAGNOSTIKA AR ĮGALINIMAS?

Pagal dabar galiojančią asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarką asmens SUP įvertinimo duomenys fiksuojami specialiuose, tam skirtuose asmens vertinimo dokumentuose. Pedagogas, kuriam iškyla vaiko ugdymo sunkumų, pildo anketą (1a forma). Ugdymo įstaigos SUK atlieka vaiko SUP pradinį vertinimą ir pildo pažymą dėl pradinio vertinimo (4 forma). PPT atlieka nuodugnų vaiko SUP įvertinimą pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu, socialiniu aspektais ir pildo pažymą dėl pedagoginio psichologinio asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo (5 forma).

Buvo analizuojamas vaiko psichopedagoginio vertinimo trijų formų (F1a – mokytojo anketa; F4 – SUK pažyma; F5 – PPT pažyma) turinys. Analizuotos 85 mokytojų anketos, 81 SUK pildoma pažyma ir 119 PPT specialistų pildomų pažymų⁴⁰

Dokumentų turinio analizė buvo atliekama pagal tai, kaip juose atsispindi:

- ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai;
- vertinamoji informacija (jos turinys ir kryptingumas);
- rekomendacinė informacija (jos pobūdis ir adresatas);
- psichopedagoginės pagalbos sritys (pedagoginė, psichologinė, socialinė pagalba) ir kryptingumas (ugdymo proceso dalyvių atžvilgiu);
- įgalinimo paradigmos turinys (ugdymo proceso dalyvių įtraukimas, stipriųjų pusių, kompetencijų pažinimas ir pripažinimas ir kt.).

2.1. Ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai

Formaliai ugdymo proceso dalyvių (pedagogų) lūkesčiai fiksuojami tik 1a formoje („Ko pedagogas tikisi iš specialiojo ugdymo komisijos?“) ir SUK formoje (4 formoje) („Išvada apie specialiuosius ugdymosi poreikius“).

Pedagogų anketose (1a forma) nurodyta 115 teiginių, susijusių su jų lūkesčiais. Vidutiniškai kiekvienoje formoje užfiksuota po 1,4 teiginio, atspindinčio pedagogų lūkesčius. Dažniausiai nurodomi lūkesčiai, susiję su programų palengvinimu ir pritaikymu (51% visų nurodytų atvejų),

⁴⁰ Dokumentų medžiagos grupavimą pagal nurodytus kriterijus atliko magistrantės L. Gudonienė ir L. Martinaitienė

gilesniu mokinio pažinimu, jo nesėkmių priežasčių išaiškinimu (18%), pasiūlymų, patarimų, rekomendacijų poreikiu (15%), galimybe teikti vaikui specialistų pagalbą (5 %) ir kt.

SUK 4 formoje nurodomas 101 teiginys, susijęs su pedagogų lūkesčiais. Vidutiniškai kiekvienoje pažymoje nurodyta po 1,3 teiginio. SUK pažymose taip pat dominuoja lūkesčiai, susiję su programų pritaikymu (62% visų nurodytų atvejų), vaiko gebėjimų įvertinimu (20% visų nurodytų atvejų), siūlymais dėl tolesnio ugdymo formų (7%), ugdymo individualizavimo (5%) ir kt.

PPT pažymoje (5 forma) nėra grafos, kur būtų fiksuojami ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai. PPT specialistai su pedagogų lūkesčiais susipažįsta, analizuodami kitas dokumentų formas (1a,4 formos). Bendraujant su asmenimis, atvykusiais į PPT tarnybą (pedagogais, vaikais, tėvais, specialistais) taip pat renkama informacija apie dalyvių lūkesčius, tačiau formaliai jie PPT pažymoje nefiksuojami.

Analizuojamuose dokumentuose fiksuojami tik pedagogų lūkesčiai, susiję su vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimu ir tenkinimu. Ugdytinių ir jų tėvų lūkesčiai vaiko vertinimo dokumentuose neatsispindi. Tai liudija, kad vaikas ir jo tėvai į įvertinimo ir specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo procesą nepakankamai įtraukiami kaip partneriai. Dominuoja formalus poreikių aiškinimosi modelis: nors žodžiu aiškinamasi, kokie yra vaiko ir tėvų poreikiai, tačiau vaiko vertinimo dokumentuose tai neatsispindi. Tokia situacija disocijuoja su įtraukimo, partnerystės ir įgalinimo siekiu, kuris negali būti sėkmingai įgyvendintas, neivertinus visų ugdymo(si) procesų dalyvių lūkesčių ir poreikių.

2.2. Vertinamoji informacija

Buvo analizuojamas vaiko psichopedagoginio vertinimo trijų formų (F1a – mokytojo anketa; F4 – SUK pažyma; F5 – PPT pažyma) turinys. Analizuotos 85 mokytojų anketos, 81 SUK pildoma pažyma ir 119 PPT pildomų pažymų.

Pažymų turinys buvo analizuojamas pagal vertinamosios informacijos pobūdį: vaiko sutrikimo apibūdinimą (negatyvios charakteristikos) ir jo galių apibūdinimą (pozityvios charakteristikos). Skaičiuoti vertinamieji teiginiai (prasminiai vienetai), ir, atsižvelgiant į jų turinį, jie priskirti teiginių apie sutrikimą ar galias blokui (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Dokumentų formos	Vertinamoji informacija								
	Informacijos pobūdis (teiginių skaičius)								
	Sutrikimas			Galios			Iš viso teiginių		
	Σ	%	M	Σ	%	M	Σ	%	M
1a (n=85)	997	66	12	522	34	6	1519	100	18
4f (n=81)	1291	69	16	577	31	7	1868	100	23

5f (n=119)	4278	69	36	1885	31	16	6163	100	52
------------	------	----	----	------	----	----	------	-----	----

Σ –teiginių skaičius (suma)
M – teiginių vidurkis vienoje pažymoje
% - teiginių skaičiaus procentinė išraiška

Mokytojų pildomų anketų analizė

Iš viso 85 anketose nurodyti 1519 vertinamųjų teiginių, t.y. kiekvienoje anketoje vidutiniškai pateikiama 18 teiginių.

Anketose dominuoja teiginiai, atskleidžiantys sutrikimo charakteristikas (66% visos vertinamosios informacijos). Vidutiniškai kiekvienoje pažymoje nurodoma po 12 teiginių). Nurodomos negatyvios vaiko charakteristikos, susijusios su vaiko mokymosi sunkumais (*silpnai įsimena žodžių rašybą; nesugeba taisyklingai pakartoti; nurašydamas daro klaidas; nesugeba sudėti ir atimti mintinai; nesuvokia pagrindinių matematinių operacijų esmės; sunkiai naudojami liniuotė; rašydamas praleidžia, supainioja raides; netaiko rašybos taisyklių; nesugeba sekti kitų skaitomo teksto; nerašo nosinių raidžių; rašto darbuose daug rašybos ir skyrybos klaidų ir kt.*),⁴¹ elgesio ir savireguliacijos sunkumais (*lėtas darbo tempas; nespėja su klase; greitai pavargsta; nesukaupia dėmesio; darbą dažnai atlieka ne iki galo; nesugeba dirbti savarankiškai; namuose viską drasko, ardo, niokoja ir kt.*), charakterio ypatumais (*labai jautrus, užsispyręs; neturi atsakomybės ir pareigos jausmo ir kt.*), pažinimo sunkumais (*mokinio labai prasta atmintis; neturi loginio mąstymo; nesiorientuoja erdvėje ir kt.*).

Teiginiai, atskleidžiantys vaiko galias sudaro 34% visos vertinamosios informacijos. Vidutiniškai pažymoje nurodomi 6 teiginiai. Pozityvių teiginių nurodoma 2 kartus mažiau nei neigiamų vaiko charakteristikų. Nurodomos teigiamos vaiko charakteristikos, susijusios su mokymosi pasiekimais (*gerai skaito; geba nurašyti nuo lentos; pažįsta keletą raidžių; teisingai parašo keletą žodžių; geba vadovėlyje rasti faktus, datas, įvykius; išmoko daugybės lentelę, atlieka elementarius aritmetinius veiksmus, lėtai perskaito dviskiemenius ir triskiemenius žodžius ir kt.*), pozityviu elgesiu ir savireguliacija (*geba savarankiškai pasirinkti veiklą; per pamokas drausmingas, ramus, tylus; noriai bendrauja ir kt.*), charakterio ypatumais (*mandagus, geranoriškas, jautrus; mėgsta būti su bendraamžiais; atsakingai galvoja apie ateitį ir kt.*), pažinimo procesais (*suvokia paprasčiausias sąvokas; stengiasi įsiminti garsus; gera atmintis ir kt.*).

⁴¹ Cituojami pavyzdžiai paimti iš minimų dokumentų

Specialiojo ugdymo komisijų (SUK) pažymų analizė

Analizuota 81 SUK pažyma. Jose iš viso nurodyti 1868 vertinamieji teiginiai. Negatyvios vaiko charakteristikos sudaro 69% visos vertinamosios informacijos (vidutiniškai vienoje pažymoje nurodoma 16 teiginių) o teiginiai, atskleidžiantys vaiko galias - 31% visos vertinamosios informacijos (vidutiniškai vienoje pažymoje nurodomi 7 teiginiai). Taigi, negatyvių vaiko charakteristikų nurodoma 2 kartus daugiau negu teigiamų jo charakteristikų.

Pedagogų ir specialiųjų pedagogų apibūdinimuose dominuoja negatyvios vaiko charakteristikos, susijusios su vaiko mokymosi sunkumais (*neįsisavinęs rašybos taisyklių; tiek lietuvių kalboje, tiek matematikoje neįsisavina taisyklių; nepilnai išimines rašytinių raidžių grafinį vaizdą; silpni skaitymo įgūdžiai; nesupranta teksto; nededa skyrybos ženklų; nesiseka jungti skiemenų į žodį; nemoka atpasakoti; nesusiformavę mintino skaičiavimo įgūdžiai; neskaičiuoja atgaline tvarka; žinių lygis minimalus; skaito skiemenudamas; rašydamas praleidinėja raides; skaito paraidžiui; rašto darbuose daug gramatinių klaidų; dažnos žodžių kaitymo, linksniavimo klaidos ir kt.*). Rečiau nurodomi elgesio ir savireguliacijos sunkumai (*nesukaupia dėmesio; visai nevaldomas pamokose; darbo tempas lėtas ir kt.*) bei pažinimo sunkumai (*nesupranta teksto; sutrikusi orientacija; sunkiai orientuojasi erdvėje; silpnai skaičiuoja mintinai; silpna atmintis; nenusako priežasties – pasekmės ryšį ir kt.*).

SUK pažymoje menkiausiai atsispindi psichologinio įvertinimo charakteristikos. Pagrindinė priežastis ta, kad psichologai dirba tik nedaugelyje bendrojo lavinimo mokyklų. 81 pažymoje užfiksuota tik 14 psichologo negatyvių vertinimų (*dirba lėtai; greitai pavargsta; neišlavėję dėmesio procesai; sunku analizuoti, daryti išvadas; neišlavėję atminties procesai; lėtas informacijos apdorojimo greitis; silpni loginio apibendrinimo sugebėjimai; hiperaktyvus elgesys pamokų metu ir kt.*).

Logopedai, apibūdindami vaiko sutrikimą, nurodo charakteristikas, susijusias su kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sunkumais (*kalbėjimo padargai nepakankamai judrūs; netaisyklingas kai kurių garsų tarimas; kalboje vyrauja agramatizmai; žodynas skurdus, nerišlus; nesusiformavę garsinės analizės įgūdžiai; neišlavėjusi foneminė klausa ir kt.*).

SUK pažymose nurodyti pozityvūs teiginiai apie vaiko galias sudaro trečdalį visos vertinamosios informacijos. Pedagogai ir specialieji pedagogai dažniausiai nurodo vaiko mokymosi pasiekimus

(pažįsta beveik visas spausdintines raides; individualiai diktuoju parašo paprastos struktūros žodžius; trumpus žodžius perskaito padedant mokytojai; geba mokytis su visa klase; pažįsta visas lietuvių kalbos raides; nurašo nuo knygos duotą tekstą; geba atlikti sudėties ir atimties veiksmus ir kt.). Rečiau nurodomos teigiamos asmenybės ar savireguliacijos charakteristikos *(mokinė labai pareiginga; aktyviai dalyvauja pamokose ir kt.)*. Psichologų vertinimai atskleidžia vaiko pažinimo galias ir teigiamas asmenybės charakteristikas *(gera vizualinė motorinė integracija; geri neverbalinio mąstymo gebėjimai; dėmesio koncentracija ir pastovumas normalaus lygio; lengvai bendraujanti, draugiška, stropi, mėgiama bendraklasių; siekia draugystės su bendraklasiais; įsisavinę elgesio normas; dalyvauja užklasiniuose renginiuose ir kt.)*. Logopedų pateikiamos charakteristikos iliustruoja vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimus *(toninė klausą gera, gera kalbos padargų būklė; išlavėjusi foneminė klausą; pakankamai išplėtotą rišlioji kalba ir kt.)*.

PPT pažymų analizė

PPT pildomos pažymos pasižymi tuo, kad jų turinys žymiai išsamesnis, nei pedagogų anketų ar SUK pildomų pažymų. PPT pažymose vertinamosios informacijos nurodoma 2 kartus daugiau, nei pedagogų ar SUK pildomose formose. Vienoje pažymoje vidutiniškai nurodomi 52 teiginiai, iš jų – 36 iliustruojantys sutrikimo charakteristikas ir 16 teiginių, iliustruojančių vaiko galias ir gebėjimus.

Tarpusavyje Kruskall-Wallis testu lyginant (vertinant statistiniu aspektu) tris dokumentus paaiškėjo, kad 5 forma labiau nei kiti dokumentai (1a ir 4 formos) atskleidžia ir vaiko sunkumus, ir vaiko galias. Mažiausiai informacijos apie vaiko galias ir sunkumus yra 1a formoje (mokytojo pildomoje anketoje) (skirtumas tarp 5 ir 1a formose pateikiamos informacijos statistiškai patikimas, $p=0,001$).

PPT pažymose dominuoja sutrikimų charakteristikos, kurios sudaro 69% visos vertinamosios informacijos.

Apibūdindami sutrikimų charakteristikas PPT psichologai nurodo pažinimo procesų (atminties, mąstymo ir kt.), intelekto sutrikimus (*regimojo suvokimo sutrikimas, prasta trumpalaikė/ilgalaikė atmintis; sunkiai atgamina girdimųjų stimulų seką; sutrikusi girdimoji atmintis; skurdus sąvokinis mąstymas; vizualinės analizės ir sintezės sutrikimas; verbalinis supratingumas gana menkas; verbalinė intelekto dalis silpnesnė už neverbalinę ir kt.*), savireguliacijos bei elgesio sunkumus (*dėmesys nepastovus, silpnas, išsenkantis; trūksta pastabumo detalėms; turi dėmesio perkėlimo problemų; psichinės veiklos tempas lėtas; hiperkinezės trukdo rašymo veikloje; prasta žodinė reguliacija; prastas elgesio normų ir standartų išmanymas; savarankiškumo stoka ir kt.*) ir kt.

Specialieji pedagogai labiausiai akcentuoja mokymosi sunkumus (*labai skurdžios, siauros, netolygios ir nesisteminės bendrosios žinios; adaptuotos programos neveikė; žymus akademinis atsilikimas; prasti skaitymo įgūdžiai: skiemenuoja, lėtas tempas, nedaro pauzių, skaito paraidžiui; nurašydamas daro klaidas, kopijuoja netiksliai; rašydamas diktuoju nepritaiko taisyklių; išimines ne visas spausdintines raides; daro įvairaus pobūdžio klaidų; prasti matematiniai gebėjimai: neskiria skaičių skyrių, nesuvokia santykių „daugiau – mažiau“, neišsprendžia tekstinių uždavinių, nemoka daugybės lentelės, klysta atlikdamas aritmetinius veiksmus; silpnai orientuojasi erdvėje ir laike; painioja kairę ir dešinę puses; sunkiai orientuojasi sąsiuvinio, knygos lape ir kt.). PPT logopedai išsamiai atskleidžia vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sunkumus (*netaisyklingas sukandimas; netikslūs liežuvių judesiai; kaupiasi seilės burnoje; sutrikusi foneminė klausa; painioja skardžiuosius ir dusliuosius priebalsius; netaria tam tikrų garsų; nepakankama garsinė analizė ir sintezė; neišsivysčiusi gramatinė kalbos sandara; stebimi agramatizmai, būdingi sintaksiniai trūkumai; nepakankamas prielinksnių ir priešdėlių vartojimas; silpnai sekasi sakinių daryba; siauras, primityvus, skurdus žodynas; sunkumai apibendrinant; neparenka giminių žodžių, antonimų, sinonimų; skurdi daiktavardinė ir būdvardinė leksika; nerišlus pasakojimas; rašydamas keičia, praleidžia, perstatinėja raides; painioja grafiškai panašias raides; daro disgrafinių klaidų; nebaigia rašyti žodžių; raštas neįskaitomas; silpni skaitymo įgūdžiai ir kt.).**

PPT specialistai pažymose nurodo 2,3 kartus mažiau teiginių, iliustruojančių vaikų galias ir gebėjimus, negu jų sutrikimus. Informacija apie galias sudaro 31% visos vertinamosios informacijos. Psichologai nurodo vaikų pozityvias pažinimo charakteristikas (*gera ilgalaikė ir trumpalaikė girdimoji ir regimoji atmintis; geras girdimasis išiminimas, geras sąvokinis mąstymas; pakankamas abstraktus mąstymas; gali paaiškinti žodžių reikšmes; pakankamas vizualinis erdvinis suvokimas, visumos – dalies skyrimas bei jų ryšių suvokimas ir kt.*), savireguliacijos ir elgesio charakteristikas (*pakankamas dėmesys, neblogo pastabumas detalėms; pilnavertis, pakankamas kontaktas; adekvatus elgesys ir kt.*). PPT pedagogai atskleidžia ir aprašo vaikų mokymosi pasiekimus (*patenkinamos bendrosios žinios; pakankami skaitymo įgūdžiai; sklandus skaitymas; teisingai parašo žodžius, kurių tarimas nesiskiria nuo rašymo; pažįsta spausdintines raides; su pagalba įvardija geometrines formas; apskaičiuoja plotą, perimetrą; skiria „daugiau – mažiau“; nurodo skaičių „kaimynus“; skaičiuoja atgal nuo dešimties ir kt.*). Logopedai apibūdina vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimus (*normali toninė klausa; geras suvokimas klausa; artikuliacijos aparatas be stebimos patologijos; paslankus artikuliacinis aparatas, laisvi liežuvių, lūpų judesiai; taisyklinga tartis; išlavėjusi foneminė klausa; nedaro žodžių derinimo klaidų; nėra*

agramatizmų; gera sakinių struktūra: sakiniai išplėstiniai, vientisiniai, sudėtiniai sujungiamieji ir kt.; geri garsinės analizės ir sintezės įgūdžiai; pakankamas žodynas: parenka antonimus, sinonimus; rišlioji kalba: kuria pasakojimus pagal paveikslėlių serijas, neblogai atpasakoja girdėtą tekstą, vartoja vientisinius ir sudėtinio sakinius, perteikia pagrindinę mintį, atsako į nesudėtingus klausimus; be klaidų parašo, perskaito nesudėtingus žodžius; nurašo be klaidų ir kt.).

Vertinamosios informacijos įvairiose dokumentų formose analizė ir palyginimas rodo:

- išsamiausia ir įvairiapusiškiausia informacija apie vaiką pateikiama PPT pažymose;
- visose pažymose dominuoja negatyvi vertinamoji informacija apie vaiką (69% visos vertinamosios informacijos), akcentuojami sutrikimo požymiai; neigiamų teiginių apie vaiką (jo sutrikimą) skaičius pažymose 2 kartus didesnis, nei teiginių apie vaiko galias; neigiamų charakteristikų dominavimas visose pažymose statistiškai patikimas ($p < 0,001$, pagal Wilcoxon).
- neigiamų vaiko charakteristikų akcentavimas vertinimo pažymose prieštarauja įgalinimo paradigmai, gali formuoti neigiamas ugdymo proceso dalyvių nuostatas į vaiką, turėti neigiamos įtakos vaiko, turinčio specialiuosius ugdymosi poreikius, savivertei ir jos raidai.

2.3.Rekomendacinė informacija

Svarbią psichopedagoginės informacijos apie vaiką dalį vertinimo pažymose sudaro rekomendacinė informacija.

1a formoje informacija apie teikiamą pedagoginę ir kitokią pagalbą fiksuojama 7 grafoje („Kokie mokymosi būdai ir kita pagalba buvo taikoma siekiant įveikti mokymosi sunkumus?“). SUK pažymoje (4 forma) rekomendacinė informacija nurodoma 5 grafoje (Išvada apie specialiuosius ugdymosi poreikius: siūlomos ugdymo programos, alternatyvūs mokymo būdai, atraminė medžiaga ir kt.). PPT pažymoje (5 forma) rekomendacinė informacija atsispindi 4 grafoje (Išvada apie specialiuosius ugdymosi poreikius: siūlomos ugdymo programos, alternatyvūs mokymo būdai, atraminė medžiaga ir kt.). Visur operuojama rekomendacinės informacijos teiginių (prasminių vienetų) skaičiumi.

Rekomendacinė informacija buvo analizuojama šiais aspektais:

- pagal vertinamosios ir rekomendacinės informacijos santykį;
- pagal turinį (detali, išsami, aiškaus turinio ar formali, nedetalizuota, neaiškaus turinio);

- pagal sritį (pedagoginę, psichologinę, socialinę pagalbą);
- pagal adresatą (skirtą pedagogui, tėvams, vaikui).

Vertinamoji ir rekomendacinė informacija

Vertinamosios ir rekomendacinės informacijos santykis parodytas 3 lentelėje. Akivaizdu, kad visais lygiais apibūdinant vaiką, dominuoja vertinamoji informacija.

3 lentelė

Vertinamosios ir rekomendacinės informacijos santykis

Informacijos pobūdis	Teiginių skaičius pažymose								
	1a forma (n=85)			4 forma (n=81)			5 forma (n=119)		
	Σ	%	M	Σ	%	M	Σ	%	M
Rekomendacinė	254	14	3	40	2	0,5	412	6	4
Vertinamoji	1519	86	18	1868	98	23	6163	94	52

1a formoje, kurią pildė vaiką ugdančias pedagogas, vertinamoji informacija sudaro 86%, o rekomendacinė- 14% visos informacijos apie vaiką.

SUK pažymose (4 forma) vertinamoji informacija sudaro 98% visos informacijos.

PPT pažymose (5 forma) vertinamosios informacijos 15 kartų daugiau, nei rekomendacinės. Vertinamoji informacija sudaro 94%, o rekomendacinė- 6% vaiko psichopedagoginio vertinimo turinio.

Taigi, visuose vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentuose statistiškai patikimai ($p = 0,001$, Wilcoxon testas) dominuoja vertinamoji informacija rekomendacinės informacijos atžvilgiu. Vertinamosios ir rekomendacinės informacijos santykis 14:1.

Rekomendacinės informacijos turinys

Rekomendacine buvo laikoma tokia informacija, kuri atspindi teikiamą ar rekomenduojamą pedagoginę, psichologinę, socialinę ar kitokią pagalbą. Duomenys pateikiami 4 lentelėje.

Detalia, aiškaus turinio informacija laikoma tokia, kai adresatui (pedagogui, tėvams, vaikui) aiškiai nurodomos ir raštu užfiksuojamos rekomendacijos, kuriose atsispindi konkretūs patarimai, kaip individualizuoti darbą su vaiku (*leisti vaikui naudotis atramine medžiaga: daugybės lentelės ir matų lentelėmis; matematikos užduotis skirti dozuotai, atskiromis dalimis; lavinti pastabumą ir dėmesį: rekomendacijos raštu pridedamos; ugdyti vaiko savivertę: rekomendacijos raštu pridedamos ir kt.*).

Formalia, nedetalizuota, nepakankamai aiškaus turinio rekomendacine informacija laikoma tokia, kuri adresatui neatskleidžia individualios pagalbos esmės, kai apsiribojama bendrais, unifikuotais,

gana abstrakčiais nurodymais ir patarimais (*teikti specialiojo pedagogo, logopedo pagalbą; ugdyti modifikuojant bendrojo lavinimo programą; sekti vaiko ugdymo(si) dinamiką ir kt.*).

Pedagogų 1a anketoje pateikiamoje informacijoje apie teikiamą pedagoginę pagalbą vaikui nežymiai vyrauja detalūs, aiškaus turinio teiginiai (skiriamos konkrečios individualios užduotys, mažinamas užduočių skaičius, individualiai aiškinamos užduotys ir kt.).

SUK pažymose detalių, aiškaus turinio ir formalių, nedetalizuotų, nepakankamai aiškaus turinio rekomendacijų proporcijos vienodos.

PPT pažymose nurodoma 4 kartus daugiau formalių, nedetalizuotų, nepakankamai operacionalizuotų rekomendacijų (80% visų rekomendacijų) nei detalių, aiškaus turinio rekomendacijų (20% visų rekomendacijų skaičiaus).

Didžiausią dalį formalių, nedetalizuotų rekomendacijų sudaro ugdymo programų (adaptuotų, modifikuotų ir kt.) skyrimas (35% atvejų), rekomendacijos teikti specialiojo pedagogo ir/ar logopedo pagalbą (31% atvejų), rekomenduojamas laikotarpis, kai skiriamas specialusis ugdymas (14% atvejų). Taip pat rekomenduojama sekti vaiko ugdymo(si) dinamiką mokyklos SUK (4% atvejų), bei rekomenduojama ugdymo įstaiga (2% atvejų) ir kt.

Detalėmis, aiškaus turinio rekomendacijomis laikytos tokios, kai konkrečios specialistų rekomendacijos pedagogams pridedamos (20% atvejų) ir kiti konkretūs atvejai.

Akivaizdu, kad dominuoja formali, nepakankamai detalizuota ir operacionalizuota rekomendacinė informacija. Formalios rekomendacinės informacijos dominavimas (65% visos informacijos) detalių, aiškaus turinio rekomendacijų atžvilgiu (35% visos informacijos) statistiškai patikimas ($p=0,001$, Wilcoxon testas).

4 lentelė

Rekomendacinė informacija

Rekomendacinės informacijos turinys	Dokumentų formos	Informacijos pobūdis (teiginių skaičius)								
		Pedagoginė pagalba			Psichologinė pagalba			Socialinė pagalba		
		Vaikui	Tėvams	Pedagogui	Vaikui	Tėvams	Pedagogui	Vaikui	Tėvams	Pedagogui
Detali, operacionalizuota aiškaus turinio	1a	0	3	134	0	0	0	3	0	0
	4	0	0	15	0	0	2	2	2	0
	5	0	4	64	0	3	11	0	0	0
Formali, nedetalizuota, nepakankamai aiškaus turinio	1a	0	4	108	2	0	0	0	0	0
	4	0	3	13	2	0	0	1	0	0
	5	0	9	290	15	2	2	12	0	0

Rekomendacijų analizė pagal pagalbos sritį ir adresatą

Pagal pagalbos sritį (pedagoginė, psichologinė, socialinė pagalba) akivaizdžiai dominuoja pedagoginė rekomendacinė informacija (žr. 4 lentelę). Didžioji dalis rekomendacijų-pedagoginės (92%), psichologinių rekomendacijų -5%, socialinio pobūdžio -3%. Pedagoginių rekomendacijų dominavimas psichologinių ir socialinio pobūdžio rekomendacijų atžvilgiu statistiškai patikimas ($p=0,001$, Friedman testas).

Pedagogų anketose (1a forma) pateikiamos pedagoginės ir socialinės rekomendacinės informacijos (teiginių) procentinis santykis 99:1.

SUK pažymose (4 forma) pateikiamų pedagoginių, psichologinių ir socialinio pobūdžio rekomendacijų procentinis santykis 78:10:12.

PPT pažymose (5 forma) pateikiamų pedagoginių, psichologinių ir socialinio pobūdžio rekomendacijų procentinis santykis 89:8:3. Taigi, pedagoginio pobūdžio rekomendacijų pateikiama 11 kartų daugiau, nei psichologinio ir 30 kartų daugiau, nei socialinio pobūdžio. Tai suprantama, kadangi rekomendacijos dažniausiai adresuotos pedagogams, tėvams ir vaikams, o ne psichologams ar socialiniams pedagogams.

Pagal adresatą (kam skiriama rekomendacinio pobūdžio informacija) visuose dokumentuose akivaizdžiai dominuoja rekomendacijos pedagogams (91% visų rekomendacijų), rekomendacijos vaikams sudaro 5%, o tėvams- 4% visų rekomendacijų. Rekomendacijų pedagogams dominavimas statistiškai reikšmingas ($p= 0,001$, Friedman testas). Atskirų dokumentų formų analizė iliustruoja nurodytą tendenciją. Pedagogų anketose dominuoja informacija pedagogams, užfiksuotos tik kelios rekomendacijos tėvams. SUK pažymose taip pat daugiau rekomendacijų nurodoma pedagogams, nurodomos tik 5 rekomendacijos tėvams ir 3 rekomendacijos vaikams. PPT pažymose taip pat dominuoja rekomendacijos pedagogams (89% visų rekomendacijų skaičiaus). Rekomendacijų tėvams dalis tesudaro 4%. Formalios, nedetalizuotos rekomendacijos dėl psichologinės ir socialinės pagalbos teikimo vaikui (pvz.: *teikti vaikui psichologo pagalbą, teikti socialinio pedagogo pagalbą ir kt.*), kurias vargu ar galima laikyti tinkamomis rekomendacijomis vaikui, sudaro 7%.

Gauti duomenys leidžia teigti, kad vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentacijoje:

- vyrauja vertinamoji informacija apie vaiką; visose pažymose šios informacijos statistiškai patikimai daugiau, nei rekomendacinės informacijos (apie teikiamą ar rekomenduojamą pedagoginę, psichologinę, socialinę ar kitokią pagalbą);

- statistiškai patikimai dominuoja formali, nepakankamai detalizuota ir operacionalizuota rekomendacinė informacija, palyginti su detalia, aiškaus turinio ir adresato rekomendacine informacija;
- dominuoja rekomendacinė pedagoginė informacija lyginant su psichologinio ir socialinio pobūdžio informacija;
- pagal adresatą dominuoja pedagogams skiriama informacija, vaiko psichopedagoginio vertinimo formose pedagogams, tėvams ir vaikams adresuotos informacijos santykis 91%-4%-5%; tėvams ir ugdytiniais adresuota rekomendacinė informacija traktuotina ne kaip įprastinis dalykas, bet kaip išimtis.

Lyginamieji duomenys apie psichopedagoginės informacijos vaiko vertinimo dokumentuose pobūdį pateikiami 5 lentelėje. Lentelėje nurodoma, kiek tam tikro pobūdžio teiginių (atspindinčių pedagogų lūkesčius, vertinamosios informacijos apie sutrikimą ir galias bei rekomendacinės informacijos) vidutiniškai pateikiama vienoje pažymoje.

5 lentelė

Informacijos pobūdis	Teiginių skaičius pažymose (M)		
	F1a (n= 85)	F4 (n= 81)	F5(n= 119)
Pedagogų lūkesčiai	1,4	1,3	-
Vertinamoji informacija apie sutrikimą	12	16	36
Vertinamoji informacija apie galias	6	7	16
Rekomendacinė informacija	3	0,5	4

2.3. Išvados apie vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentų turinį

- Vaiko vertinimo dokumentacijoje nepakankamai atspindi ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai ir aktualūs poreikiai. Fiksuojami tik pedagogų lūkesčiai ir poreikiai, ugdytiniai ir jų tėvai menkai įtraukiami kaip partneriai į vertinimo ir ugdymo procesą. Galima manyti, kad kitų ugdymo proceso dalyvių (vaikų ir tėvų) poreikių ir kompetencijų analizė bei jų konsultavimas nors iš dalies ir vyksta, tačiau neatspindi vertinimo formose. Tai disocijuoja su įtraukimo, partnerystės ir įgalinimo siekiu, kuris gali būti įgyvendintas, atsižvelgiant į visų ugdymo proceso dalyvių lūkesčius ir poreikius.

- Vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentuose dominuoja vertinamoji informacija apie vaiką, atskleidžianti vaiko sutrikimą bei patiriamus sunkumus ir menkai atskleidžianti individualias galias ir gebėjimus.
- Rekomendacinė informacija sudaro mažą psichopedagoginės informacijos dalį apie vaiką; visose pažymose šios informacijos statistiškai patikimai mažiau, nei vertinamosios informacijos. Rekomendacinėje informacijoje pagal adresatą dominuoja informacija pedagogams. Vyrauja direktyvi, formali, nepakankamai detalizuota ir operacionalizuota rekomendacinė informacija.
- Vaiko vertinimo dokumentacijoje gana gerai atspindi pedagoginė pagalba pedagogui ir, iš dalies, vaikui, bet menkai ar visiškai neatspindi pedagoginė, psichologinė ir socialinė pagalba vaikui ir šeimai.
- Vertinant gautus duomenis ugdymo proceso dalyvių lūkesčių įvertinimo, įtraukimo ir socialinio dalyvavimo aspektu, galima teigti, kad PPT yra paramos organizacija, teikianti pagalbą daugiau pedagogui ir mokyklai, o ne vaikui ir šeimai. Nepatenkinamas tėvų ir paties vaiko įtraukimas į vertinimo ir ugdymo procesą.
- Psichopedagoginiame vertinime dominuojanti neigiamą informacija apie vaiką (jo sutrikimą ir negalią) neužtikrina galimybės ugdyti vaiko ir jo tėvų psichologinio atsparumo, kurio ugdymo esmė – asmens stipriųjų savybių pripažinimas; dominuojanti neigiama informacija apie vaiką nepalanki ugdyti teigiamas ugdymo proceso dalyvių (tėvų, pedagogų, bendraklasių ir kt.) nuostatas SUP turinčių vaikų atžvilgiu bei vaiko, turinčio SUP, pozityviai savivertės raidai.
- Vertinant gautą informaciją įgalinimo aspektu, galima teigti, kad vyraujanti neigiama vertinamoji ir formali bei direktyvi rekomendacinė informacija neskatina ugdymo proceso dalyvių – pedagogų ir ypač ugdytinių bei jų tėvų – patiems siekti kontroliuoti situaciją, neskatina jų turimų kompetencijų realizavimo, siekiant nepriklausomo savarankiško funkcionavimo.

3. PPT BENDRAVIMO SU MOKYKLomis IR ŠEIMOMIS POBŪDIS

Tyrimo pradžioje buvo diskutuota apie bendravimo pobūdį tarp Pedagoginių psichologinių tarnybų specialistų bei mokyklos pedagogų ir specialistų, šeimos narių. Kartais galima išgirsti, jog PPT specialistai mažai linkę bendrauti su klientais, daug dėmesio skiria dokumentų tvarkymams, t.y. „popierizmui“, jog trūksta realių kontaktų su specialistais. Nemažai nusiskundimų yra susiję su PPT specialistų menku naujų informacinių technologijų (kaip naudojimas elektroniniu paštu, kurio pagalba būtų galima teikti minimalias konsultacijas) taikymu. Todėl respondentams buvo suformuluotas klausimas apie bendravimo su PPT specialistais pobūdį, jų formas bei dažnumą. Žemiau esančiose lentelėse (žr. 6 lentelė) pateikiami skirtingų dalyvių (PPT specialistų, mokyklos atstovų bei šeimos) nuomone bendravimo ypatumai su šeimomis ir mokyklomis.

6 lentelė

Bendravimo su mokykla formos PPT (skalė nuo 1 iki 5)

PPT BENDRAVIMO SU MOKYKLA FORMOS	Bendravimo su mokykla			
	PPT specialistai (N=171)		Mokyklos atstovai (N=429)	
	M ⁴²	SD	M	SD
1. <i>Individualūs pokalbiai</i>	4,57	0,62	2,6	1,08
2. <i>Žodinių rekomendacijų teikimas</i>	4,51	0,74	2,42	1,03
3. <i>Pokalbiai telefonu</i>	4,44	0,78	2,47	1,20
4. Raštiškų rekomendacijų teikimas	4,32	0,79	2,23	0,94
5. Patarimų teikimas	4,25	0,82	2,39	1,00
6. <i>Informavimas</i>	4,14	0,67	2,62	1,02
7. Įvairių sričių specialistų bendri pasitarimai	3,40	1,02	2,00	0,94
8. Paskaitų skaitymas	3,05	0,80	1,82	0,81
9. Seminarai	2,89	0,80	2,12	0,84
10. Tikrinimas / vertinimas	2,86	1,55	2,00	0,90
11. Pamokymai	2,83	1,40	2,01	1,02
12. Konsultavimas elektroniniu paštu	2,12	1,27	1,44	0,90
13. Konferencijos	1,83	0,69	1,43	0,63
14. Paramos grupių organizavimas	1,71	1,12	1,42	0,79
15. Savianalizės grupės	1,59	1,00	1,35	0,73
16. „Pamokslai“	1,39	0,84	1,25	0,63

Dažniausiai pasitaikančios PPT ir mokyklos bendravimo formos (kartą ir daugiau per savaitę), PPT specialistų nuomone, yra *individualūs pokalbiai, rekomendacijų ir patarimų teikimas, pokalbiai*

⁴² Anketoje pateikiami 5 atsakymų variantai (1- *niekada*, 2- *kartą per metus*, 3- *kartą ir daugiau per pusmetį*, 4- *kartą ir daugiau per mėnesį*, 5- *kartą ir daugiau per savaitę*)

telefonu. Tuo tarpu mokyklos pedagogų ir specialistų nuomone, pati dažniausia PPT bendravimo su mokykla forma yra **informavimas** (vykstantys kartą ir daugiau per pusmetį). **Individualūs pokalbiai** ir **pokalbiai telefonu** taip pat įvardijami kaip vienos iš dažniausiai pasitaikančių bendravimo formų per pusmetį. Pastebimas esminis skirtumas tarp skirtingų dalyvių nuomonių. PPT specialistų teigimu, su mokyklomis bendraujama labai dažnai, t.y. beveik kartą per savaitę, tuo tarpu mokyklų atstovų teigimu, bendravimas dažniausiai vyksta kartą per pusmetį. Toks skirtumas susijęs su tuo, jog PPT specialistai kiekvieną dieną bendrauja su skirtingų mokyklų atstovais, juose besimokančiais mokiniais, o ne su tos pačios vienos mokyklos specialistais.

Rečiausios bendravimo formos PPT specialistų nuomone yra „pamokslai“, kurie beveik niekada netaikomi bendravimo su mokykla metu. Tai patvirtina ir mokyklos atstovai. Jų teigimu, beveik niekada neorganizuojamos *savianalizės, paramos grupės, konferencijos, nekonsultuojama elektroniniu paštu*.

Panašios bendravimo tendencijos išryškėja PPT santykiuose su šeima (žr.7 lentelę).

7 lentelė

Bendravimo su šeima formos				
PPT BENDRAVIMO SU ŠEIMA FORMOS	Bendravimo su šeima pobūdis			
	PPT specialistai (N=171)		Tėvai (N=109)	
	M (skalė nuo 1 iki 5)	SD	M ⁴³ (skalė nuo 1 iki 4)	SD
Individualūs pokalbiai	2,93	0,26	2,32	0,85
Žodinių rekomendacijų teikimas	2,88	0,36	2,06	0,93
Patarimų teikimas	2,69	0,53	2,26	0,85
Informavimas	2,48	0,55	2,17	0,93
Raščių rekomendacijų teikimas	2,46	0,58	2,06	0,99
Pokalbiai telefonu	2,17	0,5	1,64	0,71
Paskaitų skaitymas	2,16	0,62	1,58	0,77
Pamokymai	1,99	0,71		
Seminarai	1,67	0,57	1,33	0,58
Tikrinimas / vertinimas	1,46	1,16		
Konferencijos	1,28	0,45	1,25	0,48
Paramos grupių organizavimas	1,25	0,48	1,32	0,60
Savianalizės grupės	1,22	0,47		
„Pamokslai“	1,2	0,43	1,3	0,65
Konsultavimas elektroniniu paštu	1,15	0,4	1,03	0,17
Bendravimas per mokyklą			2,67	0,88

⁴³ tėvams skirtose anketos pateikiami 4 atsakymų variantai (1- *niekada*, 2- *retai*, 3- *dažniausiai*, 4- *nuolat su tuo susiduriu*)

PPT bendravimo su šeima metu išryškėja *individualių pokalbių* dažnumas, *žodinių rekomendacijų, patarimų* teikimas. Tėvų nuomonė beveik sutampa su PPT specialistų nuomone, tačiau tėvai pastebi, jog pati dažniausia PPT bendravimo su šeima forma yra *bendravimas per mokyklą*, t.y. egzistuoja daugiau netiesioginis, per tarpininkus ryšys su PPT.

Tiek PPT specialistai, tiek tėvai pažymi, jog niekada nesikonsultuoja elektroniniu paštu pagalba, niekada netaikomas „pamokslo“ metodas. Taip pat beveik niekada neorganizuojamos paramos grupės, konferencijos.

A p i b e n d r i n a n t PPT specialistų bendravimo su šeimomis ir mokyklomis pobūdį bei dažnumą, pastebima, jog skirtingų dalyvių požiūriu, pačios populiariausios PPT bendravimo su šeima ir mokykla formos susijusios su *rekomendacijų, patarimų teikimu, informavimu, individualiais pokalbiais*. Mažiausiai, t.y. beveik niekada neorganizuojamos *savianalizės, paramos grupės, konferencijos, nekonsultuojama elektroniniu paštu*.

4. PPT SPECIALISTŲ, MOKYKLOS ATSTOVŲ, TĖVŲ IR VAIKŲ APKLAUSA: BŪKLĖS IR POREIKIŲ VERTINIMAS

4.1. PPT veiklos funkcijų⁴⁴ identifikavimas

Siekiant identifikuoti realią PPT funkcijų struktūrą, buvo atlikta statistinė faktorinės analizės procedūra. Realia PPT funkcijų struktūra mes vadiname vieną darinį, kuriame suvienytos oficialiosios (PPT pavyzdinėse nuostatose apibrėžiamos funkcijos), teorinės (atsižvelgiant į įgalinimo teorija grįstą tyrimo hipotezę) ir empirinės (pagal respondentų atsakymų logiką) PPT funkcijų apibrėžtys. Būtent faktorinės analizės metodas įgalina atlikti tokį vienijantį darbą ir sukonstruoti PPT funkcijų giluminę struktūrą.

Analizuojant respondentų atsakymus į anketoje pateiktus klausimus apie PPT funkcijas, išskirtos 19 PPT funkcijų, kurios iš esmės atitinka visas PPT veiklos sritis. Faktorinės analizės procedūra ypatinga tuo, kad gaunama ne tik nagrinėjamo objekto struktūra, bet ir statistiškai įvertinamas jos tinkamumas ir patikimumas⁴⁵. 8 lentelėje pateikta PPT funkcijų struktūra, funkcijų pavadinimai ir funkcijų požymių pavyzdžiai.

8 lentelė

PPT funkcijų struktūra

Oficialiosios ir teorinės PPT funkcijos	Empiriniu, faktorinės analizės būdu, išryškintos PPT funkcijos	Funkcijų požymių pavyzdžiai (klausimyno teiginiai) ⁴⁶
Vertinimas	Vertinimas kaip situacijos ir dalyvių poreikių analizė	<i>Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės šeimoje; Tarnyboje aiškinamasi, kokie pedagogų poreikiai</i>
	Vertinimas kaip vaiko savybių analizė	<i>PPT vertinami vaiko specialieji poreikiai (ugdymosi ir kt.); PPT vertinami vaiko sutrikimai</i>
	Bendras (dalyvaujant visiems dalyviams) rezultatų aptarimas	<i>Vertinimo ir aptarimo metu visų (vaikų, tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) nuomonės yra išgirstos</i>
Rekomendacijos	Rekomendacijų praktinė nauda (tėvams, vaikui, mokyklai)	<i>Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui mokykloje; Šeima pasinaudoja PPT rekomendacijomis</i>
	Kitų, ne PPT specialistų, iniciatyva rengiant rekomendacijas	<i>Tėvai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT; Pasiūlymus rekomendacijoms pateikia pats vaikas</i>
	Kitų, ne PPT specialistų, dalyvavimas rengiant rekomendacijas	<i>PPT kviečia tėvus dalyvauti rengiant rekomendacijas; Rengiant rekomendacijas dalyvauja vaiko mokytojai</i>
Dokumentai	Formalūs dokumentai kaip vaiko	<i>PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda atskleisti</i>

⁴⁴ Funkcijos(faktoriai) – primename, kad klausimynas buvo konstruotas PPT funkcijų pagrindu (žr. Operacionalizaciją). Klausimyne buvo pateiktos funkcijos ir jų požymiai. Atliekant duomenų analizę, taikant statistinį faktorinės analizės metodą, klausimyne pateikti požymiai buvo apibendrinti, sujungti į stambesnius vienetus, dar vadinamus, faktoriais. Gauti faktoriai iš esmės atitinka PPT funkcijas turinio požiūriu, t.y. faktoriuose yra oficialiai dokumentuose apibrėžiami PPT funkcijų požymiai, o faktorių pavadinimai praktiškai atitinka oficialiai apibrėžtų funkcijų pavadinimus. Todėl gautus faktorius ataskaitoje vadiname PPT funkcijomis. Vis dėlto reikia neužmiršti, kad faktorinės analizės būdu gautos funkcijos net ir negali visiškai sutapti su oficialiai apibrėžiamomis PPT funkcijomis, kadangi gautos funkcijos sudaromos pagal respondentų atsakymus ir teorinį (idealų) PPT funkcijų modelį.

⁴⁵ Teksto ekonomiškumo sumetimais statistiniai rodikliai pateikiami prieduose.

⁴⁶ Visi funkcijų požymiai pateikti klausimyne, žr. ataskaitos priedą.

	pagalbos individualizavimo priemonė	vaiko gebėjimus, galimybes; Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiamos šeimos galimybės
PPT ir mokyklos santykiai	Lygiavertiška ir konstruktyvi (subsidiari) PPT ir mokyklos partnerystė	PPT specialistai įsiklauso ir išklauso mokytojus; PPT specialistai kartu su mokytojais ieško tinkamų darbo metodų su specialiujų ugdymosi poreikių vaikais
	PPT kaip programų realizavimo resursas	PPT specialistai padeda mokytojams modifikuoti ar adaptuoti programas
PPT ir šeimos santykiai	PPT kaip emocinis santykių ir kompetencijų resursas	PPT specialistai padeda tėvams suprasti dėl ko jų vaikas patiria sunkumų mokykloje; PPT specialistai įsiklauso ir išklauso tėvus
Mokymasis / atvirumas patirtimi	Mokyklos ir PPT dalijimasis patirtimi, mokymasis kartu	PPT specialistai diskutuoja su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiujų poreikių vaikams; PPT organizuoja seminarus mokytojams
	Tėvų švietimo(-osi) iniciatyvos	Tėvai inicijuoja neformalius tarpusavio pasitarimus, patys kviečiasi specialistus
Pagalbos organizavimas	PPT teikiamos pagalbos tęstinumo užtikrinimas	PPT organizuoja pakartotinus susitikimus su tirtais vaikais; PPT specialistai stebi tarnyboje tirtus vaikus
	Mokytojo kompetencijų ir veiklos su specialiujų poreikių vaikais pripažinimas	Mokytojai žino kaip dirbti su klase, kurioje mokosi specialiujų poreikių vaikai; PPT yra derinami ugdymo proceso dalyvių interesai
	Individuali ugdymo programa kaip visų dalyvių poreikių/gebėjimų derinimas	Individualizuotos ugdymo programos yra rengiamos bendradarbiaujant, visiems (mokyklai, šeimai ir PPT) kartu
Laiko derinimas/ paskirstymas	Laiko derinimas ir tolygus paskirstymas	Vertinimo laikas tarnyboje paskirstomas tikslingai, (nėra bereikalingų pertraukų ir laukimų); Vertinimas užtrunka daugiau nei valandą
Mobilumas	PPT mobilumas	PPT specialistai vyksta į ugdymo institucijas ir jose atlieka vertinimus ir konsultuoja
Informacija	Informacijos apie teikiamas paslaugas prieinamumas aiškumas	Tėvai žino, kokios pagalbos iš PPT galima tikėtis; Mokykloje pedagogai randa informaciją apie PPT
	Informacijos (apie PPT teikiamas paslaugas) iniciatyvos, priemonės	PPT specialistai konsultuoja naudodamiesi informacinėmis technologijomis (elektroniniu paštu ir kt)

Taikant faktorinės analizės metodą, buvo atskleista kiek kitokia, konkretnė PPT veiklos struktūra, kurią svarbu iš esmės analizuoti. PPT būklės ir poreikių detalesnė analizė leidžia pažvelgti į esamos situacijos privalumus, ribotumus bei į lūkesčius dėl tolimesnės PPT veiklos perspektyvos. Tad kaip vertinama dabartinės PPT būklė? Kokie pagrindiniai respondentų lūkesčiai? Kiek dabartinė PPT veiklos būklė atitinka su PPT veikla susijusių asmenų lūkesčius? Kaip tarpusavyje dera skirtingų dalyvių nuomonės apie dabartinę PPT veiklos būklę, dalyvių poreikiai? Koks pasirinktas PPT bendravimo su šeimomis ir mokyklomis kelias?

4.2. PPT funkcija –VERTINIMAS

Viena pagrindinių PPT funkcijų yra psichopedagoginis vertinimas. PPT pavyzdiniuose nuostatuose numatyta, jog viena iš priskirtų PPT funkcijų yra *įvertinti asmens galias ir sunkumus, raidos ypatumus ir sutrikimus, pedagogines, psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas,*

*specialiuosius ugdymosi poreikius, vaiko brandą mokyklai*⁴⁷. Taigi, PPT atlieka *nuodugną asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimą pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniais aspektais*⁴⁸.

Kokia tėvų, pedagogų, mokyklose dirbančių specialistų bei pačių PPT specialistų nuomonė apie psichopedagoginį vertinimą? Ar jie patenkinti esama būkle? Ar ir kokie pageidaujami pokyčiai realizuojant šią funkciją?

Atlikus faktorinę analizę, nuomonės apie psichopedagoginį vertinimą struktūroje atskleistos trys realiai praktikoje egzistuojančias PPT funkcijas⁴⁹ (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 2 priedą, (el. variantas): *vertinimas kaip situacijos ir dalyvių poreikių analizė; vertinimas kaip vaiko savybių analizė; bendras (dalyvaujant visiems dalyviams) rezultatų aptarimas* (žr. 9 lentelė).

9 Lentelė

PPT VERTINIMO struktūra ir požymiai (N=709)

1. VERTINIMAS KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖ
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos šeimoje
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės šeimoje
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos ir nesėkmės mokykloje
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės, pasiekimai mokykloje
PPT vertinama šeimos situacija
Tarnyboje aiškinamasi, kokie pedagogų poreikiai
2. VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ
PPT vertinami vaiko specialieji poreikiai (ugdymosi ir kt.)
PPT vertinami vaiko sutrikimai
PPT vertinami vaiko gebėjimai
Pakartotino vertinimo metu fiksuojami vaiko pasiekimai
3. BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS
Vertinimo rezultatai aptariami visiems dalyvaujant (vaikui, tėvams, mokyklos atstovui, PPT specialistams)
Vertinimo ir aptarimo metu visų (vaikų, tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) nuomonės yra išgirstos
Aptarimų metu vaikui pranešama, ką nusprendė specialistai
Su vaiku aptariami vertinimo rezultatai
Aptarimų metu tėvams pranešama, ką nusprendė specialistai
Vertinime dalyvauja tėvai
Vertinime atsižvelgiama į mokyklos SUK išvadas

⁴⁷ LR ĮSAKYMAS „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdinių nuostatų“. 2003 12 24 Nr. ISAK-1880

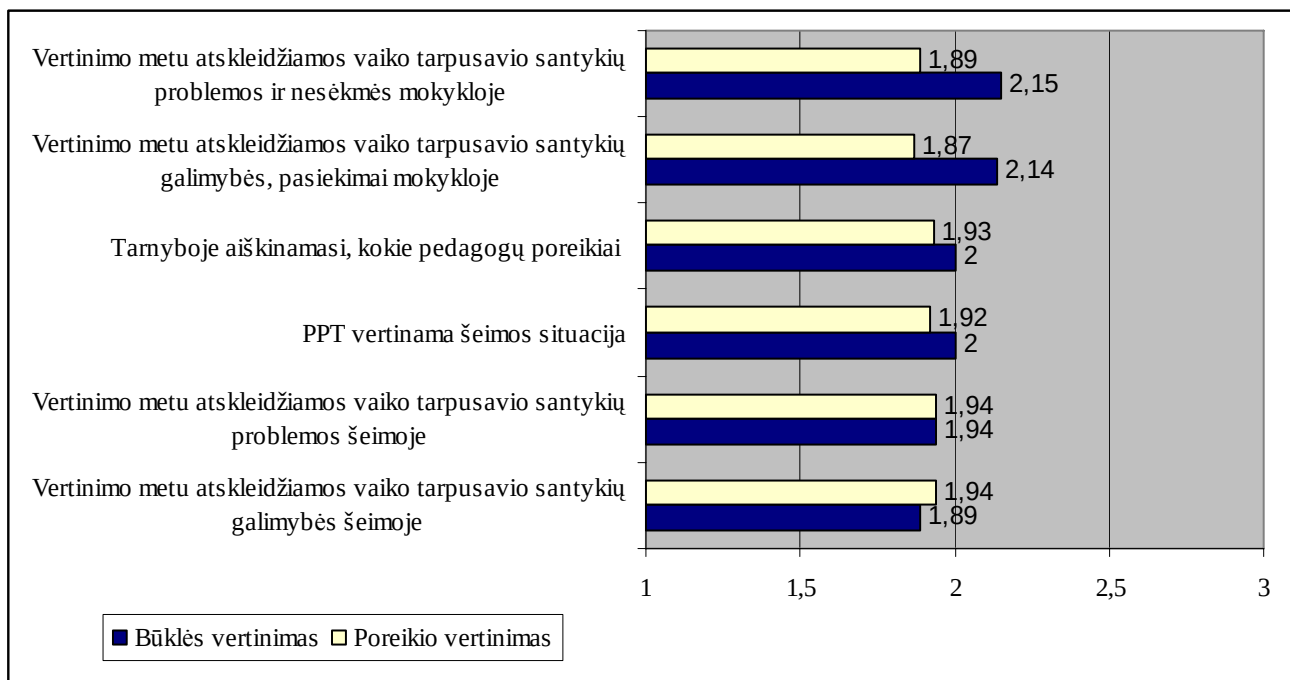
⁴⁸ LR ĮSAKYMAS „Dėl asmenų specialiųjų poreikių įvertinimo tvarkos“ 2000 10 04. 1221/527/83.

⁴⁹ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa.

Daugiausiai veiklos požymių apima tokios PPT suvoktos funkcijos kaip *vertinimas kaip situacijos ir dalyvių poreikių analizė, bendras (dalyvaujant visiems dalyviams) rezultatų aptarimas*.

■ VERTINIMAS KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖ

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). PPT funkcija „Vertinimas kaip situacijos ir dalyvių poreikių analizė“ daugiau orientuota į negalės situacijos vertinimą, nei į asmens, su kuriuo siejamos problemos ištakos, vertinimą. Respondentų (N=709) nuomone⁵⁰, dažniausiai situacijos ir dalyvių poreikių vertinimo metu PPT *atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos ir nesėkmės mokykloje* (33% respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 46,8% - šiek tiek susiduria, 18,2% - neteko susidurti su minėtu požymiu) *bei vaiko tarpusavio santykių galimybės, pasiekimai mokykloje* (31,5%, - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 48,9% - šiek tiek susiduria, 17,3%- neteko susidurti su minėtu požymiu). Labiausiai plėtotinos PPT veiklos sritys šiuo vertinimo aspektu turėtų būti orientuotos į vaiko situacijos šeimoje vertinimą (*Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės šeimoje* (12,8% respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 59,2% - mano, kad reikia plėtoti, 18,5%-nemano, jog reikia plėtoti) (žr. 1 pav.)

4 pav. PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖ“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

⁵⁰ Faktoriaus aprašomosios statistikos rodikliai pateikiami 2 priede (el. variantas).

Išryškėja poreikis vertinimo metu daugiau atsižvelgti į šeimos situaciją (vaiko tarpasmeninių santykių galimybes šeimoje, išskylančius sunkumus). Šis vertinimo aspektas, atsižvelgiant į respondentų minėtos funkcijos požymių būklės ir poreikių vertinimo santykį, nėra tinkamai realizuojamas ir reikalauja pokyčių (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖ“.
Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių (M_1-M_2).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	M_1-M_2	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos ir nesėkmės mokykloje	2,15	1,89	0,26	Taip
2.	Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės, pasiekimai mokykloje	2,14	1,87	0,27	Taip
3.	PPT vertinama šeimos situacija	2	1,92	0,08	Taip
4.	Tarnyboje aiškinamasi, kokie pedagogų poreikiai	2	1,93	0,07	Taip
5.	Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos šeimoje	1,94	1,94	0	Taip
6.	Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės šeimoje	1,89	1,94	-0,05	Ne

Kiti funkcijos VERTINIMAS KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖ požymiai respondentų nuomone yra pakankamai realizuojami PPT veikloje.

Analizuojant apklausos žodžiu duomenis, išryškėjo panašios tendencijos, susijusios su *vaiko galimybų, sunkumų šeimoje vertinimo* aktualizavimu: *reikia sugalvoti sistemą, kas turi surinkti žinias apie šeimą ir vaiko vietą joje. Mokyklos žinios skurdžios arba jokios. Motinos ne visada atvyrauja ir prisipažįsta (38m. pedagogė); emociniai ryšiai šeimoje, atkreipti dėmesį į vaikų – tėvų santykius, padėti juos stiprinti (42m. mokyklos spec. pedagogė, logopedė); Atkreipti dėmesį į šeimos nuomonių pasiskirstymą, kaip tėvai vertina vaiko nesėkmę (46m. pedagogas).*

Tuo tarpu ryškesnius skirtumus išreiškiant savo nuomonę šios funkcijos realizavimo aspektu pastebime analizuojant skirtingų dalyvių (tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų) vertinimus. Dabartine VERTINIMO KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ būkle labiau patenkinti yra PPT specialistai. Mažiausiai tokia vertinimo būkle patenkinti tėvai (žr. 11 lentelę ir 5 pav.).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT vertinama šeimos situacija	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Tarnyboje aiškinamasi, kokie pedagogų poreikiai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,002
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos ir nesėkmės mokykloje	0,001	1	2	3	1	2	3	0,008
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos šeimoje	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės, pasiekimai mokykloje	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės šeimoje	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001

5 pav. PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖ“. PPT dalyvių⁵¹ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3; M- vidurkis

11 lentelė

PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖ“.
Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT vertinama šeimos situacija	0,32	0,01	-0,02
Tarnyboje aiškinamasi, kokie pedagogų poreikiai	0,67	-0,14	-0,25
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos ir nesėkmės mokykloje	0,51	0,19	0,11
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių problemos šeimoje	0,25	-0,13	-0,12
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės, pasiekimai mokykloje	0,44	0,23	0,19
Vertinimo metu atskleidžiamos vaiko tarpusavio santykių galimybės šeimoje	0,13	-0,13	-0,12

⁵¹ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai
.....

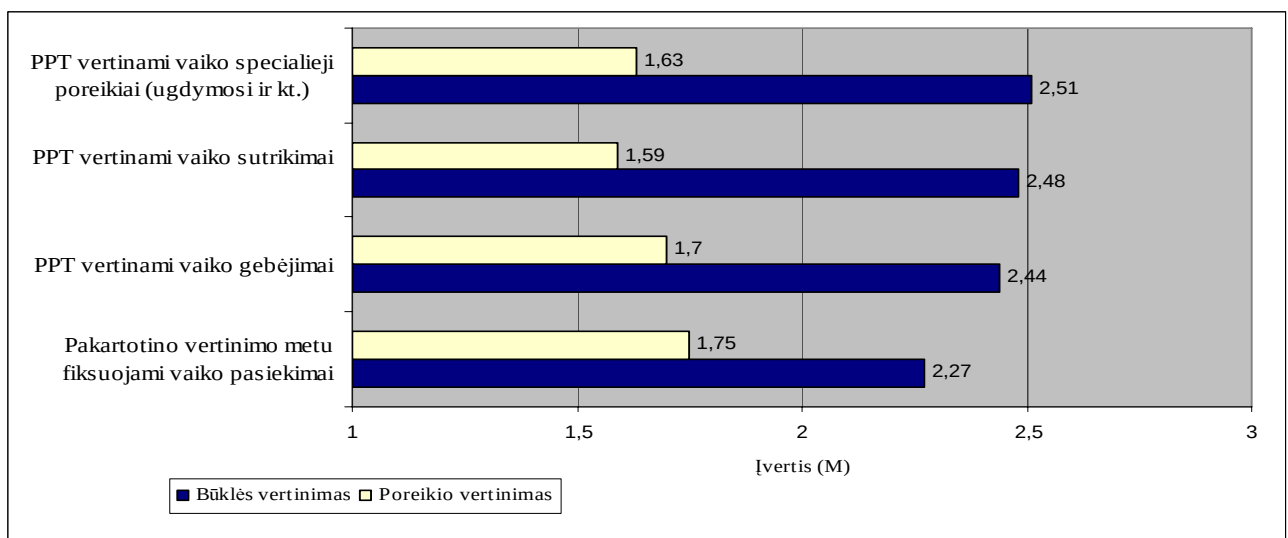
Detaliau analizuojant skirtingų dalyvių (tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų) būklės ir poreikio vertinimų santykį, pastebime, jog būtent tėvai išreiškia didesnę poreikį kaitai, jie nemano, jog dauguma funkcijos požymių yra tinkamai realizuojami. Tėvų šios funkcijos būklės vertinimas yra žemesnis lyginat su poreikio įvertinimais (žr. 11 lentelę). Kaip ir daugelis dalyvių, tėvai pastebi, jog stipriausia vertinimo pusė yra vaiko situacijos mokykloje analizė. Tuo tarpu tėvų nuomonei apie nepilnai realizuojamą vaiko situacijos vertinimą šeimoje pritaria ir mokyklos atstovai. Jų, kaip ir tėvų nuomone, reikėtų plėtoti ir pedagogų poreikių vertinimo sritį.

Apklaustos žodžiu metu respondentai taip pat išreiškė panašią poziciją: *manau, kad mažai atsižvelgiama į šeimos gyvenimą, o tokios šeimos dažnai ir problemiškos būna* (46m. pedagogė); *Šeimos vertinime reiktų kiek daugiau įsigilinti į pačios šeimos situaciją, daugiau ją išgildinti* (41m. spec. pedagogė).

Apibendrinant, šios funkcijos realizavimo būklę ir respondentų poreikius pokyčiams, pastebime jog labiausiai neišplėtotą vertinimo sritis, susijusi su vaiko situacijos vertinimu šeimoje. Beveik visi dalyviai norėtų pokyčių šioje srityje. Geriausiai realizuojami vaiko sunkumų ir galimybių vertinimas mokykloje.

■ VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). PPT funkcija VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ⁵² apima vaiko specialiųjų poreikių, gebėjimų, pasiekimų bei sutrikimų vertinimo sritis (žr. 6 pav).

6 pav. PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

⁵² Faktoriaus aprašomosios statistikos rodikliai pateikiami 2 priede (el. variantas).

VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ yra viena geriausiai respondentų įvertintų funkcijų (respondentai bene dažniausiai, lyginant su kitų funkcijų realizavimu, susiduria su minimais funkcijos požymiais PPT veikloje). Dažniausiai tyrimo dalyviai PPT susiduria su *vaikų specialiųjų poreikių* vertinimu (55,1% respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 37,8% - šiek tiek susiduria, 5,1% - neteko susidurti su minėtu požymiu) ir *sutrikimų* vertinimu (52,3% - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 39,6% - šiek tiek susiduria, 5,2% - neteko susidurti su minėtu požymiu), mažiau su *vaiko pasiekimų* fiksavimu (15,0% - respondentų neteko susidurti su minėtu požymiu, 41,6% - šiek tiek susiduria, 40,9% - dažnai susiduria su šiuo požymiu).

Atviruose anketose pateiktuose klausimuose pastebime, jog tam tikra dalis respondentų akcentavo vaiko gebėjimų vertinimo svarbą: *daug dėmesio reikėtų, mano nuomone, kreipti į vaiko gebėjimus, ypatingumus* (53m. pedagogė); *labai svarbu vaiko galimybių nustatymas (intelektų tyrimas); Tik žinodami vaiko galimybes galime teikti pagalbą* (50 m. mokyklos spec. pedagogė).

12 lentelė

PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	PPT vertinami vaiko specialieji poreikiai (ugdymosi ir kt.)	2,51	1,63	0,88	Taip
2.	PPT vertinami vaiko sutrikimai	2,48	1,59	0,89	Taip
3.	PPT vertinami vaiko gebėjimai	2,44	1,70	0,74	Taip
4.	Pakartotino vertinimo metu fiksuojami vaiko pasiekimai	2,27	1,75	0,52	Taip

12 lentelėje matyti, jog visi funkcijos VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ požymiai yra pakankami realizuojami būklės ir poreikių vertinimo santykio aspektu. Kaip jau buvo pastebėta, tai viena geriausiai respondentų įvertintų funkcijų jos požymių realizavimo aspektu.

Apklausoje žodžiu metu, tiriamieji taip pat akcentavo vaiko vertinimą kaip vieną iš tinkamai realizuojamų funkcijų: *Teisingai nustato vaiko spec. poreikius* (50m. direktoriaus pavaduotoja); *PPT gerai atlieka vaiko diagnostinį darbą, nustato sutrikimus* (50m. pedagogė);

Tuo tarpu skirtingų dalyvių funkcijos būklės ir poreikio vertinimai išsiskiria. Tėvai, lyginant su PPT specialistais, rečiau susiduria su įvairiais vertinimo požymiais (žr. 7 pav).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtota	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT vertinami vaiko sutrikimai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,030
PPT vertinami vaiko specialieji poreikiai (ugdymosi ir kt.)	0,001	1	2	3	1	2	3	0,394
PPT vertinami vaiko gebėjimai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,011
Pakartotino vertinimo metu fiksuojami vaiko pasiekimai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,788

7 pav. PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ“. PPT dalyvių⁵³ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3;
- M- vidurkis

PPT specialistų manymu, įvairūs vaiko vertinimo aspektai yra dažnai stebimi PPT kasdienybėje. Tėvai, nėra linkę tam pritarti. Tai, iš dalies, gali būti susiję su tuo, jog tėvams neretai PPT specialistai konkrečiai neįvardija kokios procedūros yra vykdomos, kas konkrečiai yra vertinama (vaiko specialieji poreikiai, sutrikimai, gebėjimai). Specialistai, tikėtina, linkę manyti, jog tėvams ir taip yra aišku dėl to kas vyksta, todėl patys tėvai kartais ir neįvardija kokio pobūdžio vertinimas vyko PPT, neretai pasimetama visoje informacijos gausoje.

Detaliai vertinat šios funkcijos realizavimą skirtingų dalyvių būklės ir poreikio vertinimo santykio aspektu, pastebima, kad visi dalyviai gana palankiai vertina vaiko vertinimo funkcijos realizavimą ir neišreiškia didesnio poreikio ką nors keisti šioje PPT veikloje(žr. 13 lentelę).

13 lentelė

PPT funkcija „VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖ“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

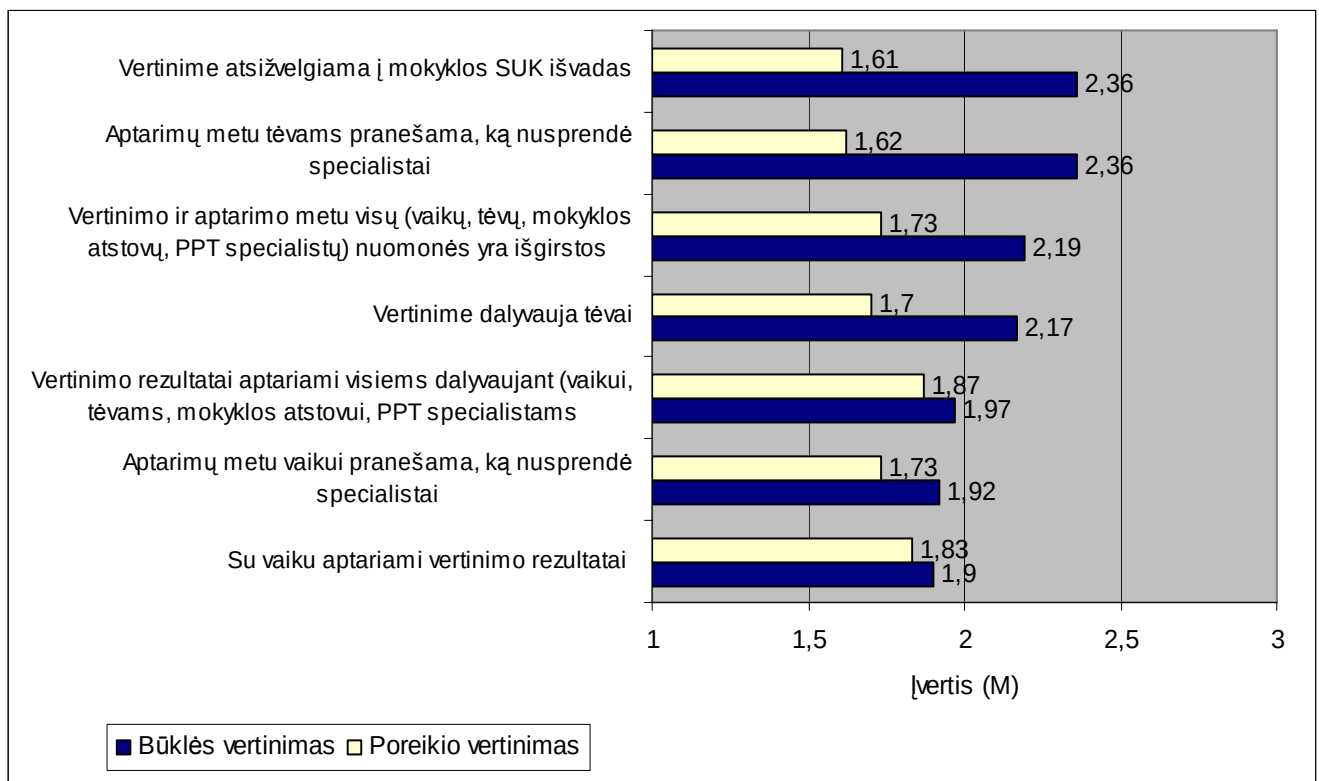
PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT vertinami vaiko sutrikimai	1,30	0,87	0,48
PPT vertinami vaiko specialieji poreikiai (ugdymosi ir kt.)	1,29	0,82	0,57
PPT vertinami vaiko gebėjimai	1,00	0,72	0,41
Pakartotino vertinimo metu fiksuojami vaiko pasiekimai	1,02	0,42	0,21

⁵³ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai
.....

Apibendrinant, galima teigti, kad visi su PPT veikla susiję dalyviai yra patenkinti visais vaiko vertinimo aspektais. Tai, tikėtina, susiję su ilgamete PPT patirtimi šioje srityje bei yra viena iš pagrindinių funkcijų, realizuojamų visų PPT veikloje, kuomet yra vertinamas vaikas, t.y. įvertinami vaiko specialieji ugdymosi poreikiai, sutrikimai, gebėjimai.

▪ BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). PPT funkcija BENDRAS REZULTATŲ APTARIMAS apima daugelį dalyvavimo, vertinimo ir aptarimo aspektų, t.y. nuo skirtingų dalyvių dalyvavimo iki jų išreikštos pozicijos priėmimo. Dažniausiai, respondentų nuomone, susiduriama su tuo, jog *vertinime atsižvelgiama į SUK išvadas* (48,0 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 37,9 % - šiek tiek susiduria, 12,3 % - neteko susidurti su minėtu požymiu) bei *aptarimų metu tėvams pranešama, ką nusprendė specialistai* (47,4 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 37,9 % - šiek tiek susiduria, 12,3 % - neteko susidurti su minėtu požymiu). Tačiau tik šiek tiek (t.y. rečiausiai lyginant su kitų požymių vertinimu) susiduriama su *vertinimo rezultatų aptarimais su vaiku* (31,7 % - respondentų neteko susidurti su minėtu požymiu, 43,4 % - šiek tiek susiduria, 21,7% - dažnai susiduria su šiuo požymiu) (žr. 8 pav.).

8 pav. PPT funkcija „BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Labiausiai plėtotinos sritys, lyginant su kitomis bendro aptarimo vertinimo sritimis, yra *vertinimo rezultatų aptarimas visiems dalyvaujant (vaikui, tėvams, mokyklos atstovams, PPT specialistams)* (15,8 % respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 48,0 % - mano, kad reikia plėtoti, 27,6 %-nemano, jog reikia plėtoti) bei *rezultatų aptarimas su vaiku* (10,3 % respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 54,4 % - mano, kad reikia plėtoti, 25,8 %-nemano, jog reikia plėtoti)

Apklausos žodžiu metu respondentai taip pat išreiškė panašią poziciją, jog vertėtų labiau įtraukti visus dalyvius, patį vaiką: *didesnį dėmesį reikėtų skirti vertinimo rezultatų aptarimui, dalyvaujant vaikui, tėvams, mokyklos atstovui* (45m. mokytoja); *supažindindčiau vaiką su jo negale, paaiškinčiau jo stipriąsias puses* (29m. mokyklos spec. pedagogė); *PPT galėtų detaliau informuoti dalykų mokytojus, tėvus apie vaikus* (41m. mokytoja).

Analizuojant respondentų funkcijos būklės ir poreikio vertinimo santykį, pastebime, jog visi bendro rezultatų aptarimų požymiai yra, respondentų manymu, pakankamai realizuojami (žr. 14 lentelę).

14 lentelė

PPT funkcija „BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	M_1	M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojama?
1.	Aptarimų metu tėvams pranešama, ką nusprendė specialistai	2,36	1,62	0,74	Taip
2.	Vertinime atsižvelgiama į mokyklos SUK išvadas	2,36	1,61	0,75	Taip
3.	Vertinimo ir aptarimo metu visų (vaikų, tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) nuomonės yra išgirstos	2,19	1,73	0,46	Taip
4.	Vertinime dalyvauja tėvai	2,17	1,70	0,47	Taip
5.	Vertinimo rezultatai aptariami visiems dalyvaujant (vaikui, tėvams, mokyklos atstovui, PPT specialistams)	1,97	1,87	0,10	Taip
6.	Aptarimų metu vaikui pranešama, ką nusprendė specialistai	1,92	1,73	0,19	Taip
7.	Su vaiku aptariami vertinimo rezultatai	1,90	1,83	0,07	Taip

Skirtingų dalyvių funkcijos BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS vertinimuose pasikartojo anksčiau stebėta tendencija, jog labiausiai išsiskiria tėvų ir PPT specialistų esamos būklės vertinimai (statistiniai reikšmingi skirtumai). Tėvų ir mokyklos vertinimai praktiškai sutampantys. PPT specialistai geriausiai įvertina realizuojamą BENDRĄ REZULTATŲ APTARIMO funkciją.

Tuo tarpu skirtingų dalyvių poreikiai dėl funkcijos požymių plėtotės sutampa. Tiek tėvai, tiek mokyklos atstovai, tiek PPT specialistai panašiai vertina poreikį kaitai. Iš esmės, stebime pakankami pozityvų skirtingų dalyvių šios funkcijos vertinimą dabartinėje situacijoje. (žr. 9 pav. ir 15 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Vertinime dalyvauja tėvai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,667
Vertinimo rezultatai aptariami visiems dalyvaujant (vaikui, tėvams, mokyklos atstovui, PPT specialistams)	0,001	1	2	3	1	2	3	0,017
Su vaiku aptariami vertinimo rezultatai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,086
Vertinimo ir aptarimo metu visų (vaikų, tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) nuomonės yra išgirstos	0,001	1	2	3	1	2	3	0,745
Vertinime atsižvelgiama į mokyklos SUK išvadas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,027
Aptarimų metu vaikui pranešama, ką nusprendė specialistai	0,024	1	2	3	1	2	3	0,002
Aptarimų metu tėvams pranešama, ką nusprendė specialistai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,851

9 pav. PPT funkcija „BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS“. PPT dalyvių⁵⁴ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLŲ PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3;
- M- vidurkis

⁵⁴ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai
.....

15 lentelė

PPT funkcija „BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Vertinime dalyvauja tėvai	0,76	0,34	0,32
Vertinimo rezultatai aptariami visiems dalyvaujant (vaikui, tėvams, mokyklos atstovui, PPT specialistams)	0,43	-0,06	0,16
Su vaiku aptariami vertinimo rezultatai	0,14	0,03	0,05
Vertinimo ir aptarimo metu visų (vaikų, tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) nuomonės yra išgirstos	1,02	0,28	0,25
Vertinime atsižvelgiama į mokyklos SUK išvadas	1,17	0,73	0,16
Aptarimų metu vaikui pranešama, ką nusprendė specialistai	0,19	0,15	0,09
Aptarimų metu tėvams pranešama, ką nusprendė specialistai	1,1	0,54	0,59

Detaliau analizuojant skirtingų dalyvių vertinimus funkcijų realizavimo aspektu, pastebime, jog visi dalyviai gana pozityviai vertina visus BENDRO REZULTATŲ APTARIMO požymius. Tik mokyklos atstovų vertinimu nepilnai yra realizuojamas *vertinimo rezultatų aptarimas visiems dalyvaujant (vaikui, tėvams, mokyklos atstovams, PPT specialistams)* (žr. 15 lentelę). Nemenka problema išlieka ir vaiko įtraukimas. Ganėtinai silpnai realizuojama ir ši sritis. Kol kas daugelis dar sunkiai įsivaizduoja pilnavertį vaiko dalyvavimą vertinimo, rezultatų, rekomendacijų aptarimo procesuose. Tėvai patys nėra linkę visiškai pritarti vaiko dalyvavimui visose procedūrose.

Vertėtų atkreipti dėmesį ir į tai (kaip rodo apklausos žodžiu išryškėjusios tendencijos), jog pakankamai pozityvus visų dalyvių vertinimas gali būti susijęs su tuo faktu, jog PPT tėvai patiria palankų jų priėmimą, palankų PPT specialistų santykį su jais: *palankiai vertinu už leidimą tėvams dalyvauti vertinimuose* (28m. mama); *niekas labai neklausdavo mūsų nuomonės. Manau, kad ir čia taip bus taip pat* (50m. mama). Tėvai dar nėra įpratę, jog juos laikytų ekspertais, jog klaustų jų nuomonės. Tačiau reikia pastebėti ir tai, jog patys tėvai dar gerai ir nesuvokia savo pačių ir vaiko dalyvavimo svarbos: *įdomu per aptarimą paklausti* (43m. tėvas); *patiko paklausti tyrimo rezultatų* (41m. mama).

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, kad vertinimo funkcijos realizavimas praktikoje pasireiškia prieštaravimais. Pastebima, jog geriausiai vertinimo funkcijos būklę apibūdina PPT specialistai. Viena iš palankiausiai visų dalyvių apibūdinamų funkcijų yra vaiko įvairiais aspektais

įvertinimas. Tai viena iš geriausiai išplėtotų PPT funkcijų. Tėvai, pedagogai ir mokyklų specialistai, labiau nei PPT specialistai pageidauja tam tikrų pokyčių. Labiausiai plėtotinos sritys yra susijusios su neįgalumo situacijos vertinimu, visų dalyvių įtraukimu į vertinimo ir rezultatų aptarimo procesą. Ypatingai mažai išplėtotas vaiko situacijos šeimoje vertinimas, pačios šeimos vertinimas. Tai pastebi tėvai ir mokyklos specialistai, pedagogai. Aktuali ir prieštaringa vaiko įtraukimo problema. Visi tyrimo dalyviai pastebi, jog tai viena silpniausiai plėtojamų sričių. Paradoksalu, tačiau nei tėvai, nei mokyklos atstovai, nei PPT specialistai nemato didesnio reikalo plėtoti šią sritį. Panaši situacija yra ir su kitų dalyvių įtraukimu. Tėvai nepakankamai suvokia jų pačių dalyvavimo visuose procesuose svarbą, ir nepageidauja esmingesnių jų įtraukimo pokyčių.

4.3.Rekomendacijų rengimas

Rekomendacijų teikimas – svarbi PPT veiklos sritis, apimanti patarimų tėvams, vaikui, pedagogas, mokyklų specialistams teikimą, kaip padėti vaikui ugdomajame procese, kaip įveikti iškylančius sunkumus, spręsti problemas tiek ugdymo institucijų, tiek namų aplinkoje.

Daugelis tėvų, pedagogų, mokyklos specialistų dažnai iš PPT tikisi, jog bus pateiktos detalios rekomendacijos, kaip išspręsti problemas. Neretai tikimasi raštiškų rekomendacijų, kurias vykdant būtų galima keisti situaciją. PPT suvokiama kaip ekspertė, iš kurios tikimasi „receptų“. Kuomet receptai nėra išrašomi, daugelis nusivilia PPT specialistais. Kita vertus, atsitinka ir taip, jog PPT prisiima ekspertės poziciją ir pradeda teikti direktyvius nurodymus, kurie gali būti gana svetimi tėvams, pedagogams, pačiam vaikui, nes nei vienas iš jų nesuvokia esmės ir tikslo dėl ko taip turima daryti, kodėl taip turima elgtis. Tačiau praktikoje pastebima ir gana sėkmingų probleminių situacijų sprendimo atvejai, kuomet dauguma su konkrečiu atveju susijusių dalyvių kartu aptaria įvairius sprendimo būdus, susitaria dėl probleminių situacijų įveikimo tikslų, priemonių. Ypatingai gerų rezultatų pasiekama tada, kai visi dalyviai (vaikas, tėvai, mokykla) kartu ieško sprendimo būdų bei kuria individualų planą.

Viena iš apklausos instrumento dalių apima klausimus, susijusius su PPT rekomendacijų rengimu. Atlikus faktorinę analizę, išryškėjo trys pagrindinės funkcijos⁵⁵ (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 3 priedą (el. variantas): *rekomendacijų praktinė nauda (tėvams, vaikui, mokyklai)*; *kitų, ne PPT specialistų, iniciatyvos rengiant rekomendacijas*; *kitų, ne PPT specialistų, dalyvavimas rengiant rekomendacijas* (žr. 16 lentelę).

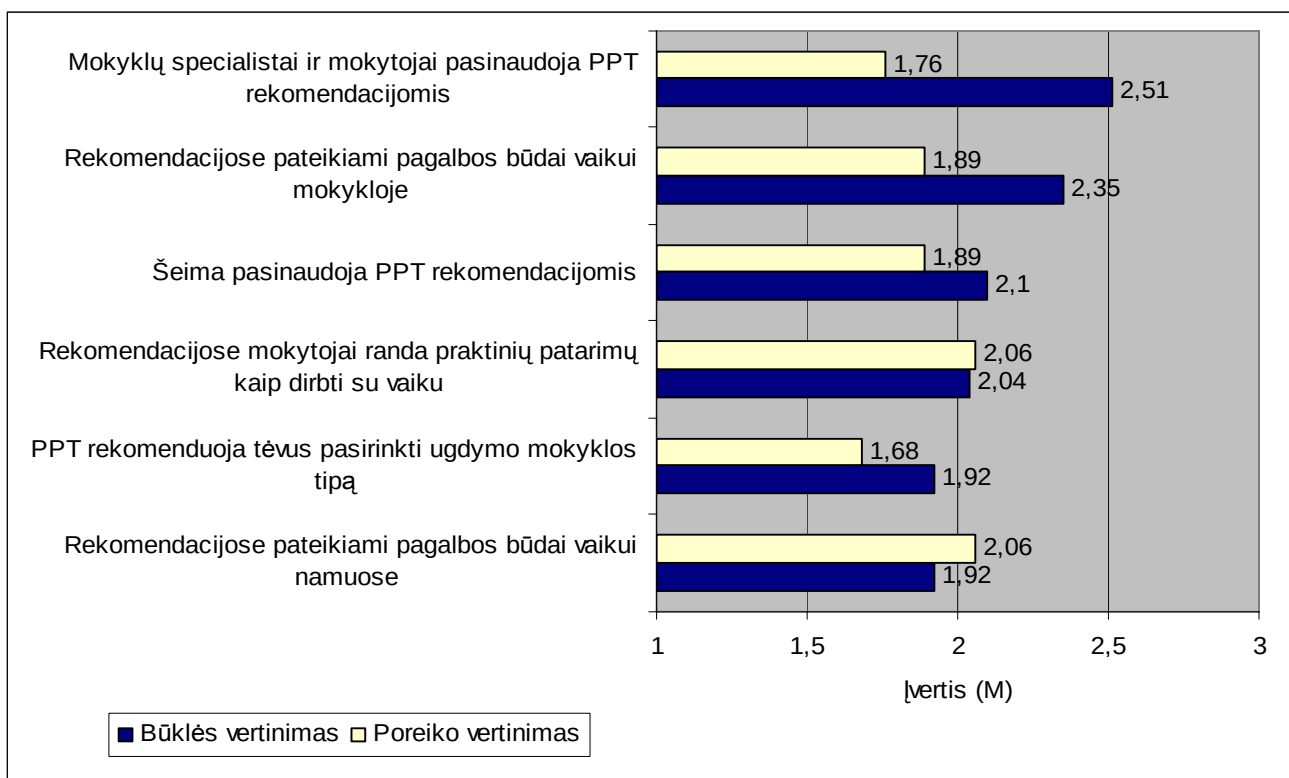
⁵⁵ Abiejų skalių (PPT veiklos situacijos vertinimo ir veiklos plėtos prioritetiškumo) faktoriai ir kintamieji sutampa

PPT REKOMENDACIJŲ RENGIMO funkcijos struktūra ir požymiai (N=709)	
REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖ NAUDA (tėvams, vaikui, mokyklai)	
Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui mokykloje	
Rekomendacijose mokytojai randa praktinių patarimų kaip dirbti su vaiku	
Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui namuose	
Mokyklų specialistai ir mokytojai pasinaudoja PPT rekomendacijomis	
Šeima pasinaudoja PPT rekomendacijomis	
PPT rekomenduoja tėvams pasirinkti ugdymo mokyklos tipą	
KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVOS RENGIANČIOS REKOMENDACIJAS	
Vaikas siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	
Tėvai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	
Pasiūlymus rekomendacijoms pateikia pats vaikas	
Mokytojai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas tarnyboje (PPT)	
KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGIANČIOS REKOMENDACIJAS	
Rengiant rekomendacijas dalyvauja vaiko mokytojai	
PPT kviečia tėvus dalyvauti rengiant rekomendacijas	
Rengiant rekomendacijas dalyvauja tėvai	
PPT kviečia vaiko mokytojus dalyvauti rengiant rekomendacijas	

Daugiausiai veiklos požymių apima *rekomendacijų praktiškumas (praktinė nauda) (tėvams, vaikui, mokytojui)*, kuriame akcentuojamas rekomendacijų praktinio pritaikymo aspektas.

■ **REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖ NAUDA (tėvams, vaikui, mokyklai)**

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Pastaroji funkcija apima praktinį rekomendacijų aspektą, apimančią skirtingų dalyvių pasinaudojimą teikiamomis rekomendacijomis. Labiausiai, respondentų nuomone, išreikšti funkcijos realizavimo požymiai, susiję su *mokyklos specialistų ir mokytojų pasinaudojimu rekomendacijomis* (56,3 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 35,0 % - šiek tiek susiduria, 6,8 % - neteko susidurti su minėtu požymiu) bei *rekomendacijose pateikiamais pagalbos būdais vaikui mokykloje* (45,8 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 40,6 % - šiek tiek susiduria, 11,6 % - neteko susidurti su minėtu požymiu). Tuo tarpu pastebimas poreikis stiprinti konkrečių rekomendacijų, susijusių su pagalba vaikui namuose, (*rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui namuose* (21,2 % respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 58,4 % - mano, kad reikia plėtoti, 15,8 %-nemano, jog reikia plėtoti) bei mokytojui dirbant su vaiku *rekomendacijose mokytojai randa praktinių patarimų kaip dirbti su vaiku* (23,4 % - nedelsiant reikia plėtoti, 55,0 % - mano, kad reikia plėtoti, 17,3 %-nemano, jog reikia plėtoti). (žr. 10 pav).

10 pav. PPT funkcija „REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖ NAUDA (tėvams, vaikui, mokyklai)“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Tos pačios tendencijos atsispindi ir analizuojant funkcijos realizavimo aspektą. Lyginant būklės ir poreikio vertinimą pagal skirtingus funkcijos požymius, pastebime, jog tik dviejose veiklose pageidaujami pokyčiai. Tai susiję su konkrečių rekomendacijų poreikiu kaip dirbti mokytojui su vaiku, bei kaip vaikui padėti namuose (žr. 17 lentelę).

17 lentelė

PPT funkcija „REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖ NAUDA (tėvams, vaikui, mokyklai)“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojama?
1.	Mokyklų specialistai ir mokytojai pasinaudoja PPT rekomendacijomis	2,51	1,76	0,75	Taip
2.	Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui mokykloje	2,35	1,89	0,46	Taip
3.	Šeima pasinaudoja PPT rekomendacijomis	2,10	1,89	0,21	Taip
4.	Rekomendacijose mokytojai randa praktinių patarimų kaip dirbti su vaiku	2,04	2,06	-0,02	Ne
5.	Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui namuose	1,92	2,06	-0,14	Ne
6.	PPT rekomenduoja tėvus pasirinkti ugdymo mokyklos tipą	1,92	1,68	0,24	Taip

Per apklausą raštu tiriamieji taip pat išsakė pageidavimų dėl rekomendacijų praktiškumo, konkretumo: *Labai norėtuši, kad PPT rekomendacijos būtų konkretesnės, išskirstytos mokyklai, tėvams, pačiam vaikui, realiai įgyvendinamos ir suprantamos* (29 m. mokyklos psichologas); *Gal galėtų PPT išvados ir rekomendacijose atsižvelgti į vaiko protinius gebėjimus ir pagal juos rekomenduoti tolimesnį ugdymą, o ne parašyti išvadas apibendrintai* (36 m. mokyklos socialinė pedagogė); *dėmesio skirti tėvų patarimams, kaip reikia padėti savo vaikui mokytis tų dalykų* (34 m. pedagogė).

Geriausiai respondentų įsitikinimu realizuojamas „Rekomendacijų praktinės naudos“ požymis susijęs su *mokyklų specialistų ir mokytojų pasinaudojimu PPT rekomendacijomis*. Taip savotiškai išreiškiama nuostata, jog PPT daugiau orientuojasi į rekomendacijų teikimą mokykloms, nei pačiam vaikui, tėvams.

Analizuojant skirtingų dalyvių nuomones apie teikiamų rekomendacijų praktinę naudą, pastebime, jog nuomonės kiek išsiskiria (žr. 11 pav. ir 18 lentelę)

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Šeima pasinaudoja PPT rekomendacijomis	0,001	1	2	3	1	2	3	0,007
Mokyklų specialistai ir mokytojai pasinaudoja PPT rekomendacijomis	0,001	1	2	3	1	2	3	0,004
Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui mokykloje	0,001	1	2	3	1	2	3	0,020
Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui namuose	0,001	1	2	3	1	2	3	0,002
Rekomendacijose mokytojai randa praktinių patarimų kaip dirbti su vaiku	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
PPT rekomenduoja tėvus pasirinkti ugdymo mokyklos tipą	0,001	1	2	3	1	2	3	0,004

11 pav. PPT funkcija „REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖ NAUDA (tėvams, vaikui, mokyklai)“. PPT dalyvių⁵⁶ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

Vertinimo skalė nuo 1 iki 3;
M- vidurkis

⁵⁶ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai

18 lentelė

PPT funkcija „REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖ NAUDA (tėvams, vaikui, mokyklai)“.
Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

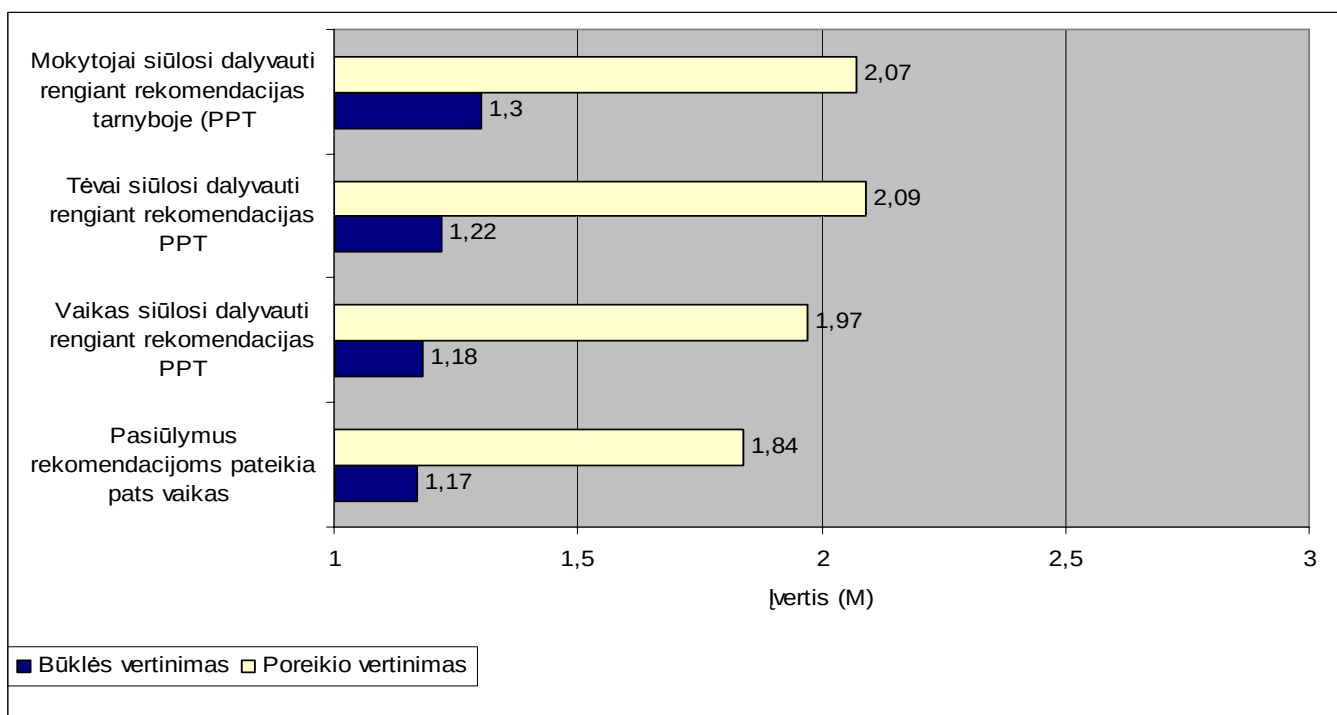
PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Šeima pasinaudoja PPT rekomendacijomis	0,33	0,10	0,32
Mokyklų specialistai ir mokytojai pasinaudoja PPT rekomendacijomis	0,88	0,76	0,29
Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui mokykloje	1,00	0,26	0,42
Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui namuose	0,40	-0,33	-0,12
Rekomendacijose mokytojai randa praktinių patarimų kaip dirbti su vaiku	0,65	-0,26	-0,16
PPT rekomenduoja tėvus pasirinkti ugdymo mokyklos tipą	0,99	0,04	-0,06

Iš 11 pav. ir 18 lentelės matyti, jog PPT specialistai palankiau nei tėvai ir mokyklų atstovai vertina rekomendacijų praktinės naudos būklę (pagal visus būklės požymius konstatuoti statistiškai patikimi skirtumai tarp PPT specialistų ir tėvų bei tarp PPT specialistų ir mokyklų atstovų). PPT specialistų teigimu, dauguma funkcijos požymių yra labai dažnai aktualizuojamos kasdienėje PPT veikloje bei neišreiškia didesnio poreikio ką nors keisti šioje srityje. Tuo tarpu tėvai ir ypatingai mokyklų atstovai siūlo labiau išplėtoti, anksčiau minėtas požymius: *Rekomendacijose pateikiami pagalbos būdai vaikui namuose; Rekomendacijose mokytojai randa praktinių patarimų kaip dirbti su vaiku.* Tėvai taip pat pageidautų, jog PPT dažniau ir konkrečiau nurodytų, kokia mokykla geriausiai atitinka jų vaikų poreikius.

Akivaizdu, jog rekomendacijų praktinės naudos tikisi visi į PPT besikreipiantys asmenys. Pageidaujama, jog PPT specialistai pateiktų išsamesnes rekomendacijas mokytojui, šeimos nariams, kaip konkrečiai padėti vaikui.

▪ KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVOS RENGIANČIOS REKOMENDACIJAS

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Empirinių duomenų analizė atskleidė svarbų faktą, jog dauguma asmenų, besikreipiančių į PPT, tikisi gauti konkrečias rekomendacijas. Tačiau pačių besikreipiančiųjų iniciatyvumas rengiant rekomendacijas yra menkas (žr. 12 pav.).

12 pav. PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVOS RENGIANČIOS REKOMENDACIJAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

12 paveiksle stebime, jog visi požymiai, susiję su kitų asmenų (ne PPT specialistų) dalyvavimu rengiant rekomendacijas yra beveik nerealizuojami (žr. 19 lentelę). Respondentai beveik niekada nesusiduria su tėvų, vaiko, mokytojų pasiūlymu dalyvauti rengiant rekomendacijas. Ypatingai neišplėtotas funkcijos požymis, susijęs su vaiko dalyvavimu: *vaikas siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT* (84,2 % respondentų neteko susidurti su minėtu požymiu, 9,6 % - šiek tiek susiduria, tik 3,8 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu) ir *pasiūlymus rekomendacijoms pateikia pats vaikas PPT* (82,9 % respondentų neteko susidurti su minėtu požymiu, 10,7 % - šiek tiek susiduria, tik 3,0 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu). Ypatingai plėtotinos *tėvų* (21,9 % respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 55,4 % - mano, kad reikia plėtoti, 14,0 %-nemano, jog reikia plėtoti) ir *mokytojų* (20,2 % - nedelsiant reikia plėtoti, 58,5 % - mano, kad reikia plėtoti, 14,1 %-nemano, jog reikia plėtoti) *iniciatyvos rengiant rekomendacijas*.

PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVOS RENGIANČIŲ REKOMENDACIJAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Mokytojai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas tarnyboje (PPT)	1,30	2,07	-0,77	Ne
2.	Tėvai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	1,22	2,09	-0,87	Ne
3.	Vaikas siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	1,18	1,97	-0,79	Ne
4.	Pasiūlymus rekomendacijoms pateikia pats vaikas	1,17	1,84	-0,72	Ne

Tokios pat tendencijos išryškėja ir analizuojant skirtingų respondentų nuomones (žr. 13 pav. ir 20 lentelę). Nepasitenkinimą dabartine situacija, susijusią su kitų asmenų iniciatyvomis rengiant rekomendacijas, išreiškia ir tėvai, ir mokyklos atstovai, o ypač PPT specialistai. PPT specialistai labiau nei kiti dalyviai pageidautų tėvų ir pedagogų aktyvumo rengiant rekomendacijas. Akivaizdu ir tai, jog tėvai, pedagogai bei mokyklos specialistai išreiškdami mažesnę poreikį pokyčiams šioje situacijoje, taip pat suvokia, jog reikalinga visų pusių iniciatyva rengiant rekomendacijas. Iniciatyvumo stoka gali būti susijusi su menku tėvų, pedagogų, mokyklos specialistų, paties vaiko pasitikėjimu savo kompetencijomis (PPT šioje vietoje suvokiama kaip vienintelė ekspertė). Tai galima susieti ir su visų dalyvių įtraukimo rengiant rekomendacijas stoka.

Tokias prielaidas patvirtina apklausos žodžiu gauti duomenys: *esam nekompetentingi patys teikti rekomendacijas* (50m. direktoriaus pavaduotoja); *Svarbu kliento motyvacija; turi gebėti ją panaudoti, ieškoti adekvačių pagalbos būdų. Nesiūlyti problemos sprendimų variantų, o nukreipti į sprendimų ieškojimo kelius.* <...> *Aiškinti, kad tik nuo jo paties pastangų priklauso sėkmė moksle.* <...> *Skatinti pačius mokytojus ieškoti individualių sprendimų* (56 m. pedagogas); *Jei mokytojai ir tėvai dalyvautų rengiant rekomendacijas, jie būtų labiau motyvuoti jų laikytis* (29m. mokyklos psichologas).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtotas	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Mokytojai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas tarnyboje (PPT)	0,002	1	2	3	1	2	3	0,010
Tėvai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	0,001	1	2	3	1	2	3	0,020
Vaikas siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	0,008	1	2	3	1	2	3	0,217
Pasiūlymus rekomendacijoms pateikia pats vaikas	0,104	1	2	3	1	2	3	0,068

13 pav. PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVOS RENGIANČIŲ REKOMENDACIJAS“. PPT dalyvių⁵⁷ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

20 lentelė

PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVOS RENGIANČIŲ REKOMENDACIJAS“.

Funkcijos išpildymas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

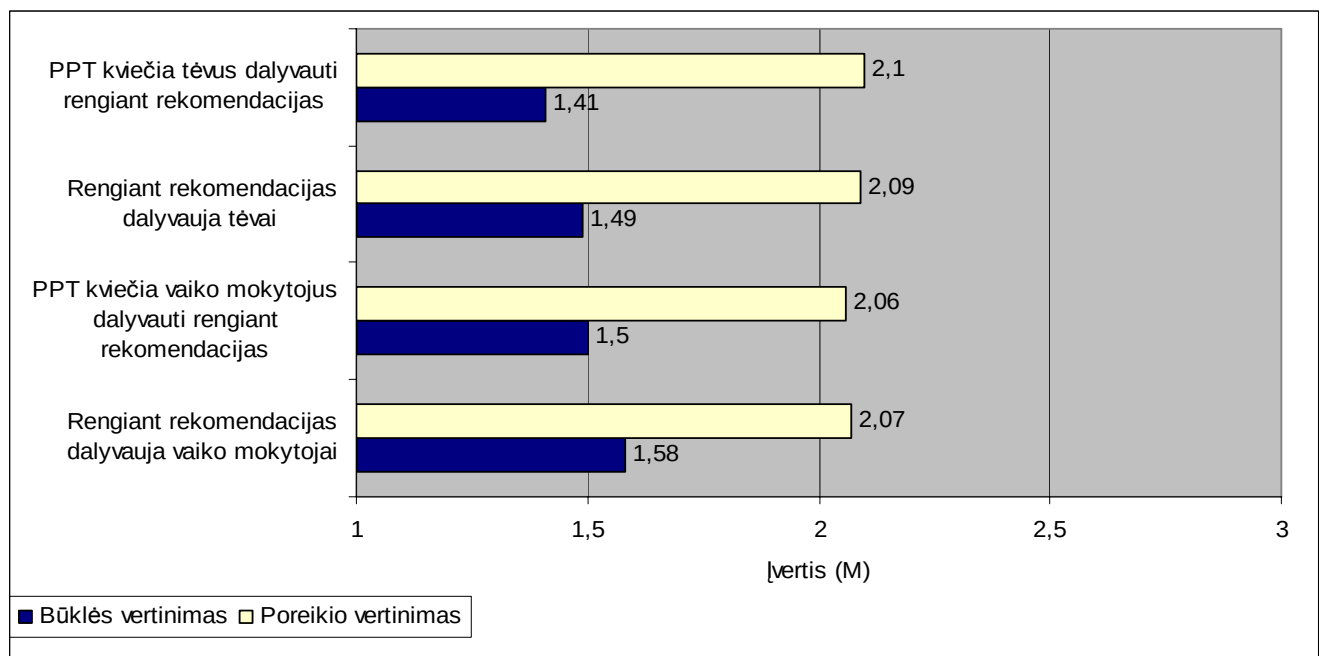
PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Mokytojai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas tarnyboje (PPT)	-1,03	-0,66	-0,68
Tėvai siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	-1,07	-0,84	-0,65
Vaikas siūlosi dalyvauti rengiant rekomendacijas PPT	-0,99	-0,76	-0,66
Pasiūlymus rekomendacijoms pateikia pats vaikas	-0,74	-0,62	-0,63

Apibendrinant, galima teigti, jog nei vienas funkcijos „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ INICIATYVOS, RENGIANČIŲ REKOMENDACIJAS“ požymis nėra realizuojami. Beveik niekada nesusiduriama su tėvų, mokytojų ir ypač vaikų iniciatyvomis rengiant rekomendacijas. Akivaizdu ir tai, jog kitų dalyvių (tėvų ir pedagogų) iniciatyvumas yra, ko gero, vienintelė iš visų PPT veiklos sričių, kur patys PPT specialistai labiau nei kiti respondentai pageidauja pokyčių, nors pokyčių reikalingumą pripažįsta ir tėvai, ir mokyklų atstovai.

⁵⁷ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai

▪ KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGİANT REKOMENDACIJAS

Nuomonių raiška (skalė nuo 1 iki 3). KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGİANT REKOMENDACIJAS struktūroje pastebime, jog būklės ir poreikio kaitai vertinimas ženkliai išsiskiria. Būklės vertinimas, liečiantis *tėvų bei pedagogų kvietimą dalyvauti (su tėvų kvietimu dalyvauti rengiant rekomendacijas tik 8,6% respondentų tenka dažnai susidurti, 31,9 % šiek tiek susiduria, tačiau net 57,1% respondentų neteko susidurti; su vaiko mokytojų kvietimu dalyvauti rengiant rekomendacijas net 52,2 % respondentų neteko susidurti) bei jų dalyvavimą rengiant rekomendacijas*, yra žemas (su tėvų dalyvavimu rengiant rekomendacijas susidūrė tik 7,1% respondentų, šiek tiek susidūrė 25,8%, o 64,2% respondentams neteko susidurti su šiuo reiškiniu; su mokytojų dalyvavimu rengiant rekomendacijas nesusidūrė 58,5% respondentų). Tai reiškia, jog respondentai labai retai kviečiami dalyvauti rengiant rekomendacijas, bei patys retai dalyvauja (žr. 14 pav.).

14 pav. PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGİANT REKOMENDACIJAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Dažniausiai, respondentų nuomone, rengiant rekomendacijas *dalyvauja vaiko mokytojai* (34% respondentų mano, kad šiek tiek dalyvauja, tačiau tik 11,6 % mano, kad dažnai dalyvauja). Analizuojant poreikio vertinimą, pastebime jog visose srityse išryškėja pokyčių poreikis pozicija.

Galima teigti, jog panašiai, kaip ir su *kitų iniciatyvomis rengiant rekomendacijas*, PPT funkcija, susijusi su kitų (tėvų, mokytojų) dalyvavimu rengiant rekomendacijas, nėra pakankamai realizuojama (žr.21 lentelę).

PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGİANT REKOMENDACIJAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius (M_1-M_2).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	M_1-M_2	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Rengiant rekomendacijas dalyvauja vaiko mokytojai	1,58	2,07	-0,49	Ne
2.	PPT kviečia vaiko mokytojus dalyvauti rengiant rekomendacijas	1,50	2,06	-0,56	Ne
3.	Rengiant rekomendacijas dalyvauja tėvai	1,49	2,09	-0,60	Ne
4.	PPT kviečia tėvus dalyvauti rengiant rekomendacijas	1,41	2,10	-0,69	Ne

Duomenys (21 lentelėje) atskleidžia tai, jog mažiausiai išplėtota, realizuojant KITŲ DALYVAVIMO RENGİANT REKOMENDACIJAS funkciją, yra *tėvų kvietimas dalyvauti rengiant rekomendacijas*.

Panašios tendencijos išryškėjo analizuojant skirtingų dalyvių nuomones apie KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMĄ RENGİANT REKOMENDACIJAS (žr. 15 pav. ir 22 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p_1	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p_2
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtota	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Rengiant rekomendacijas dalyvauja vaiko mokytojai	0,406	1	2	3	1	2	3	0,004
Rengiant rekomendacijas dalyvauja tėvai	0,564	1	2	3	1	2	3	0,382
PPT kviečia tėvus dalyvauti rengiant rekomendacijas	0,373	1	2	3	1	2	3	0,377
PPT kviečia vaiko mokytojus dalyvauti rengiant rekomendacijas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,144

15 pav. PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGİANT REKOMENDACIJAS“. PPT dalyvių⁵⁸ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

Vertinimo skalė nuo 1 iki 3;
M- vidurkis

⁵⁸ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai

22 lentelė

PPT funkcija „KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGİANT REKOMENDACIJAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Rengiant rekomendacijas dalyvauja vaiko mokytojai	-0,60	-0,53	-0,34
Rengiant rekomendacijas dalyvauja tėvai	-0,72	-0,59	-0,47
PPT kviečia tėvus dalyvauti rengiant rekomendacijas	-0,70	-0,65	-0,65
PPT kviečia vaiko mokytojus dalyvauti rengiant rekomendacijas	-0,50	-0,59	-0,59

Pastebime, jog skirtingų respondentų nuomonės sutampa tiek būklės, tiek poreikio vertinimo aspektu. Tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų teigimu, nei viena minimų sričių, susijusių su kitų, ne PPT specialistų, dalyvavimu rengiant rekomendacijas, nėra tinkamai realizuojamos. Visi respondentai sutinka su pokyčių reikalingumu šioje srityje. Analizuojant pateiktus duomenis (būklės ir poreikio santykių rezultatus, 22 lentelėje) pastebime, jog į pokyčius šiek tiek labiau yra orientuoti PPT specialistai, lyginat su tėvais.

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, jog rekomendacijų rengimas ir teikimas PPT yra labai svarbus visiems dalyviams. Tuo pačiu, tai viena menkiausiai išplėtotų PPT veiklos sričių. Visi dalyviai akcentuoja praktinę rekomendacijų naudą, siekiant padėti mokytojams, vaikui tiek mokykloje, tiek šeimoje. Geriausiai, respondentų teigimu, išplėtotas mokyklos specialistų ir mokytojų pasinaudojimas rekomendacijomis. Tėvų ir pedagogų teigimu, reikėtų plėtoti teikimą konkrečių rekomendacijų, susijusių su pagalbos būdais vaikui namuose bei su praktiniais patarimais mokytojams kaip dirbti su vaiku. Dauguma dalyvių tikisi iš PPT konkrečių nurodymų, padėsiančių įveikti problemines situacijas, PPT priskiriamas ekspertės vaidmuo.

Kitų, ne PPT specialistų, iniciatyvos ir dalyvavimas rengiant rekomendacijas yra mažiausiai realizuojamos funkcijos PPT veikloje. Visi respondentai konstatuoja itin menką tėvų, mokytojų, vaikų iniciatyvumą ir jų įtraukimą (dalyvavimą) rengiant rekomendacijas. Svarbu ir tai, jog visi respondentai sutinka, kad PPT veiklos sritys, susijusios su tėvų, pedagogų, vaikų iniciatyvumu bei dalyvavimu rengiant rekomendacijas turi būti plėtojamoms. Ypatingai tokį poreikį išreiškia PPT specialistai.

Šioje situacijoje nevertėtų kaltinti nei vienos kurios nors pusės: PPT specialistams tėvų, pedagogų dėl to, kad jie nedalyvauja, kad visi tik ir linkę prašyti konkrečių rekomendacijų⁵⁹, o tėvams, ir pedagogams, kad gaunamos iš PPT rekomendacijos yra bevertės, abstrakčios. Vertėtų PPT specialistams įraukti tėvus, vaiką, pedagogus kaip lygiaverčius dalyvius rengiant rekomendacijas, kuomet juos pastiprinant būtų galima sulaukti pasiūlymų bei įsipareigojimų. Visi dalyviai, pasijutę situacijos ekspertais, galėtų rodyti iniciatyvą, teikti pasiūlymų, priimti konkrečius įsipareigojimus.

4.4. Formalūs dokumentai kaip vaiko pagalbos individualizavimo priemonė

PPT veikloje susiduriama su įvairiausių dokumentų formų pildymu, jų analizavimu. Tiek PPT pildoma 5 forma, tiek mokyklų Specialiojo ugdymo komisijoje pildoma 4 forma, mokytojų 1a anketa yra formalios sąveikos svarbūs elementai. Dokumentų pildymas nėra vien tik negatyvus reiškiny, kaip neretai bandoma įteigti. Tai visos situacijos analizės struktūravimo priemonė, leidžianti aiškiau apibūdinti situaciją, reiškiamus dalyvių lūkesčius, interesus, numatyti sprendimus bei priemones. Tačiau tai priklauso nuo dokumentų pobūdžio. Todėl neretai į formalias, painias dokumentų formas pradedama žiūrėti kaip į bereikalingus popierius, kuriems pildyti švaistomas laikas. Kyla klausimas, kaip skirtingi dalyviai vertina PPT veikloje cirkuliuojančias dokumentų formas? Kokie pagrindiniai aspektai yra išryškunami paminėtose formose?

Atlikus faktorinę analizę, visi klausimai, susiję su mokyklose ir PPT pildomais dokumentais bei jų konfidencialumu, pateko į vieną funkciją⁶⁰ (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 4 priedą (el. variantas) (žr. 23 lentelę).

23 lentelė

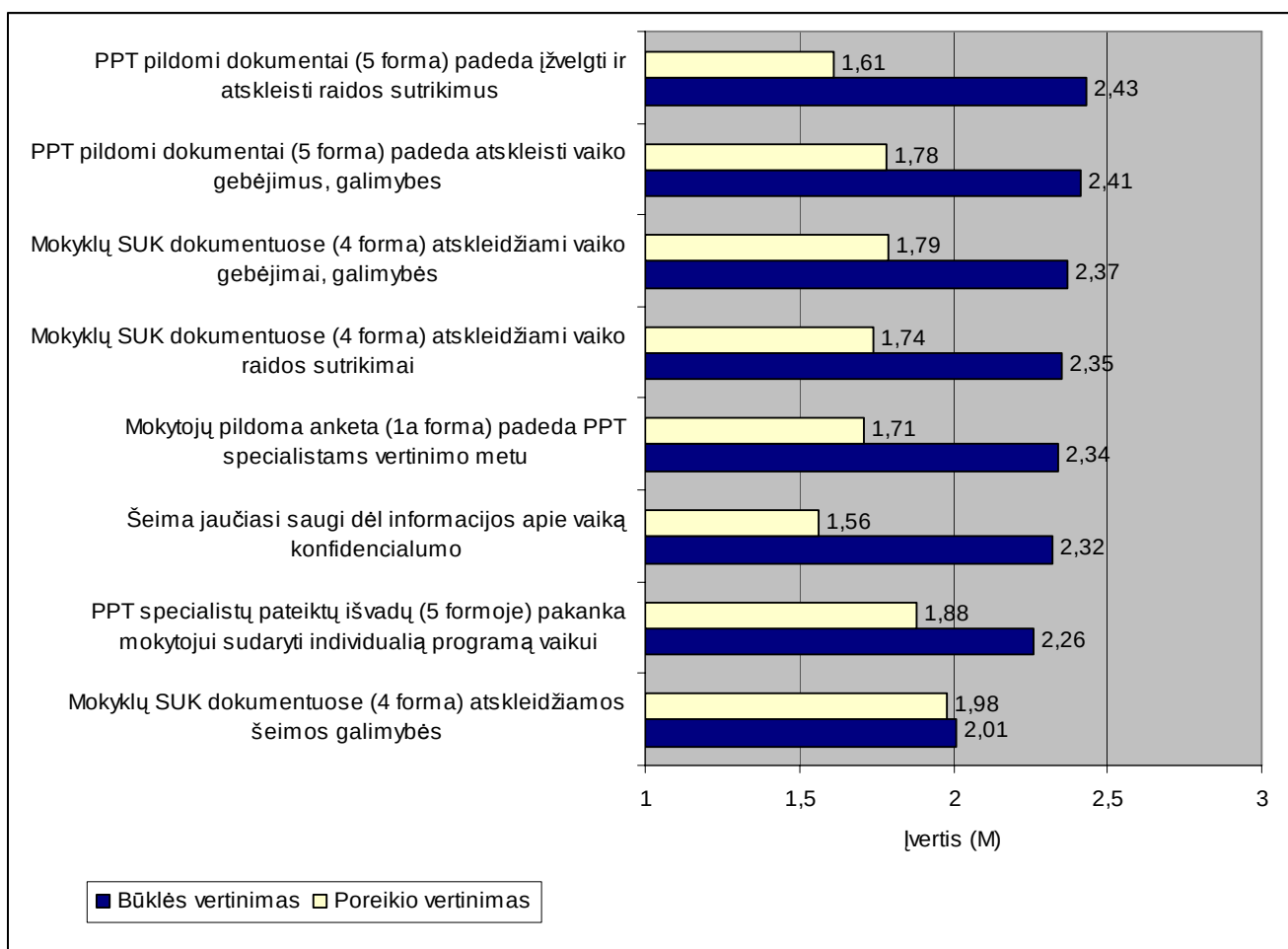
Funkcijos „FORMALŪS DOKUMENTAI KAIP VAIKO PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ“. Struktūra ir požymiai (N=709)

FORMALŪS DOKUMENTAI KAIP VAIKO PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko gebėjimai, galimybės
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko raidos sutrikimai
PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda atskleisti vaiko gebėjimus, galimybes
PPT specialistų pateiktų išvadų (5 formoje) pakanka mokytojui sudaryti individualią programą vaikui
Mokytojų pildoma anketa (1a forma) padeda PPT specialistams vertinimo metu
PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda įžvelgti ir atskleisti raidos sutrikimus
Šeima jaučiasi saugi dėl informacijos apie vaiką konfidencialumo
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiamos šeimos galimybės

⁵⁹ Tai akivaizdžiai liudija atlikta interviu, atviro tipo anketinių duomenų turinio analizė.

⁶⁰ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa.

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Analizuojant pastarosios PPT funkcijos atskirus požymius, pastebime, jog respondentai PPT veikloje dažniausiai susiduria su 5 formoje fiksuojamais *raidos sutrikimais* (53,2 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 33,6 % - šiek tiek susiduria, 10,9 % - neteko susidurti su minėtu požymiu) bei vaiko *gebėjimų, galimybių atskleidimu* (49,5% - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 37 % - šiek tiek susiduria, 10,3 % - neteko susidurti su minėtu požymiu). Mažiausiai (t.y. retkarčiais) susiduria su *SUK dokumentuose atskleidžiamomis šeimos galimybėmis* (25% - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 45,7% - šiek tiek susiduria, 24,4 % - neteko susidurti su minėtu požymiu). Būtent pastarąją sritį, respondentų nuomone, vertėtų daugiausiai tobulinti (25% respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 45,7% - mano, kad reikia plėtoti, 24,4%-nemano, jog reikia plėtoti) (žr. 16 pav.).

16 pav. PPT funkcija „FORMALŪS DOKUMENTAI KAIP VAIKO PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Respondentų nuomone, labiau išplėtoti reikėtų ir 5 formoje pateikiamas išvadas, kurių pakaktų mokytojui sudaryti individualią programą vaikui (38,2% respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti šį požymį, 44% - kad reikia plėtoti). Tuo tarpu mažiausiai plėtoti reikėtų dokumentų konfidencialumo sritį.

Visos su dokumentais susijusios veiklos sritys yra pakankamai gerai realizuojamos ir tyrimo dalyviai neturi didesnio poreikio keisti, tobulinti kuria nors sritį (žr. 24 lentelę).

24 lentelė

PPT funkcija „FORMALŪS DOKUMENTAI KAIP VAIKO PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojama?
1.	PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda išžvelgti ir atskleisti raidos sutrikimus	2,43	1,61	0,82	Taip
2.	PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda atskleisti vaiko gebėjimus, galimybes	2,41	1,78	0,63	Taip
3.	Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko gebėjimai, galimybės	2,37	1,79	0,58	Taip
4.	Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko raidos sutrikimai	2,35	1,74	0,61	Taip
5.	Mokytojų pildoma anketa (1a forma) padeda PPT specialistams vertinimo metu	2,34	1,71	0,63	Taip
6.	Šeima jaučiasi saugi dėl informacijos apie vaiką konfidencialumo	2,32	1,56	0,76	Taip
7.	PPT specialistų pateiktų išvadų (5 formoje) pakanka mokytojui sudaryti individualią programą vaikui	2,26	1,88	0,38	Taip
8.	Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiamos šeimos galimybės	2,01	1,98	0,03	Taip

Kita vertus, silpniausia grandis, kaip jau buvo pastebėta, yra susijusi su *šeimos galimybių atskleidimu*.

Analizuojant skirtingų respondentų nuomones apie vertinimo dokumentus, jų paskirtį, pastebime, jog nuomonės, ypač tėvų ir PPT specialistų, išsiskiria (žr. 17 pav. ir 25 lentelę). Nuomonės išsiskiria vertinant tiek esamą situaciją, susijusią su šia PPT realizuojama funkcija, tiek poreikį kaitai pagal kai kuriuos požymius. Akivaizdų skirtumą stebime analizuodami PPT specialistų ir tėvų būklės ir poreikio vertinimo santykį, PPT specialistai, žymiai palankiau nei tėvai vertina formalius dokumentus kaip vaiko individualizavimo priemonę (žr. 25 lentelę). Kita vertus, tiek tėvai, tiek PPT

specialistai sutaria, jog mokyklų SUK dokumentuose reikėtų tobulinti *šėimos galimybių atskleidimą SUK dokumentuose* (egzistuoja statistinis patikimumas).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtota	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda išvelgti ir atskleisti raidos sutrikimus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,142
PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda atskleisti vaiko gebėjimus, galimybes	0,001	1	2	3	1	2	3	0,070
PPT specialistų pateiktų išvadų (5 formoje) pakanka mokytojui sudaryti individualią programą vaikui	0,001	1	2	3	1	2	3	0,640
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko raidos sutrikimai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko gebėjimai, galimybės	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiamos šėimos galimybės	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Mokytojų pildoma anketa (1a forma) padeda PPT specialistams vertinimo metu	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Šėima jaučiasi saugi dėl informacijos apie vaiką konfidencialumo	0,001	1	2	3	1	2	3	0,040

17 pav. PPT funkcija „FORMALŪS DOKUMENTAI KAIP VAIKO PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ“. PPT dalyvių⁶¹ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

⁶¹ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai

**PPT funkcija „FORMALŪS DOKUMENTAI KAIP VAIKO PAGALBOS
INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ“. Funkcijos išpildymas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos
atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)**

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda išvelgti ir atskleisti raidos sutrikimus	1,38	0,86	0,18
PPT pildomi dokumentai (5 forma) padeda atskleisti vaiko gebėjimus, galimybes	0,85	0,72	0,19
PPT specialistų pateiktų išvadų (5 formoje) pakanka mokytojui sudaryti individualią programą vaikui	0,59	0,45	0,05
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko raidos sutrikimai	0,35	0,82	0,23
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiami vaiko gebėjimai, galimybės	0,26	0,84	0,16
Mokyklų SUK dokumentuose (4 forma) atskleidžiamos šeimos galimybės	-0,52	0,35	-0,11
Mokytojų pildoma anketa (1a forma) padeda PPT specialistams vertinimo metu	0,57	0,86	0,11
Šeima jaučiasi saugi dėl informacijos apie vaiką konfidencialumo	0,96	0,95	0,50

Mokyklos pozicija (žr. 25 lentelę) PPT realizuojamos funkcijos FORMALŪS DOKUMENTAI KAIP VAIKO PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ atžvilgiu yra pozityvi, išreiškiamas pasitenkinimas dabartine situacija (analizuojant būklės ir poreikio kaitai vertinimo santykį).

Apklausa žodžiu atskleidė dalyvių kritiką pildomų dokumentų atžvilgiu, bei poreikį kurti naujas formas, poreikį pokyčiams: *Pildoma dokumentacija, manau, nepakankamai tiksliai Bet pasirašyti turėjau ant pažymos<...> Manau, kad tokius užrašus tėvams sunku skaityti, o tuo labiau pasirašyti. Galėtų kaip nors užkoduoti, o mokyklai teikti tik pasiūlymus* (28m. mama); *Įvertinant vaiko gebėjimus ir mokymosi sunkumus be mokyklos pildomų formų būtų tikslinga turėti tėvų (globėjų) užpildytą formą. Dabar kai kurios mokyklos (arba PPT) kuria savo anketas. Tėvų pildoma forma turėtų būti lygiavertė mokyklose pildomoms formoms. Pedagogai pageidauja ir vieningų adaptuotų ir modifikuotų programų formų* (48m. spec. pedagogė); *nemenkas “popierizmas”, tik kažgi ar jį galima būtų taip imti ir pakeisti?Bet kad jis daug kam “trumpina gyvenimą”, tai faktas* (41m. pedagogė).

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, jog PPT funkcija, susijusi su dokumentais, jų pildymu, panaudojimu, yra gana palankiai vertinama visų dalyvių. Dažniausiai respondentai susiduria su 5 formose atskleidžiamais raidų sutrikimais ir vaiko gebėjimais, galimybėmis. Mažiausiai susiduria su mokyklos SUK dokumentuose atskleidžiamomis šeimos galimybėmis. Ši sfera, kaip pastebi PPT specialistai ir tėvai, turėtų būti labiausiai tobulintina.

4.5. PPT ir šeimos santykiai

Pagal PPT pavyzdinius nuostatus⁶² tarnybos specialistai teikia pagalbą ne tik mokiniui, mokytojui, mokyklai, tėvams, kuriems teikiama konsultacinė, metodinė bei kitokio pobūdžio pagalba. Šeimos įtraukimas yra vienas iš svarbiausių PPT veiklos principų, kadangi be šeimos įtraukimo, jos įsitraukimo į probleminių situacijų sprendimą, praktiškai neįmanoma tikėtis sėkmingo rezultato. Vaikas yra sistemos dalis (šeimos, ugdymo sistemos). Todėl siekiant spręsti su vaiku siejamas problemas būtinas šeimos, mokyklos dalyvavimas. Šeima traktuotina kaip PPT ir mokyklos lygiavertė partnerė, resursas. Tačiau kiek tai galima stebėti praktikoje? Kartais šeimos skundžiasi, kad joms mažai skiriama dėmesio, kad šeima reikalinga tik dėl parašų, kad joms tik pranešama, kas nuspręsta. Kitais atvejais, atvirkščiai, tėvai pasitenkinti PPT veikla, specialistų elgesiu. Neretai tėvai tikisi šalto, oficialaus elgesio su jais, kaip ir įprasta įvairiose oficialiose institucijose, tačiau labai nustemba, kad su jais PPT elgiamasi labai „žmoniškai“, pagarbiai, šiltai, jiems padedama. Tad kaip galima būtų apibūdinti dabartinius šeimos ir PPT santykius? Kokie PPT santykių su šeima segmentai dažnai yra stebimi PPT praktikoje? Kokios sritys turėtų būti tobulintinos?

Atlikus faktorinę analizę, nuomonės apie PPT ir šeimos struktūroje išskirta viena funkcija⁶³ „PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS“, apimanti įvairius šeimos ir PPT santykių aspektus (žr. 26 lentelę)⁶⁴.

⁶² LR ĮSAKYMAS „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdinių nuostatų“. 2003 12 24 Nr. ISAK-1880

⁶³ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa

⁶⁴ Faktoriinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 5 priedą (el. variantas).

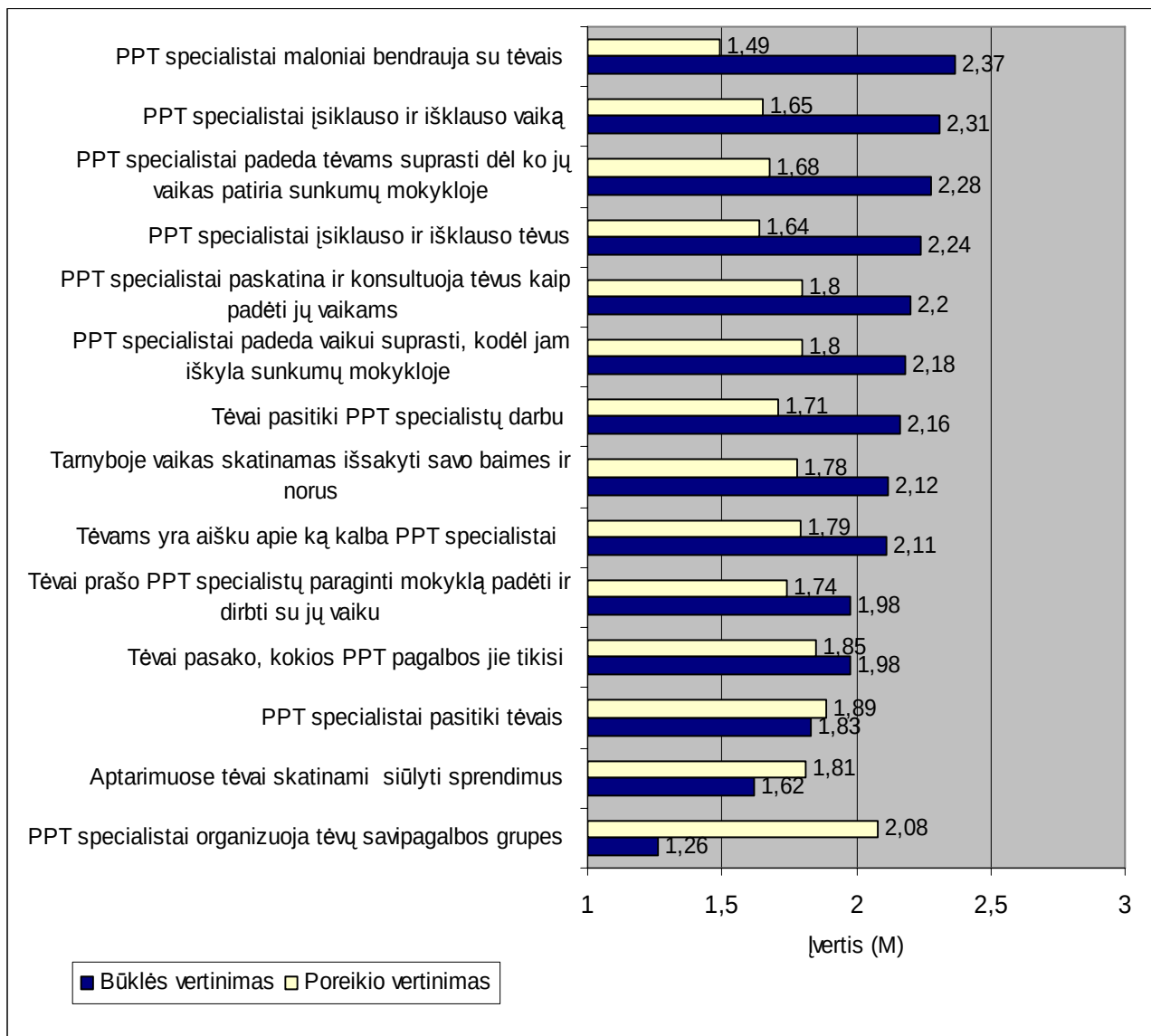
PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS. Funkcijos struktūra ir požymiai (N=709)

PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS
PPT specialistai paskatina ir konsultuoja tėvus kaip padėti jų vaikams
PPT specialistai įsiklauso ir išklauso tėvus
PPT specialistai padeda tėvams suprasti dėl ko jų vaikas patiria sunkumų mokykloje
PPT specialistai padeda vaikui suprasti, kodėl jam iškyla sunkumų mokykloje
PPT specialistai maloniai bendrauja su tėvais
Tarnyboje vaikas skatinamas išsakyti savo baimes ir norus
Tėvams yra aišku apie ką kalba PPT specialistai
Tėvai pasitiki PPT specialistų darbu
PPT specialistai pasitiki tėvais
PPT specialistai įsiklauso ir išklauso vaiką
Aptarimuose tėvai skatinami siūlyti sprendimus
Tėvai pasako, kokios PPT pagalbos jie tikisi
Tėvai prašo PPT specialistų paraginti mokyklą padėti ir dirbti su jų vaiku
PPT specialistai organizuoja tėvų savipagalbos grupes

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Visi klausimyne buvę, su PPT ir šeimos santykiais susiję, požymiai pateko į vieną funkciją, įvardintą PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS. Šios funkcijos struktūroje išryškėjo tokie respondentų nuomone PPT kasdienybėje dažniausiai stebimi požymiai kaip *malonus PPT specialistų bendravimas* (49,2% respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 33,9% - šiek tiek susiduria, 13,5% - neteko susidurti su minėtu požymiu), *PPT specialistų vaiko įsiklausymas ir išklausymas* (44,4% respondentų - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 37,1% - šiek tiek susiduria, 14,8% - neteko susidurti su minėtu požymiu), *pagalba tėvams suprasti dėl ko jų vaikas patiria sunkumus mokykloje* (43,7 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 37,2 % - šiek tiek susiduria, 16,6 % - neteko susidurti su minėtu požymiu) (žr. 18 pav.).

Panašios PPT vertinimo tendencijos išryškėjo ir apklausos žodžiu metu: *Kai mums teko susidurti, viskas buvo gerai. Daug bendravome, sužinojau kaip elgtis, kaip padėti ir išklausti savo sūnų* (30m. mama); *O čia mums paaiškino, kad tai normalu, nes jis kovoja už save <...>Aš jau patenkinta, nes dabar aiškiau ,o vaikui gal iš pradžių skaudu buvo, kad kažkur reikia eiti, kad jo vėl nepaliktų antriems metams.....]* [Ateityje norėčiau ateiti, jei kiltų problemų Dabar žinosiu kur, o kitiems tik patarčiau ateiti, nes ir aišku pasidaro ir ramiau, kai sužinai kas ir kaip (32m. mama); *Už pastabumą, už gerą kontaktą su vaiku, nuoširdumą.(sūnų vertino jo gimimo dieną, į tai atkreipė*

dėmesį ir pasveikino, tėvams tai malonu (44m. mama). Už taktiškumą su tėvais. Kiek stebėjau tėvelių čia su vaikais savo, tai tikrai, bent jau mano akimis žiūrint, už tai verta pagirti. Už tai, kad nesijaučia pasipūtimo, kai bendrauji su specialistu. Kiek man čia bendrai teteko bendraut, bet tikrai nėra to tokio, kad pasijusčiau bloga mama (39m. mama).

18 pav. PPT funkcija „PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Mažiausiai, respondentu nuomone, PPT ir šeimos santykiuose pasitaiko *PPT specialistų organizuojamų savipagalbos grupių* (beveik niekada) (76,2% respondentų neteko susidurti su minėtu požymiu), *tėvų paskatinimų aptarimuose siūlyti sprendimus* (38,8% respondentų neteko susidurti, o tik 22 % respondentų dažnai susiduria su šiuo požymiu). Minėtas sritis, taip kaip ir

pasitikėjimą tėvais respondentų nuomone, labiausiai reikėtų plėtoti (6,3 % respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 54,3 % - mano, kad reikia plėtoti).

Šeimos ir PTT santykių būklės ir poreikio vertinimo santykis liudija, jog būtent šie santykių aspektai nėra realizuojami PPT veikloje (žr. 27 lentelėje).

27 lentelė

PPT funkcija „PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS“.
Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	PPT specialistai maloniai bendrauja su tėvais	2,37	1,49	0,88	Taip
2.	PPT specialistai išsiklauso ir išklauso vaiką	2,31	1,65	0,66	Taip
3.	PPT specialistai padeda tėvams suprasti dėl ko jų vaikas patiria sunkumų mokykloje	2,28	1,68	0,60	Taip
4.	PPT specialistai išsiklauso ir išklauso tėvus	2,24	1,64	0,60	Taip
5.	PPT specialistai paskatina ir konsultuoja tėvus kaip padėti jų vaikams	2,20	1,80	0,40	Taip
6.	PPT specialistai padeda vaikui suprasti, kodėl jam iškyla sunkumų mokykloje	2,18	1,80	0,38	Taip
7.	Tėvai pasitiki PPT specialistų darbu	2,16	1,71	0,45	Taip
8.	Tarnyboje vaikas skatinamas išsakyti savo baimes ir norus	2,12	1,78	0,34	Taip
9.	Tėvams yra aišku apie ką kalba PPT specialistai	2,11	1,79	0,32	Taip
10.	Tėvai pasako, kokios PPT pagalbos jie tikisi	1,98	1,85	0,13	Taip
11.	Tėvai prašo PPT specialistų paraginti mokyklą padėti ir dirbti su jų vaiku	1,98	1,74	0,24	Taip
12.	PPT specialistai pasitiki tėvais	1,83	1,89	-0,06	Ne
13.	Aptarimuose tėvai skatinami siūlyti sprendimus	1,62	1,81	-0,19	Ne
14.	PPT specialistai organizuoja tėvų savipagalbos grupes	1,26	2,08	-0,82	Ne

Visos kitos PPT ir šeimos santykių sritys yra daugiau mažiau tinkamai realizuojamos ir respondentai neišreiškia didesnio poreikio pokyčiams.

Analizuojant skirtingų respondentų (tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų) nuomones apie PPT ir šeimos santykius, išryškėjo nesutapimai. Vertinant dabartinę PPT ir šeimos būklę didesni nesutapimai stebimi tarp PPT specialistų ir mokyklos (visur fiksuojamas statistiškai patikimi skirtumai) (žr. 19 pav. ir 28 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Tėvai pasako, kokios PPT pagalbos jie tikisi	0,001	1	2	3	1	2	3	0,029
Aptarimuose tėvai skatinami siūlyti sprendimus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,059
Tarnyboje vaikas skatinamas išsakyti savo baimes ir norus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,543
PPT specialistai pasitiki tėvais	0,001	1	2	3	1	2	3	0,346
PPT specialistai išsiklauso ir išklauso vaiką	0,001	1	2	3	1	2	3	0,042
PPT specialistai išsiklauso ir išklauso tėvus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,050
PPT specialistai padeda tėvams suprasti dėl ko jų vaikas patiria sunkumų mokykloje	0,001	1	2	3	1	2	3	0,003
PPT specialistai padeda vaikui suprasti, kodėl jam iškyla sunkumų mokykloje	0,001	1	2	3	1	2	3	0,989
PPT specialistai paskatina ir konsultuoja tėvus kaip padėti jų vaikams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,176
Tėvai prašo PPT specialistų paraginti mokyklą padėti ir dirbti su jų vaiku	0,001	1	2	3	1	2	3	0,019
Tėvai pasitiki PPT specialistų darbu	0,001	1	2	3	1	2	3	0,559
Tėvams yra aišku apie ką kalba PPT specialistai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,435
PPT specialistai maloniai bendrauja su tėvais	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
PPT specialistai organizuoja tėvų savipagalbos grupes	0,001	1	2	3	1	2	3	0,023

19 pav. PPT funkcija „PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS“. PPT dalyvių⁶⁵ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

⁶⁵ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai

28 lentelė

PPT funkcija „PPT KAIP EMOCINIS SANTYKIŲ IR KOMPETENCIJŲ RESURSAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Tėvai pasako, kokios PPT pagalbos jie tikisi	0,55	-0,06	0,33
Aptarimuose tėvai skatinami siūlyti sprendimus	0,30	-0,18	0,04
Tarnyboje vaikas skatinamas išsakyti savo baimes ir norus	0,91	0,16	0,15
PPT specialistai pasitiki tėvais	0,71	0,06	0,38
PPT specialistai įsiklauso ir išklauso vaiką	1,30	0,47	0,37
PPT specialistai įsiklauso ir išklauso tėvus	1,38	0,32	0,50
PPT specialistai padeda tėvams suprasti dėl ko jų vaikas patiria sunkumų mokykloje	1,37	0,31	0,41
PPT specialistai padeda vaikui suprasti, kodėl jam iškyla sunkumų mokykloje	0,95	0,18	0,20
PPT specialistai paskatina ir konsultuoja tėvus kaip padėti jų vaikams	1,14	0,12	0,36
Tėvai prašo PPT specialistų paraginti mokyklą padėti ir dirbti su jų vaiku	0,20	-0,30	-0,16
Tėvai pasitiki PPT specialistų darbu	0,95	0,19	0,51
Tėvams yra aišku apie ką kalba PPT specialistai	0,92	0,06	0,35
PPT specialistai maloniai bendrauja su tėvais	1,74	0,56	0,61
PPT specialistai organizuoja tėvų savipagalbos grupes	-0,92	-0,83	-0,70

PPT specialistai dažniau nei mokyklos atstovai ir tėvai nurodo įvairius PPT ir šeimos bendravimo aspektus, jais yra patenkinti. PPT specialistai, lyginant su mokyklų atstovais ir iš dalies su tėvais, nelinkę į pokyčius šioje srityje. Tuo tarpu mokyklos atstovai norėtų, jog tokios PPT ir šeimos santykių sritys kaip *tėvų pasakymai, kokios PPT pagalbos jie tikisi; tėvų paskatinimai aptarimuose siūlyti sprendimus, specialistų organizuojamos tėvų savipagalbos grupės* turėtų būti stiprinamos, plėtojamos. Mokytojai ir tėvai pageidautų pokyčių *tėvų prašymo PPT specialistų paraginti mokyklą padėti ir dirbti su jų vaikais* srityje. Tikėtina, kad čia tėvai ir mokytojai kiek skirtingai suvokia pokyčius šioje srityje. Galima daryti prielaidą, jog tėvai kartais prašo PPT pagalbos, jog ji paragintų mokyklą dirbti su jų vaikais. Tačiau tokių nurodymų iš PPT pedagogai kaip tik norėtų išvengti. Tuo tarpu tėvai, priešingai, pastebi, jog reikėtų dažniau PPT prašyti paraginimo nei tai daro dabartinėje situacijoje.

Visi dalyviai pastebi, jog vienas PPT ir šeimos santykių požymis yra nerealizuojamas. Tai *PPT specialistų tėvams savipagalbos grupių organizavimas*. Visi dalyviai pageidautų pokyčių šioje srityje (t.y. pageidautų tokios srities plėtojimo).

A p i b e n d r i n a n t PPT ir šeimos santykių būklės ir poreikio vertinimą, galima teigti, jog PPT tėvams gali būti ir iš dalies yra emocinis santykių ir kompetencijų resursas. Respondentų nuomone, PPT ir šeimos santykių struktūroje dažniausiai susiduriama su tėvų ir vaikų įsiklausymu ir išsiklausymu; su tėvais maloniai bendraujama; tėvams padedama suprasti vaiko patiriamų sunkumų priežastis mokykloje. Taigi PPT šeimoms padeda suprasti kas vyksta, patiprina tėvus juos išklaudydama.

Mažiausiai išplėtoti PPT ir šeimos santykiai, susiję su tėvų įtraukimu, iniciatyvos skatinimu. Ypatingai šiuos santykių aspektus pabrėžia mokyklų atstovai. Jų nuomone tokie požymiai kaip tėvų pasakymai, kokios pagalbos jie tikisi; aptarimuose tėvai skatinami siūlyti sprendimus nėra tinkamai realizuojami ir visa tai derėtų labiau išplėtoti PPT ir šeimos santykių struktūroje. Savipagalbos grupės organizavimo stoka pabrėžia visi respondentai, tikėdamiesi realių pokyčių šioje srityje

4.6. PPT ir mokyklos santykiai

Kaip jau buvo pastebėta, viena iš esminių probleminių situacijų sprendimo priemonių yra visų, su problemine situacija susijusių asmenų, įtraukimas į problemos sprendimų paiešką, svarbus visų dalyvavimas lygiaverčiais pagrindais. Mokykla, kaip ir šeima, yra labai svarbi grandis siekiant įveikti sunkumus. Vaikas yra ugdymo sistemos dalis, todėl glaudžių partneriškų santykių su mokykla palaikymas tiek šeimai, tiek PPT yra itin svarbus.

PPT pavyzdiniuose nuostatuose⁶⁶ pažymima, jog PPT veiklos sritis – *pagalba mokiniui, mokytojui ir mokyklai*. Funkcijose pabrėžiamas *mokytojų, specialistų konsultavimas specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo, ugdymo organizavimo, psichologinių, asmenybės ir ugdymas problemų prevencijos bei jų sprendimo klausimais; metodinės pagalbos mokytojams, specialistam teikimas* ir pan.

⁶⁶ LR ĮSAKYMAS „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdinių nuostatų“. 2003 12 24 Nr. ISAK-1880

PPT ir mokyklos santykius vienareikšmiškai įvardinti gana sudėtinga. Viena vertus, daugelis mokyklų yra patenkintos, jog palaiko glaudžius santykius su PPT, jog čia jie gali gauti konstruktyvią profesionalią pagalbą, palaikymą (*SUK pedagogams yra labai naudinga: jie yra šalia mūsų, padeda mums, visada teikia pagalbą mokytojams, dirbantiems su spec. poreikių vaikais. Jų veikla labai reikalinga <...> (41m. pedagogė)*⁶⁷. PPT suvokiama kaip resursas dirbant su specialiujų ugdymosi poreikių vaikais, siekiant įveikti įvairius sunkumus. Tuo tarpu kiti kritikuoja tarnybų darbą dėl formaliai suteikiamų paslaugų, dėl ekspertizmo, mažai skiriamo dėmesio, pasyvumo (*Praktiškai PPT yra tik skambaus pavadinimo "organizacija", apsiribojanti tik mokytojų pasiūlytu spec.poreikių vaikų patvirtinimu. Geriau būtų konkretūs žmonės konkrečioje mokykloje. Tada būtų galima bendrauti (normaliai), pastoviai, individualiai. Būtų šiek tiek daugiau naudos (43 m. mokytoja)*⁶⁸. Kaip galima būtų apibūdinti dabartiniu PPT ir mokyklos santykius? Kokios sritys yra pakankamai realizuojamos? Kurios turėtų būti labiau stiprinamos, plėtojamos?

Atlikus faktorinę analizę nuomonės apie PPT ir mokyklos santykių struktūroje buvo išskirtos dvi funkcijos⁶⁹: *lygiavertiška ir konstruktyvi (subsidiari) PPT ir mokyklos partnerystė* (apimanti 14 skirtingų šios funkcijos požymių) ir *PPT kaip programų realizavimo resursas* (žr. 29 lentelę). Šiose funkcijose atsispindi įvairūs PPT ir mokyklos santykių aspektai: nuo palaikymo, išklauso iki konkrečios pagalbos mokyklai teikimo.

29 lentelė

PPT IR MOKYKLOS SANTYKIŲ struktūra ir požymiai (N=709)	
LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ	
PPT specialistai pasitiki mokyklų specialistais	
PPT specialistai atsižvelgia į specialistų (specialiujų ir socialinių pedagogų, logopedų ir kt.) pasiūlymus	
PPT specialistai palaiko draugiškus santykius su mokykla	
PPT specialistai randa laiko mokyklos specialistams, pedagogams iškilus sunkumams	
PPT specialistai pataria mokyklų specialistams	
PPT specialistai pasitiki mokyklų SUK darbu	
PPT specialistai pataria kaip dirbti su specialiujų poreikių vaikais	
PPT specialistai pataria mokytojams	
PPT specialistai įsiklauso ir išklauso mokytojus	
PPT specialistai atsižvelgia į mokytojų pasiūlymus	

⁶⁷ Apklausos žodžiu duomenys

⁶⁸ Apklausos žodžiu duomenys

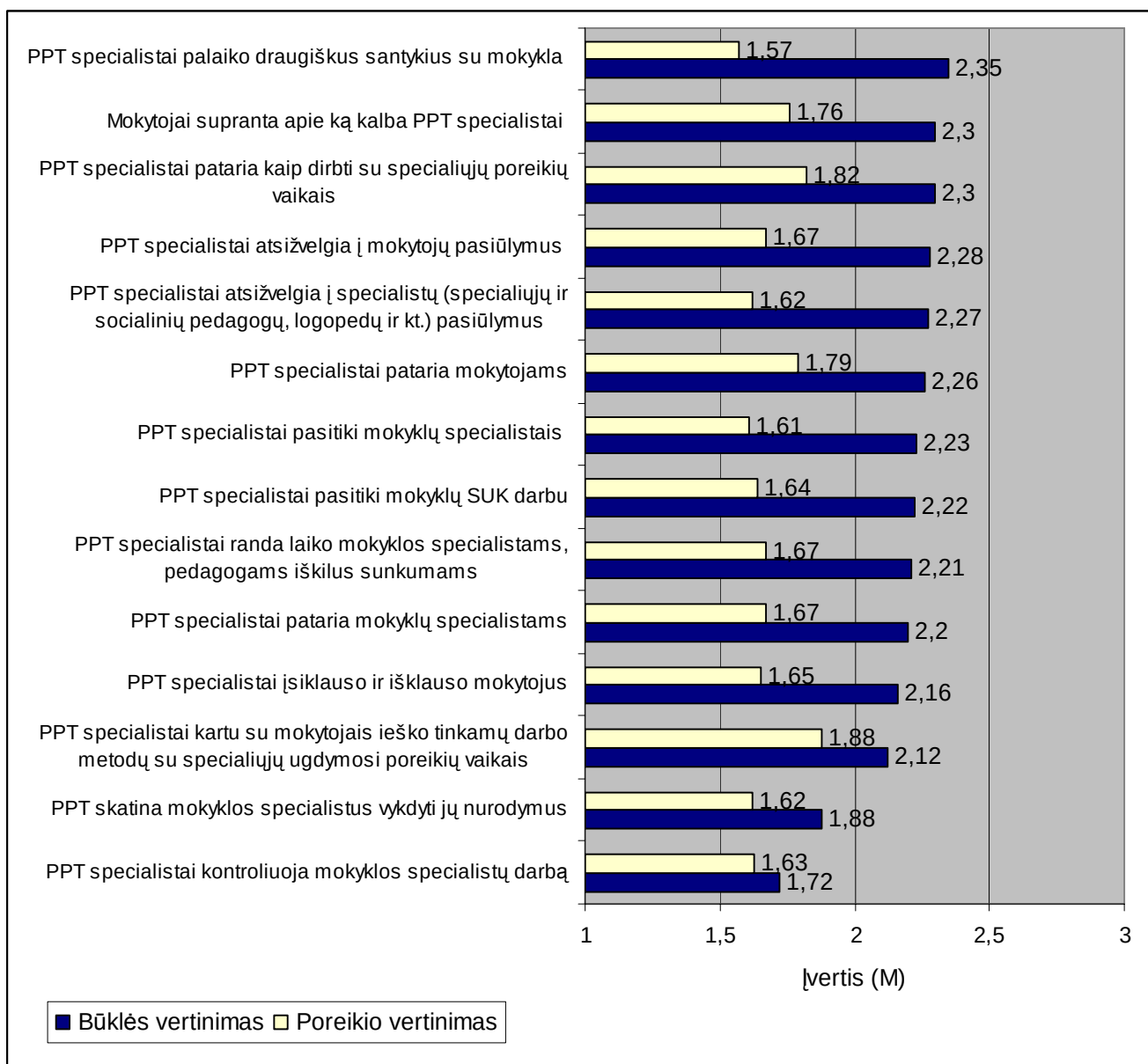
⁶⁹ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 6 priedą (el. variantas).

PPT specialistai kartu su mokytojais ieško tinkamų darbo metodų su specialiujų ugdymosi poreikių vaikais
PPT skatina mokyklos specialistus vykdyti jų nurodymus
Mokytojai supranta apie ką kalba PPT specialistai
PPT specialistai kontroliuoja mokyklos specialistų darbą
PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS
PPT specialistai padeda mokytojams modifikuoti ar adaptuoti programas
Mokykla prašo PPT patarimų kaip modifikuoti ar adaptuoti programas

▪ LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Pirmoji PPT ir šeimos santykius apibrėžianti funkcija *Lygiavertiška ir konstruktyvi PPT ir mokyklos partnerystė* apima 14 skirtinų santykių požymių: nuo pagalbos teikimo, išklauso iki kontrolės. Respondentų nuomone, šios funkcijos struktūroje išryškėjo tokie kasdienėje PPT ir mokyklos santykių praktikoje dažniausiai stebimi požymiai kaip: *PPT specialistų draugiškų santykių su mokykla palaikymas* (49,5 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 32,7 % - šiek tiek susiduria, 15,4% - neteko susidurti su minėtu požymiu); *mokytojų supratimas apie ką kalbą PPT specialistai* (41,2% - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 43% - šiek tiek susiduria, 12,6% - neteko susidurti su minėtu požymiu); *PPT specialistų patarimai kaip dirbti su specialiujų poreikių vaikais* (45,7 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 36,1 % - šiek tiek susiduria, 16,4% - neteko susidurti su minėtu požymiu) (žr. 20 pav.).

Apklauso žodžiu metu kai kurie respondentai taip pat išreiškė panašią poziciją, susijusią su draugiška santykių atmosfera: *Galiu tik šiltai atsiliepti apie tos tarnybos specialistus, jie geranoriški, šilti, visada pasiruošę padėti. Tai labai malonu, nes čia tokia vieta, kur labai teigiamų emocijų tikrai niekam per labiausiai nesukelia* (41m. pedagogė); *Labai svarbu, kad pateikia reikiamas rekomendacijas, kaip dirbti su vaiku, kuris patiria mokymosi sunkumų* (50m. pedagogė); *bet dar niekad neteko ten apsilankius matyti “susukto” veido, kas dabar neretai daug kur pasitaiko* (49m. pedagogė).

20 pav. PPT funkcija „LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Mažiausiai susiduriama su *PPT paskatinimais vykdyti jų nurodymus* (34,3 % - respondentų neteko susidurti su minėtu požymiu, 39,1% - šiek tiek susiduria 22,7 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu); *PPT specialistų kontrole skirta mokyklos specialistams* (42 % - respondentų neteko susidurti su minėtu požymiu, 39,9% - šiek tiek susiduria 14,8 % -dažnai susiduria su šiuo požymiu). Respondentai nereiškia didesnio poreikio plėtoti nurodytų PPT ir mokyklos santykių požymių. Iš dalies plėtotinas požymis, susijęs su *PPT specialistų kartu su mokytojais tinkamų darbo metodų su specialiųjų poreikių vaikais ieškojimu* (11,4% respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 59,2% - mano, kad reikia plėtoti) (žr. 20 pav.).

Analizuojant *lygiavertiškos ir konstruktyvios PPT ir mokyklos partnerystės* funkcijos būklės ir poreikio vertinimo santykį, pastebime, jog visi šios funkcijos požymiai yra pakankami realizuojami. T.y. visi šie požymiai gana dažnai stebimi PPT ir mokyklos santykių praktikoje ir nėra išreiškiamo didesnio poreikio ką nors keisti šių santykių struktūroje (žr. 30 lentelę).

30 lentelė

PPT funkcija „LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	PPT specialistai palaiko draugiškus santykius su mokykla	2,35	1,57	0,78	Taip
2.	PPT specialistai pataria kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais	2,3	1,82	0,48	Taip
3.	Mokytojai supranta apie ką kalba PPT specialistai	2,3	1,76	0,54	Taip
4.	PPT specialistai atsižvelgia į mokytojų pasiūlymus	2,28	1,67	0,61	Taip
5.	PPT specialistai atsižvelgia į specialistų (specialiųjų ir socialinių pedagogų, logopedų ir kt.) pasiūlymus	2,27	1,62	0,65	Taip
6.	PPT specialistai pataria mokytojams	2,26	1,79	0,47	Taip
7.	PPT specialistai pasitiki mokyklų specialistais	2,23	1,61	0,62	Taip
8.	PPT specialistai pasitiki mokyklų SUK darbu	2,22	1,64	0,58	Taip
9.	PPT specialistai randa laiko mokyklos specialistams, pedagogams iškilus sunkumams	2,21	1,67	0,54	Taip
10.	PPT specialistai pataria mokyklų specialistams	2,20	1,67	0,53	Taip
11.	PPT specialistai įsiklauso ir išklauso mokytojus	2,16	1,65	0,51	Taip
12.	PPT specialistai kartu su mokytojais ieško tinkamų darbo metodų su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais	2,12	1,88	0,24	Taip
13.	PPT skatina mokyklos specialistus vykdyti jų nurodymus	1,88	1,62	0,26	Taip
14.	PPT specialistai kontroliuoja mokyklos specialistų darbą	1,72	1,63	0,09	Taip

Analizuojant skirtingų respondentų nuomones apie PPT ir mokyklos santykių lygiavertišką ir konstruktyvią partnerystę pastebime nuomonių nesutapimus. Vertinant nesutampa tėvų ir PPT specialistų nuomonės (visur yra statistiškai patikimas rezultatų skirtumas), nors analizuojami mokyklos ir PPT santykiai (žr. 21 pav. ir 31 lentelę). Tačiau, analizuojant atskirai mokyklos ir PPT specialistų funkcijos būklės vertinimus, taip pat išsiskyrė pozicijos, išryškėjo skirtingi vertinimai (statistiškai reikšmingi skirtumai visais funkcijų požymių atvejais (pagl *Mann-Withney testą*)).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtota	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT specialistai atsižvelgia į mokytojų pasiūlymus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,034
PPT specialistai atsižvelgia į specialistų (specialiųjų ir socialinių pedagogų, logopedų ir kt.) pasiūlymus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
PPT specialistai pasitiki mokyklų specialistais	0,001	1	2	3	1	2	3	0,105
PPT specialistai pataria mokytojams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,083
PPT specialistai randa laiko mokyklos specialistams, pedagogams iškilus sunkumams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,015
PPT specialistai kontroliuoja mokyklos specialistų darbą	0,001	1	2	3	1	2	3	0,004
PPT skatina mokyklos specialistus vykdyti jų nurodymus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,008
PPT specialistai įsiklauso ir išklauso mokytojus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,009
PPT specialistai pataria mokyklų specialistams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,004
PPT specialistai pasitiki mokyklų SUK darbu	0,001	1	2	3	1	2	3	0,000
PPT specialistai palaiko draugiškus santykius su mokykla	0,001	1	2	3	1	2	3	0,237
PPT specialistai kartu su mokytojais ieško tinkamų darbo metodų su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais	0,001	1	2	3	1	2	3	0,034
PPT specialistai pataria kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais	0,001	1	2	3	1	2	3	0,505
Mokytojai supranta apie ką kalba PPT specialistai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,439

21 pav. PPT funkcija „LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ“. PPT dalyvių⁷⁰ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

⁷⁰ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3; M- vidurkis

31 lentelė

PPT funkcija „LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT specialistai atsižvelgia į mokytojų pasiūlymus	1,31	0,48	0,04
PPT specialistai atsižvelgia į specialistų (specialiųjų ir socialinių pedagogų, logopedų ir kt.) pasiūlymus	1,45	0,48	0,17
PPT specialistai pasitiki mokyklų specialistais	1,24	0,54	-0,03
PPT specialistai pataria mokytojams	1,17	0,35	-0,13
PPT specialistai randa laiko mokyklos specialistams, pedagogams iškilus sunkumams	1,34	0,38	-0,08
PPT specialistai kontroliuoja mokyklos specialistų darbą	0,11	0,23	-0,31
PPT skatina mokyklos specialistus vykdyti jų nurodymus	0,50	0,33	-0,32
PPT specialistai įsiklauso ir išklauso mokytojus	1,38	0,37	-0,24
PPT specialistai pataria mokyklų specialistams	1,26	0,43	-0,08
PPT specialistai pasitiki mokyklų SUK darbu	0,78	0,68	-0,08
PPT specialistai palaiko draugiškus santykius su mokykla	1,40	0,72	1,11
PPT specialistai kartu su mokytojais ieško tinkamų darbo metodų su specialiuųjų ugdymosi poreikių vaikais	0,54	0,26	-0,10
PPT specialistai pataria kaip dirbti su specialiuųjų poreikių vaikais	1,08	0,35	-0,01
Mokytojai supranta apie ką kalba PPT specialistai	0,97	0,48	0,02

Iš 21 pav. ir 31 lentelės pastebime, jog tėvai, lyginant su PPT specialistais, gana retai nurodo įvairius šios funkcijos požymius PPT realybėje. Tuo tarpu PPT specialistų nuomone, beveik visi santykių požymiai (išskyrus kontrolės aspektą) gana dažnai stebimi PPT ir mokyklų santykių praktikoje. Todėl natūralu, jog PPT specialistai nereiškia poreikio ką nors keisti šioje santykių struktūroje. Kita vertus ir patys mokyklų atstovai, analizuodami jų būklės ir poreikio vertinimo santykius, nėra linkę reikšti didesnio poreikio ką keisti. Jų manymu, visi funkcijos požymiai nereikalauja esminių pokyčių, nors mokyklų atstovai ir rečiau susiduria su visais minėtais santykių aspektais nei PPT specialistai.

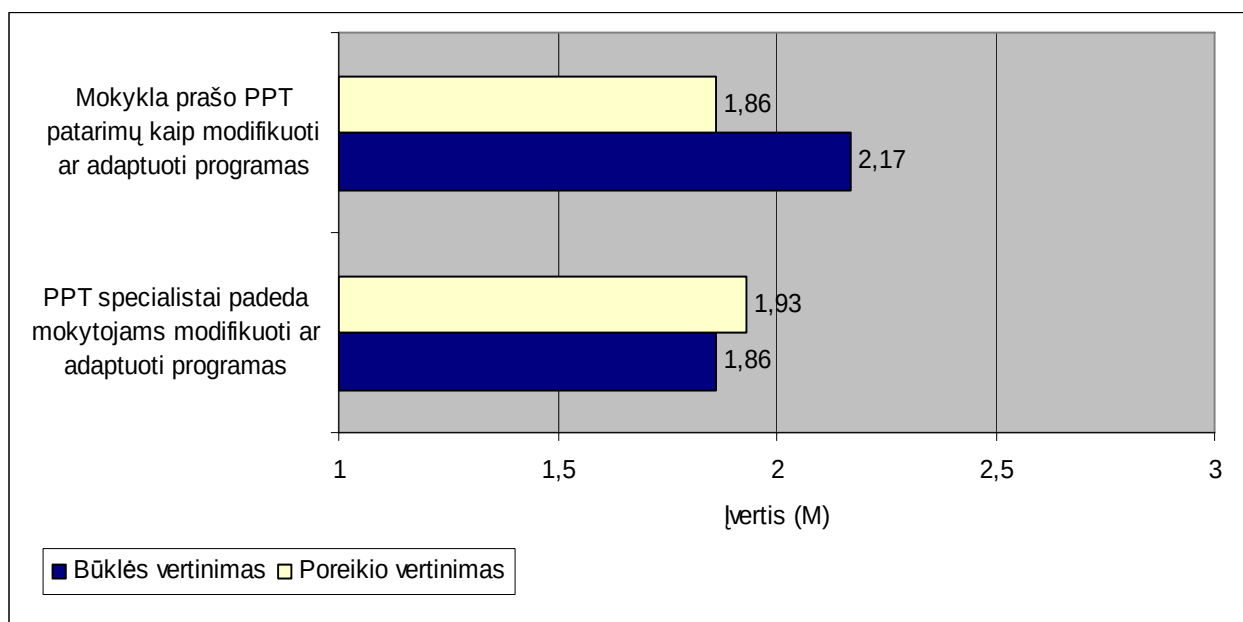
Tuo tarpu apklausos žodžiu metu, iš anketose pateikto atviro tipo klausimų išryškėjo pedagogų, mokyklos specialistų poreikis dažniau kontaktuoti su PPT, labiau plėtoti mokyklos ir PPT santykius: *Ugdymo įstaigos turėtų aktyviau bendradarbiauti su PPT specialistais, ieškoti bendrų iškilusių problemų sprendimo būdų, formų ir strategijų, ugdant specialiųjų poreikių asmenis (51m. PPT spec. pedagogė); Per mažai tiesioginių ryšių, bendradarbiaujant su specialistais, teikiančiais vaikui*

pagalbą (46m. pedagogas); *Norėtuši, kad PPT artimiau bendradarbiautų su mokykla tiesiogiai, ypač turint mokykloje mokinių su protine negalia, elgesio, emocijų sutrikimais* (47m. logopedė); *Konsultuočiau kiekvieną mokytoją, dirbantį su vaiku, kuriam skiriama programų adaptacija, modifikacija, domėčiausi jų vykdymu* (29m. spec. pedagogė, logopedė).

Apibendrinant, galima pastebėti, jog daugumos respondentų nuomone **LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI MOKYKLOS IR PPT PARTNERYSTĖS** funkcija yra realizuojama. Geriausiai šią funkciją vertina PPT specialistai. Skirtingų dalyvių vertinimų analizė atskleidė panašias tendencijas, kokios buvo užfiksuotos PPT ir šeimos santykių struktūroje. Pastebima, jog tėvai gana retai stebi mokyklos ir PPT santykių įvairius aspektus. Būtent tėvai išreiškia didesnę poreikį plėtoti kai kuriuos santykių tarp mokyklos ir PPT aspektus. Mokyklų atstovai, lyginant su PPT specialistais, rečiau susiduria su įvairiais santykių aspektais, tačiau jie nereiškia didesnio pokyčiams šioje srityje poreikio.

▪ PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Antroji PPT ir mokyklos santykių funkcija **PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS** apima du požymius, susijusios su programų modifikavimo ir adaptavimo klausimais. Abu požymiai (*mokykla prašo PPT patarimų kaip modifikuoti ar adaptuoti programas* (35,4 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 44% - šiek tiek susiduria, 18,6 % - neteko susidurti su minėtu požymiu); *PPT specialistai padeda modifikuoti ar adaptuoti programas* (18,8 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 46,7 % - šiek tiek susiduria, 32,6 % - neteko susidurti su minėtu požymiu) yra retai stebimi PPT ir mokyklos santykių struktūroje. Dažniau, respondentų nuomone, mokyklos prašymo konkrečių patarimų (žr. 22 pav.).

22 pav. PPT funkcija „PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Analizuojant pastarosios funkcijos būklės ir poreikio kaitai vertinimo santykį, pastebima jog respondentų nuomone reikalingi pokyčiai mokyklos ir PPT santykiuose, susijusios su PPT specialistų pagalba modifikuojant ir adaptuojant programas požymį (žr. 32 lentelę). Būtent šis požymis nėra tinkamai realizuojamas PPT ir mokyklos santykių struktūroje.

32 lentelė

PPT funkcija „PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Mokykla prašo PPT patarimų kaip modifikuoti ar adaptuoti programas	2,17	1,86	0,31	Taip
2.	PPT specialistai padeda mokytojams modifikuoti ar adaptuoti programas	1,86	1,93	-0,07	Ne

Analizuodami skirtingų dalyvių pastarosios funkcijos būklės ir poreikių pokyčiams vertinimus, pastebime nuomonių nesutapimus. Išsiskiria visų respondentų nuomonės vertinant pagalbos prašymo ir jos teikimo modifikuojant ar adaptuojant programas būklę (statistiškai patikimas skirtumas tarp visų respondentų grupių vertinimų abiejuose požymiuose (pagal Mann-Withney testą) (žr. 23 pav. ir 33 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtotas	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Mokykla prašo PPT patarimų kaip modifikuoti ar adaptuoti programas	0,001	1			1		3	0,494
PPT specialistai padeda mokytojams modifikuoti ar adaptuoti programas	0,001	1			1		3	0,010

23 pav. PPT funkcija „PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS“. PPT dalyvių⁷¹ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

33 lentelė

PPT funkcija „PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Mokykla prašo PPT patarimų kaip modifikuoti ar adaptuoti programas	0,68	0,28	-0,13
PPT specialistai padeda mokytojams modifikuoti ar adaptuoti programas	0,30	-0,17	-0,21

Būtent tėvai ir mokyklų atstovai pastebi, jog PPT specialistų pagalba mokytojams modifikuojant ir adaptuojant programas nepakankama. Mokyklos atstovai (taip kaip ir tėvai) norėtų, jog keistųsi PPT pozicija šioje veikloje. Tuo tarpu PPT specialistų nuomone, abi šios sritys yra tinkamai realizuojamos ir didesnių pokyčių poreikio šioje srityje neišžvelgiama.

A p i b e n d r i n a n t galima teigti jog PPT ir mokyklos santykių struktūroje išryškėjusių funkcijų (LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ; PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS) beveik visi požymiai yra tinkamai realizuojami, dažnai stebimi PPT ir mokyklos santykių kasdienybėje. Dažniausiai

⁷¹ PPT specialistai
Mokyklų atstovai
Tėvai

respondentai PPT veikloje susiduria su PPT specialistų draugiškų santykių su mokykla palaikymu; mokytojų supratimu apie ką kalbą PPT specialistai; PPT specialistų patarimais kaip dirbti su specialiuoju poreikiu vaikais. PPT specialistai, lyginant su kitais respondentais, geriausiai vertina dabartinę PPT ir mokyklos santykių būklę ir nėra linkę orientuotis į pokyčius. Mokyklos atstovai taip pat nėra linkę daugeliu atvejų ką nors keisti, išskyrus PPT specialistų pagalbą mokykloms adaptuojant ir modifikuojant programas aspektą.

Pastebima, jog būtent tėvai prasčiausiai vertina esamą PPT ir mokyklos santykių būklę ir labiau orientuoti į pokyčius nei PPT specialistai ar mokyklų atstovai. Šios tendencijos patiprina anksčiau darytą prielaidą apie stebimą skirtingų diadų formavimąsi, kai trūksta visų dalyvių ryšio. Galima iš dalies stebėti partnerystės tarp skirtingų dalyvių (tėvų, mokyklos, vaiko) užuomazgos stoką, kuomet skirtingi dalyviai nėra integruojami į vieną partnerystės tinklą. Nežymiai pastebimos skirtingų diadų tendencijos: vaiko – mokyklos, šeimos – mokyklos, mokyklos – PPT, šeimos – PPT, vaiko – PPT. Kiekviena pusė (tėvai, mokykla, vaikas) nepakankamai išmano, kas vyksta su kitais ugdymo proceso dalyviais, nors problemos sprendimas reikalauja visų pusių įsitraukimo, dalyvavimo. Skirtingos pusės (šiuo atveju tėvai ir mokyklos atstovai) pageidauja pokyčių ten, kur patys nedalyvauja, tose veiklose, kurios tiesiogiai nesusijusios su jais pačiais ir nereikalauja jų pastangų pokyčiams. Tai iliustruoja ugdymo proceso dalyvių siekį perkelti atsakomybę kitiems. Tokioje situacijoje reikėtų ieškoti būdų, kaip mokytis dirbti visiems kartu – vaikui, tėvams, mokyklai, PPT.

4.7. Mokymo (-si) / atvirumo patirčiai funkcijos realizavimas

Dabartinė Lietuvos situacija, nuolatinė kaita, spartus gyvenimo tempas, kelia didelius reikalavimus kiekvienam asmeniui. Reikalaujama, jog asmuo būtų aktyvus, iniciatyvus, kūrybingas idant galėtų susikurti kiek optimalesnės egzistavimo sąlygas. Nuolatinis mokymasis, asmens spartesnis prisitaikymas prie besikeičiančių sąlygų tampa šiuolaikinio gyvenimo būtinybe. PPT veikloje per pastarąjį dešimtį metų įvyko daug pokyčių, pareikalavusių iš PPT specialistų pastangų keistis, prisitaikyti prie pokyčių ir naujovių (pvz. priimti specialiojo bei integruoto ugdymo naujoves, įvaldyti naują terminiją, naujus specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos principus ir pan.). Mokymasis, atvirumas kitų patirčiai tampa PPT (kaip ir mokyklos) kasdienybe. Neretai PPT specialistai yra palankiai vertinami už jų pastangas įvaldyti naujus įgūdžius. Neretai PPT specialistai tampa naujovių skleidėjais, diegėjais, todėl PPT organizuojamuose seminaruose dalyvauja daug asmenų, norinčių sužinoti, kaip dirbti su specialiuoju poreikiu vaikais, kaip padėti vaikui bei šeimai ir

pan. Tačiau kartais, PPT specialistai kaltinami uždarumu, rigidiškumu, nenoru perimti kitų specialistų, pedagogų, tėvų sukaupą patirtį. Kaip galėtume vertinti dabartinę situaciją, susijusią su mokymu (-si), atvirumu patirčiai?

Faktorinės analizės metodu respondentų nuomonės apie *mokymąsi/atvirumą patirčiai* struktūroje atskleistos dvi funkcijos⁷²: *mokyklos ir PPT dalijimasis patirtimi, mokymasis kartu ir tėvų švietimo (-osi) iniciatyvos* (žr. 34 lentelę).

34 lentelė

MOKYMOSI (ATVIRUMO PATIRČIAI) funkcijos struktūra ir požymiai (N=709)

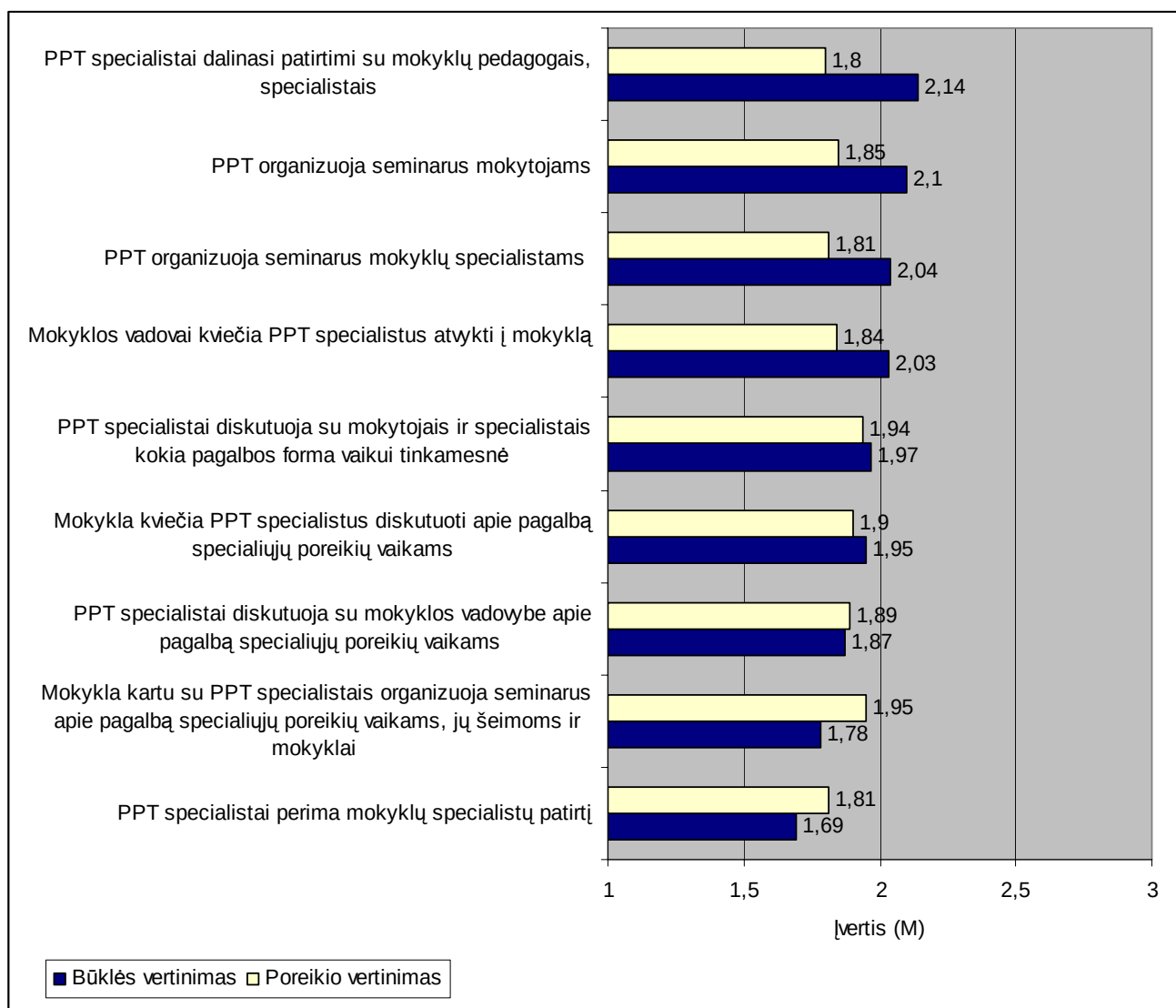
MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASIS KARTU
PPT specialistai diskutuoja su mokytojais ir specialistais kokia pagalbos forma vaikui tinkamesnė
Mokykla kviečia PPT specialistus diskutuoti apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams
PPT specialistai diskutuoja su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams
PPT organizuoja seminarus mokytojams
PPT specialistai dalinasi patirtimi su mokyklų pedagogais, specialistais
PPT organizuoja seminarus mokyklų specialistams
Mokykla kartu su PPT specialistais organizuoja seminarus apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, jų šeimoms ir mokyklai
PPT specialistai perima mokyklų specialistų patirtį
TĖVŲ ŠVIETIMO(-OSI) INICIATYVOS
PPT organizuoja seminarus tėvams
Tėvai inicijuoja neformalius tarpusavio pasitarimus, patys kviečiasi specialistus

▪ **MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASI KARTU.**

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos *mokyklos ir PPT dalijimasis patirtimi, mokymosi kartu* struktūra apima įvairius mokyklos ir PPT mokymosi vieni iš kitų aspektus. Dažniausiai stebimi MOKYKLOS IR PPT DALIJIMOSI PATIRTIMI, MOKYMOSI KARTU požymiai, susiję su *PPT specialistų dalijimosi patirtimi su mokyklų pedagogais ir specialistais* (33,6% respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 43,7% - šiek tiek susiduria, 20,3% - neteko susidurti su minėtu požymiu) ir *PPT organizuojamais seminarais mokytojams* (32,2% - dažnai susiduria, 44,3 % - šiek tiek susiduria su šiuo požymiu), *specialistams* (30,6 % - dažnai susiduria, 39,1% - šiek tiek susiduria su šiuo požymiu). Mažiausiai respondentai PPT veikloje pastebi, jog *PPT specialistai perimtų mokyklų specialistų patirtį* (13,3% respondentų mano, kad PPT specialistai perima patirtį, 39,5% - šiek tiek susiduria su šiuo požymiu, 43,4 % -

⁷² Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 7 priedą (el. variantas)

neteko susidurti) ir tai, jog *mokykla kartu su PPT specialistais organizuotų seminarus apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, jų šeimoms ir mokyklai* (15,8% respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 44,9 % - šiek tiek susiduria, 37,2 % - neteko susidurti su minėtu požymiu). Būtent pastaroji sritis bei *PPT specialistų diskusijos su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams; diskusijos su mokyklų specialistais ir pedagogais apie tinkamesnes pagalbos formas vaikams* respondentų nuomone yra labiausiai plėtotinos (žr. 24 pav.).

24pav. PPT funkcija „MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASI KARTU“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Apklauskos raštu metu išryškėjo pedagogų poreikis daugiau inicijuoti seminarų, diskusijų apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams: *Per mažai tiesiogiai bendrauja su mokytojais; turėtų vykti dažnai į mokyklas, dalyvauti pasitarimuose, rengti paskaitų ciklus* (41m. pedagogė); *Manau, kad PPT galėtų rengti kokias konsultacijas ar seminarus, kaip reikia dirbti su spec. poreikių vaikais, tam*

kartais tikrai trūksta įgūdžių (41m. pedagogė); Padėti pasiekti, kad mokyklos bendruomenė teigiamai žiūrėtų į spec. poreikių turinčius vaikus (46m. pedagogas).

PPT diskusijos su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams; mokytojų kartu su PPT specialistais seminarų apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams organizavimas; PPT specialistų patirties iš mokytojų perėmimas,, respondentų nuomone, ir nėra tinkamai realizuojami funkcijos požymiai (žr. 35 lentelę).

35 lentelė

**PPT funkcija „MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASI KARTU“.
Funkcijos realizavimas (N=709)**

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	PPT specialistai dalinasi patirtimi su mokyklų pedagogais, specialistais	2,14	1,80	0,34	Taip
2.	PPT organizuoja seminarus mokytojams	2,10	1,85	0,25	Taip
3.	PPT organizuoja seminarus mokyklų specialistams	2,04	1,81	0,23	Taip
4.	Mokyklos vadovai kviečia PPT specialistus atvykti į mokyklą	2,03	1,84	0,19	Taip
5.	PPT specialistai diskutuoja su mokytojais ir specialistais kokia pagalbos forma vaikui tinkamesnė	1,97	1,94	0,03	Taip
6.	Mokykla kviečia PPT specialistus diskutuoti apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams	1,95	1,90	0,05	Taip
7.	PPT specialistai diskutuoja su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams	1,87	1,89	-0,02	Ne
8.	Mokykla kartu su PPT specialistais organizuoja seminarus apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, jų šeimoms ir mokyklai	1,78	1,95	-0,17	Ne
9.	PPT specialistai perima mokyklų specialistų patirtį	1,69	1,81	-0,12	Ne

Analizuojant skirtingų respondentų nuomones (PPT specialistų ir tėvų; PPT specialistų ir mokyklos atstovų) išryškėja akivaizdūs nesutapimai vertinant dabartinę *mokyklos ir PPT dalijimosi patirtimi, mokymosi kartu būklę* (egzistuoja statistinis patikimumas visuose funkcijos požymiuose). Tėvai, beveik nesusiduria su mokyklos ir PPT dalijimosi patirtimi, mokymusi drauge praktika, kai tuo tarpu PPT specialistų nuomone šie požymiai yra dažnai stebimi PPT praktikoje. Mokyklų atstovai rečiau nei PPT specialistai susiduria funkcijų požymiais PPT ir mokyklos mokymosi drauge santykių struktūroje. (žr. 25 pav. ir 36 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtota	Manau, kad reikia	Nedelsian t reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT specialistai perima mokyklų specialistų patirtį	0,001	1	2	3	1	2	3	0,920
PPT specialistai dalinasi patirtimi su mokyklų pedagogais, specialistais.	0,001	1	2	3	1	2	3	0,149
PPT organizuoja seminarus mokytojams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,813
PPT organizuoja seminarus mokyklų specialistams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,287
Mokykla kartu su PPT specialistais organizuoja seminarus apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, jų šeimoms ir mokyklai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,106
Mokykla kviečia PPT specialistus diskutuoti apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,065
PPT specialistai diskutuoja su mokytojais ir specialistais kokia pagalbos forma vaikui tinkamesnė	0,001	1	2	3	1	2	3	0,853
Mokyklos vadovai kviečia PPT specialistus atvykti į mokyklą	0,001	1	2	3	1	2	3	0,925
PPT specialistai diskutuoja su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,012

25 pav. PPT funkcija „MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASI KARTU“. PPT dalyvių⁷³ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

⁷³ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai

**PPT funkcija „MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASI KARTU“.
Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)**

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT specialistai perima mokyklų specialistų patirtį	0,39	-0,27	-0,43
PPT specialistai dalinasi patirtimi su mokyklų pedagogais, specialistais.	1,03	0,14	-0,21
PPT organizuoja seminarus mokytojams	0,72	0,16	-0,51
PPT organizuoja seminarus mokyklų specialistams	0,60	0,21	-0,48
Mokykla kartu su PPT specialistais organizuoja seminarus apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, jų šeimoms ir mokyklai	0,08	-0,20	-0,44
Mokykla kviečia PPT specialistus diskutuoti apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams	0,40	-0,01	-0,23
PPT specialistai diskutuoja su mokytojais ir specialistais kokia pagalbos forma vaikui tinkamesnė	0,59	-0,04	-0,40
Mokyklos vadovai kviečia PPT specialistus atvykti į mokyklą	0,63	0,15	-0,34
PPT specialistai diskutuoja su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams	0,30	0	-0,51

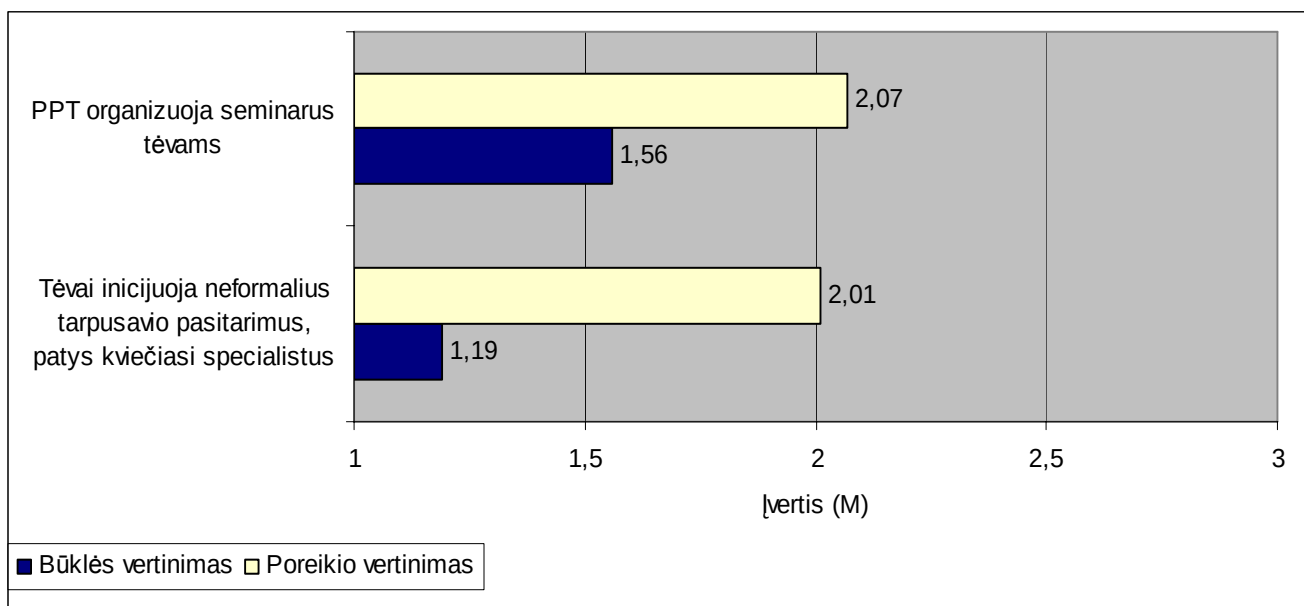
Tėvai dėmesį atkreipia į PPT *specialistų diskusijas su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, seminarų organizavimą* ir pageidauja pokyčių. Mokyklos atstovai taip pat pastebi, jog ne visi šios funkcijos požymiai yra tinkamai realizuojami.

Apibendrinant galima teigti, jog MOKYKLOS IR PPT DALIJIMOSI PATIRTIMI, MOKYMO SI KARTU funkcija nėra pakankamai realizuojama, reikalauja tam tikrų pokyčių. Pastebima, jog PPT specialistai palankiau nei mokyklų atstovai ir tėvai vertina dabartinę funkcijos būklę. Mokyklos atstovai ne itin patenkinti šios funkcijos realizavimu. Tėvai nelabai žino apie tokias PPT ir mokyklos sąveikas, mokymąsi kartu, todėl teigia, kad tokie reiškiniai reti PPT veikloje ir pageidauja pokyčių šioje srityje. Taip pat išryškėja, dominuojantis vienkryptis ryšys, kai dalijimasis patirtimi vyksta labiau viena kryptimi PPT – mokykla, t.y. PPT specialistai labiau linkę mokyti, o ne mokytis.

▪ TĖVŲ ŠVIETIMO(-OSI) INICIATYVOS

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). PPT funkcija TĖVŲ ŠVIETIMO (-OSI) INICIATYVOS apima PPT ir šeimos santykius, susijusius su mokymo (-si) aspektu. Respondentų

nuomone, (N=709) PPT organizuojami seminarai tėvams (12,3% respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 30% - šiek tiek susiduria, 57,7% - neteko susidurti su minėtu požymiu ir tėvų inicijuojami neformalūs tarpusavio pasitarimai, specialistų kvietimasis (2,5% - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 14% - šiek tiek susiduria, 81,4% - neteko susidurti su minėtu požymiu) yra beveik nerealizuojami funkcijos požymiai. Abu šie požymiai, respondentų nuomone, reikalaujantys pokyčių (žr. 26 pav. ir 37 lentelę).

26pav. PPT funkcija „TĖVŲ ŠVIETIMO(-OSI) INICIATYVOS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

37 lentelė

PPT funkcija „TĖVŲ ŠVIETIMO(-OSI) INICIATYVOS“. Funkcijos išpildymas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) išpildomas?
1.	PPT organizuoja seminarus tėvams	1,56	2,07	-0,51	Ne
2.	Tėvai inicijuoja neformalius tarpusavio pasitarimus, patys kviečiasi specialistus	1,19	2,01	-0,82	Ne

Analizuojant atskirų dalyvių nuomones apie TĖVŲ ŠVIETIMO(-SI) INICIATYVOS funkcijos būklę ir poreikį plėtrai, ryškesnių skirtumų nepastebime. Tėvai, mokyklų atstovai ir PPT specialistai sutaria, jog šios funkcijos požymiai nėra tinkamai realizuojami ir reikia inicijuoti pokyčius šiose veiklos srityse (žr. 27 pav. ir 38 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT organizuoja seminarus tėvams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,05
Tėvai inicijuoja neformalius tarpusavio pasitarimus, patys kviečiasi specialistus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,03

27 pav. PPT funkcija „TĖVŲ ŠVIETIMO(-OSI) INICIATYVOS“. PPT dalyvių⁷⁴ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

38 lentelė

PPT funkcija „TĖVŲ ŠVIETIMO(-OSI) INICIATYVOS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija išpildoma, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija neišpildoma, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT organizuoja seminarus tėvams	-0,10	-0,64	-0,56
Tėvai inicijuoja neformalius tarpusavio pasitarimus, patys kviečiasi specialistus	-0,80	-0,93	-0,70

Galima teigti, jog PPT ir šeimos mokymo(-si) drauge aspektas nėra išplėtotą sritis PPT veiklos struktūroje. Todėl dauguma skirtingų dalyvių (tėvai, PPT specialistai, mokyklos atstovai) sutinka su pokyčių šioje srityje reikalingumu.

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, jog abi funkcijos (MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASIS KARTU IR TĖVŲ ŠVIETIMO (-OSI) INICIATYVOS) nėra pakankamai realizuojamos PPT ir mokyklos bei šeimos santykių struktūroje. Geresnė mokyklos ir PPT santykių situacija. Pastebimos dalijimosi patirtimi, mokymosi kartu tendencijos. PPT specialistai įsitikinę, jog visos sritys yra realizuojamos ir pakankamai išplėtotos. PPT specialistai labiau linkę mokyti nei mokytis. Mokyklų atstovai, kaip ir tėvai rečiau susiduria su įvairiais

⁷⁴ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai

mokymosi kartu, dalijimosi patirtimi aspektais. Tėvų nuomone reikėtų stiprinti PPT specialistų diskusijas su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams mokyklos ir PPT dalijimosi patirtimi praktikoje.

Tėvų ir PPT specialistų dalijimosi patirtimi aspektas praktiškai nerealizuojamas. Šioje srityje visi dalyviai išvelgia tobulinimo reikalingumą.

Analizuojant šeimos, mokyklos ir PPT santykius, išryškėja, kad PPT vertėtų labiau į savo veiklą įtraukti tėvus, patį vaiką ir mokyklą. Dabar PPT veikloje stebimi pavieniai veiksmai su skirtingais ugdymo proceso dalyviais (tėvais, vaiku, mokytojais, specialistais). Todėl dauguma jų nežino, kas vyksta, kokie santykiai susiklosto su jų potencialiais partneriais. Tyrimo rezultatai akivaizdžiai atskleidžia partneriškų tinklų stoką. Ugdymo proceso dalyvių partnerystė sudarytų galimybes vieniems iš kitų mokytis, dalintis sukaupta patirtimi, žiniomis, gebėjimais, tai sąlygotų efektyvesnį probleminių situacijų sprendimą.

4.8. Pagalbos organizavimas

PPT veikloje išryškintos funkcijos, susijusios su vertinimu, rekomendacijų teikimu, santykių su šeimomis, mokyklomis palaikymu, mokymosi drauge skatinimu yra susijusios su vienu iš esminių PPT uždavinių – pagalbos vaikui, mokyklai, mokytojui ir šeimai organizavimu. Svarbu kaip PPT pavyksta organizuoti pagalbą ugdymo proceso dalyviams, kokią vietą PPT randa visiems su tam tikru atveju susijusiems dalyviams (vaikui, mokytojams, specialistams, tėvams). Svarbi ir pati pagalbos idėja, vardan ko visi drauge veikia, kokia visų paskirtis, kokios perspektyvos.

Klausimyne buvo pateikti keli klausimai apie pagalbos organizavimą, individualios programos sudarymą, pagalbos tęstinumo užtikrinimą, mokytojų situaciją pagalbos organizavimo procese.

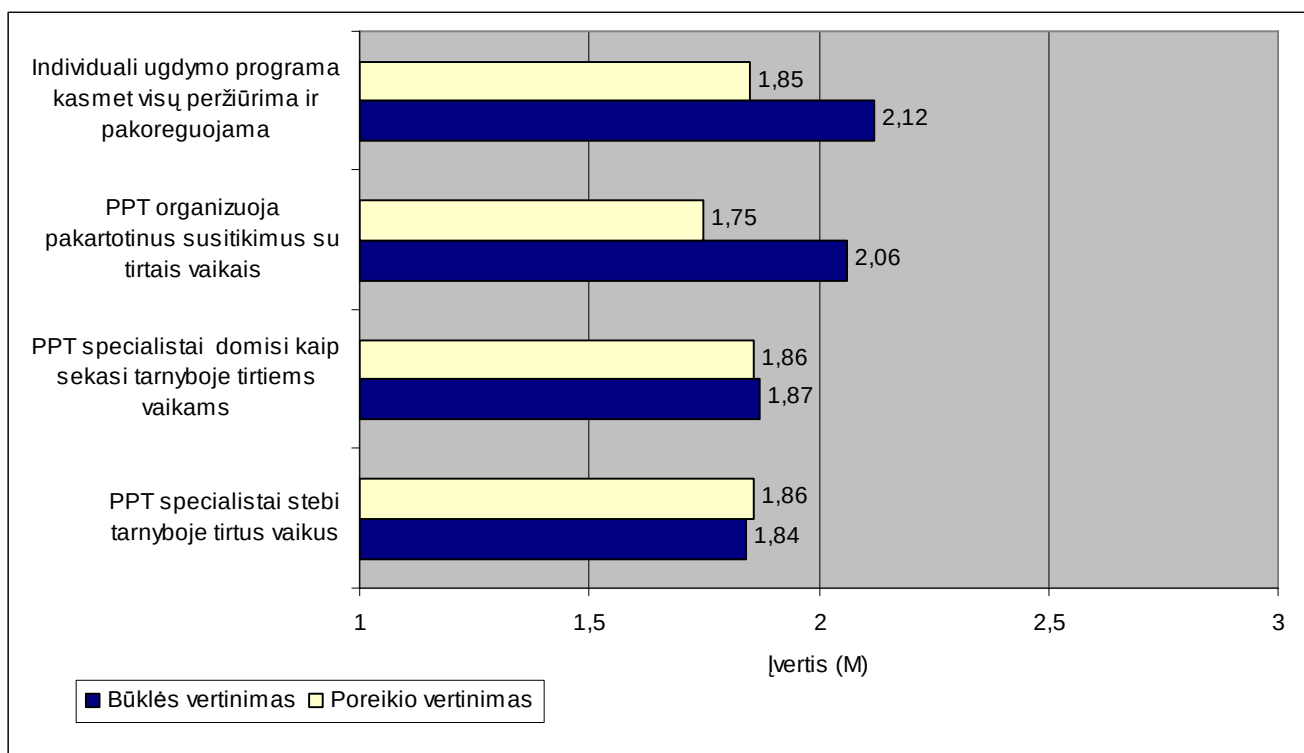
Faktorinės analizės metodu atskleista respondentų nuomonės apie *pagalbos organizavimą* struktūra. Išskirtos trys funkcijos⁷⁵: *PPT teikiamos pagalbos tęstinumo užtikrinimas; mokytojo kompetencijų ir veiklos su specialiųjų poreikių vaikais pripažinimas; individualios ugdymo programos kaip visų dalyvių poreikių/ gebėjimų derinimas* (žr. 39 lentelę).

⁷⁵ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 8 priedą (el. variantas))

PAGALBOS ORGANIZAVIMAS struktūra ir požymiai (N=709)	
PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS	
PPT specialistai domisi kaip sekasi tarnyboje tirtiems vaikams	
PPT specialistai stebi tarnyboje tirtus vaikus	
PPT organizuoja pakartotinus susitikimus su tirtais vaikais	
Individuali ugdymo programa kasmet visų peržiūrima ir pakoreguojama	
MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS	
Mokytojai žino kaip rengti individualizuotas (modifikuotas, adaptuotas) programas	
Mokytojai žino kaip dirbti su klase, kurioje mokosi specialiųjų poreikių vaikai	
Mokykloje darbas su specialiųjų poreikių vaikais yra pripažįstamas ir skatinamas	
INDIVIDUALIOS UGDYMO PROGRAMOS KAIP VISŲ DALYVIŲ POREIKIŲ/ GEBĖJIMŲ DERINIMAS	
Mokykla kviečia PPT ir tėvus rengti individualią ugdymo programą	
Pats vaikas dalyvauja rengiant individualią ugdymo programą	
Individualizuotos ugdymo programos yra rengiamos bendradarbiaujant, visiems (mokyklai, šeimai ir PPT) kartu	
PPT yra derinami ugdymo proceso dalyvių interesai	

▪ PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS struktūroje (apimančioje pakartotinus susitikimus, kasmetinius programų peržiūrėjimus, vaikų stebėjimus) pastebime, jog dažniausiai (t.y. šie tiek susiduriama pagal anketos atsakymų variantus) respondentai susiduria su *kasmet visų peržiūrima ir pakoreguojama individualia programa* (33,4 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 42,2% - šiek tiek susiduria, 22,1% - neteko susidurti su minėtu požymiu) ir *pakartotiniais PPT organizuojamais susitikimais su tirtais vaikais* (34% - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 36,5% - šiek tiek susiduria, 27,8% - neteko susidurti su minėtu požymiu). Labiausiai plėtotinos sritys susijusios su *PPT domėjimusi kaip sekasi tarnyboje tirtam vaikui* (9% respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 40,6% - mano, kad reikia plėtoti, 21,9%-nemano, jog reikia plėtoti) ir *su tirtų vaikų PPT stebėjimu* (21,4% - nedelsiant reikia plėtoti, 40,3 % - mano, kad reikia plėtoti, 36 %-nemano, jog reikia plėtoti) (žr. 28 pav.). Būtent pastarasis funkcijos požymis nėra tinkamai realizuojamas būklės ir poreikio vertinimo santykio aspektu (žr. 40 lentelę)

28 pav. PPT funkcija „PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

40 lentelė

PPT funkcija „PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Individuali ugdymo programa kasmet visų peržiūrima ir pakoreguojama	2,12	1,85	0,27	Taip
2.	PPT organizuoja pakartotinus susitikimus su tirtais vaikais	2,06	1,75	0,31	Taip
3.	PPT specialistai domisi kaip sekasi tarnyboje tirtiems vaikams	1,87	1,86	0,01	Taip
4.	PPT specialistai stebi tarnyboje tirtus vaikus	1,84	1,86	-0,02	Ne

Apklausoje žodžiu metu, anketose, pateiktame atvirame klausime, respondentai išreiškė poreikį ir toliau domėtis PPT tirtai vaikais, jog būtų užtikrinta pagalbos tęstinumas: *Nestebi vertintų vaikų ugdymo įstaigose. Surašo tik protokolus ir palieka likimo valiai (47 m. direktoriaus pavaduotoja); Turėtų nuolat sekti, kaip naujai įvertintam vaikui sudarytos programos, ar mokytojas gerai jas sudarė (41m. pedagogė); Pagrindinis dėmesys vertinimui, o ne pagalbai. Įvertina vaiką ir palieka likimo valiai. Gerai, jei mokykloje yra specialistai, rūpinasi tėvai. O jei ne – tai vaikas ir visai nusimoko (46m. pedagogas).*

PPT specialistų nuomone šie funkcijos požymiai dažnai yra stebimi PPT veikloje. Analizuojant skirtingų respondentų nuomones, išryškėja nesutapimai vertinat funkcijos būklę (egzistuoja statistiškai reikšmingas skirtumas tarp visų respondentų beveik pagal visus funkcijos būklės požymius). Pedagogai, tėvai, lyginant su PPT specialistais, teigia mažiausiai susiduriantys su įvairiais pagalbos tęstinumo užtikrinimo aspektais. Tuo tarpu (žr. 29 pav. ir 41 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtota	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT specialistai stebi tarnyboje tirtus vaikus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,081
PPT organizuoja pakartotinus susitikimus su tirtais vaikais	0,001	1	2	3	1	2	3	0,797
PPT specialistai domisi kaip sekasi tarnyboje tirtiems vaikams	0,001	1	2	3	1	2	3	0,785
Individuali ugdymo programa kasmet visų peržiūrima ir pakoreguojama	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001

29 pav. PPT funkcija „PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS“. PPT dalyvių⁷⁶ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

41 lentelė

PPT funkcija „PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT specialistai stebi tarnyboje tirtus vaikus	0,39	-0,07	-0,11
PPT organizuoja pakartotinus susitikimus su tirtais vaikais	0,87	0,19	0,03
PPT specialistai domisi kaip sekasi tarnyboje tirtiems vaikams	0,62	-0,15	-0,26
Individuali ugdymo programa kasmet visų peržiūrima ir pakoreguojama	-0,02	0,46	-0,11

PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMO funkcijos būklės ir poreikio vertinimo santykis parodo, jog tėvų nuomone, dauguma funkcijos požymių nėra pilnai realizuojami

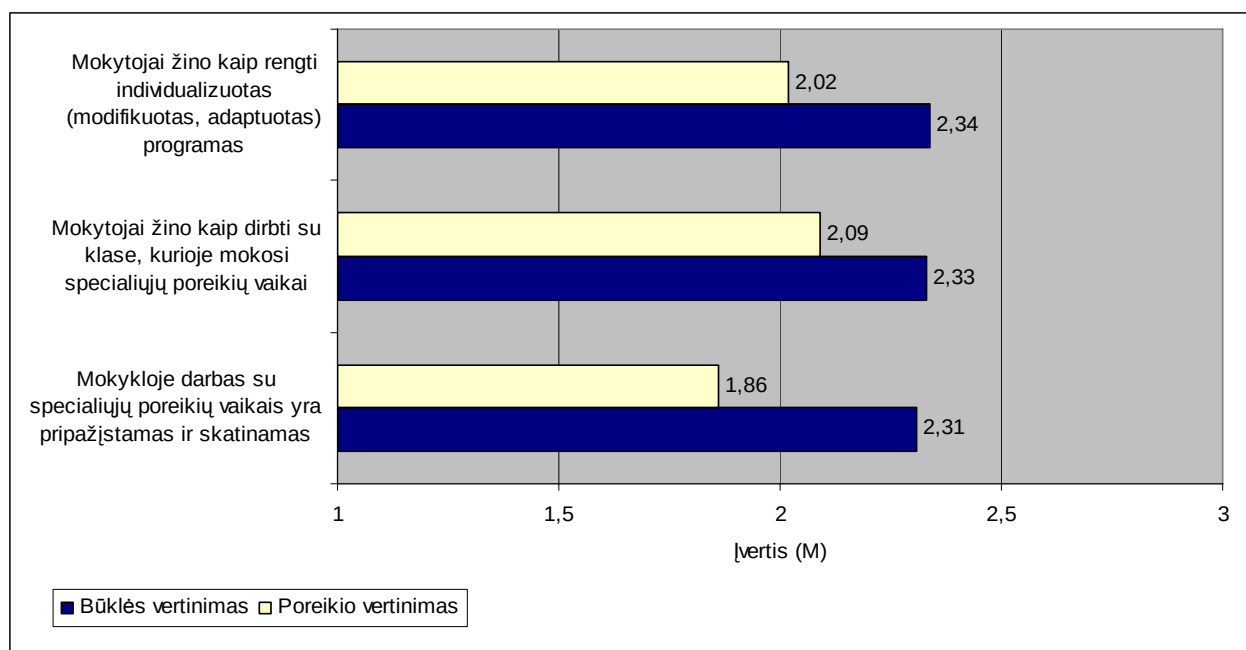
⁷⁶ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai

PPT kasdienybėje. PPT specialistams, kaip ir tėvams aktualus *individualios programos kasmetinis peržiūrėjimas*, jo realizavimas turėtų būti tobulinamas.

Apibendrinant, galima teigti, jog PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMO funkcija nepakankamai realizuojama, tačiau ugdymo proceso dalyviai nereiškia poreikio iš esmės tos funkcijos požymių stiprinti. Labiausiai plėtotinos sritys susijusios su domėjimusi tarnyboje tirtu vaiku, bei jo stebėjimu.

▪ MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS struktūroje beveik visi požymiai gana dažnai fiksuojami praktikoje (žr. 30 pav.).

27 pav. PPT funkcija „MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Šios funkcijos požymiai daugiausiai susiję su mokytojų žinojimu, kaip *rengti individualias programas* (41,2% respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 49,1% - šiek tiek susiduria), *kaip dirbti su klase, kurioje mokosi specialiųjų poreikių vaikai* (38,2% - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 53,9 % - šiek tiek susiduria), *darbo su specialiųjų poreikių vaikais pripažinimu mokykloje* (41,5 % - dažnai susiduria su šiuo požymiu, 45,6 % - šiek tiek susiduria). Labiausiai plėtotina funkcijos sritis, susijusi su *mokytojo žiniomis kaip dirbti su klase, kurioje mokosi*

specialiųjų poreikių vaikai (23,3% respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 57,8% - mano, kad reikia plėtoti, 15%-nemano, jog reikia plėtoti).

Funkcijos būklės ir poreikio vertinimo santykio aspektu visi požymiai yra pakankamai realizuojami praktinėje veikloje su specialiųjų poreikių vaikais (žr. 42 lentelę).

42 lentelė

PPT funkcija „MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius (M_1-M_2).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	M_1-M_2	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Mokytojai žino kaip rengti individualizuotas (modifikuotas, adaptuotas) programas	2,34	2,02	0,32	Taip
2.	Mokytojai žino kaip dirbti su klase, kurioje mokosi specialiųjų poreikių vaikai	2,33	2,09	0,24	Taip
3.	Mokykloje darbas su specialiųjų poreikių vaikais yra pripažįstamas ir skatinamas	2,31	1,86	0,45	Taip

Analizuojant kaip skirtingi dalyviai vertina funkcijos būklę ir pokyčių poreikį, ryškesnių nuomonės skirtumų tarp PPT specialistų ir mokyklos atstovų nepastebėta. Išsiskiria tik tėvų ir PPT specialistų funkcijos būklės bei poreikio vertinimai (egzistuoja statistškai patikimas skirtumas) (žr. 31 pav. ir 43 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p_1	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p_2
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtota	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Mokykloje darbas su specialiųjų poreikių vaikais yra pripažįstamas ir skatinamas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Mokytojai žino kaip rengti individualizuotas (modifikuotas, adaptuotas) programas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Mokytojai žino kaip dirbti su klase, kurioje mokosi specialiųjų poreikių vaikai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001

31 pav. PPT dalyvių⁷⁷ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M).

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS: Vertinimo skalė nuo 1 iki 3; M- vidurkis

⁷⁷ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai

PPT funkcija „MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Mokykloje darbas su specialiųjų poreikių vaikais yra pripažįstamas ir skatinamas	0,06	0,65	0,24
Mokytojai žino kaip rengti individualizuotas (modifikuotas, adaptuotas) programas	0,22	0,42	-0,12
Mokytojai žino kaip dirbti su klase, kurioje mokosi specialiųjų poreikių vaikai	0	0,38	0,05

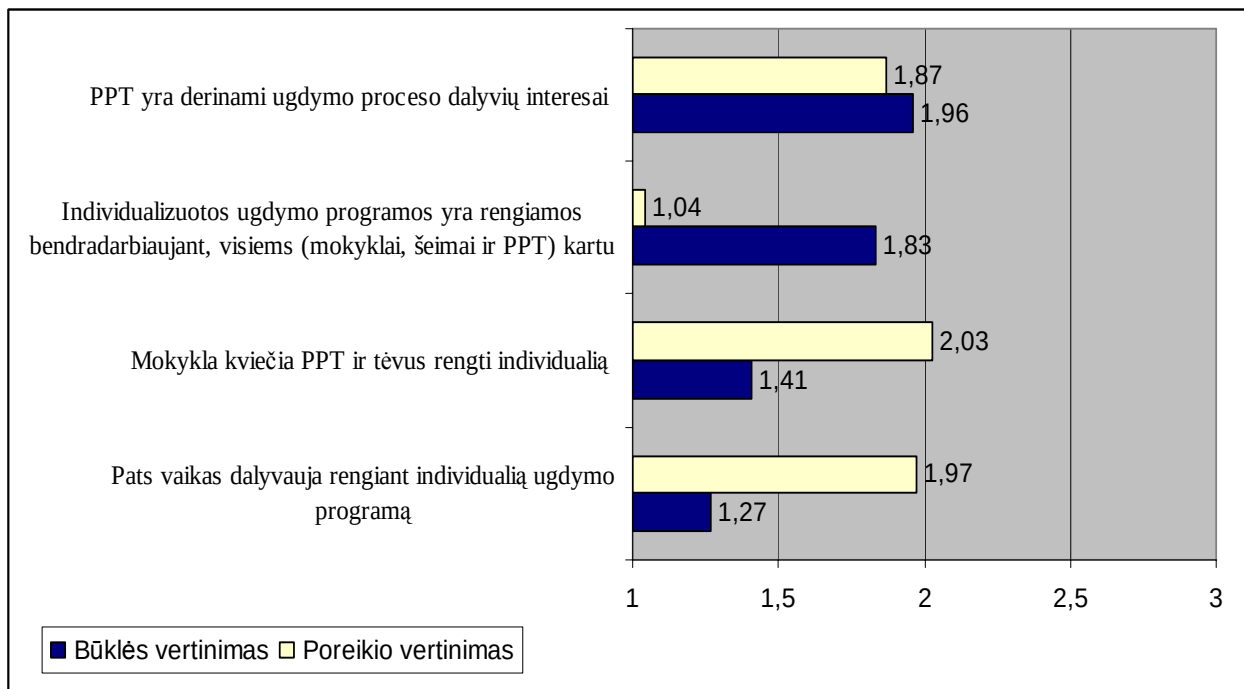
Tėvai teigimu, *mokytojo žinojimo kaip rengti individualizuotas programas nėra pakankamas*. Tėvai pastebi, jog šis aspektas turi būti ateityje plėtojamas. Tuo tarpu PPT specialistai ir pedagogai nereiškia didesnio poreikio inicijuoti pokyčius realizuojant šią funkciją.

Apibendrinant, galima teigti, jog MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS yra pakankamai realizuojamas veiklos aspektas. Tėvų nuomone labiau reikėtų stiprinti tik mokytojų žinias dėl individualizuotų programų rengimo.

▪ INDIVIDUALIOS UGDYMO PROGRAMOS KAIP VISŲ DALYVIŲ POREIKIŲ/ GEBĖJIMŲ DERINIMAS

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos INDIVIDUALIOS UGDYMO PROGRAMOS KAIP VISŲ DALYVIŲ POREIKIŲ/ GEBĖJIMŲ DERINIMAS struktūroje išskiriami keturi požymiai, susiję su skirtingų asmenų dalyvavimų rengiant individualias programas, interesų derinimu. Dažniausiai susiduriama su *PPT derinamais ugdymo proceso dalyvių interesais* (23,8 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 43,6 % - šiek tiek susiduria, 27,9 % - neteko susidurti su minėtu požymiu). Mažiausiai susiduriama su *vaiko dalyvavimų rengiant individualią ugdymo programą* (3,4 % respondentų mano, kad dažnai susiduria su šiuo požymiu, 19,7 % - šiek tiek susiduria, 73,9 % - neteko susidurti su minėtu požymiu). Būtent pastarasis požymis bei *pakvietimai mokyklos PPT ir tėvus rengti individualizuotą ugdymo programą* (17,6%

respondentų mano, jog nedelsiant reikia plėtoti, 31 % - mano, kad reikia plėtoti, 61,9 %-nemano, jog reikia plėtot) yra labiausiai plėtotini PPT šios funkcijos požymiai (žr. 32 pav.)

29 pav. PPT funkcija „INDIVIDUALIOS UGDYMO PROGRAMOS KAIP VISŲ DALYVIŲ POREIKIŲ/GEBĖJIMŲ DERINIMAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Funkcijos poreikio ir būklės vertinimas taip pat atskleidė, jog funkcijos požymiai, susiję su *vaiko dalyvavimu rengiant individualią programą* bei *mokyklos kvietimą PPT ir tėvus rengti individualias programas* nėra realizuojami (žr. 44 lentelę).

44 lentelė

PPT funkcija „INDIVIDUALIOS UGDYMO PROGRAMOS KAIP VISŲ DALYVIŲ POREIKIŲ/GEBĖJIMŲ DERINIMAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	PPT yra derinami ugdymo proceso dalyvių interesai	1,96	1,87	0,09	Taip
2.	Individualizuotos ugdymo programos yra rengiamos bendradarbiaujant, visiems (mokyklai, šeimai ir PPT) kartu	1,83	1,04	0,79	Taip
3.	Pats vaikas dalyvauja rengiant individualią ugdymo programą	1,41	2,03	-0,62	Ne
4.	Mokykla kviečia PPT ir tėvus rengti individualią ugdymo programą	1,27	1,97	-0,70	Ne

Analizuojant skirtingų respondentų nuomones apie skirtingų dalyvių įtraukimo/įsitraukimo į individualios programos rengimo procesą, pastebime, jog labiausiai respondentų nuomonės išsiskiria vertinant *skirtingų dalyvių interesų derinimo* aspektą. PPT specialistai palankiau vertina šią sritį (žr. 33 pav. ir 45 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT yra derinami ugdymo proceso dalyvių interesai	0,001	1	2	3	1	2	3	0,150
Individualizuotos ugdymo programos yra rengiamos bendradarbiaujant, visiems (mokyklai, šeimai ir PPT) kartu	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Mokykla kviečia PPT ir tėvus rengti individualią ugdymo programą	0,005	1	2	3	1	2	3	0,006
Pats vaikas dalyvauja rengiant individualią ugdymo programą	0,450	1	2	3	1	2	3	0,001

33 pav. PPT funkcija „PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS“. PPT dalyvių⁷⁸ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

45 lentelė

PPT funkcija „PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT yra derinami ugdymo proceso dalyvių interesai	0,49	0,03	-0,27
Individualizuotos ugdymo programos yra rengiamos bendradarbiaujant, visiems (mokyklai, šeimai ir PPT) kartu	-0,42	-0,05	-0,53
Mokykla kviečia PPT ir tėvus rengti individualią ugdymo programą	-0,86	-0,50	-0,63
Pats vaikas dalyvauja rengiant individualią ugdymo programą	-0,93	-0,64	-0,66

⁷⁸ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai ————
Tėvai
.....

Analizuodami funkcijos būklės ir poreikio vertinimų santykį, pastebime, jog visi respondentai mano, kad beveik visi funkcijos požymiai nėra pakankami realizuojami ir reiškia poreikį inicijuoti pokyčius. PPT specialistų nuomone, ypatingai stiprinti reikia *vaiko dalyvavimą rengiant individualias programas*.. tam pritaria ir kiti respondentai.

Apklausos žodžiu metu nustatytos panašios tendencijos: *kad būtų labiau klausomasi mūsų- mokytojų nuomonės, nes kartais atrodo, kad daugiausia įsiklausoma į vaiką, tėvus, o mes gi su tuo vaiku labai daug prabūnam ir labai daug ką patiriam, žinom*, (49m. pedagogė); *Kaip įtikinti tėvus, kad šie sutiktų, jog jų vaikui reikia mokytis pagal individualią ugdymo programą? Ištirti vaiką PPT sutinka, tačiau individualios ugdymo programos kategoriškai atsisako* (47m. mokytoja); *Norėtume, kad rengiant individualią vaiko ugdymo programą daugiau būtų įtraukiami patys tėvais ir vaikas, kad būtų organizuojami bendri pasitarimai ir seminarai, dažniau aptariamos bendros problemos ir jų sprendimo būdai* (33m. mama).

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, jog visų faktorinės analizės būdų išskirtų funkcijų realizavimą ir pokyčių poreikį respondentai vertina skirtingai. PPT specialistų nuomone, įvairūs pagalbos organizavimo aspektai yra realizuojami veikloje (išskyrus individualių programų įvairiais rengimo aspektais, programų peržiūrėjimo srityse), PPT specialistai nereiškia didesnio poreikio ką keisti. Tuo tarpu tėvų nuomone daugelis su pagalbos tęstinumu, individualių programų rengimu, mokytojų darbo su specialiujų poreikių vaikais skatinimu susijusių funkcijų požymių nėra tinkamai realizuojami. Tėvai pageidautų pokyčių daugelyje realizuojant daugelį funkcijų aspektų.

Mokyklų atstovų pozicija dažniau sutampa su PPT specialistų nuomone funkcijų būklės ir vertinimo aspektu.

Aktualus individualių programų rengimo klausimas. Dauguma respondentų teigia, kad visos veiklos sritys, susijusios su individualizuotų programų rengimu, nėra išplėtos, tinkamai nerealizuotos ir reiškia poreikį inicijuoti pokyčius šioje srityje.

Pažymėtina ir tai, jog kai kurių funkcijų požymiai nėra tiesiogiai susiję su PPT veikla. Todėl, tikėtina, jog atsakinėjant į anketos klausimus buvo susidurta su atsakomybės kuriai tai pusei perkėlimo problema. Tačiau, veiklos, susijusios su mokytojų darbu su specialiujų poreikių vaikais, jų žiniomis, jų darbo pripažinimu, gana glaudžiai siejasi su PPT švietėjiška, metodine veikla. Būtent PPT specialistų gebėjimas įtraukti mokytojus lygiaverčiais pagrindais į probleminių situacijų sprendimą, suteikia pagrindą mokytojams optimaliau organizuoti darbą klasėje, kurioje ugdomi

specialiųjų poreikių vaikai. Kita vertus, glaudus PPT ir mokyklos bendradarbiavimas paskatina teigiamas mokyklos administracijos nuostatas į pedagogus, kurie ryžtasi dirbti su kitokiais vaikais, kurie deda pastangas tokiose veiklose.

4.9. Informacijos apie teikiamas PPT paslaugas prieinamumas

Informacijos apie teikiamas paslaugas prieinamumas, aiškumas yra svarbūs PPT veiklos aspektai. Žinojimas apie teikiamas paslaugas leidžia tėvams, mokyklos atstovams, susidūrus su įvairius pobūdžio sunkumais, ieškoti pagalbos, užuot užsidarius bei nesprendus iškilusių problemų. Kita vertus informacijos apie PPT paslaugas prieinamumas, jos aiškumas bei įvairovė, skirta įvairiems vartotojams, leidžia tėvams, vaikui, mokytojams, specialistams susidaryti realesnę vaizdinį apie PPT, jie geriau žino, ko galima tikėtis iš PPT specialistų. Dabar neretai, susiduriama su tuo, jog tėvai, neretai ir kai kurie pedagogai, dažnai nežino, kas jų laukia PPT, ko galima tikėtis. Į PPT einama su didžiuliu nerimu, nepasitikėjimu, savotišku priešišku.

Tai išryškėjo tėvų ir mokytojų, mokyklos specialistų apklausos žodžiu metu: *Iš tikrųjų, tai pasistengčiau, kad tėvai daugiau sužinotų apie tarnybą, nes pagalbos sulaukti čia tikrai gali, o informacijos apie šitą vietą, man kaip mamai, tikrai trūko. O daugiau tai nieko, net nežinau...*(32 m. mama); *Man atrodo, kad rugsėjo pirmą apie jūsų tarnybą kokią nors informaciją turėtų gauti visi tėvai, nes jos niekas niekur nepraneša, o jei žinotų iš anksto, anksčiau kreiptųsi ir gal kai kam ir tos problemos nebūtų tokios gilios. Kalbu iš savo draugų pusės, nes jų mergytei tai tikrai jau seniau reikėjo čia kreiptis* (37m. mama); *Į PPT tėvai žiūri su nepasitikėjimu, nes apie tarnyboje atliekamą darbą turi mažai informacijos. Mokytojos informaciją gauna tik iš mokyklos spec. ugdymo darbuotojų* (39m. klasės auklėtoja).

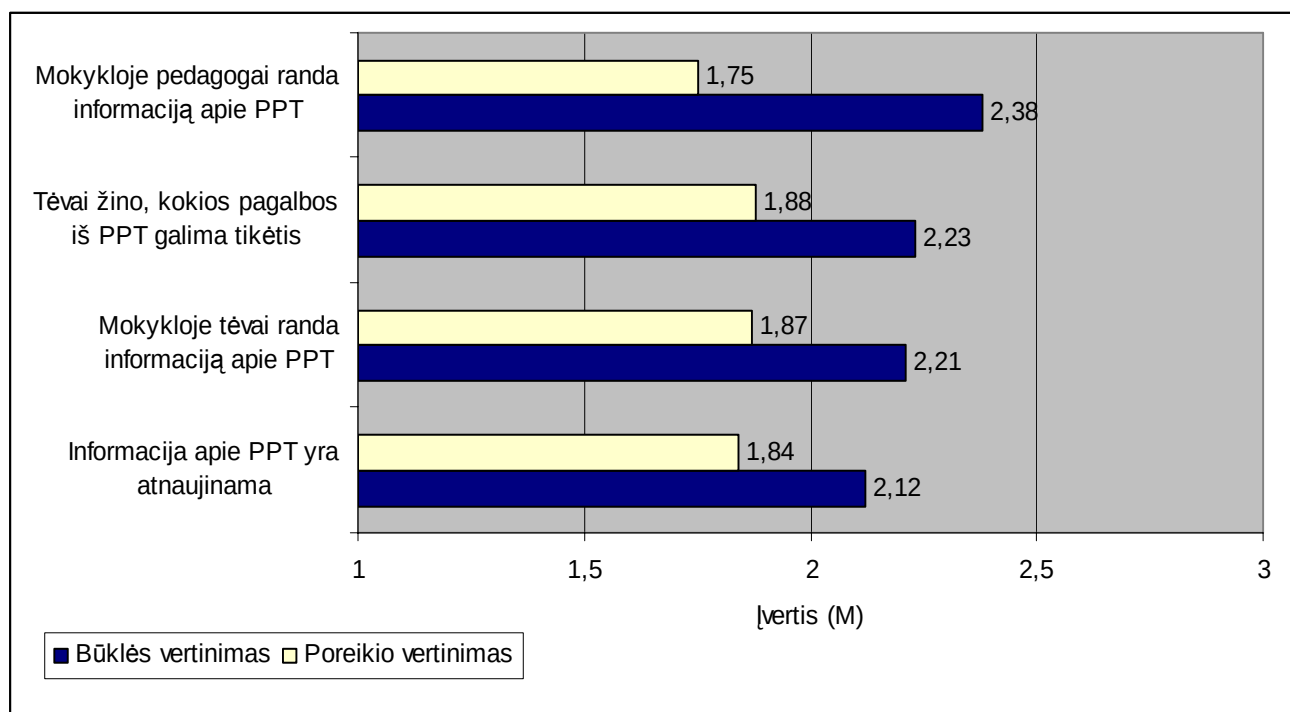
Faktorinės analizės metodu respondentų nuomonės apie PPT teikiamos informacijos pobūdį struktūroje atskleistos dvi funkcijos⁷⁹: *informacijos apie teikiamas paslaugas prieinamumas, aiškumas* bei *informacijos (apie teikiamas PPT paslaugas) iniciatyvos, priemonės* (žr. 46 lentelę). Funkcijos apima požymius, susijusius su informacijos aiškumu, prieinamumu, priemonių įvairove.

⁷⁹ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 9 priedą (el. variantas)

INFORMACIJOS funkcijos struktūra ir požymiai (N=709)	
INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS	
Mokykloje tėvai randa informaciją apie PPT	
Tėvai žino, kokios pagalbos iš PPT galima tikėtis	
Mokykloje pedagogai randa informaciją apie PPT	
Informacija apie PPT yra atnaujinama	
INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS	
PPT specialistai konsultuoja naudodamiesi informacinėmis technologijomis (<i>elektroniniu paštu ir kt</i>)	
Informaciją apie PPT galima rasti internete	
Organizuojamos PPT dienos mokyklose	

■ INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS struktūroje išryškėjo, jog dažniausiai *mokykloje pedagogai randa informaciją apie PPT* (48,1% respondentų dažnai susiduria su minėtos funkcijos požymiu, 37% - susiduria, 11,7% - neteko susidurti)⁸⁰ (žr. 34 pav.).

34 pav. PPT funkcija „INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

⁸⁰ Aprašomosios statistikos rodikliai pateikiami priede 9 priede (el. variantas).

Labiausiai plėtotini tėvų informuotumo apie PPT teikiamas paslaugas požymiai: *tėvai žino, kokios pagalbos iš PPT galima tikėtis* (13,5% nemano, kad reikia, nes pakankamai išplėtoti, 53,6% mano, kad reikia ir 24,7% mano, kad nedelsiant reikia plėtoti); *mokykloje tėvai randa formaciją apie PPT* (12,6% nemano, kad reikia, 55,6% mano, kad reikia ir 24,8% mano, kad nedelsiant reikia plėtoti). INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMO, AIŠKUMO funkcijos visi požymiai analizuojant būklės ir poreikio vertinimo santykio aspektu yra pakankamai realizuojami (žr. 47 lentelę).

47 lentelė

PPT funkcija „INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS“. Funkcijos realizavimas(N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius (M_1-M_2).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	M_1-M_2	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Mokykloje pedagogai randa informaciją apie PPT	2,38	1,75	0,63	Taip
2.	Tėvai žino, kokios pagalbos iš PPT galima tikėtis	2,23	1,88	0,35	Taip
3.	Mokykloje tėvai randa informaciją apie PPT	2,21	1,87	0,34	Taip
4.	Informacija apie PPT yra atnaujinama	2,12	1,84	0,28	Taip

Iš 47 lentelės matyti, jog geriausiai realizuojamas funkcijos požymis susijęs *mokytojų informacijos apie PPT radimu mokykloje*.

Skirtingų respondentų (tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų) nuomonės apie informacijos prieinamumą, jo aiškumą analizė atskleidė skirtingas tėvų ir PPT specialistų pozicijas. Tėvai lyginant su PPT specialistais bei mokyklos atstovais, prasčiau vertina informacijos prieinamumą, aiškumą (skirtumas tarp tėvų ir PPT specialistų bei mokyklų atstovų pozicijų statistiškai patikimas) (žr. 35 pav. ir 48 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtotas	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Mokykloje pedagogai randa informaciją apie PPT	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Tėvai žino, kokios pagalbos iš PPT galima tikėtis	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Mokykloje tėvai randa informaciją apie PPT	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Informacija apie PPT yra atnaujinama	0,001	1	2	3	1	2	3	0,004

35pav. PPT funkcija „INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS“. PPT dalyvių⁸¹ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3;
- M- vidurkis

48 lentelė

PPT funkcija „INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Mokykloje pedagogai randa informaciją apie PPT	0,82	0,77	-0,22
Tėvai žino, kokios pagalbos iš PPT galima tikėtis	0,06	0,54	0,12
Mokykloje tėvai randa informaciją apie PPT	0,19	0,54	-0,16
Informacija apie PPT yra atnaujinama	0,36	0,40	-0,43

Tėvai pageidautų pokyčių minėtose srityse, tuo tarpu, pedagogai ir PPT specialistai nereiškia tokio poreikio. Tiek pedagogų, tiek PPT specialistų nuomone geriausiai realizuojama yra informacijos sklaida mokykloje (*pedagogai mokykloje randa informaciją iš PPT*).

Atlikus tėvų, pedagogų apklausos žodžiu turinio analizę, išryškėjo panašios tendencijos. Dauguma apklaustųjų sutinka, jog tėvams ypatingai trūksta informacijos apie teikiamas paslaugas, jie nežino,

⁸¹ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai

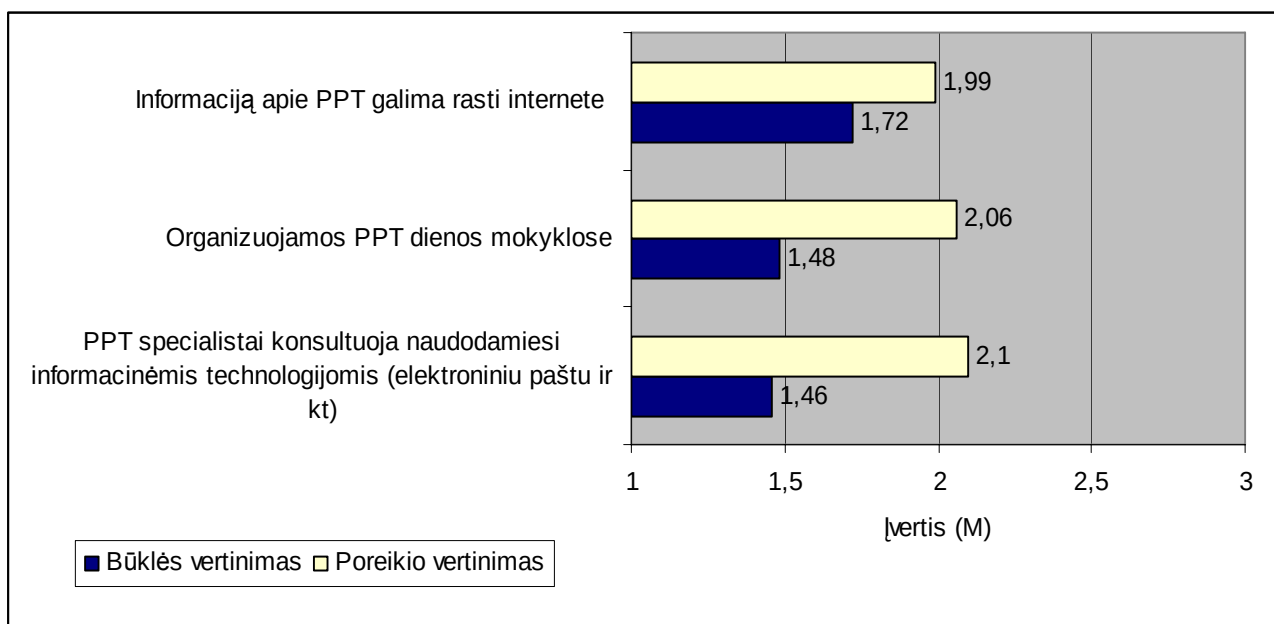
kad tokia pagalba iš viso yra teikiama: *Manau, kad vaikų šeimoms tikrai trūksta informacinių leidinių. Apie tokias vaikų problemas tėvai turėtų būti informuojami stipriau (46 m. pedagogė); PPT, man atrodo, stokoja informacijos apie savo tarnybą, veiklą. Jau ir man pačiai teko susidurti, kad kai kurie tėvai teiraujasi, mažai žino apie tai. Kažkaip tai reikėtų daugiau apie save informuoti, nes tie, kurie gyvena pačiame mieste, tai dar daugiau žino, bet šeimos iš kokio priemiesčio tai tikrai tos informacijos stokoja (25m. socialinė pedagogė); Norėčiau, kad rajoniniame laikraštyje būtų skyrelis, kuriame į klausimus atsakytų jūsų specialistai. Kompiuterius kaime mažai kas turi, o laikraščius paskaitome nors bibliotekoj (33 m. mama).*

Apibendrinant, galima teigti, kad INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMO, AIŠKUMO funkcijos būklės ir poreikio vertinimas pasižymi kontroversiškumu. Tėvai labiau nei mokyklų atstovai ir PPT specialistai išreiškia poreikį inicijuoti pokyčius informacijos prieinamumo, jos aiškumo klausimais (tėvai nemano, jog beveik visi funkcijos požymiai yra realizuojami). Geriausiai yra vertinamas pedagogų informuotumas apie teikiamas PPT paslaugas (*mokykloje pedagogai randa informaciją apie PPT*).

▪ INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS struktūroje dažniausiai (lyginant su kitais) respondentų minimos *galimybės rasti internete informaciją apie PPT*, nors realiai, pagal respondentų atsakymo vidurkį su šiuo požymiu susiduriama tik šiek tiek (17,8% respondentų dažnai susiduria su minėtos funkcijos požymiu, 34% - susiduria, 44,3% - neteko susidurti)⁸². Mažiausiai, beveik niekada respondentai nesusiduria su *organizuojamomis PPT dienomis mokyklose* (8,6% respondentų dažnai susiduria su minėtos funkcijos požymiu, 39,9% - susiduria, 59% - neteko susidurti); bei *PPT specialistų konsultacijomis naudojantis informacinėmis technologijomis (elektroniniu paštu ir kt.)* (9,4% respondentų dažnai susiduria su minėtos funkcijos požymiu, 29,2% - susiduria, 61,2% - neteko susidurti); (žr. 36 pav.).

⁸² Aprašomosios statistikos rodikliai pateikiami 9 priede (el. variantas).

36 pav. PPT funkcija „INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709)b(skalė nuo 1 iki 3)

Visose funkcijos požymiuose respondentai mato potencialias galimybes pokyčiams. Ypatingai *PPT teikiamoms konsultacijoms naudojantis informacinėmis technologijomis* (13,5% nemano, kad reikia plėtoti, 54,7% mano, kad reikia ir 13,5% mano, kad nedelsiant reikia plėtoti).

Analizuojant funkcijos būklės ir poreikio vertinimo santykį išryškėja respondentų poreikis inicijuoti pokyčius realizuojant pastarąją funkciją (nei vienas požymis nėra pakankamai realizuojamas PPT veikloje) (žr. 49 lentelę).

49 lentelė

PPT funkcija „INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	Informaciją apie PPT galima rasti internete	1,72	1,99	-0,27	Ne
2.	Organizuojamos PPT dienos mokyklose	1,48	2,06	-0,58	Ne
3.	PPT specialistai konsultuoja naudodamiesi informacinėmis technologijomis (<i>elektroniniu paštu ir kt</i>)	1,46	2,10	-0,64	Ne

Per apklausą žodžiu taip pat išryškėjo tėvų, pedagogų, mokyklos specialistų nuomonės, susijusios su įvairesnės informacijos stoka, informacijos teikimo didesnės įvairovės poreikiu: *Reikia daugiau*

informacijos apie PPT veiklą: lankstinukų, svetainės internete (41m. logopedė); Daug dirbate, bet jūsų darbas taip ir lieka nematomas. Sustiprinkite viešuosius ryšius (44m. socialinė pedagogė); Galėtų rengti mokyklose PPT dienas, kurių metu susitiktų su tėvais, SUK nariais, pakonsultuotų mokytojus (45m. logopedė); Manau, kad reikėtų plėtoti bendradarbiavimą elektroniniu paštu (38m. pedagogė).

Respondentų nuomone, nei vienas funkcijos požymis nėra pakankamai realizuojamas. Kiek išskiria tėvų ir PPT specialistų nuomonės dėl informacijos iniciatyvų ir priemonių (egzistuoja statistiškai patikimas skirtumas visuose požymiuose). Tėvams beveik neteko susidurti su *informacija internete* bei su *PPT specialistų konsultavimu naudojantis informacinėmis technologijomis*. Tuo tarpu PPT specialistai kai kuriuos požymius nurodo (žr. 37 pav. ir 50 lentelę).

Visi dalyviai išreiškia beveik vienodą poreikį pokyčiams. Analizuojant tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų pozicijas, pastebima, jog tėvai išreiškia didžiausią poreikį kaitai informacijos iniciatyvų ir priemonių srityje (žr. 50 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	P ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			P ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susiduriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Informaciją apie PPT galima rasti internete	0,001	1	2	3	1	2	3	0,097
Organizuojamos PPT dienos mokyklose	0,001	1	2	3	1	2	3	0,690
PPT specialistai konsultuoja naudodamiesi informacinėmis technologijomis (<i>elektroniniu paštu ir kt</i>)	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001

37 pav. PPT funkcija „INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS“. PPT dalyvių⁸³ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3;
- M- vidurkis

⁸³ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai
.....

PPT funkcija „INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija išpildoma, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija neišpildoma, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Informaciją apie PPT galima rasti internete	-0,46	-0,62	-0,90
Organizuojamos PPT dienos mokyklose	-0,29	-0,67	-0,65
PPT specialistai konsultuoja naudodamiesi informacinėmis technologijomis (<i>elektroniniu paštu ir kt.</i>)	-0,17	-0,15	-0,66

Taigi, INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS funkcijos realizavimas nėra pakankamas. Visi respondentai pastebi, jog yra reikalingi pokyčiai, susiję tiek su *informacijos pateikimu internete*, tiek su *PPT specialistų konsultacijomis naudojantis informacinėmis technologijomis*, tiek ir su *organizuojamomis PPT dienomis mokyklose*.

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, jog PPT veikloje susiduriama su nemenka problema, susijusia su informacijos apie PPT teikimas paslaugas pateikimu, jos aiškumu, prieinamumu, įvairiomis iniciatyvomis bei priemonėmis. Respondentų teigimu, INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS funkcija nėra pakankamai realizuojama. Tėvai, pedagogai, PPT specialistai išreiškia poreikį plėtoti šią funkciją ateityje. Ypatingai PPT veikloje pasigendama PPT organizuojamų dienų mokykloje bei PPT specialistų konsultacijų naudojantis informacinėmis technologijomis (konsultacijų elektroniniu paštu ir pan.).

Funkcijos INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS realizavimo vertinimas nėra vienareikšmiškas. Geriausiai vertinamas mokytojų informuotumas apie PPT mokykloje. Prasčiausiai šios funkcijos realizavimą vertina tėvai, jų nuomone, beveik visi funkcijos požymiai nėra realizuojami. Visų respondentų nuomone labiausiai plėtotina sritis, susijusi su informacijos pateikimu tėvams.

Tėvai siūlo PPT specialistams daugiau naudotis informacinėmis technologijomis, teikti informaciją apie save per vietinę spaudą. Kita vertus, PPT dažniau galėtų apie save informuoti per mokyklą: palikdama ir atnaujuodama informaciją apie teikiamas paslaugas (lankstinukai, informaciniai stendai), organizuodama susitikimus su tėvais, vaikais, pedagogais taip perteikdama informaciją

apie PPT teikiamas paslaugas tiek šviesdama visuomenę specialiųjų poreikių vaikų ugdymo klausimais.

4.10. Laiko derinimas ir tolygus paskirstymas PPT

Informacija apie PPT teikiamas paslaugas, laiko derinimas bei jo paskirstymas yra labiau susiję su PPT organizaciniais veiklos aspektais. Tikslingas laiko paskirstymas, laiku suteikiama pagalba yra vienas iš organizacijos kokybės svarbių kriterijų. Kartais, lankantis įvairiose oficialiose institucijose, susiduriama su įvairiais formalumais, tenka laukti, kartais gana ilgai. Tyrimo pradžioje buvo kelti klausimai: ar PPT veikloje tikslingai yra paskirstomas laikas? ar ne per ilgai užtrunka įvairios procedūros PPT? Gal skirtingiems dalyviams pravartu būtų, jog tam tikros atskirų specialistų paslaugos būtų teikiamos ne iš karto ir pan.?

Atliekant faktorinę analizę, visi požymiai apie laiko paskirstymas, jo derinimą pateko į vieną funkciją⁸⁴ LAIKO DERINIMAS IR TOLYGUS PASISKIRSTYMAS (žr. 51 lentelę).

51 lentelė

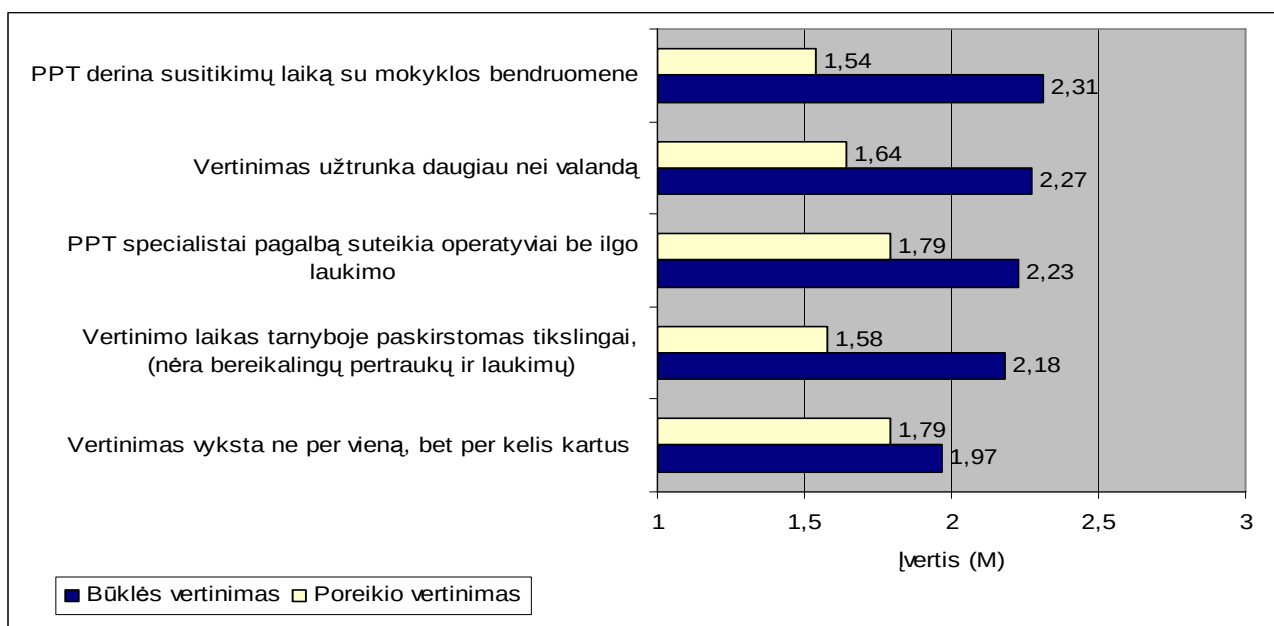
Funkcijos „LAIKO DERINIMAS IR TOLYGUS PASISKIRSTYMAS“ struktūra ir požymiai (N=709)

Laiko derinimas, tolygus paskirstymas
Vertinimas užtrunka daugiau nei valandą
PPT derina susitikimų laiką su mokyklos bendruomene
Vertinimo laikas tarnyboje paskirstomas tikslingai, (nėra bereikalingų pertraukų ir laukimų)
PPT specialistai pagalbą suteikia operatyviai be ilgo laukimo
Vertinimas vyksta ne per vieną, bet per kelis kartus

N u o m o n i ų r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos LAIKO DERINIMAS IR TOLYGUS PASISKIRSTYMAS struktūroje, respondentų nuomone, dažniausiai susiduriama su *susitikimų laiko su mokyklos bendruomene derinimu PPT* (48,4% respondentų dažnai susiduria su funkcijos požymiu, 29,6% - susiduria, 18,8% - neteko susidurti), *vertinimu, kuris užtrunka daugiau nei valandą* (43,3% respondentų dažnai susiduria su funkcijos požymiu, 35,7% - susiduria, 17,1% - neteko susidurti), mažiau susiduria su *vertinimu, trunkančiu per kelis kartus* (23,6% respondentų dažnai susiduria su funkcijos požymiu, 33,4% - susiduria, 26,1% - neteko susidurti)⁸⁵ (žr. 38 pav.).

⁸⁴ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 10 priedą (el. variantas)

⁸⁵ Aprašomosios statistikos duomenys pateikiami 10 priede.

38 pav. PPT funkcija „LAIKO DERINIMAS IR TOLYGUS PASISKIRSTYMAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Visi su laiko derinimu susiję funkcijos požymiai yra tinkamai realizuojami PPT veikloje ir nesiūloma jų plėtoti. Tai patvirtina funkcijos požymių būklės ir poreikių vertinimo santykių analizė (žr. 52 lentelę).

52 lentelė

PPT funkcija „LAIKO DERINIMAS IR TOLYGUS PASISKIRSTYMAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	PPT derina susitikimų laiką su mokyklos bendruomene	2,31	1,54	0,77	Taip
2.	Vertinimas užtrunka daugiau nei valandą	2,27	1,64	0,63	Taip
3.	PPT specialistai pagalbą suteikia operatyviai be ilgo laukimo	2,23	1,79	0,6	Taip
4.	Vertinimo laikas tarnyboje paskirstomas tikslingai, (nėra bereikalingų pertraukų ir laukimų)	2,18	1,58	0,44	Taip
5.	Vertinimas vyksta ne per vieną, bet per kelis kartus	1,97	1,79	0,18	Taip

Analizuojant skirtingų respondentų (tėvų, pedagogų, PPT specialistų) nuomones laiko derinimo PPT klausimu, pastebimas nuomonių nesutapimas tarp tėvų ir PPT specialistų ir mokyklos atstovų (statistiškai reikšmingas skirtumas pagal visus požymius). Dauguma PPT specialistų mano, jog visi su laiko derinimu susiję požymiai yra realizuojami PPT veikloje. Tuo tarpu tėvai ir mokyklos

atstovai yra kiek kitokios nuomonės. Jie teigia tik iš dalies susiduriantys su paminėtais laiko derinimo požymiais. Tėvai reiškia didžiausią poreikį pokyčiams (žr. 39 pav. ir 53 lentelę).

Apklaustos žodžiu duomenų analizė atskleidė kiek kitokias laiko derinimo tendencijas tėvų ir mokyklos atstovų nuomone: *specialistai galėtų konsultuoti ir šeštadieniais, nes yra tėvų, pageidaujančių kreiptis po darbo valandų arba konsultacinės valandos galėtų būti, pavyzdžiui, iki 20 val., o rytą galėtų pradėti vėliau dirbti (45m. logopedė); būtų gerai, kad būtų lankstesnis grafikas priėmimo (33 m. mama); Nusibosta laukti, kol per kelis kabinetus vaikas pereina.<...>Galima būtų tėvams vėliau atvykti, gal kitą dieną, po įvertinimo<...>Galėtų ir po pietų vertinti, ne tik iš ryto. Neduoda vaikui pailsėt, iš vieno kabineto – kitan. Antrą kartą atvežus vaiką galėtų žiūrėti trumpiau arba nebe visi specialistai, tik tie, kuriems būtina (43 m. tėvas); ilgai reikia laukti eilės. Kartais net vaikų gaila<...>belaukdami tikrai vargšiukai išgyvena ne pačius maloniausius jausmus. <...> (46 m. pedagogė).*

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susiduriu	Nemanau, tai pakankamai išplėta	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Vertinimas vyksta ne per vieną, bet per kelis kartus	0,001	1	2	3	1	2	3	0,034
Vertinimas užtrunka daugiau nei valandą	0,001	1	2	3	1	2	3	0,001
Vertinimo laikas tarnyboje paskirstomas tiksliai, (nėra bereikalingų pertraukų ir laukimų)	0,001	1	2	3	1	2	3	0,105
PPT derina susitikimų laiką su mokyklos bendruomene	0,001	1	2	3	1	2	3	0,083
PPT specialistai pagalbą suteikia operatyviai be ilgo laukimo	0,001	1	2	3	1	2	3	0,015

39 pav. PPT funkcija „LAIKO DERINIMAS IR TOLYGUS PASISKIRSTYMAS“. PPT dalyvių⁸⁶ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

Vertinimo skalė nuo 1 iki 3;

M- vidurkis

⁸⁶ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai •••••

53 lentelė

PPT funkcija „LAIKO DERINIMAS IR TOLYGUS PASISKIRSTYMAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija išpildoma, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija neišpildoma, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkius ($M_1 - M_2$).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Vertinimas vyksta ne per vieną, bet per kelis kartus	0,41	0,20	0,04
Vertinimas užtrunka daugiau nei valandą	1,20	0,50	0,36
Vertinimo laikas tarnyboje paskirstomas tikslingai, (nėra bereikalingų pertraukų ir laukimų)	1,12	0,48	0,33
PPT derina susitikimų laiką su mokyklos bendruomene	1,59	0,62	0,19
PPT specialistai pagalbą suteikia operatyviai be ilgo laukimo	1,01	0,33	0,12

Nors ir 39 pav. matome, jog skirtingų dalyvių nuomonės išsiskiria (ypač vertinant funkcijos būklę), tačiau LAIKO DERINIMO IR TOLYGUS PASKIRSTYMO požymiai, visų respondentų nuomone, yra pakankamai realizuojami (pagal poreikio ir būklės vertinimo santykį). Ypatingai tuo įsitikinę PPT specialistai.

Taigi LAIKO DERINIMO IR TOLYGUS PASKIRSTYMO funkcija (ypač pačių PPT specialistų nuomone) yra pakankamai realizuojama ir respondantai neišreiškia didesnio poreikio pokyčiams. Tėvai labiau nei PPT specialistai pageidautų pokyčių.

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, jog PPT veikloje LAIKO DERINIMO IR TOLYGUS PASKIRSTYMO funkcija yra pakankamai realizuojama. Laiko derinimo ir tolygaus paskirstymo tendencijas pozityviausiai vertina PPT specialistai. Tuo tarpu tėvai ir mokyklos pedagogai rečiau nei PPT specialistai susiduria su minėtais požymiais. Tėvai labiau nei PPT specialistai pageidautų pokyčių derinant ir paskirstant susitikimų laiką PPT.

Iš dalies galima teigti, jog susiduriama su skirtingų ritmų problema. Tėvų, mokyklos specialistų, pedagogų, PPT specialistų darbo valandos sutampa. Kaip suderinti susitikimų laiką, jei visų darbo ritmai sutampa, o poreikiai ne? Tėvai supranta PPT specialistų darbo pobūdį, jo reglamentavimą. Tačiau tėvai pageidautų PPT darbo valandų prailginimo nors kelis kartus per savaitę (pvz. PPT specialistams pradedant dirbti vėliau iš ryto). Bet ar tokiuose susitikimuose dalyvautų mokyklos atstovai, kurių darbo valandos jau pasibaigusios? Ar iš viso yra galimybės suderinti skirtingų

dalyvių skirtingus ritmus? Kiek tai įmanoma suderinti? Ko gero, šie klausimai šiandien lieka atviri diskusijai be aiškių atsakymų.

4.11. PPT mobilumas

PPT mobilumas yra diskusijos apie organizacijos lankstumą, jos prieinamumą kiekvienam, atvirumą tąsa. PPT pavyzdiniuose nuostatuose⁸⁷ numatyta, jog *specialioji pedagoginė ir/ar psichologinė pagalba (vertinimas, informavimas, konsultavimas) specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turintiems asmenims teikiama Tarnyboje, mokykloje ar namuose (esant žymiai ribotam mobilumui dėl ligos ar patologinės būklės).*

Dabartinėj praktikoje taip pat stebime, jog dažnai PPT specialistų komandos vyksta į mokyklas, kuriose atlieka vertinimus, konsultuoja mokyklos specialistus, mokytojus. PPT specialistų vykimo į mokyklas faktą bei jo reikalingumą iš dalies patvirtina žodžiu apklausti pedagogai: *Pagal galimybes PPT specialistai vyksta į mokyklas, konsultuoja pedagogus, atsako į pateiktus klausimus* (33m. pedagogė).

Mobilumas, buvimas arti mokyklos, šeimos sumažina atstumą tarp jų (šeimos, mokyklos) ir PPT specialistų, atveria kelią partneriškais principais grįstai diskusijai.

Atlikus faktorinę analizę, požymiai susiję su PPT mobilumu pateko į vieną funkciją⁸⁸ PPT MOBILUMAS (žr. 54 lentelę).

54 Lentelė

PPT MOBILUMAS struktūra ir požymiai (N=709)

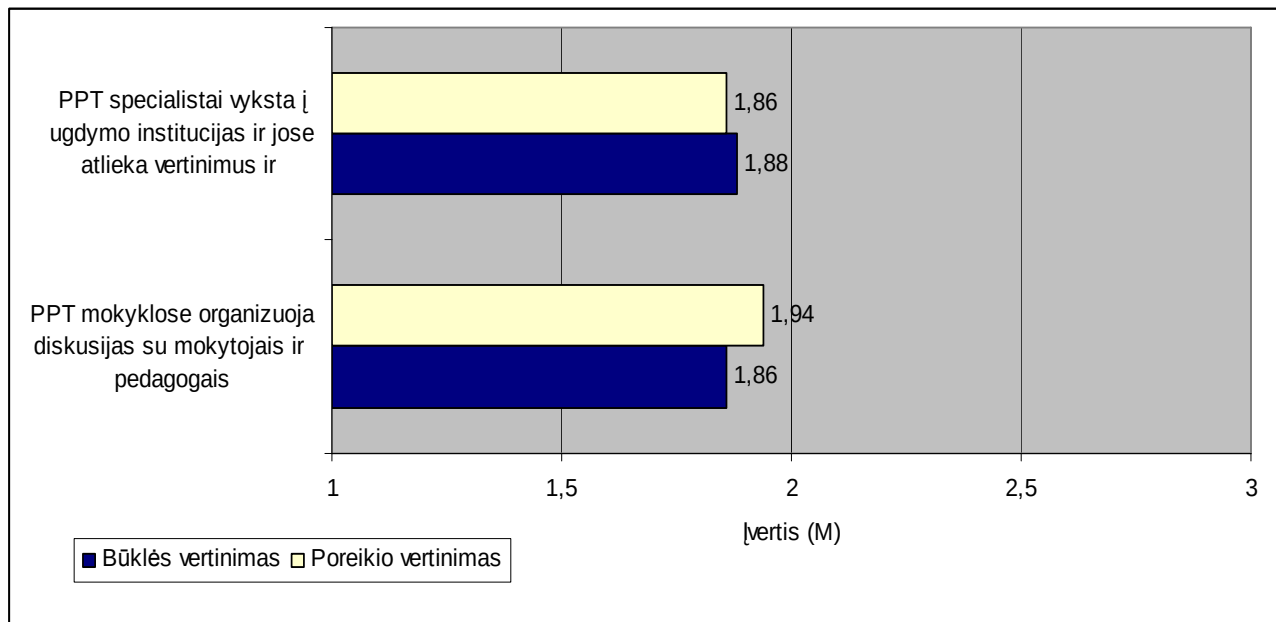
PPT MOBILUMAS
PPT mokyklose organizuoja diskusijas su mokytojais ir specialistais
PPT specialistai vyksta į ugdymo institucijas ir jose atlieka vertinimus ir konsultuoja

N u o m o n i ū r a i š k a (skalė nuo 1 iki 3). Funkcijos PPT MOBILUMAS struktūroje išryškėjo tai, jog su abiem PPT mobilumą apibūdinančiais požymiais respondentai susiduria tik šiek tiek: *PPT specialistai vyksta į ugdymo institucijas ir jose atlieka vertinimus ir konsultuoja* (20,2% respondentų dažnai susiduria su šiuo požymiu, 44% - susiduria, 32,2% - neteko susidurti) ir *PPT mokyklose organizuoja diskusijas su mokytojais ir specialistais* (17,1% respondentų dažnai susiduria su šiuo požymiu, 49,8% - susiduria, 30,3% - neteko susidurti). Respondentai pageidautų pokyčių

⁸⁷ LR ĮSAKYMAS „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdinių nuostatų“. 2003 12 24 Nr. ISAK-1880

⁸⁸ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 11 priedą (el. variantas)

PPT organizuojant diskusijas su mokytojais ir specialistais (19,7% nemano, kad reikia plėtoti, 59 % mano, kad reikia ir 14,5% mano, kad nedelsiant reikia plėtoti) (žr. 40 pav.).

37 pav. PPT funkcija „PPT MOBILUMAS“. Funkcijos būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

Funkcijos būklės ir poreikio vertinimo santykio analizė atskleidė panašias tendencijas. Respondentų nuomone, *PPT diskusijų organizavimas su mokytojais ir specialistais mokyklose* nėra tinkamai realizuojamas. Išreiškiamas poreikis keisti dabartinę situaciją organizuojant diskusijas mokyklose (žr. 55 lentelę).

55 lentelė

PPT funkcija „PPT MOBILUMAS“. Funkcijos realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

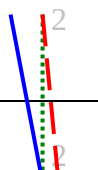
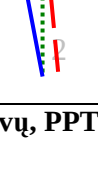
- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar požymis (veikla) realizuojamas?
1.	PPT specialistai vyksta į ugdymo institucijas ir jose atlieka vertinimus ir konsultuoja	1,88	1,86	0,02	Taip
2.	PPT mokyklose organizuoja diskusijas su mokytojais ir pedagogais	1,86	1,94	-0,08	Ne

Iš apklausos žodžiu išryškėja poreikis, kad PPT specialistai dažniau atvyktų į ugdymo įstaigas, namus, kur būtų suteikiama profesionali pagalba: *Kodėl negali PPT specialistai atlikti vertinimų*

mokykloje? (46 m. direktoriaus pavaduotoja); *Gal tada jūsų psichologai galėtų kartais ateiti į mokyklą* (43 m. pedagogė); *Daugiau turėtų vykti į mokyklas, darželius* (47 m. direktoriaus pavaduotoja).

Analizuojant skirtingų respondentų nuomones, išryškėjo skirtumas vertinant PPT mobilumo funkcijos būklę bei poreikį plėtrai. PPT specialistų nuomone, PPT MOBILUMO funkcija yra pakankamai realizuojama. Tėvai ir pedagogai rečiau nurodo arba visai nenurodo PPT mobilumo požymių (žr. 41 pav. ir 56 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtotą	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
PPT specialistai vyksta į ugdymo institucijas ir jose atlieka vertinimus ir konsultuoja	0,001	1		3	1		3	0,001
PPT mokyklose organizuoja diskusijas su mokytojais ir pedagogais	0,001	1		3	1		3	0,036

41pav. PPT funkcija „PPT MOBILUMAS“. PPT dalyvių⁸⁹ (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

56 lentelė

PPT funkcija „PPT MOBILUMAS“. Funkcijos realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂).

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai, N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
PPT specialistai vyksta į ugdymo institucijas ir jose atlieka vertinimus ir konsultuoja	0,7	-0,13	-0,39
PPT mokyklose organizuoja diskusijas su mokytojais ir specialistais	0,49	-0,27	-0,25

Pedagogai ir mokyklos specialistai bei tėvai pageidautų pokyčių realizuojant PPT MOBILUMO funkciją (žr. būklės ir poreikio vertinimo santykį, 56 lentelė).

⁸⁹ PPT specialistai
Mokyklų atstovai
Tėvai

A p i b e n d r i n a n t galima teigti, jog PPT veikloje PPT MOBILUMO funkcija iš dalies realizuojama. PPT specialistai geriau vertina PPT mobilumą. Tuo tarpu tėvai ir mokyklos atstovai pageidautų pokyčių tiek PPT specialistams organizuojant diskusijas su mokytojais ir specialistais mokykloje, tiek vykstant į ugdymo institucijas bei konsultuojant jose, atliekant vertinimus.

Negalima teigti, jog PPT specialistai nesugeba realiai įvertinti dabartinės situacijos. Nuomonių skirtumai, tikėtina, išryškėjo dėl to, jog atskiroms mokykloms per metus tenka po vieną, du PPT specialistų vizitus. Tuo tarpu PPT specialistams situacija gali atrodyti visiškai kitaip, kadangi jos žinioje yra visos rajone ar mieste esančios mokyklos. Gali būti, jog PPT specialistų komanda kas savaitę vyksta į kurią nors kitą mokyklą, bet ne į tą pačią. Todėl skirtingiems dalyviams realybė gali atrodyti skirtingai.

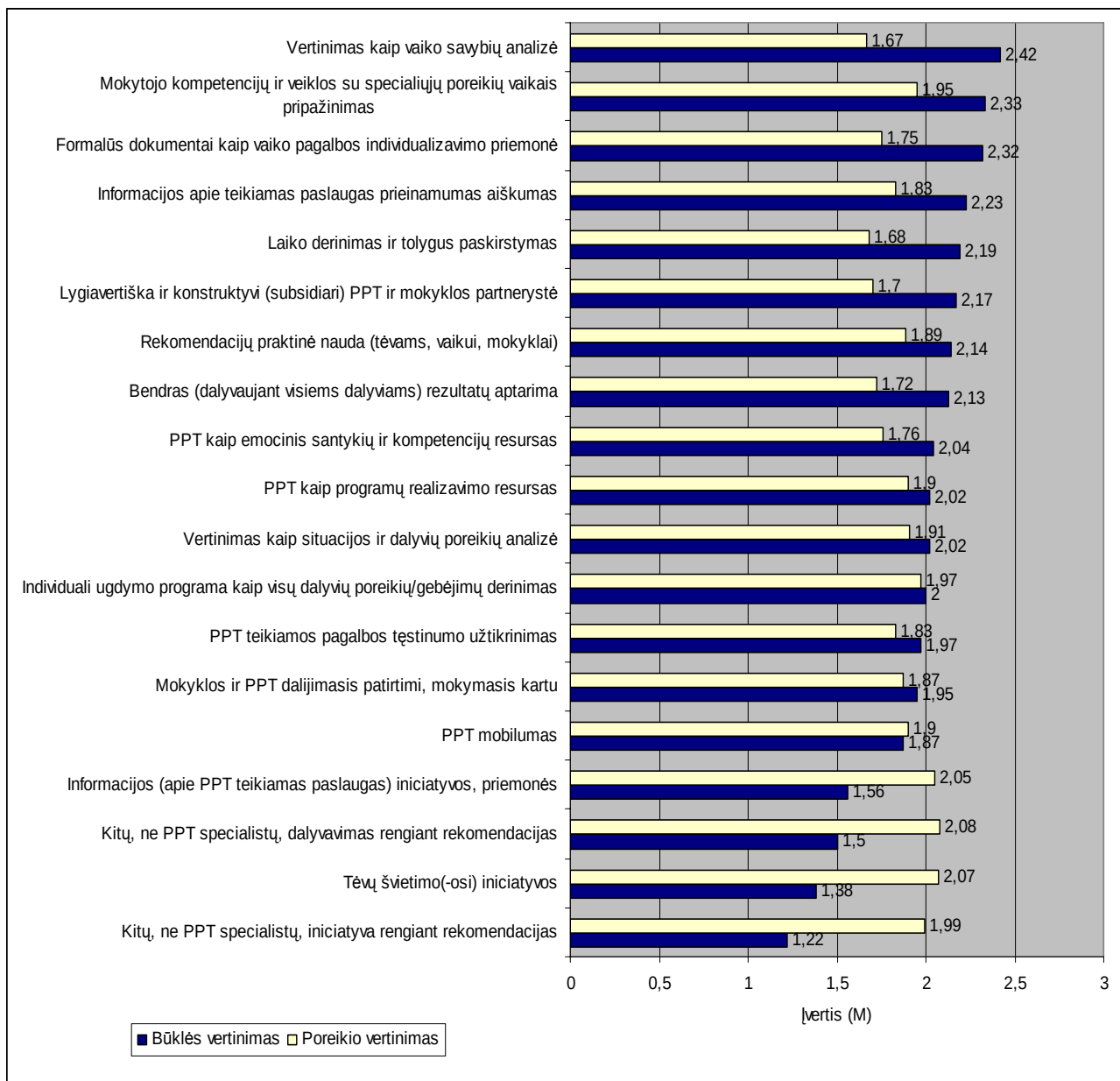
4.12. PPT funkcijų būklės ir poreikio vertinimas: apibendrinta respondentų nuomonė

Apibendrinus apklausos raštu rezultatus (respondentų atsakymus į anketoje pateiktus klausimus apie PPT funkcijas, liečiančias įvairius PPT veiklos aspektus), buvo gauta respondentų nuomones apibendrinanti PPT veiklos struktūra, kurią apibūdina 19 naujai gautų PPT funkcijų⁹⁰.

Palyginus respondentų vertinimus buvo sudarytas PPT veikloje realizuojamų funkcijų būklės ir poreikio vertinimo reitingas (žr. 42 pav.). Pastebima, jog geriausiai respondentai įvertina VERTINIMO KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖS funkciją (M=2,42). Tai reiškia, jog respondentai labai dažnai susiduria su šios funkcijos realizavimu PPT veikloje. Respondentai taip pat dažnai susiduria su MOKYTOJŲ KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMU (M=2,38), FORMALIAIS DOKUMENTAIS KAIP PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ (M=2,32). Mažiausiai (t.y. beveik niekada arba labai retai) respondentai PPT veikloje susiduria su tokių funkcijų realizavimu: KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVA RENGIANČIŲ REKOMENDACIJAS (M=1,22); TĖVŲ ŠVIETIMO (-SI) INICIATYVOS (M=1,38); KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMU RENGIANČIŲ REKOMENDACIJAS (M=1,5); INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS (M=1,55), PPT MOBILUMAS (M=1,87). Būtent minėtos funkcijos

⁹⁰ Abiejų skalių (PPT veiklos būklės ir poreikių) faktoriai ir kintamieji sutampa, vienoda tiek būklės, tiek poreikių struktūra ir požymiai yra vienodi, sutampa

nėra tinkamai realizuojamos ir, respondentų nuomone, yra labiausiai reikalaujančios pokyčių (žr. 42 pav., 57 lentelę).

42 pav. PPT funkcijų būklės ir poreikio vertinimas (N=709) (skalė nuo 1 iki 3)

57 lentelė

PPT funkcijų realizavimas (N=709)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio. Funkcija ne realizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio. Tai matuojama atimant būklės (M_1) ir poreikio (M_2) vertinimo vidurkių ($M_1 - M_2$).

RN	PPT funkcijos požymiai	Būklė M_1	Poreikis M_2	$M_1 - M_2$	Ar funkcija realizuojama?
1.	Vertinimas kaip vaiko savybių analizė	2,42	1,67	0,75	TAIP
2.	Mokytojo kompetencijų ir veiklos su specialiujų poreikių vaikais pripažinimas	2,33	1,95	0,38	TAIP
3.	Formalūs dokumentai kaip vaiko pagalbos individualizavimo priemonė	2,32	1,75	0,57	TAIP
4.	Informacijos apie teikiamas paslaugas prieinamumas aiškumas	2,23	1,83	0,4	TAIP
5.	Laiko derinimas ir tolygus paskirstymas	2,19	1,68	0,51	TAIP
6.	Lygiavertiška ir konstruktyvi (subsidiari) PPT ir mokyklos partnerystė	2,17	1,7	0,47	TAIP
7.	Rekomendacijų praktinė nauda (tėvams, vaikui, mokyklai)	2,14	1,89	0,25	TAIP
8.	Bendras (dalyvaujant visiems dalyviams) rezultatų aptarimas	2,13	1,72	0,41	TAIP
9.	PPT kaip emocinis santykių ir kompetencijų resursas	2,04	1,76	0,28	TAIP
10.	Vertinimas kaip situacijos ir dalyvių poreikių analizė	2,02	1,91	0,11	TAIP
11.	PPT kaip programų realizavimo resursas	2,02	1,9	0,12	TAIP
12.	Individuali ugdymo programa kaip visų dalyvių poreikių/gebėjimų derinimas	2,0	1,97	0,03	TAIP
13.	PPT teikiamos pagalbos tęstinumo užtikrinimas	1,97	1,83	0,14	TAIP
14.	Mokyklos ir PPT dalijimasis patirtimi, mokymasis kartu	1,95	1,87	0,08	TAIP
15.	PPT mobilumas	1,87	1,90	-0,03	NE
16.	Informacijos (apie PPT teikiamas paslaugas) iniciatyvos, priemonės	1,56	2,05	-0,49	NE
17.	Kitų, ne PPT specialistų, dalyvavimas rengiant rekomendacijas	1,50	2,08	-0,58	NE
18.	Tėvų švietimo(-osi) iniciatyvos	1,38	2,07	-0,69	NE
19.	Kitų, ne PPT specialistų, iniciatyva rengiant rekomendacijas	1,22	1,99	-0,77	NE

Analizuojant respondentų (tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų) nuomones, pastebime skirtingas būklės ir poreikio vertinimo tendencijas. Ypatingai ryškus tėvų ir PPT specialistų nuomonių išsiskyrimas vertinant funkcijų būklę. PPT specialistai dažniau nurodo įvairių funkcijų realizavimą nei tėvai. Mokyklų atstovai rečiau nei patys PPT specialistai ir kiek dažniau nei tėvai pažymi įvairių funkcijų realizavimą PPT veikloje. (žr. 43 pav. ir 58 lentelę).

PPT funkcijos požymiai	p ₁	Kaip dažnai? (remiantis Jūsų patirtimi)			Ar šis veiklos baras turi būti stiprinamas, plėtojamas?			p ₂
		Neteko susidurti	Šiek tiek susidūriau	Dažnai susidūriau	Nemanau, tai pakankamai išplėtotas	Manau, kad reikia	Nedelsiant reikia plėtoti, stiprinti	
		1	2	3	1	2	3	
Laiko derinimas ir tolygus paskirstymas	0,402	1	2	3	1	2	3	0,873
PPT mobilumas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,614
Informacijos apie teikiamas paslaugas prieinamumas, aiškumas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,283
Informacijos (apie PPT teikiamas paslaugas) iniciatyvos, priemonės	0,173	1	2	3	1	2	3	0,628
Formalūs dokumentai kaip vaiko pagalbos individualizavimo priemonė	0,001	1	2	3	1	2	3	0,559
Vertinimas kaip situacijos ir dalyvių poreikių analizė	0,002	1	2	3	1	2	3	0,214
Vertinimas kaip vaiko savybių analizė	0,004	1	2	3	1	2	3	0,997
Bendras (dalyvaujant visiems dalyviams) rezultatų aptarimas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,141
Rekomendacijų praktinė nauda (tėvams, vaikui, mokyklai)	0,025	1	2	3	1	2	3	0,229
Kitų, ne PPT specialistų, iniciatyva rengiant rekomendacijas	0,801	1	2	3	1	2	3	0,346
Kitų, ne PPT specialistų, dalyvavimas rengiant rekomendacijas	0,593	1	2	3	1	2	3	0,772
PPT kaip emocinis santykių ir kompetencijų resursas	0,264	1	2	3	1	2	3	0,184
Lygiavertiška ir konstruktyvi (subsidiari) PPT ir mokyklos partnerystė	0,004	1	2	3	1	2	3	0,053
PPT kaip programų realizavimo resursas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,504
Mokyklos ir PPT dalijimasis patirtimi, mokymasis kartu	0,001	1	2	3	1	2	3	0,010
Tėvų švietimo (-osi) iniciatyvos	0,084	1	2	3	1	2	3	0,042
PPT teikiamos pagalbos tęstinumo užtikrinimas	0,005	1	2	3	1	2	3	0,149
Mokytojo kompetencijų ir veiklos su specialiuoju poreikiu vaikais pripažinimas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,017
Individuali ugdymo programa kaip visų dalyvių poreikių/gebėjimų derinimas	0,001	1	2	3	1	2	3	0,271

43 Pav. PPT funkcijos. PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų)⁹¹ vertinimo pasiskirstymas (M)

PAVEIKSLO PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- M- vidurkis

58 lentelė

PPT funkcijų realizavimas PPT dalyvių (tėvų, mokyklos atstovų, PPT specialistų) vertinimu (M)

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

- Vertinimo skalė nuo 1 iki 3
- Funkcija išpildoma, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija neišpildoma, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M₁) ir poreikio (M₂) vertinimo vidurkius (M₁-M₂)

PPT funkcijos požymiai	PPT specialistai N=171	Mokyklos atstovai, N=429	Tėvai, N=109
Laiko derinimas ir tolygus paskirstymas	1,07	0,43	0,24
PPT mobilumas	0,59	-0,17	-0,31
Informacijos apie teikiamas paslaugas prieinamumas, aiškumas	0,37	0,57	-0,14
Informacijos (apie PPT teikiamas paslaugas) iniciatyvos, priemonės	-0,30	-0,50	-0,77
Formalūs dokumentai kaip vaiko pagalbos individualizavimo priemonė	0,55	0,71	0,15
Vertinimas kaip situacijos ir dalyvių poreikių analizė	0,38	0,03	-0,01
Vertinimas kaip vaiko savybių analizė	1,14	0,73	0,39
Bendras (dalyvaujant visiems dalyviams) rezultatų aptarimas	0,67	0,34	0,23
Rekomendacijų praktinė nauda (tėvams, vaikui, mokyklai)	0,70	0,12	0,10
Kitų, ne PPT specialistų, iniciatyva rengiant rekomendacijas	-0,95	-0,75	-0,62
Kitų, ne PPT specialistų, dalyvavimas rengiant rekomendacijas	-0,59	-0,58	-0,51
PPT kaip emocinis santykių ir kompetencijų resursas	0,83	0,09	0,19
Lygiavertiška ir konstruktyvi (subsidiari) PPT ir mokyklos partnerystė	1,04	0,42	-0,11
PPT kaip programų realizavimo resursas	0,48	0,05	-0,24
Mokyklos ir PPT dalijimasis patirtimi, mokymasis kartu	0,50	0,04	-0,39
Tėvų švietimo (-osi) iniciatyvos	-0,46	-0,8	-0,60
PPT teikiamos pagalbos tęstinumo užtikrinimas	0,49	0,12	-0,22
Mokytojo kompetencijų ir veiklos su specialiujų poreikių vaikais pripažinimas	0,32	0,46	0,05
Individuali ugdymo programa kaip visų dalyvių poreikių/ gebėjimų derinimas	0,33	0,02	-0,41

Lyginant skirtingų dalyvių nuomones vertinant funkcijų būklę ir poreikį, išryškėja nesutapimai: tėvai labiau nei PPT specialistai bei mokyklos pedagogai ir specialistai pastebi, jog kai kurios funkcijos nėra tinkamai realizuojamos. Tėvai pageidautų pokyčių realizuojant LYGIVERTIŠKĄ IR KONSTRUKTYVIĄ PPT IR MOKYKLOS PARTNRYSTĘ bei MOKYKLOS IR PPT DALIJIMĄSI PATIRTIMI, MOKYMAŠI KARTU. Visi respondentai (tiek tėvai, tiek PPT

⁹¹ PPT specialistai —————
Mokyklų atstovai —————
Tėvai
.....

specialistai, tiek mokyklos atstovai) pageidautų pokyčių realizuojant TĖVŲ ŠVIETIMO (-SI) INICIATYVAS.

Apibendrinant funkcijų būklės ir poreikio vertinimą, pastebima, jog dauguma dalyvių pageidautų pokyčių realizuojant tas funkcijas, kurios susijusios su kitų dalyvavimo iniciatyvomis (pvz. tėvų, mokyklos atstovų dalyvavimas rengiant rekomendacijas, rodant iniciatyvas ir pan). Geriausiai realizuojamos funkcijos, susijusios su išoriniais veiksniais (pvz. dokumentų pildymas, informacijos sklaida) bei su PPT vaiko vertinimu. Vertinimas yra bene geriausiai aktualizuota tiek formaliuose dokumentuose tiek praktikoje veikla.

Socialinių demografinių veiksnių (konkrečiai amžiaus, darbo stažo, kvalifikacinės kategorijos, PPT, mokyklos bei šeimos lokalumo) įtaka PPT funkcijų realizavimo būklės ir poreikio vertinimui buvo tikrinama Kruskal-Wallis testu (pasirinktas $p \leq 0,05$ reikšmingumo slenkstis) (žr. 12 priedą (el. variantas)).

Apibendrinant socialinių demografinių veiksnių įtaką PPT realizuojamų funkcijų būklės ir pokyčio poreikio vertinimui, peršasi išvada, jog vyresni, turintys aukštesnę kvalifikacinę kategoriją (metodininkai ir ekspertai) asmenys bei asmenys, gyvenantys rajono centre yra labiausiai patenkinti esama situacija. Tuo tarpu jaunesni respondentai, taip pat asmenys, turintys eksperto kvalifikacinę kategoriją, yra orientuoti į pokyčius realizuojant vienokias ar kitokias PPT funkcijas. Tam dažniau pritaria ir asmenys, gyvenantys rajono centruose. Kaimo vietovėse gyvenantys asmenys pageidautų didesnių PPT MOBILUMO pokyčių bei PPT pokyčių TEIKIANT REKOMENDACIJAS. Jauniausi ir mažiausią patirtį turintys respondentai labiau orientuoti į pokyčius, susijusius su jų veiklos pripažinimu.

4.13. Išvados ir apibendrinimai

Kiekybinė (apklausa raštu) bei kokybinė (apklausa žodžiu) duomenų analizė atskleidė tokias PPT veiklos būklės ir pokyčių poreikio vertinimo tendencijas:

- Dažniausiai respondentų vertinimu PPT veikloje susiduriama su VERTINIMO KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖS funkcija, MOKYTOJŲ KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMU, FORMALIAIS DOKUMENTAIS KAIP PAGALBOS INDIVIDUALIZAVIMO PRIEMONĖ. Dauguma dalyvių pageidautų pokyčių realizuojant tas funkcijas, kurios susijusios su kitų dalyvavimo iniciatyvomis įvairiose veiklose (pvz. tėvų, mokyklos atstovų dalyvavimas rengiant rekomendacijas, iniciatyvos rengiant rekomendacijas, tėvų švietimo (-si) iniciatyvos ir pan).
- V e r t i n i m a s. Vertinimo funkcijos realizavimas praktikoje pasižymi tam tikrais prieštaravimais. PPT specialistų nuomone su vertinimu susijusios funkcijos yra pakankamai realizuojamos PPT veikloje. Viena iš palankiausiai visų dalyvių apibūdinamų funkcijų yra vaiko įvairiais aspektais įvertinimas (VERTINIMAS KAIP VAIKO SAVYBIŲ ANALIZĖS funkcija). Tuo tarpu tėvai, pedagogai ir mokyklų specialistai pageidautų tam tikrų pokyčių realizuojant visas funkcijas. Labiausiai plėtotinos sritys yra susijusios su neįgalumo situacijos vertinimu, visų dalyvių įtraukimu į vertinimo ir rezultatų aptarimo procesą. Ypatingai mažai išplėtoti yra vaiko situacijos šeimoje vertinimas, pačios šeimos vertinimas (VERTINIMO KAIP SITUACIJOS IR DALYVIŲ POREIKIŲ ANALIZĖS funkcija). Aktuali vaiko įtraukimo problema. Visi tyrimo dalyviai pastebi, jog tai viena silpniausių vertinimo sričių, tačiau nei tėvai, nei mokyklos atstovai, nei PPT specialistai neišreiškia didesnio poreikio plėtoti šią sritį. Funkcijos BENDRAS (DALYVAUJANT VISIEMS DALYVIAMS) REZULTATŲ APTARIMAS realizavimo vertinimas atskleidžia ir kitų dalyvių įtraukimo stoką (su tėvų, pedagogų, specialistų įtraukimu respondentai tik šiek tiek susiduria), tačiau dauguma respondentų nemano, jog šią sritį reikėtų labiau plėtoti.
- R e k o m e n d a c i j ų t e i k i m a s. Pastarasis PPT veiklos baras apima tris funkcijas: REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖ NAUDA (TĖVAMS, VAIKUI, MOKYTOJUI); KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ INICIATYVA RENGIANČIOS REKOMENDACIJAS; KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, DALYVAVIMAS RENGIANČIOS REKOMENDACIJAS. Visi respondentai pripažįsta rekomendacijų reikšmę, tačiau šis procesas PPT veikloje pasižymi konstruktyvia

kritika. Visi dalyviai akcentuoja praktinę rekomendacijų naudą, siekiant padėti mokytojams, vaikui tiek mokykloje, tiek šeimoje. Geriausiai išplėtotas mokyklos specialistų ir mokytojų pasinaudojimas rekomendacijomis. Kiti REKOMENDACIJŲ PRAKTINĖS NAUDOS funkcijos požymiai taip pat būdingi PPT veikloje. Tėvų ir pedagogų nuomone, vertėtų atkreipti dėmesį į konkrečių rekomendacijų, susijusių su pagalbos būdais vaikui namuose bei su praktiniais patarimais mokytojams kaip dirbti su vaiku teikimą. Dauguma dalyvių tikisi iš PPT konkrečių nurodymų, padėsiančių įveikti problemines situacijas, PPT priskiriamas ekspertės vaidmuo. KITŲ, NE PPT SPECIALISTŲ, INICIATYVOS IR DALYVAVIMAS RENGIANČIŲ REKOMENDACIJAS yra mažiausiai realizuojamos funkcijos PPT veikloje. Visi respondentai konstatuoja itin menką tėvų, mokytojų, vaikų iniciatyvumą ir jų įtraukimą bei dalyvavimą rengiant rekomendacijas. Visi minėti PPT veiklos požymiai, respondentų nuomone, turi būti plėtojami. Ypatingai tokių poreikį išreiškia PPT specialistai.

- **D o k u m e n t a i k a i p v a i k o p a g a l b o s i n d i v i d u a l i z a v i m o p r i e m o n ė .** PPT funkcija susijusi su dokumentacija yra gana palankiai vertinama visų dalyvių. Dažniausiai respondentai susiduria su PPT pildomoje 5 formoje atskleidžiamais raidos sutrikimais ir vaiko gebėjimais, galimybėmis. Mažiausiai susiduriama su mokyklos SUK dokumentuose atskleidžiamomis šeimos galimybėmis. Ši sfera, kaip pastebi PPT specialistai ir tėvai, turėtų būti labiausiai tobulintina.
- **P P T i r š e i m o s s a n t y k i a i .** PPT tėvams gali būti ir iš dalies yra emocinis santykių ir kompetencijų resursas. Respondentų nuomone, PPT ir šeimos santykių struktūroje dažniausiai susiduriama su tėvų ir vaikų išklausymu; su tėvais maloniai bendraujama; tėvams padedama suprasti vaiko patiriamų sunkumų priežastis mokykloje. Mažiausiai išplėtotos PPT ir šeimos santykių sritys, susijusios su tėvų įtraukimu, jų iniciatyvos skatinimu. Ypatingai šiuos santykių aspektus pabrėžia mokyklų atstovai. Jų nuomone tokie požymiai kaip tėvų pasakymai, kokios pagalbos jie tikisi; aptarimuose tėvai skatinami siūlyti sprendimus nėra tinkamai realizuojami ir derėtų plėtoti PPT ir šeimos santykių struktūroje. Savipagalbos grupės organizavimo stoka pabrėžia visi respondentai, tikėdamiesi realių pokyčių šioje srityje.
- **P P T i r m o k y k l o s s a n t y k i a i .** PPT ir mokyklos santykių struktūroje išryškėjusios dvi funkcijos (LYGIAVERTIŠKA IR KONSTRUKTYVI (SUBSIDIARI) PPT IR MOKYKLOS PARTNERYSTĖ; PPT KAIP PROGRAMŲ REALIZAVIMO RESURSAS) pakankamai realizuojamos. Dažniausiai respondentai PPT veikloje susiduria su PPT specialistų draugiškų santykių su mokykla palaikymu; mokytojų supratimu apie ką kalbą PPT specialistai;

PPT specialistų patarimais kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais. PPT specialistai, lyginant su kitais respondentais, geriau vertina dabartinę PPT ir mokyklos santykių būklę ir nėra linkę orientuotis į pokyčius. Analizuojant skirtingų dalyvių nuomones, išryškėja tėvų poreikis keisti esamus PPT ir mokyklos santykius beveik visais anketoje numatytais santykių aspektais. Mokyklos atstovai nėra linkę ką nors keisti, išskyrus PPT specialistų pagalbą mokykloms adaptuojant ir modifikuojant programas.

- **M o k y m a s (- s i s) / a t v i r u m a s p a t i r č i a i.** Pastarasis PPT veiklos baras apima dvi funkcijas (MOKYKLOS IR PPT DALIJIMASIS PATIRTIMI, MOKYMASIS KARTU IR TĖVŲ ŠVIETIMO (-OSI) INICIATYVOS), kurios nėra pakankamai realizuojamos PPT veikloje. Geresnė mokyklos ir PPT santykių situacija. PPT specialistai įsitikinę, jog visos sritys yra realizuojamos ir pakankamai išplėtos. Tėvų nuomone reikėtų stiprinti PPT specialistų diskusijas su mokyklos vadovybe apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams mokyklos ir PPT dalijimosi patirtimi praktikoje. Tėvų ir PPT specialistų dalijimosi patirtimi aspektas praktiškai nerealizuojamas. Šioje srityje visi dalyviai įžvelgia tobulinimo reikalingumą.
- **P a g a l b o s o r g a n i z a v i m a s.** Su pagalbos organizavimu susijusių funkcijų (PPT TEIKIAMOS PAGALBOS TĘSTINUMO UŽTIKRINIMAS, MOKYTOJO KOMPETENCIJŲ IR VEIKLOS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS PRIPAŽINIMAS; INDIVIDUALI UGDYMO PROGRAMA KAIP VISŲ DALYVIŲ POREIKIŲ/GEBĖJIMŲ DERINIMAS) realizavimas respondentų vertinimas skirtingai ir ne visiškai tenkina jų poreikius. PPT specialistų nuomone įvairūs pagalbos organizavimo aspektai yra realizuojami praktinėje veikloje ir PPT specialistai nereiškia poreikio ką nors iš esmės keisti, išskyrus individualių programų įvairiais rengimo aspektais, programų peržiūrėjimo sritis. Tuo tarpu tėvų nuomone daugelis su pagalbos tęstinumu, individualių programų rengimu, mokytojų darbo su specialiųjų poreikių vaikais skatinimu susijusių funkcijų požymių nėra tinkamai realizuojami. Tėvai pageidautų pokyčių daugelyje išvardintų funkcijų aspektu. Aktualus individualių programų rengimo klausimas. Dauguma respondentų teigia, kad visos veiklos sritys, susijusios su individualizuotų programų rengimu, neišplėtos ir šioje srityje reikia pokyčių.
- **I n f o r m a c i j a a p i e P P T t e i k i a m a s p a s l a u g a s.** PPT veikloje informacijos apie PPT teikiamas paslaugas pateikimas, jos aiškumas, prieinamumas bei informacijos pateikimo priemonių įvairovė nėra stiprioji PPT pusė. INFORMACIJOS (APIE PPT TEIKIAMAS PASLAUGAS) INICIATYVOS, PRIEMONĖS funkcija nėra pakankamai realizuojama. Tiek tėvai, tiek pedagogai, tiek ir patys PPT specialistai išreiškia poreikį, jog ši

funkcija ateityje būtų plėtojama. Ypatingai PPT veikloje trūksta PPT organizuojamų dienų mokykloje; PPT specialistų konsultacijų naudojantis informacinėmis technologijomis. Funkcijos INFORMACIJOS APIE TEIKIAMAS PASLAUGAS PRIEINAMUMAS, AIŠKUMAS realizavimo vertinimas nėra vienareikšmiškas. Tėvų nuomone, beveik visi funkcijos požymiai nėra realizuojami. Visų respondentų nuomone labiausiai plėtotini funkcijos požymiai, susiję su informacijos pateikimu tėvams. Dažniausiai susiduriama su mokytojų informuotumu apie PPT mokykloje.

- **L a i k o d e r i n i m a s , t o l y g u s p a s k i r s t y m a s.** PPT veikloje LAIKO DERINIMO IR TOLYGIAUS PASKIRSTYMO funkcija yra pakankamai realizuojama. Laiko derinimo ir tolygaus paskirstymo tendencijas pozityviausiai vertina PPT specialistai. Tuo tarpu tėvai ir mokyklos pedagogai rečiau, lyginant su PPT specialistais, susiduria su minėtais požymiais. Tėvai labiau nei PPT specialistai pageidautų pokyčių derinat ir paskirstant susitikimų laiką PPT. Tėvų, pedagogų apklausa žodžiu atskleidė panašias tendencijas. Pastebimi pageidavimai dėl laiko tikslingesnio paskirstymo, laiko suderinimo (konkrečiai įvardija laiko ritmo nesutapimo problemą).
- **P P T m o b i l u m a s.** PPT veikloje MOBILUMO funkcija realizuojama tik iš dalies. Tai susiję su tėvų, pedagogų, PPT specialistų skirtingu funkcijos būklės ir poreikio pokyčiams vertinimu. PPT specialistai geriau nei tėvai ar mokyklos atstovai vertina PPT mobilumą. Tuo tarpu tėvai ir mokyklos atstovai nemano jog MOBILUMO funkcija yra tinkamai realizuojama. Jie pageidautų, jog būtų inicijuojami pokyčiai tiek PPT specialistams organizuojant diskusijas su mokytojais ir specialistais mokykloje, tiek vykstant į ugdymo institucijas bei konsultuojant jose, atliekant vertinimus.
- Socialinių demografinių veiksnių įtaka respondentų nuomonei apie PPT funkcijas pasižymi tuo, jog vyresni, turintys didesnę darbo patirtį bei aukštesnę kvalifikacinę kategoriją respondentai bei respondentai, gyvenantys rajono centruose, dažniau nurodo vienokių ar kitokių funkcijų realizavimą PPT veikloje. Labiausiai pageidautų pokyčių atskirose PPT veiklos srityse ekspertinę kvalifikacinę kategoriją turintys asmenys, bei respondentai, gyvenantys rajono centruose nei jaunesni, mažesnę darbo patirtį turintys asmenys. Mieste gyvenantys asmenys labiau pageidautų kitų asmenų įtraukimo ir dalyvavimo. Jauniausi bei mažiausią patirtį turintys respondentai labiau orientuoti į pokyčius, susijusius su jų veiklos pripažinimu.

A p i b e n d r i n a n t apklausos raštu duomenis, galima teigti, jog:

- Atskleisti tam tikri prieštaravimai tarp to, kaip proceso dalyviai patys vertina situaciją ir kokia ji yra pagal atliktą dokumentų analizę. Respondentai gana palankiai vertina dokumentų formas, tuo tarpu dokumentų analizė išryškina daugelį trūkumų: sunkumų akcentavimas, vertinamosios informacijos, o ne rekomendacinės informacijos dominavimas. PPT specialistai patys pakankamai aukštai vertina vaiko gebėjimų įvertinimo situaciją ir nereiškia poreikio ką nors keisti. Tai diverguoja su dokumentų analizės rezultatais, atskleidžiančiais, kad vertinamojoje informacijoje apie vaiką akivaizdžiai dominuoja sutrikimo, negalės, negebėjimo charakteristikos. Apklausos raštu duomenys nesutampa su dokumentų analizės duomenimis, susijusiais su . Respondentų manymu, ši funkcija yra pakankamai realizuojama, tačiau tai beveik neatsispindi PPT praktikoje (nėra fiksuojami dokumentuose).
- Gana ženklius prieštaravimai išryškėjo tarp respondentų (tėvų, PPT specialistų, mokyklos atstovų) PPT atliekamų funkcijų būklės ir poreikio plėtotei vertinimų. Pastebimi ryškesni tėvų ir PPT specialistų nuomonių nesutapimai beveik visais funkcijų būklės vertinimo atvejais (išskyrus tas sritis, kurios yra susijusios su kitų dalyvių įtraukimu, dalyvavimu, iniciatyvomis). Geriausiai vertina dabartinę funkcijų būklę PPT specialistai. Prasčiausiai PPT funkcijų realizavimo būklę vertina tėvai, jie dažniau nei kiti dalyviai pageidauja pokyčių realizuojant įvairias PPT funkcijas. Mokyklos atstovų ir PPT specialistų vertinimai nesutampa, ypač tose srityse, kurios susijusios su mokyklos ir PPT santykiais, vertinimu, rekomendacijų teikimu. Minėtose srityse (išskyrus su vertinimu susijusias funkcijas) tėvai ir mokyklos atstovai labiau nei PPT specialistai pageidautų pokyčių.
- Dauguma respondentų nurodo, jog prasčiausiai realizuojamos PPT veiklos funkcijos, susijusios su kitų dalyvių įtraukimu, dalyvavimu ir jų iniciatyvomis, visi respondentai teigia, kad šias funkcijas reikia plėtoti.
- Išryškėjo PPT organizacijos resursai, siekiant geresnio dalyvių įtraukimo, įgalinimo, partneriškų santykių kūrimo. Vertinant PPT ir šeimos santykius, PPT ir mokyklos santykius, išryškėjo pozityvus PPT emocinių santykių palaikymo vaidmuo: tėvai, vaikai, mokytojai, specialistai yra išklausomi, įsiklausoma ir atsižvelgiama į jų nuomonę. Svarbu ir tai, kad dauguma respondentų pastebi ir nurodo, jog būtina plėtoti tokias PPT veiklos sritis, kaip visų dalyvių (tėvų, vaikų, mokyklos atstovų) įtraukimas bei jų dalyvavimas psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo procese.

5. VAIKŲ NUOMONĖS APIE SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS TEIKIMĄ MOKYKLOJE

Vaikų nuomonėms atskleisti naudotas individualaus interviu metodas. Interviu turinys buvo apibendrinti turinio (*content*) analizės pagalba, išskiriant kategorijas, kurių teiginiai sugrupuoti pagal semantinį panašumą. Nors sudarant interviu klausimus buvo iš anksto numatyti trys diagnostiniai blokai (vaiko savivaizdis; įgalinanti informacija, susijusi su specialiaja pagalba ir vaiko sunkumais; įtraukimas ir bendradarbiavimas), analizuojant interviu turinį sąmoningai atsiribota nuo iš anksto numatytos interviu struktūros iš naujo identifikuojant kintamuosius. Atlikus turinio analizę buvo išskirta 11 kategorijų, kurias sudarė 85 subkategorijos (žr. 59 lentelę) ir 906 teiginiai.

59 lentelė

Interviu su vaikais rezultatai: kategorijos ir subkategorijos (N = 53)

Eil. Nr.	Kategorija	Subkategorijos
1.	Realus vaiko savęs vaizdinys	Socialiai priimtinas elgesys Socialiai nepriimtinas elgesys Mokomosios veiklos kryptingumas Teigiamos asmenybės savybės Neigiamos asmenybės savybės Gera fizinė - emocinė savijauta Bloga fizinė - emocinė savijauta Tikėjimas savo galimybėmis Netikėjimas savo galimybėmis Mokymosi sunkumai ir jų pripažinimas Dažniau patiria sėkmę Dažniau patiria nesėkmę Teigiama mokymosi motyvacija Mokymosi motyvacijos stoka Racionalūs ir konkretūs pagalbos sau būdai Abstraktūs pagalbos sau būdai
2.	Vaiko siekiamas vaizdinys	Socialiai priimtinas elgesys Teigiamos asmenybės savybės Geresni mokymosi pasiekimai Socialinė integracija Geresnė fizinė – emocinė savijauta Aktyvus dalyvavimas pamokoje Pasitenkinimas esama situacija
3.	Santykiai su bendraamžiais	Teigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai Neigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai Socialinė atskirtis (neprisitaikymas prie bendraamžių) Socialinė integracija
4.	Tėvų ir vaikų santykiai	Teigiamos tėvų nuostatos į vaiką Neigiamos tėvų nuostatos į vaiką Tėvų lūkesčiai Pagalba mokantis Domėjimasis ir iniciatyva Tėvų emociniai išgyvenimai Psichologinis palaikymas

		Tėvų ir vaikų bendravimo problemos Paklusnumo tėvams pozicija Priešinimosi tėvams pozicija
5.	Santykiai su pedagogais	Neigiamos pedagogų nuostatos ir vertinimai Teigiamos pedagogų nuostatos ir vertinimai Aktyvinančios instrukcijos Netikslingos instrukcijos Teigiami vaikų vertinimai mokytojų atžvilgiu Pripažinimo poreikis Psichologinis palaikymas Bendravimo problemos (ignoravimas, abejingumas, neigiamos emocijos) Neigiamos informacijos perdavimas tėvams Pagalba mokantis
6.	Asmenys, teikiantys informacijos apie specialiąją pagalbą	Mama Giminaičiai Mokytojai Niekas
7.	Specialioji pedagoginė pagalba	Specialioji pagalba - atskirtis nuo bendraamžių Specialioji pagalba natūrali ugdymo proceso dalis Specialiosios pagalbos poreikio pripažinimas Specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų Specialiosios pagalbos efektyvumas Išklausymas Pagalbos rezultatų nematymas Specialiosios pagalbos prasmės nesuvokimas Neigiama bendraamžių reakcija Bloga vaiko savijauta dėl specialiosios pagalbos teikimo Įprasta mokymosi veikla
8.	Vaiko dalyvavimas komandoje	Pasyvus vaiko vaidmuo Aktyvus vaiko vaidmuo Gera vaiko savijauta dalyvaujant Bloga vaiko savijauta dalyvaujant Tėvų palaikymo poreikis
9.	Vaiko apsisprendimas dėl dalyvavimo	Noras dalyvauti Nenoras dalyvauti Neapsisprendimas Abejingumas
10.	Vaiko dalyvavimo susitikimuose motyvai	Pozityvios informacijos poreikis Konkrečių patarimų poreikis Objektyvios informacijos poreikis Pokyčių poreikis Noras kartu spręsti problemas Sėkmės lūkesčiai
11.	Vaiko nedalyvavimo susitikimuose motyvai	Nepasitikėjimas savo galimybėmis Vaiko ignoravimas Nusivylimas Suaugusiųjų baimė Bendravimo problemos Neigiamos informacijos baimė Nežinomybės baimė Abejingumas

Suklasifikavus turinio analizės kategorijas atsirado galimybė jas kvantifikuoti naudojant kiekybinį tyrimą. Suderinus kokybinę ir kiekybinę analizę buvo galima pritaikyti kategorijų dažninio reitingo dėsnį. Kiekybinei kintamųjų (kategorijų) duomenų analizei buvo naudojamas

dažnių skaičiavimo ir reitingavimo metodas. Buvo rastas kategorijų dažnių reitingas. Statistinėmis priemonėmis ieškant įvairių kategorijų paminėjimo dažnių reitingo remtasi konkrečiomis hipotetinėmis prielaidomis ir konkrečiu duomenų interpretacijos kryptingumu⁹²:

Daugiausiai teiginių užfiksuota realaus vaiko savęs vaizdinio kategorijoje (366), specialiosios pedagoginės pagalbos kategorijoje (142), tėvų ir vaikų santykių kategorijoje (64), santykių su bendraamžiais kategorijoje (58), santykių su pedagogais kategorijoje (53), vaiko apsisprendimo dėl dalyvavimo kategorijoje (53), siekiamo vaizdinio kategorijoje (52). Kitose kategorijos teiginių skaičius užfiksuotas daug mažesnis (asmenų, teikiančių informacijos apie specialiąją pagalbą kategorijoje užfiksuoti 45 teiginiai; vaiko nedalyvavimo susitikimuose motyvų kategorijoje – 32 teiginiai; vaiko dalyvavimo susitikimuose motyvų kategorijoje – 22 teiginiai; vaiko dalyvavimo komandoje kategorijoje – 19 teiginių). Tokia gausi teiginių sanakaupa mokinio realaus savęs vaizdinio kategorijoje gali būti nulemta svarbios sąlygos – atsakinėti į klausimus apie save ugdytiniais buvo ypač sunku, todėl labai dažnai buvo užduodami konkretūs papildomi klausimai, padedantys išreikšti nuomonę, todėl šis reitingas yra orientacinis ir vertinamas kaip gana reliatyvus.

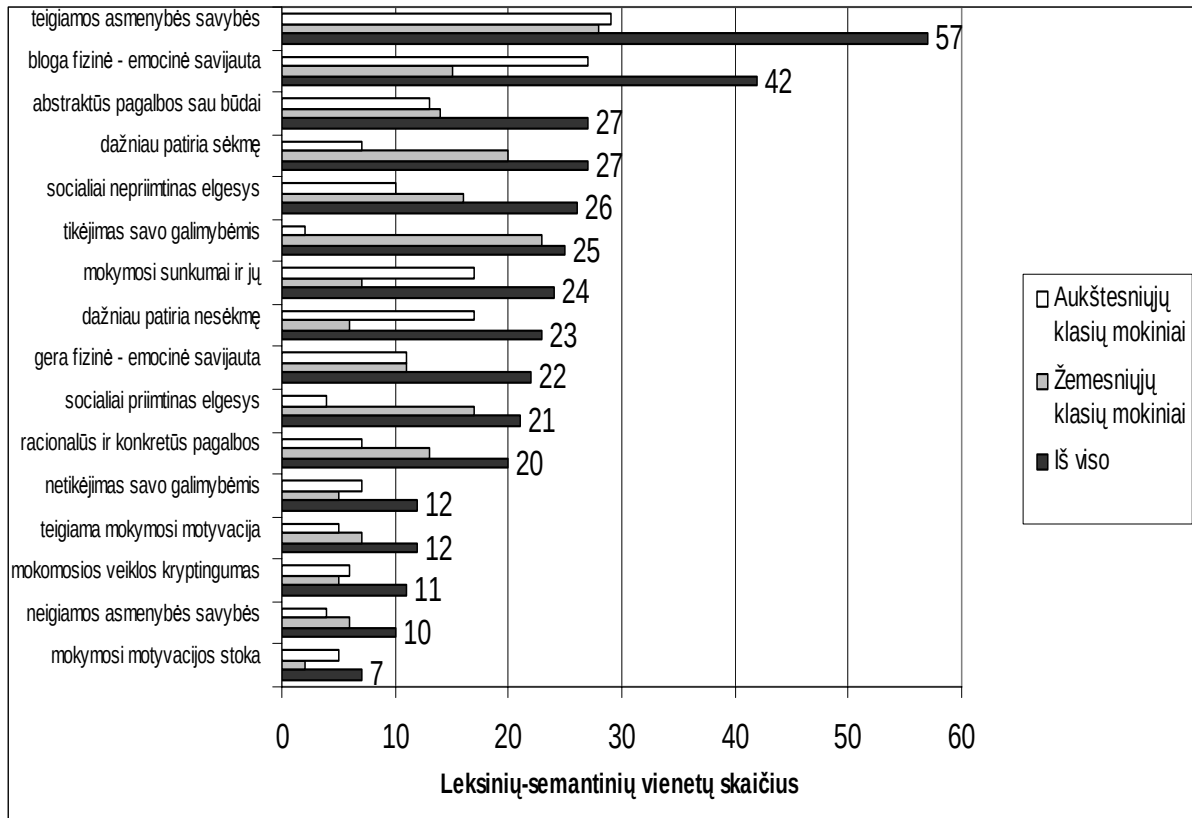
Rastas reitingo dažninis dėsnis atskirose kategorijose atspindimas stulpelinėmis diagramomis. Tyrimo rezultatai parodė, kad nepaisant patiriamų mokymosi sunkumų, kuriuos mokiniai dažniausiai pripažįsta (*sunku atlikti užduotį; kai būnu klasėje, iškyla daug sunkumų; nesuprantu; kai kurios pamokos labai sunkios; nesiseka mokytis*), ir blogos fizinės emocinės savijautos (*pavargęs; sunku susikaupti per pamokas; po kelių pamokų būnu pavargęs; būnu liūdnas, kai kas nors nesiseka; kartais bijau sunkių pamokų; išblyškęs; nesuprantu, kai mokytoja aiškina ir bijau paklausti*)⁹³ ugdytiniai dažnai konstruoja teigiamą savęs vaizdinį: labai dažnai įvardijamos teigiamos asmenybės savybės (*draugiškas; pareigingas; rimtas; darbštus; paslaugus; esu geras žmogus; maloni; neišduodu paslapčių*), mokiniai mano, kad dažnai patiria sėkmę (*man dažnai sekasi*), tiki savo galimybėmis ko nors pasiekti (*tikiuosi ateityje geriau mokytis negu dabar, mokysiuos ir vėliau tikrai pasiseks*), įvardija racionalių ir konkrečių pagalbos sau būdų (*reikia daugiau skaityti knygas; pasistengti išmokyti daugybą; turiu gerai atskirti, kokias raides įrašyti; mokytis taisykles*). Vis gi

■ ⁹² kuri nors kategorija pasižymi aukštu teiginių skaičiumi, sąlygiškai daugelis respondentų, nepriklausomai vienas nuo kito, paminėjo tas pačias bendradarbiavimo problemas. Tai rodo, kad respondentų nuostatos, nuomonės buvo suvienytos kategorijoje ir pasireiškė kaip psichosocialinio konstrukto tendencija. Rastos reitingo kategorijos praktinio pritaikymo požiūriu reiškia, kad panašios nuostatos aktualios daugeliui mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių

■ jei kuri nors kategorija pasižymi žemu arba labai žemu reitingu, tikėtina, kad problemos, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams nėra itin aktualios (gali būti, kad aktualios ir dėsningos problemos konkrečioje mokykloje)

⁹³ Pateikiama netaisyta mokinių, o vėliau ir kitų tyrimo dalyvių, kalba

mokiniai neretai galvoja, kad jie elgiasi netinkamai (*neklausau mokytojų, pykstuosi su broliu/sese, kartais mušu draugus*), vardijo abstrakčius pagalbos sau būdus (*reikia daugiau sėdėti prie pamokų; nebėgioti ilgai po lauką; nežinau, ką daryti*). Akivaizdžiai skiriasi žemesniųjų ir aukštesniųjų klasių mokinių nuomonė apie save (žr. 44 paveikslą).

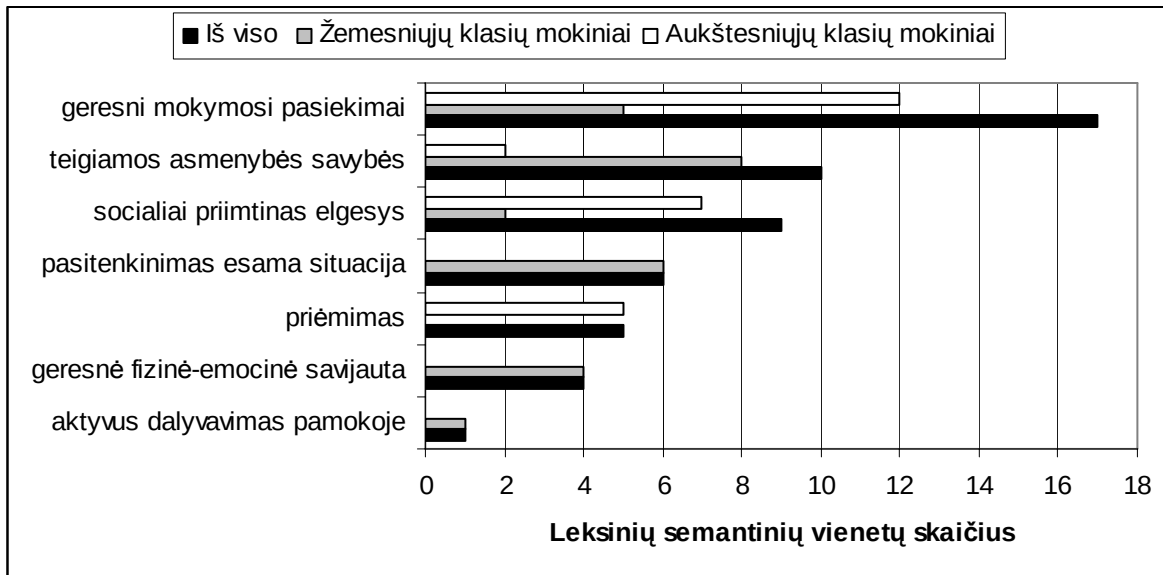

44 pav. Realus vaiko savęs vaizdinys: subkategorijų reitingas (N = 53)

Jei žemesniųjų klasių mokinių įvardinti teiginiai dažniau kaupėsi prie pozityvių kategorijų (teigiamos asmenybės savybės; tikėjimas savo galimybėmis; socialiai priimtinas elgesys; dažniau patiria sėkmę; teigiama mokymosi motyvacija), tai aukštesniųjų klasių mokinių – prie negatyvų vaizdinį atspindinčių kategorijų (bloga fizinė ir emocinė savijauta; dažniau patiria nesėkmę (*man dažnai nesiseka*); mokymosi sunkumai ir jų pripažinimas; netikėjimas savo galimybėmis (*nežinau, nieko čia nepadarysi, vis tiek man nesiseks; jau 8 m. kaip stengiuosi ir nieko, daugiau nebesistengsiu; nelabai kas bepadės; nesitikiu ateityje geriau mokytis; aš stengiuosi, bet man vis tiek neišeina*), mokymosi motyvacijos stoka (*nepatinka gerai mokytis; galima ir be mokslų daug ką pasiekti; einu į mokyklą, nes reikia; norėčiau dirbti, o ne mokytis*).

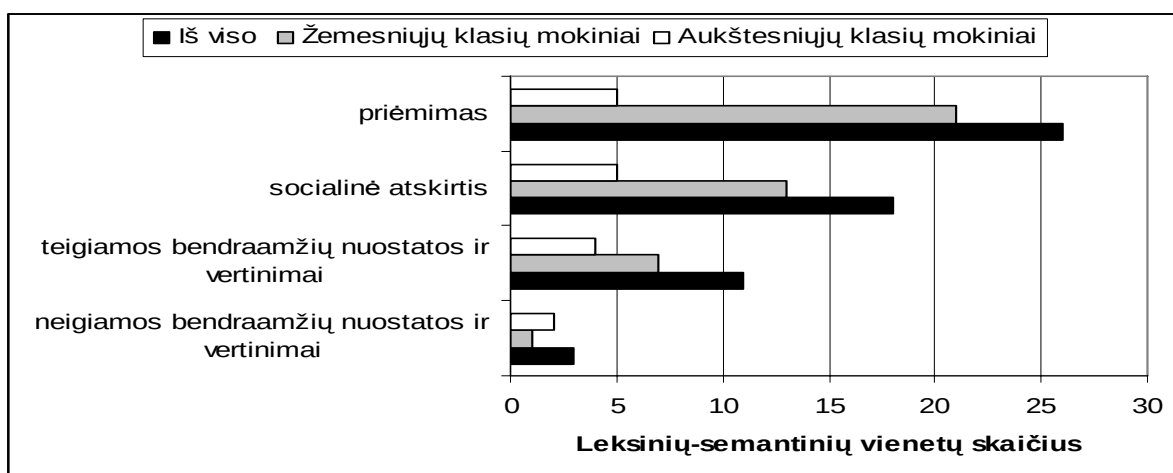
Kalbėdami apie tai, kokie jie norėtų būti, mokiniai (ypač aukštesniųjų klasių) labiausiai akcentavo geresnį mokomosios veiklos kryptingumą, t.y, geresnius mokymosi pasiekimus (*žinoti visus*

atsakymus į mokytojų klausimus; *norėčiau geriau mokytis; norėčiau viską išmokti pats; norėčiau daugiau išmokti; kad daugiau suprasčiau*), teigiamas asmenybės savybes (*norėčiau būti drąsesnis; noriu būti doras žmogus*), socialiai priimtina elgesį (*noriu daugiau padėti mamai; nesinervinti; netrukdyti kitiems*), socialinę integraciją (*norėčiau turėti daugiau draugų*), geresnę fizinę-emocinę savijautą (*norėčiau labiau pailsėti; norėčiau būti nepavargęs; norėčiau būti labiau susikaupęs per pamokas*) (žr. 45 paveikslą). Buvo ugdytinių, kurie buvo visiškai patenkinti esama situacija (*noriu būti toks, koks esu dabar*).

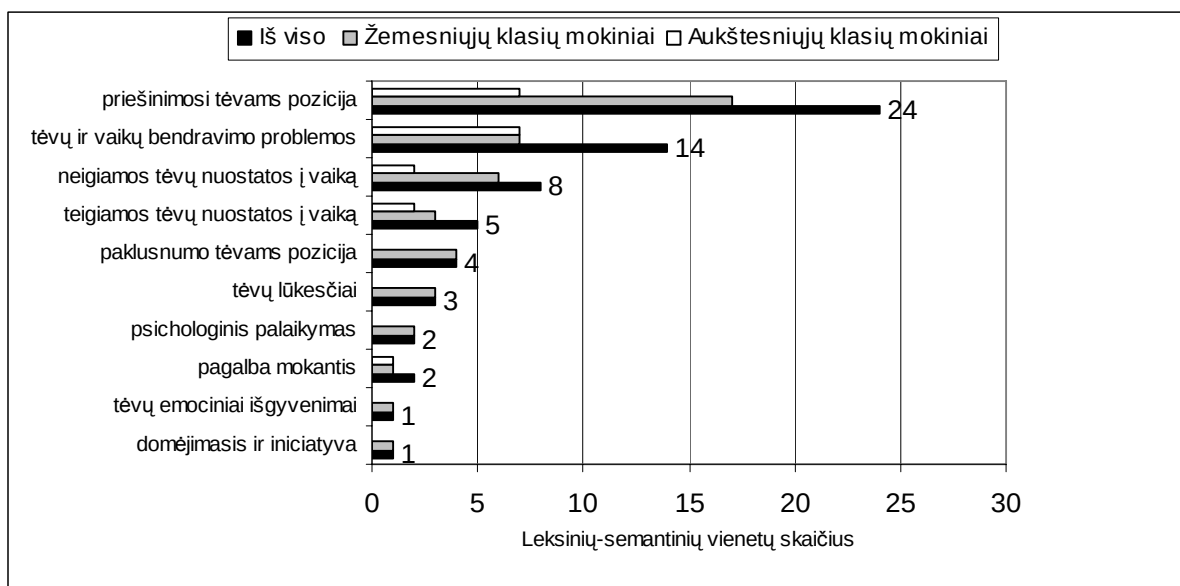
45 pav. Mokinio siekiamas vaizdinys: subkategorijų reitingas (N = 53)

Vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių gana dažnai jaučiasi bendraamžių priimti (*turiu daug draugų; aš esu geras draugas; dažnai žaidžiu su draugėmis*), kalba apie teigiamas bendraamžių nuostatas (*draugės mane dažnai giria, nes aš gražiai piešiu; draugai mane vadina protingu; draugai mano, kad su manimi įdomu praleisti laiką*), tačiau neretai prabylama ir apie socialinę atskirtį (*neturiu mokykloje draugų; kartais visi atstumia; su manimi kartais visi nekalba; iš manęs draugai juokiasi; turiu vieną draugą, tik jis jau suaugęs; klasėje manęs niekas nekenčia*) bei neigiamas bendraamžių nuostatas ir vertinimus (*mane pravardžiuoja; draugai vadina mane kvailiu*). Apie priėmimą į bendraamžių tarpą dažniau kalba žemesniųjų klasių mokiniai (žr. 46 paveikslą).

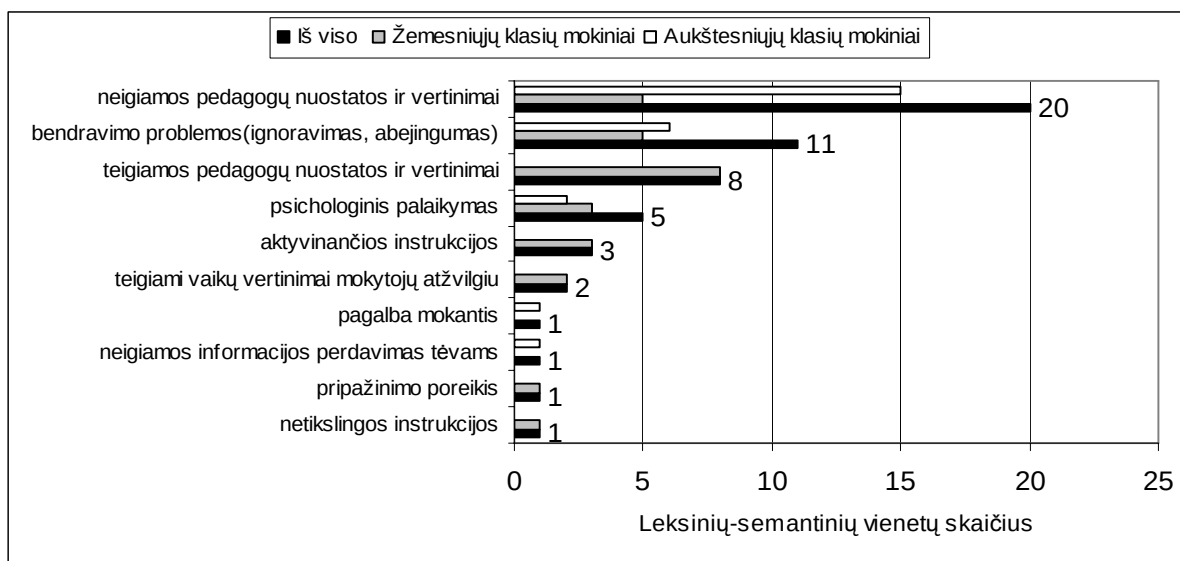
46 pav. Santykiai su bendraamžiais: subkategorijų reitingas (N=53)

Kalbantis su vaikais apie bendravimą su tėvais labiausiai išryškėjo priešinimosi tėvams pozicija (*neklausau tėvų*), kas galbūt gali būti paaiškinama saugesne vaikui aplinka namuose ir geresnėmis galimybėmis reikštis vaiko savarankiškumui ir asmenybei, nes kalbant apie mokyklinę aplinką priešinimosi pozicija nebuvo taip išreikšta. Vaikams aktualios bendravimo su tėvais problemos (*tėveliai kartais šneka nesąmones; mama dažnai barasi; su mama mažai susitinku; mama manęs nemylė; ai, jie tik šaukia; mažai su tėvais bendrauju; nesutariu su tėvais*). Vaikai dažniau minėjo neigiamas tėvų nuostatas (*tėvai sako, kad esu tinginė(ys); kad dariau gėdą prieš mokytoją; sako, kad esu bloga mokinė; girdžiu, kai sako kad aš negera*) nei teigiamas (*tėvai mano, kad esu geras vaikas; sako, kad neblogas vaikas; tėveliai mano, kad aš labai užsiėmusi; kad esu normalus vaikas*). Respondentai teigė, jog žino tėvų lūkesčius (*tėvai norėtų, kad geriau mokyčiaus*), jaučia psichologinį palaikymą namuose (*tėveliai dažnai pagiria už gerą darbą*), pagalbą mokantis (*tėtis padeda daryti namų darbus; padeda prie pamokų*), domėjimąsi ir iniciatyvą (*mama dažnai ateina į mokyklą*), emocinius išgyvenimus (*tėveliai kartais pyksta, bet jie mane myli*) (žr. 47 paveikslą).

47 pav. Tėvų ir vaikų santykiai (N = 53)

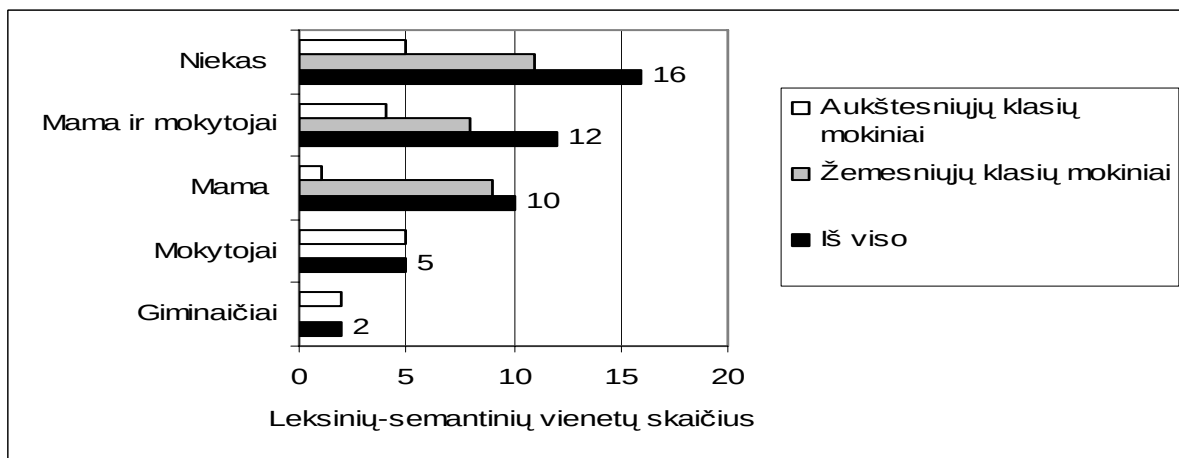
Kalbėdami apie santykius su pedagogais vaikai dažniau akcentavo neigiamus dalykus (žr. 48 paveikslą): neigiamas pedagogų nuostatas ir vertinimus (*mokytojai į mane žiūri kitaip negu į kitus; mokytojai geriau patyli apie mane; manau, kad mokytojų nuomonė yra bloga; mokytojai sako, kad esu blogas mokinytis; mokytojai nelabai mane mėgsta; kai mokytoja sako ant manęs „tinginė“ – nieko nerašau*), bendravimo problemas – ignoravimą ir abejingumą, neigiamas emocijas (*mokytojai dažnai supyksta ant manęs; mokytojai nekreipia dėmesio į mane; mokytojai šaukia, kai ko nors nepadarau; kai ką nors pamirštu, tada mokytoja būna labai pikta; mokytoja bara, nes lėtai judu; manęs mokytoja nemėgsta, nes turbūt esu bloga; manęs mokytoja neišklauso*), neigiamos informacijos perdavimą tėvams (*mokytojai dažnai mane skundžia, tada tėveliai mane bara ir rėkia*), netikslingas instrukcijas (*mokytoja ilgai liepia žiūrėti į knygą*).

48 pav. Santykiai su pedagogais: subkategorijų reitingas (N = 53)

Daug rečiau buvo kalbama apie teigiamas pedagogų nuostatas (*mokytoja galvoja, kad esu darbšti; mokytoja sako, kad esu geras; mokytoja galvoja, kad esu geras mokinyš*), aktyvinančias instrukcijas (*dažnai mokytoja liepia susikaupti*), pagalbą mokantis (*mokytojai dažnai paaiškina, kai aš ko nors nesuprantu, duoda lengvesnes užduotis*), psichologinį palaikymą (*mokytojai mane padrąsina; mokytoja mane dažnai pagiria*). Vaikai išreiškė pripažinimo poreikį (*mokytoja niekada manęs neišrenka seniūnu. Aš jai nepatinku*).

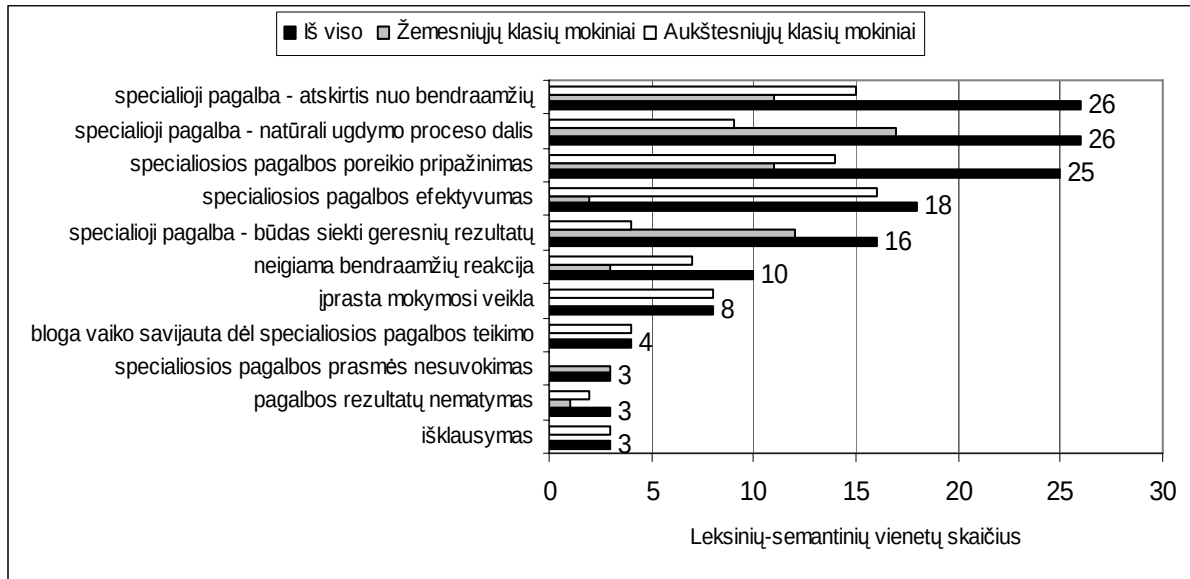
Išsiaiškinus, kas su vaikais kalbasi apie jų mokymosi sunkumus, specialiąją pedagoginę pagalbą paaiškėjo, kad itin dažnai ugdytiniai nesulaukia jokios informacijos šia tema (žr. 49 paveikslą) ir apie specialiosios pagalbos prasmę neretai kalba remdamiesi tik savo patirtimi.

49 pav. Asmenys, teikiantys informacijos apie specialiąją pagalbą: subkategorijų reitingas (N = 53)

Visgi buvo vaikų, kurie su mama ir su mokytoja yra kalbėję apie mokymo(si) sunkumus ir specialiąją pedagoginę pagalbą. Kai kuriais atvejais, vaikai informacijos ir paaiškinimų sulaukia tik iš mamos arba tik iš mokytojos, kai kada – iš giminaičių.

Vertindami specialiąją pedagoginę pagalbą vaikai išreiškė gana skirtingas nuomones (žr. 50 paveikslą).

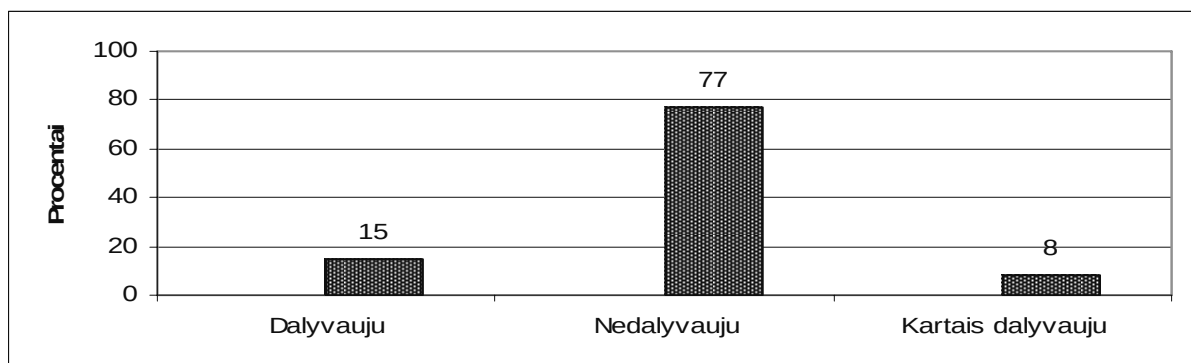

50 pav. Specialioji pedagoginė pagalba: subkategorijų reitingas (N = 53)

Vieniems specialioji pedagoginė pagalba – natūrali ugdymo proceso dalis (*gerai jaučiuosi eidamas pas spec. pedagogę / logopedę; man nesvarbu, ar kiti mato, kai aš einu pas spec. pedagogę / logopedę; normaliai jaučiuosi*), tačiau labai dažnai specialioji pedagoginė pagalba vertinama kaip atskirtis nuo bendraamžių (*nenoriu su draugais išsiskirti per pamoką; noriu išeiti pas spec. pedagogę taip, kad niekas nematytų; nelabai gerai, kai kiti mato, todėl pas spec. pedagogę išeinu per pertrauką*) ir stigmatizavimo būdas. Mokiniai dėl skirtos specialiosios pagalbos jaučia neigiamas bendraamžių reakcijas (*aš nenoriu ten eiti, nes draugai juokiasi; draugai mane apšneka; kiti juokiasi, kai išeinu, šaiposi, pravardžiuoja*), išgyvena gėdos jausmą (*bloga vaiko savijauta dėl specialiosios pagalbos - man gėda; man nejauku; bijau*). Nepalanki atskirties situacija dažniau susiklosto aukštesnėse klasėse. Nepaisant tokios nevienareikšmiškos situacijos ugdytiniai pripažįsta specialiosios pedagoginės pagalbos poreikį (*pati suprantu, kad reikia eiti pas spec. pedagogę/logopedę; turiu eiti, nes nieko nemoku kaip žioplys; einu, nes man sunkiai sekasi lietuvių k., matematika*) ir jos efektyvumą (*man ten geriau sekasi ir lengviau negu klasėje; aiškiau viską paaiškina; su jų pagalba man geriau sekasi*), pagalbą vertina kaip būdą, padedantį siekti geresnių ugdymosi rezultatų (*einu pas logopedę, kad nedaryčiau gramatinių klaidų; jeigu neisiu, nieko*

nemokėsiu; einu, kad padėtu geriau mokytis). Bendraudami su specialistais jie sulaukia daugiau dėmesio, jaučiasi išklausomi (*kalbamės apie mano problemas; bent išklausoma mane*). Svarbu atkreipti dėmesį, kad tai labiau aktualu aukštesniųjų klasių mokiniams. Specialiosios pagalbos kokybė labiau nepatenkinti aukštesniųjų klasių mokiniai. Jie neretai specialiąją pagalbą vertino kaip įprastą ir niekuo neišsiskiriančią ugdomąją veiklą (*mokomės visko po truputį, ko ir klaseje; skaitome tekstus; rašome diktantus, pratimus; sprendžiame uždavinius*), neduodančią jokių apčiuopiamų rezultatų (*nelabai mes ten ką darome; aš ten einu, bet vis tiek nieko nesuprantu*). Mokiniai (ypač žemesniųjų klasių) ne visuomet suvokia tikrąją specialiosios pedagoginės pagalbos prasmę (*einu pas spec. pedagogą, nes taip liepia mokytoja; lankausi, nes mokytoja nieko nepaaiškina*).

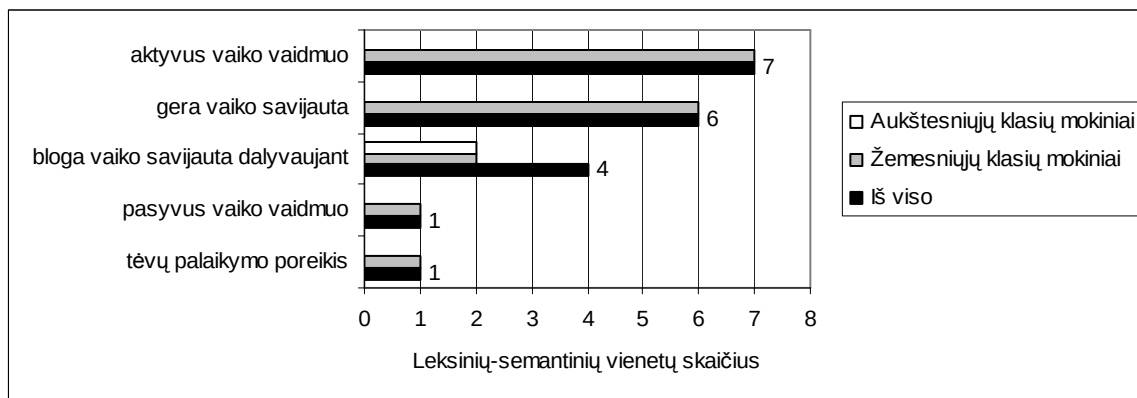
Analizuojant bendradarbiavimo ir aktyvaus vaiko dalyvavimo situaciją ugdymo procese svarbu buvo išsiaiškinti, koks vaiko vaidmuo komandoje tenkinančioje jo specialiuosius ugdymosi poreikius. Mokinių buvo klausiama, *ar jie dalyvauja susitikimuose, kai tėvai ir mokytojai kalba apie jų mokymosi problemas*. Apibendrinus apklausos rezultatus paaiškėjo, jog didžioji dauguma moksleivių (77%, N=41) niekada nedalyvauja tokiuose susitikimuose ir nėra pripažįstami kaip lygiaverčiai partneriai tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Pagalba ir veiklos prioritetai numatomi jiems nedalyvaujant. Susitikimuose dažnai dalyvauja tik 15% (N=8) apklaustųjų, 8%(N=4) įtraukiami tik kartais (žr. 51 paveikslą).

51 pav. Ugdytinio įtraukimas ir dalyvavimas sprendžiant mokymosi problemas (N = 53)

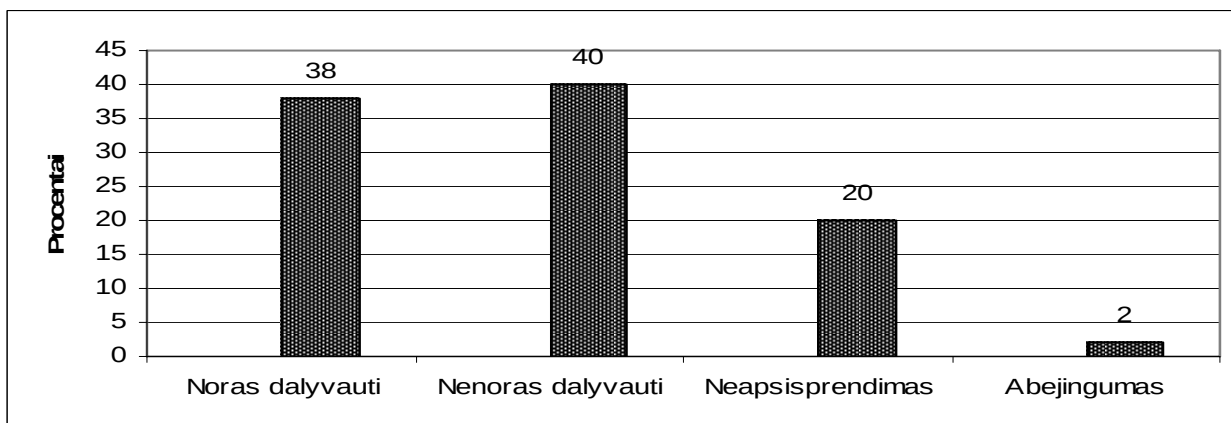
Apibendrinus mokinių, dalyvavusių komandos susitikimuose sprendžiant vaiko problemas, nuomones paaiškėjo (žr. 52 paveikslą), jog dalyvaujantys vaikai buvo gana aktyvūs (*kalbėjomės ten, kas man nesiseka ar kas sekasi; kalbamės, ką reikia daryti, kad ilgai nežaisčiau ar nežiūrėčiau televizoriaus*) ir neretai jautėsi gerai (*man patinka ten pasikalbėti; man patinka dalyvauti tokiuose susitikimuose*), kai kurie itin jautė tėvų palaikymo poreikį (*gerai, kad ten mama buvo atėjusi*). Identifikuota ir bloga vaiko savijauta dalyvaujant komandos susitikime (*buvo baisu, kad apie mane*

negerai kalbės; man buvo gaila savo mamos; aš tylėjau, nes bijojau; jaudinausi, kai norėjau ko nors paklausti).

52 pav. Vaiko dalyvavimas komandoje: subkategorijų reitingas (N = 53)

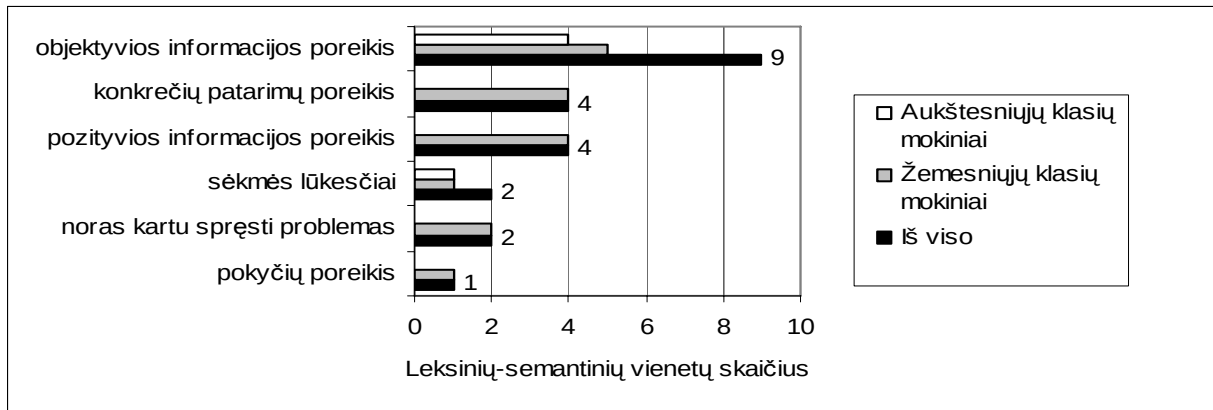
Tarp neigiamų emocijų vyrauja baimė, jaudulys ir išgyvenimai dėl galimai blogos tėvų savijautos. Tam tikrose situacijose neišvengiamai galimas ir vaiko pasyvumas dalyvaujant (*aš ten tik sėdėjau*), kurį lemia vaiko individualios asmenybės savybės, pedagogų gebėjimas sukurti saugią aplinką atviram pokalbiui. Vaikų paklausus, ar jie norėtų dalyvauti susitikime, kuriame visi kartu su pedagogais ir tėvais kalbėtusi apie jų mokymosi problemas ir galimą pagalbą, vaikų atsakymai nebuvo labai vieningi (žr. 53 paveikslą).

53 pav. Vaiko apsisprendimas dėl dalyvavimo (N = 53)

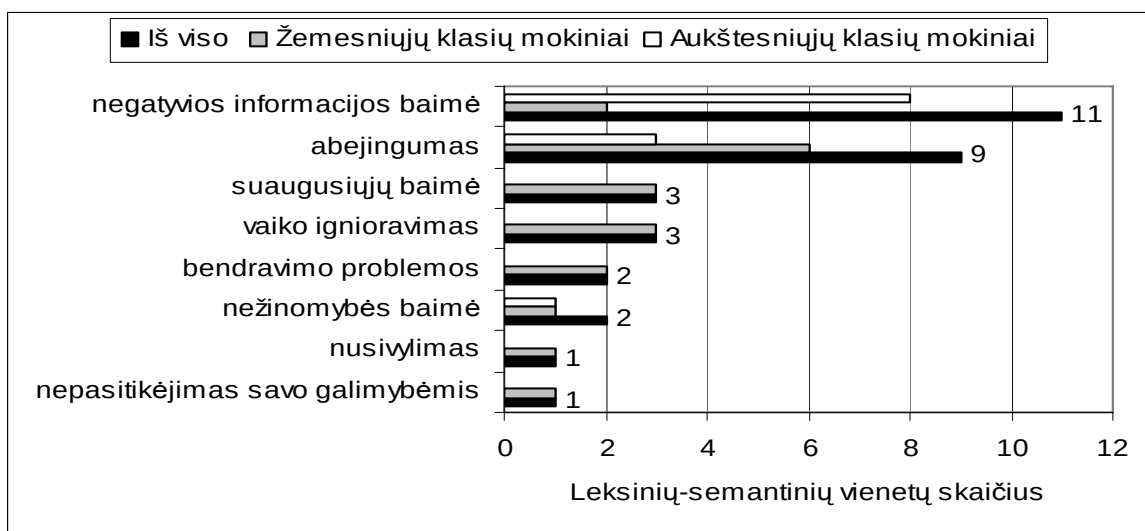
Daugiausiai – 40% (N = 21) – teigė, kad jie nenorėtų dalyvauti, tačiau beveik tiek pat – 38% (N = 20) – norėtų dalyvauti. Neapsisprendusių (nežinančių) buvo 20% (N = 11), o dar 2% (N = 1) demonstravo abejingumą (*man tas pats*). Įdomu tai, kad norą dalyvauti išreiškė 6 iš 8 nuolat dalyvaujančių tokiuose susitikimuose, iš kartais dalyvaujančių – 1 norėtų, o 3 kategoriškai teigė, kad nenorėtų daugiau dalyvauti. Dėl neigiamos mokinių pozicijos turėtų susirūpinti pedagogai ir

atsižvelgti į galimas tokio jų apsisprendimo priežastis, nes tikėtina, jog tokią nuomonę galėjo lemti neigiama mokinių patirtis dalyvaujant susitikime. Tarp tų, kurie neturėjo dalyvavimo patirties dažniau vyravo nenoras dalyvauti ($N = 16$), tačiau 13 ugdytinių teigė, kad norėtų pabandyti dalyvauti, o dar 11 abejojo, kokią sprendimą pasirinkti. Noro ir nenoro dalyvauti motyvai pateikiami 54 ir 55 paveiksluose.

54 pav. Vaiko dalyvavimo susitikimuose motyvai: subkategorijų reitingas ($N = 53$)

Vardindami noro dalyvauti priežastis, mokiniai labiausiai akcentavo objektyvios informacijos (*norėčiau viską sužinoti apie save; sužinočiau, kas man blogai, ką kalba, ką reikia pakeisti; viską žinočiau; norėčiau viską sužinoti, ką apie mane kalba, nes mama nepasako; pasišneka visi, ką apie mane mano ir aš tai sužinau; patinka, nes viską pasako*), konkrečių patarimų (*pasakytų, kaip mokytis, man tada būtų lengviau; ten pasako, kaip man mokytis; pasako, kaip stengtis; aš tada labiau suprantu, ko man reikia, kad geriau sektųsi mokytis; aš ten daugiau pasiaiškinu*) pozityvios informacijos (*man patinka ten išgirsti, kad mokausi geriau; gal pasakytų ką nors gero apie mane; mokytoja pagiria, pasako „šunuolė“*) poreikį. Kai kurie moksleiviai po tokių susitikimų tikisi didesnės sėkmės (*gal man geriau sektųsi*), patvirtina norą kartu spręsti problemas (*ateitų svečių, visi pasikalbėtumėm; vis tiek įdomu, juk ten ir mama turbūt būtų*), tikisi pokyčių (*gal greičiau galėčiau į kitą mokyklą išeiti*).

55 pav. Vaiko nedalyvavimo susitikimuose motyvai: subkategorijų reitingas (N = 53)

Dažniausiai nurodoma nenoro dalyvauti priežastis – negatyvios informacijos baimė (*bijau, ką mokytoja blogo apie mane pasakys; nenoriu ką nors blogo išgirsti; mokytojai paskųstų, o tėvai bartų*). Mokinįs slegia ir suaugusiųjų autoritetas (ypač žemesniųjų klasių moksleivius), nes viena iš atsisakymo dalyvauti komandos susitikimuose priežasčių – suaugusiųjų baimė (*nenoriu ten dalyvauti prie suaugusiųjų; nelabai gerai ten jaučiuosi, jie suaugę, o aš vaikas*). Vaikus baugina ir nežinomybė, nenuspėjama, nepažįstama situacija (*nežinau, kas ten būtų; truputį ten susijaudinu, nes galvoju, kad skirs kokią nors užduotį*). Nepasitenkinimą sukelia ir vaiko ignoravimas susitikimo metu (*nesuprantu, ką apie mane ten šneka; man nemalonu, kai ten pradeda kalbėti rusiškai, kad nesuprasčiau, apie ką šneka; nejauku, kai nelabai supranti, ką ten apie mane visi kalba*), kai suaugusieji neatsižvelgia į vaiko individualius ypatumus (amžių, gebėjimą suprasti ir dalyvauti) arba akivaizdžiai demonstruoja savo galią kalbėdami vaikui nesuprantama kalba. Bendravimo problemos (*nenorėčiau ten eiti, nes nelabai gerai sutariu su specialiąja pedagoge*) taip pat apsunkina vaiko įtraukimo procesą. Neretai vaikai demonstruoja abejingumą ir atsainumą savo dalyvavimo atžvilgiu, nusivylimą (*man neįdomu; esu per daug tam užsiėmęs; ką ten sužinosiu? ten bus nuobodu; norisi geriau pažaisti, negu ten dalyvauti*), kurdami nesvarbumo iliuziją ir tarsi sumenkina savo mokymosi problemas. Stebimas noras tariamai atsiriboti nuo problemų.

Apibendrinimas

- Žemesniųjų ir aukštesniųjų klasių mokinių požiūris į save ir savo mokymo(si) galimybes skiriasi. Žemesniųjų klasių mokiniai dažniau konstruoja teigiamą savo vaizdinį: sau skiria teigiamas

savybes, patiria sėkmę, tiki savo galimybėmis; tarp aukštesniųjų klasių mokinių vyrauja neigiamas požiūris į save: netikėjimas savo galimybėmis, bloga fizinė-emocinė savijauta, dažnas nesėkmės išgyvenimas. Vaikai mano, kad jų situacija pasikeistų pasiekus geresnių mokymo(si) rezultatų.

- Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, santykiai su bendraamžiais negali būti vertinami vienareikšmiškai. Dalis vaikų jaučiasi bendraamžių priimti ir pripažinti (teigiamos bendraamžių nuostatos), o kita dalis – bendraamžių yra atstumiami, neigiamai vertinami. Tokią situaciją galėtų lemti ne tik individualios vaikų savybės, bet ir konkretus socialinis ir institucinis kontekstas.
- Vaikai dažnai jaučia neigiamas pedagogų nuostatas savo atžvilgiu, o kartais net ignoravimą ir atstūmimą. Santykiuose su tėvais dominuoja bendravimo sunkumai, dažnai girdimi neigiami tėvų vertinimai. Tik retais atvejais vaikai sulaukia realios mokytojų ir tėvų pagalbos mokantis ir psichologinio palaikymo.
- Specialioji pedagoginė pagalba vertinama labai prieštaringai. Vaikai pripažįsta pagalbos poreikį, tačiau vieniems – tai natūrali ugdymo proceso dalis ir būdas siekti geresnių ugdymo(si) rezultatų, kitiems specialioji pedagoginė pagalba – tai atskirties nuo bendraamžių forma, neduodanti jokių apčiuopiamų rezultatų, iššaukianti neigiamas bendraamžių reakcijas ir lemianti vaikų, turinčių SUP, blogą savijautą.
- Vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, nėra pripažįstami kaip lygiaverčiai partneriai, tenkinant SUP. Su jais mažai bendraujama, pagalba ir veiklos prioritetai dažniausiai numatomi vaikams nedalyvaujant komandos pasitarimuose, nėra perduodama svarbi informacija.
- Dažnai vaikai sau skiria pasyvų vaidmenį specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo procese ir nenori dalyvauti sprendžiant su mokymu(si) susijusias problemas. Tokį jų apsisprendimą lemia neigiamos informacijos baimė, neigiama patirtis, abejingumas, suaugusiųjų ir nežinomybės baimė, nepasitikėjimas savo galimybėmis.

Turintys dalyvavimo komandos susitikimuose patirties vaikai pripažino bendro problemų sprendimo svarbą ir norą įsitraukti sprendžiant savo problemas. Tokio apsisprendimo motyvai – objektyvios ir pozityvios informacijos, konkrečių patarimų poreikis, sėkmės lūkesčiai.

6. ATVEJAI

Šiame skyriuje pateikiami 11 atvejų aprašymai bei jų analizės, kuriuose atsispindi skirtinguose PPT tarnybose buvę tipiški atvejai. Atvejai nėra skirstomi į sėkmingus ar nesėkmingus, kadangi kiekviename sprendime buvo stebimi tiek palankūs daugeliui dalyvių sprendimai, tiek susidurta su daugelių neišspręstų problemų.

1 atvejis. Atvejo analizė.

Kas kreipėsi?	Kreipėsi 15m. R. spec. pedagogė			
Problemų apibūdinimas	R. gyvena su globėjais. Mama mirusi, tėvas asocialus, neturintis pastovios gyvenamosios vietos, sūnui rodantis vien tik blogus pavyzdžius (nuo vaikystės pripratęs vaiką rūkyti, gerti, valkatauti ir pan.). PPT tirtas 2 kartus: pirmą kartą nustatytas ribotas intelektas, antrą kartą – nežymus protinis atsilikimas, dabar vaikas mokosi 8 klasėje, pagal adaptuotą programą. Problemas kelia R. elgesys: vaikas nelanko mokyklos, blogai mokosi, bėga iš namų (globėjų) pas tėvą, kartu su juo geria, rūko, valkatauja, neklauso globėjos. Mokykloje yra atstumiamas vaikų, draugų neturi. R. linkęs meluoti, išsisukinėti, kurti netikras istorijas, yra gan nedrąsus, užsidaręs, per pamokas tylus, neatsikalbinėja, susijaudinęs mikčioja. R. buvo prikalbintas mokytis Radvilišky, vaikui ta mintis patiko, deja, jis vėl yra pabėgęs pas tėvą, vėl valkatauja. Globėja jo ieško.			
	Globėjai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Globėja tikisi, kad vaikas nebebėgios iš namų, supras, kad tėvas jam nedaro geros įtakos, kad nustos gerti, valkatauti. Moteris nori, kad R. lankytų mokyklą, pradėtų stengtis mokytis, o kadangi planuojamas mokslas Radvilišky, tai tikisi, kad iki to laiko berniukas atsiras ir noriai važiuos ir mokysis ten.	R. tikisi, kad mokysis Radvilišky.	Pedagogai bei specialistai (soc. pedagogė, spec. pedagogė, logopedė) pirmiausia norėtų, kad vaikas pradėtų kiek galima pilnavertiškiau mokytis, jie tikisi, kad R. išvyks mokytis į Radviliškį, nes dabartinės mokyklos, kad ir kaip stengiamasi, berniukas savo noru nelanko. Taip pat labai norėtų, kad teigiamai keistųsi berniuko elgesys: suvoktų mokslo svarbą, nebėgtų iš namų, negertų, nerūkytų, nevalkatautų, mažiau kontaktų su tėvu.	Tikėjosi, kad R. galės kartu su bendraklasiais mokytis, iš jų neišsiskirs (t.y. bendraklasiai jo neišskirs iš savo tarpo), gerės mokymosi rezultatai, ko pasėkoje vaikas lankys mokyklą, nebėgs iš pamokų. Taip pat buvo tikėtasi, kad keisis elgesys su globėja, nebus bėgama iš namų. Tikėjosi, kad mažės R. poreikis bendrauti su asocialiu tėvu, kartu su juo valkatauti, gerti, kad suvoks tėvo neigiamą įtaką jam, jo ateičiai.
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Globėja mano, kad tokį berniuko elgesį lėmė ankstesnės jo gyvenimo sąlygos: abu tėvai asocialūs, mirus motinai, tėvas kartu su sūnumi valkataudavo, pripratino jį gerti, rūkyti (globėja teigia, kad tokio neigiamo elgesio vaikas išmoko iš savo tėvo). R. buvo nesirūpinama, vaikas buvo labai apleistas pedagogiškai (8m. nepažinojo raidžių, neskyrė spalvų). Globėja mano, kad R. per daug	Vaikas labai skirtingai aiškina savo situaciją: atėjęs pas soc. pedagogę, sako, kad jis laimingas, kad jam viskas gerai. Su psichologe kalba kitaip: kad jį skriaudžia globėja, jo nemylė, nesupranta, daug reikalauja, riboja jo laisvę kad dėl to ir bėga iš namų. Mokykloje jam sunku: mokslai nesiseka, neįdomūs, čia neturi draugų, jaučiasi atstumtas.	Pedagogai ir specialistai panašiai aiškina problemą, kaip ir globėja: jie mano, kad neigiama įtaka tokiame vaiko elgesiui buvo padaryta dar vaikystėje (neigiami šeimos, jos gyvensenos pavyzdžiai, vaiko nepriežiūra, pedagoginis apleistumas ir pan.). Vaikui nesiseka mokslai, neturi draugų (bendraamžiai	Specialistai mano, jog dabartinę problemą situaciją ženkliai įtakojo vaiko praeitis, jo gyvenimas su asocialiais tėvais, jo nepriežiūra, pedagoginis apleistumas. R. sunku, neįdomu mokykloje, nes jam čia sunku mokytis, bendramoksliai jį išskiria iš savo rato.

	pripratęs prie ankstesnio gyvenimo, o kadangi mokykloje nesiseka, neįdomu mokytis, neturi čia draugų, tiek namuose, tiek mokykloje reikalaujama gero elgesio, mokymosi, tai vaikas randa lengviausią problemų kelią- pabėgti pas tėvą, kuris nieko iš jo nereikalauja.	Kalbant apie savo problematišką elgesį, tarsi ir supranta bei pritaria, kad rūkyti, gerti, nelankyti mokyklos ir bėgti iš namų yra labai negerai. Žada pasitaisyti. Deja po savaitės kartojasi tas pats.	nenori su juo bendrauti, nes jis "kvailas"), to pasėkoje jam čia neįdomu, jis bėga iš pamokų. Kadangi globėja taip pat kontroliuoja jo elgesį, nori, kad R. pasikeistų, vaikas bėga ir iš namų. Pas tėvą jam nėra keliama jokie reikalavimai, be to, galvojama, kad R. jau gali būti išsivysčiusi ir priklausomybė nuo alkoholio.	Kadangi globėja kelia jam reikalavimus dėl tinkamo elgesio ir mokslų, tai jis bėga iš namų. Beje, berniukas nuo vaikystės pripratintas gerti, rūkyti, tai dabar gyventi kitaip sunku.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Globėja norėjo, kad vaikas galėtų mokytis pagrindinėje mokykloje, kartu su kitais vaikais nors ir buvo labai stipriai apleistas pedagogiškai. Moteris stengėsi, kad R. nekontaktuotų su savo tėvu. Pamačiusi, kad mokykloje jam nesiseka, neįdomu, pritarė vaiko mokymuisi Radviliškyje, jį skatino, ten buvo nuvežusi, kad šis apsižiūrėtų, kad sutiktų mokytis. Globėja, pastoviai rūpinasi vaiko elgesiu, kiek gali, kontroliuoja, jo ieško, kai šis pabėga.	Mokosi pagal adaptuotą programą, konsultavosi pas mokyklos psichologą, logopedą, soc. pedagogą, PPT psichologą kalbėdavosi su soc. pedagogu. Buvo pasiūlyta mokytis Radviliškyje, globėja buvo nuvežusi ten pažiūrėti, ar patiks	R. buvo adaptuota programa, vaiką konsultavo psichologas, logopedas (R. mikčioja) taip pat su juo bendraudavo soc. pedagogė. Kreiptasi į vaikų teises dėl kontaktų apribojimo su tėvu (deja, jie nieko nebesiima). Ne kartą organizuoti susitikimai su R., jo globėja, psichologu, soc. pedagogu. Vaikas nukreiptas mokytis į Radviliškį.	Pirmą kartą tirtas pirmoje klasėje- nustatytas ribotas intelektas, antrą kartą- šeštoje klasėje, nustatytas nežymus protinis atsilikimas. Buvo adaptuoti visi dalykai, išskyrus muziką, dailę, k. kultūrą. Dėl elgesio problemų konsultavo psichologas. (tai buvo prieš porą metų).
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	R. mokosi pagrindinėje mokykloje, pagal adaptuotą programą, nors mokslai vis tiek sekasi sunkiai. Pasiūlytas Ramūnas sutiko mokytis Radviliškyje.	Kad ir pagal adaptuotą programą, R. sunku mokytis, mokyklos jis nemėgsta, čia jam neįdomu, sunku, neturi draugų, todėl iš jos ir bėga. Su psichologais jam įdomu bendrauti, bet jie jo problemų neišsprendžia. Namuose jį kontroliuoja globėjai, todėl ir iš jų bėga.. Vaikas gan noriai sutinka mokytis Radviliškyje	Vaiko mokslai nepagerėjo, jam vis tiek sudėtinga mokytis, pamokas praleidinėja, nors prie globėjos ir psichologo pasižada keistis, deja, po poros dienų situacija ta pati. Vaikas sudomintas mokslu Radviliškyje. Logopedo pagalbos rezultatai matosi, vaikas mikčioja mažiau. Mikčiojimas sustiprėjo, kada R. grįžta iš tėvo.	Konsultacijos su R. vykdavo sklandžiai, vaikas suprasdavo, kad negerai elgiasi, neprieštaraudavo, žadėdavo pasikeisti, deja, ženklių pokyčių nebuvo pasiekta. O po kelių konsultacijų, R. visai nebesilankė (buvo pabėgęs).
Kas planuoja- ma atlikti?	Kiek galima riboti vaiko susitikimus su tėvu, prižiūrėti, kad nebėgtų iš namų, skatinti jo norą mokytis Radviliškyje.	Vaikas žada mokytis Radviliškyje	Kelti vaiko mokymosi motyvą, palaikyti ir skatinti jo norą mokytis Radviliškyje. Psichologinėmis konsultacijomis aiškintis problematiško elgesio priežastis, jo padarinius, aiškinti neigiamą tėvo įtaką jo elgesiui	-

Aprašomasis atvejis atskleidžia gana dažną situaciją ugdymo praktikoje, susijusią su vaiko nenoru mokytis, bėgimu iš mokyklos bei namų, skirtingais vaiko ir mokyklos bei šeimos pasauliais, su savitu požiūriu, interesais, lūkesčiais.

Šioje situacijoje ypač išryškėja specialistų, pedagogų orientavimasis į vaiko elgesio priežastis, į praeitį, į vaiko pirmosios (biologinės) šeimos situaciją, jos socialinės charakteristikos įtaką dabartiniam vaiko elgesiui, jo gebėjimas ir pan. Stebime, kad pasireiškia vadinamasis socialinis determinizmas, kuris atitinkamai lemia specialistų vertinimus ir prognozes dėl vaiko ribotų tolimesnių perspektyvų. Socialinis determinizmas akcentuoja tai, kad vaikas neišvengiamai atsineša šeimos įpročius, tradicijas, elgsenos modelius, atitinkamai vaikas ir elgiasi. Tokio požiūrio trūkumas yra tas, kad susiformuoja pesimistinis, net fatalistinis vaiko edukacinių galimybių, gyvenimo perspektyvos vertinimas. Tada atsitinka taip, kad specialistai nebemato jokios vaiko perspektyvos, netiki, jog situacija galėtų keistis, jog galima įveikti sunkumus. Tačiau toks specialistų vertinimas traktuotinas kaip neprofesionalus, nes viena vertus, jis yra labai ribotas, kaip minėta, fatalistinis, kita vertus, kaip gynybinis, nes tai tampa savotišku savo, kaip specialisto, bejėgiškumo pateisinimu, pagalbos nesėkmės priežasčių perkėlimas išimtinai į vaiką (*juk viskas nulemta, šeima tokia, nieko čia jau nebepadarysi*). Toks specialistų įsitikinimas tik „užšaldo“ problemą, nesugebama ir vengiama naujai, plačiau, lanksčiau vertinti vaiko probleminę situaciją. Tada atsitinka tai, ką dažnai matome vertinimo ir ugdymo praktikoje: vaikas perkeliamas iš vienos ugdomosios aplinkos, įstaigos į kitą, bet problema išlieka. Tai stebime ir šiame, analizuojamame, atvejuje. Globėja, mokykla, o ir pats vaikas kalba apie tolimesnes vaiko ugdymosi perspektyvas Radviliškyje (t.y. Radviliškio profesiniame reabilitacijos cente). Pastebime, jog bendras tikslas lyg ir yra, vaiko mokymasis Radviliškyje. Tačiau ar yra koks detalus priemonių planas šiam abstrakčiam tikslui įgyvendinti? Yra tik tikslas, bet nenumatomi konkretūs uždaviniai ir priemonės juos įgyvendinti. Galima teigti, jos šis tikslas mokyklai yra savotiškas, racionalizuotas vaiko „atsikratymo“, vaiko išstūmimo į kitą ugdymo instituciją planas, dėl konkrečių edukacinių priemonių, perspektyvų stokos. Neaiški šioje situacijoje paties vaiko individuali pozicija. Koks iš tiesų paties vaiko tikslas, kokie jo interesai? Kokie jo įsipareigojimai?

Pastebime, jog visgi nėra detalaus priemonių plano, kuriame būtų kontraktas, t.y. kiekvieno asmens įsipareigojimai, priimtose atsakomybės (tiek paties vaiko, globėjos, mokyklos), gal net nustatytos sąlygos pačiam vaikui, įvardinti aiškūs tikslai, žingsneliai tikslams realizuoti. PPT šioje situacijoje, šalia vertinimo ir konsultavimo dėl vaiko elgesio, derėtų užimti tarpininko poziciją tarp skirtingų dalyvių. Tokia pozicija padėtų sudaryti detalų konkrečių veiksmų, priemonių planą pagrindiniam tikslui įgyvendinti, visų atsakomybes ir įsipareigojimus. Tai turėtų būti visų lygiaverčiais traktuojamų partnerių priemonių planas, su savarankiškai priimtais įsipareigojimais. Pateiktame atvejuje tai nebuvo atlikta.

2 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Kreipėsi(savarankiškai) 10m. V. mama, paskatinta pažįstamos socialinės pedagogės			
Problemos apibūdinimas	<i>Pasikeitė vaiko elgesys tiek namuose, tiek mokykloje. Namuose vaikas vienu metu tai labai švelnus, draugiškas, supratingas, paklusnus, tai pasidaro piktas, atžagarus, žiaurus: konfliktuoja su kaimynų vaikais, dėl menkniekių muša juos, sėdė, tyčiojasi, neklauso mamos.. V. pasidarė itin nervingas, jautrus, naktimis miega neramiai. Mokytoja skundžiasi jo elgesiu mokykloje: konfliktuoja su mokiniais, juos skriaudžia, neklauso mokytojų, per pamokas išsiblaškęs, piktas, nervingas, pablogėję mokymosi rezultatai.</i>			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Mama norėjo sužinoti vaiko iškilusių problemų priežastis. Tikėjosi pagalbos tiek vaikui, tiek sau, nes jau nebežinojo, kaip elgtis, kad susidariusi situacija gerėtų. Moteris norėjo, kad sūnus nebebūtų toks nervingas, jautrus, nenusipėjamas, nesukalbamas, žiaurus, tikėjosi vaiko emocinio stabilumo. Norėjo, kad pagerėtų elgesys netik namuose, bet ir mokykloje, kad vėl pradėtų mokytis.	V. nori, kad mama jam skirtų daugiau dėmesio, bijo, kad nepaliktų. Taip pat nori, kad bendramoksliai nesityčiotų iš jo. Nori tiek mokykloje, tiek namuose jaustis saugus.	Klasės mokytoja nori, kad V. nekonfliktuotų su kitais mokiniais, elgtųsi drausmingai, būtų atidus per pamokas, daugiau susikauptų mokytis	Konsultuojantis psichologas tikėjosi, pirmiausiai, išsiaiškinti probleminės situacijos, pakitusio elgesio priežastis, vaiko poziciją šeimos, mokyklos situacijoje. Siekė padėti surasti artimiausią mamos ir vaiko kontaktą, sustiprinti vaiką emociškai, motyvuoti mokslui. Specialistas tikėjosi išaiškinti mamai vaiko elgesio priežastis ir pagalbos būdus jam
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Mama sakė, kad vaikas nuo vaikystės yra jautrus, nervingas, reikalaujantis dėmesio, bet visada būdavo švelnus, mandagus, kad nebūdavo jokių didelių problemų. Mano, kad dabartinę situaciją galėjo įtakoti jų ankstesnės ir dabartinės gyvenimo sąlygos: moteris yra išsiskyrusi. V. tėtis buvo agresyvus, vaikams matant mušdavo ją, mėgdavo išgerti. Dabar mama turi draugą, kuris periodiškai gyvena su jais, kartais išgeria, konfliktuoja su aplinkiniais. Dėl nestabilių finansinių padėties tenka daug dirbti, tad laiko vaikams nelabai lieka. Vaikai dažniausiai iki vėlaus vakaro būna vieni. Mama mato, kad V. nemėgsta mokyklos, ji sužinojo, kad mokykloje sūnų pravardžiuoja "ubagu"(mama ne visada įstengia nupirkti tai, ko vaikas prašo, ką turi kiti vaikai), storuliu (berniukas apkūnus). Vaikas ten neturi artimų draugų. Mokytojai, specialistai nesikiša į jo problemas, tik grasina sūnaus pašalinimu iš mokyklos.	Vaikas sako, kad jam trūksta mamos artumo, dėmesio. Jis ją labai myli ir supranta, kad tokiu savo elgesiu ją skaudina. Dažnai pasižadėdavo būti geras, bet po kurio laiko situacija vėl pasikartodavo. Tokio savo elgesio negali paaiškinti. Norėtų turėti tėtį, bet tik gerą; nepatinka mamos draugas, pavydi, kai mama laisvą laiką leidžia su juo, o ne su V. Jaučiasi nesaugus, kad gali prarasti mamą. V. nemėgsta mokyklos, jam ten nepatinka: bendraklasiai tyčiojasi, pravardžiuoja, artimų draugų neturi, o ir su mokytojais sunkiai sutaria.	V. klasės mokytoja teigė, kad berniuko elgesys labai pablogėjo: tyčiojasi iš bendraklasių, juos skriaudžia, muša, net tėvai dėl to pradėjo skųstis: jie nebenori, kad jų vaikai kontaktuotų, mokytųsi su V. per pamokas neklauso mokytojos, nebemoka susikaupti, net tie dalykai, kurie patikdavo, nebedomina. V. pastoviai blaškosi, muistosi, sudrausmintas tuoj pradeda verkti. Mokytoja mato, kad V. neturi gerų draugų klasėje, dažnai būna vienas, nebent su kuo ginčijasi, pešasi. Bendraklasiai dažnai tyčiojasi iš jo. Kartais pradeda su koku mokiniu bendrauti artimiau, bet greit tie santykiai nutrūksta.	Psichologas mano, kad vaikas labai jautrus ir nervingas jau nuo vaikystėje patirtų sukrėtimų. Dabartinę situaciją įtakoją tėvų santykiai, skyrybos, veikia ir dabartinė šeimos padėtis: mama, kad išlaikytų šeimą, daug dirba, mažai dėmesio skiria sūnui, o dar yra ir jos draugas, kuris gan panašus į vaiko tėvą (mėgsta išgerti, konfliktuoti). V. pavydi, kai mama būna kartu su draugu, o ne su juo. Vaikas jaučiasi netenkamas mamos, kurią labai myli, nesaugus. Mokykloje yra išskiriamas iš bendramokslų, jie tyčiojasi iš vaiko. Dėl susidariusios situacijos kenčia mokslai, vaikas nebesusikaupia. V. savo tokiu elgesiu tarsi maištauja prieš visus.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Pirmiausia, mama kreipėsi pas neurologą (patarė vaiko mokytoja, nes kitaip žadėjo iškelti iš klasės, socialinės mokyklos pedagogės	Lankėsi pas neurologą, jis skyrė gydymą vaistais. Lankė PPT	Buvo pranešta mamai, patarta kreiptis pas neurologą.	V. du mėnesius lankė psichologo konsultacijas.

	dėmesio nebuvo sulaukta), ši skyrė medikamentinį gydymą. Vėliau, patarta pažįstamos soc. pedagogės kreiptis į PPT. Vaikas pradėjo vaikščioti į psichologo konsultacijas.	psichologo konsultacijas.		
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Konsultacijos V. padėjo: sūnus nebėra toks nervingas, nesukalbamas, klauso mamos, mokytojų, tyčia nebeskriaudžia vaikų, pasidarė atidesnis klasėje, gerėja mokymosi rezultatai, nors į mokyklą tebeina nenoriai. Mamai pasidarė aiškos vaiko elgesio pokyčių priežastys, taip pat buvo išaiškinta, kaip galima padėti vaikui, kovoti su kylančiais sunkumais, problemomis	Psichologas padėjo suprasti kylančias problemas ir kartu jas sprendė. Vaikas pradėjo pasitikėti mama, reikšti daugiau teigiamų emocijų, tinkamai elgtis. Nebe taip dažnai konfliktuoja su vaikais, artimaisiais. Pradėjo stengtis geriau mokytis, nors į mokyklą eina taip pat nenoriai.	Po konsultacijų PPT, V. elgesys pagerėjo: nebe toks konfliktiškas. Mokymasis, nors ir po truputį, bet taip pat gerėja, nors jau pamokų metu yra susikaupęs, nebe taip blaškosi, daugiau dėmesio skiria mokytojui.	Pastebimai teigiamai pasikeitė V. emocinė būsena, elgesys (tapo ramesnis, dėmesingesnis, paklusnesnis ir pan.), pradėjo gerėti mokymosi rezultatai.
Kas planuoja ma atlikti?	Dabar konsultacijose V. nebesilanko, bet jei vėl iškils problemų, mama žadėjo iškart vesti pakartotinoms konsultacijoms. Taip pat moteris žadėjo daugiau dėmesio skirti sūnui, vieningai kartu spręsti jo problemas, stiprinti jo saugumą, kartu ruošti pamokas. Mama žada kalbėtis klasės mokytoja ir su socialine mokyklos pedagoge, kad būtų daugiau kreipiama dėmesio į vaiko problemas.		Stebėti vaiko elgesį ir mokymosi rezultatus.	Konsultacijos baigtos, jei mama kreipsis, bus pakartotinės konsultacijos.

Aprašytame atvejuje išryškėja konfliktinė situacija, susiklosčiusi tarp vaiko (iš dalies ir visos šeimos) ir mokyklos dėl netinkamo vaiko elgesio. Vaiko elgesio problemos aktualios ir namuose, santykiuose su mama. PPT specialistai pastebi, jog vaiko netinkamas elgesys tiek mokykloje, tiek namuose yra sąlygotas saugumo stokos, konfliktinių santykių šeimoje. Tai savotiška vaiko protesto, apsisaugojimo išraiška.

Analizuojama situacija, kai kurių dalyvių (konkrečiu atveju mokyklos) elgsena yra tipiškas klinikinio požiūrio atspindys. Pastebime, jog mokykla, užuot bandžiusi spręsti iškilusius sunkumus, įtraukusi į problemos sprendimą mokykloje dirbančius specialistus (ypatingai, šiuo atveju, socialinį pedagogą), tėvus, vaiką ugdančius mokytojus, nuėjo vienu iš lengviausių kelių. Mama šioje situacijoje buvo informuota apie vaiko elgesį ir nukreipta pas specialistus (konkrečiai pas neurologą), idant vaikui būtų išrašyti kokie nors raminantys vaistai. Mokykla pasirinko grasinimo motinai kelią, nes gąsdinama vaiko šalinimu iš mokyklos, jei vaiko elgesys nepasikeis. Mūsų praktinė patirtis leidžia teigti, jog neretai mokyklos, esant vaiko elgesio ir emocijų sutrikimams, pasirenka nusišalinimo nuo problemos sprendimo kelią, iškilusių problemų sprendimą deleguoja tretiesiems asmenims: gydytojams (kurie turėtų „pagydyti“ vaiką), tėvams, kurie turėtų „perauklėti

vaiką“, vaikų teisų apsaugos tarnyboms, policijai, kurie galėtų pagąsdinti vaiką. Mokykla tokiais atvejais dažnai neprisiima jokios atsakomybės. Dažnai, esant tokioms situacijoms, grasinama išmesti vaiką iš mokyklos, kartais net inicijuojami klasės tėvai, kurie pradeda rašyti įvairias peticijas, kad netinkamai besielgiantis vaikas būtų išmestas iš tos mokyklos, jei nebus „pagydytas“. Noras „gydyti“ vaiką šioje situacijoje yra labai svarbus veiksnys. Norima išsiųsti „pakoreguoti“ vaiką, nors būtent šioje situacijoje stebime, kad elgesio problemos kyla klasėje, pamokos metu. Tačiau, nepaisant to, problema deleguojama spręsti tretiesiems asmenims, net nebandoma pasitelkti mokyklos specialistų. Mokyklos lūkesčiai nėra adekvatūs situacijai. Kodėl šioje situacijoje nuošalyje lieka SUK? Kur socialinio pedagogo pozicija? Kokie jų vaidmenys mokykloje esant problemoms, susijusioms su elgesio ir emocijų sunkumais? Kokia galėjo būti pasirinkta mokyklos kryptis?

Stebime, jog mokykloje nėra komandinio darbo, nesuvokta jo esmė. Mokykloje, šiuo konkrečiu atveju, nebuvo pademonstruota specialistų komandos telkimo praktika, sprendžiant iškilusius sunkumus. Nebuvo kreiptasi pagalbos kitur (kreipėsi tik mama). Neretai, pagalbos kreipimasis į kitas institucijas, suvokiamas lyg prisipažinimas, jog patiems trūksta žinių, gebėjimų. Specialistų komandos sutelkimas mokykloje, įtraukus vaiką mokančius mokytojus, klasės auklėtoją, gal net kai kuriuos aktyvius klasės tėvus, motiną su vaiku būtų leidę pasidalinti rūpesčiais, lūkesčiais, būtų leidę visiems kartu sukurti priemonių planą, priimti visiems išsipareigojimus, keičiant situaciją į geresnę visiems dalyviams pusę. Nesant tokios specialistų komandos, pagrindinį vaidmenį galėtų suvaidinti PPT, kaip tarpininkė buriant tokią komandą. Šiuo atveju, PPT, identifikavusi vaiko netinkamo elgesio priežastį ir pasireiškimo formas, nepasinaudojo galimybe įgalinti pedagogus, dirbančius su vaiku, kad šie geriau suprastų vaiko situaciją ir galimus adekvačius problemos sprendimo būdus. Kadangi dabartinėje situacijoje vaiko ir mamos konsultacijos, būklės pagerėjimas gali būti laikinas, nes situacija mokykloje nesikeičia, nesikeičia mokyklos santykis su vaiku ir jo šeima. Šiuo atveju, mokykla taip ir nebuvo įtraukta į problemos sprendimą. Ji pasirinko vaiko elgesio ir mokymosi pasiekimų fiksavimo vaidmenį, o vaiko problemos sprendimą delegavo kitiems.

3 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Kreipėsi 12m. P. mokytoja, paskatinta pažystamos socialines pedagoges			
Problemos apibūdinimas	<i>Elgesio problemos, mokymosi sunkumai. P. labai dažnai pradėjo nelankyti mokyklos, tuo tarpu su draugais šlaistosi po miestą, rūko, vartoja alkoholį. Neklauso tėvų, pedagogų, mokyklos specialistų. Pamokų metu nesusikaupia, blaškosi, trukdo kitiems, nesimoko, nekreipia dėmesio į mokytojos pastabas.</i>			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Tėvai tikisi, kad su vaiku bus galima susikalbėti, kad jis pradės reaguoti į jų pastabas. Nori, kad vaikas lankytų mokyklą, gerėtų mokymosi rezultatai, kad neberūkytų, nepiktnaudžiautu alkoholiu, tinkamai elgtųsi tiek namuose, tiek mokykloje, be tikslo nebesišlaistytų su draugais.	Viskam pritaria, žada lankyti mokyklą, mokytis.	Mokytoja, socialinė pedagogė tikisi, kad vaikas nepraleidinės pamokų, daugiau reaguos į tėvų, pedagogų pastabas, pradės geriau mokytis, tinkamai elgtis per pamokas, atsiribos, kiek galima, daugiau nuo vyresnių draugų neigiamos įtakos.	Psichologas tikisi geresnių P. mokslo rezultatų, didesnio mokyklos lankomumo, vaiko vyresnių draugų daromo neigiamo poveikio, žalingų įpročių padarinių suvokimo. Taip pat geresnio, paklusnesnio elgesio tiek mokykloje, tiek namuose.
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Tėvai supranta, kad vaikas turi mokymosi ir elgesio problemų. Mama nebežino, kaip besielgti su vaiku, kad gerėtų situacija. Jos nuomone, dėl tokio sūnaus elgesio gal būt kalčiausi vyresni jo draugai, kurie daro jam neigiamą poveikį.	Apie savo problemą vaikas nelinkęs daug kalbėti, sako, kad jam mokykloje neįdomu, taip pat nemėgsta mokytis. Visi jo draugai yra vyresni, su jais įdomiau. Nervina tai, kad tėvai pastoviai kontroliuoja, liepia daugiau būti namie, neleidžia susitikinėti, kada nori su savo draugais. Sako, kad supranta, jog ne visada gerai elgiasi, žada keistis.	Pedagogams ši iškilusi P. probleminė situacija tiesiog beviltiška, kad ir kokių sprendimo būdų imtųsi, situacija negerėja. P. mokyklą lanko retai, pamokoms dažniausiai būna nepasiruošęs, pastoviai išsiblaškęs, judrus, greitai viskas atsibosta. Į mokytojų pastabas reaguoja ramiai, jų nebijo, viskam pritaria, žada teigiamai pasikeisti, bet elgiasi taip pat. Vaikas draugauja su vyresniais draugais, kurie taip pat nepasižymi geru elgesiu. Su jais P. kur kas įdomiau, daugiau įvairios veiklos negu mokykloje. Kartą buvo papuolę ir į policiją, bet ir jos visai neišsigando.	P. yra labai judrus, vaikas tiesiog nenustygs vienoje vietoje. Mokykloje jam neįdomu, klasėje neturi panašių į jį draugų, tad čia nuobodžiauja. Išbūti visą dieną pamokose, mokytis berniukui atsibosta. Su vyresniais draugais įdomiau, nes kartu sugalvojama vis naujų veiklų. Nelankant mokyklos, sunkiai sukaupiant dėmesį ties vienu dalyku, kenčia vaiko mokymosi rezultatai, jis atsilieka, o tai vėl gi jį skatina neiti į mokyklą (išvengti nuobodžios veiklos, neigiamų emocijų). Į suaugusiųjų pastabas vaikas nereaguoja, pasirenka lengviausią būdą: pripažįsta, kad negerai elgiasi, viskam pritaria, žada keistis, bet elgiasi taip pat.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Tėvai geranoriškai bendradarbiauja su mokyklos specialistais, vaiko mokytoja, kad tik būtų išspręsta sūnaus problema. Tėvai visaip stengėsi prižiūrėti sūnų, kad jis ruoštų pamokas, eitų į mokyklą. Namuose daug kas išbandyta: tėvai ir į mokyklą kurį laiką lydėdavo, ir nuobaudas, ir dovanas už atitinkamą elgesį skirdavo. Vaikas lankėsi PPT, jam buvo skirta modifikuota	Buvo modifikuota programa, lankėsi pas psichologą.	Mokykloje buvo sekamas vaiko lankomumas: atėjęs į pamokas, vaikas turėjo apsilankyti pas soc. pedagogę, su ja konsultuotis, buvo rašomi raštiški pasižadėjimai. Buvo bandoma kontroliuoti vaiko ryšius su vyresniais draugais (kiek tai įmanoma mokyklos aplinkoje), įtraukti į įvairius būrelius, sudominti nauja veikla. Pastoviai kontaktuojama su tėvais, jie informuojami apie situaciją (buvo	Vaikui nustatytas hiperaktyvumas, modifikuota mokymosi programa. Buvo kelios konsultacijos su psichologu. Buvo stengiamasi kelti mokymosi motyvą, aiškintis P. elgesio priežastis, pasekmes, kartu ieškoti problemų sprendimo būdų.

	programa, konsultavo psichologas.		susitarta net kurį laiką lydėti vaiką į mokyklą.). Kreiptasi į PPT, čia jam nustatytas hiperaktyvumas, modifikuota programa. Taip pat kelis kartus lankėsi pas psichologą.	įdomios vaikui veiklos ir pan.
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Teigiami rezultatai neilgalaisiais, vaikas pasižada būti geras, bet po kurio laiko vėl taip pat elgiasi, nereaguoja į jokiais pastabas. Skyrus modifikuotą programą, šiek tiek pagerėjo mokymosi rezultatai. Kol lankėsi pas psichologą, laikinai šiek tiek pagerėjo ir elgesys: dažniau lankydavosi mokykloje, buvo atidesnis tėvų ir pedagogų pastaboms.	Mokytis dabar yra lengviau, bet mokykloje nuobodu, klasėje nėra įdomių vaikų. Su psichologu iš pradžių buvo įdomu bendrauti, bet paskui atsibodo.	P. lankomumo sekimas, raštiški pasižadėjimai jokių teigiamų rezultatų nedavė, vaikas teisindavosi, kad užmiršo ateiti pas soc. pedagogę. Atlydėjęs tėvams į mokyklą, pabūdavo kelias pamokas, vėliau pabėgdavo. Modifikavus programą, truputį pagerėjo pažymiai. Po psichologo konsultacijų, kelias savaites pamokas lankė dažniau. Deja po kelių konsultacijų pas psichologą nebesilankė(atsibodo), situacija vėl tapo ta pati.	Modifikavus programą, šiek tiek pagerėjo vaiko pažymiai, kelias savaites ir mokyklos lankomumas,deja, vėliau, P. nustojo lankytis konsultacijose.
Kas planuojama atlikti?	Tėvai ir toliau žada bendradarbiauti su mokytoja, specialistais, kiek įmanoma, kontroliuoti vaiko elgesį, pamokų ruošą.	Eilinių kartą žada keistis.	Pedagogai beviltiškoje padėtyje, nežino, kaip elgtis, kaip spręsti šią problemą.	Palaikyti ryšius su vaiko mokykla, domėtis vaiko problemine situacija, pakartotinai teikti pagalbą

Aprašytame atvejuje pateiktas mokyklos nelankymo, mokymosi motyvacijos praradimo pavyzdys. Vaikas yra ties iškritimo iš ugdymo sistemos riba, tik šioje situacijoje stebime šeimos ir mokyklos bandymus spręsti iškilusius sunkumus tiek pavieniui, tiek bendrai.

Atvejis tarsi parodo kooperavimosi tarp mokyklos ir šeimos užuomazgas, pastangas kartu ieškoti sprendimo, pagalbos išorėje (kreipimaisi į PPT). Tačiau stebimas mokyklos įsitikinimas, jog situacija yra beviltiška.

Pradžioje fiksuojamos mokyklos pastangos spręsti iškilusius sunkumus. Sukurta savita elgesio modifikavimo strategija. T.y. buvo bandoma reguliuoti berniuko elgesį išorinėmis priemonėmis, pasižadėjimais, įtraukti jį į mokyklos užklasinę veiklą. Buvo iniciatyva struktūruoti vaiko elgseną, veiklą. Tačiau veiksmai buvo gana epizodiški, tikėtina, nebuvo visiškai užtikrintas testinumas namuose. Nors fiksuojamos ir tėvų pastangos reguliuoti vaiko elgesį paskatinimais, bausmėmis, kontrole. Elgesio modifikavimo sistema reikalauja didelių pastangų ir sistemingo visų dalyvių bendradarbiavimo. Tačiau šiuo atveju, sukurta elgesio reguliavimo strategija nedavė greitų rezultatų (greitų ir negalima tikėtis). Įdėtos pastangos be jokių apčiuopiamų rezultatų po tam tikro laiko sąlygojo mokyklos savotišką atsitraukimą, įsitikinimą savo bejėgiškumu. Ši nesėkmė galėjo būti paskatinta ir paties vaiko įtraukimo stoka. Kyla klausimas: koks buvo/yra paties vaiko suvokimas ir vaidmuo šioje situacijoje, kurioje/kuriamoje strategijoje? Kiek tėvai buvo/yra mokyklos partneriai?

Stebime, jog vaikui reikalingi aiškūs, konkretūs, artimi tikslai tiek edukacinėje, tiek šeimos aplinkoje. Vaikui reikalinga aiškiai struktūruota aplinka, aiškus dienos režimas, aiškos konkrečios užduotys, atitinkančios vaiko gebėjimus, jo interesus. Šioje situacijoje nėra labai aiškus vaiko vaidmuo, koks jo indėlis buvo kuriant elgesio modifikavimo strategiją, kokie jo buvo pasiūlymai, jo matymas. Tikėtina, kad daugelis dalykų buvo specialistų pasiūlyti vaikui tyliai pritariant ir nuolat žadant pasikeisti. Tuo tarpu ir taikyta strategija apsiribojo vien vaiko išorine kontrole (pvz. lankomumo fiksavimas), ir dėl įvairiausių priežasčių (pvz. vaiko dalyvavimo stoka, strategijos taikymo trumpalaikiškumas) nebuvo sudarytos sąlygos, kad išorinė kontrolė taptų savikontrolė ir saviapsisprendimu. Šiame atvejuje nebuvo sukurtas, visiems dalyvaujant, individualus vaiko planas su visiems aiškiais tikslais bei priemonėmis. Visų dalyvavimas, bendras sprendimų priėmimas (niekam neprimetant savo valios, ekspertiškos pozicijos), vaiko įtraukimas, tikėtina, būtų įgalinęs visus dalyvius prisimti konkrečius įsipareigojimus ir jų laikytis ilgesnį laiką. Ypač tai būtų palietę patį vaiką, nes šiuo atveju jam trūko aiškaus situacijos supratimo, įsipareigojimų, aiškos vizijos/matymo mažų žingsnelių (minimalių užduočių) pagalba. PPT turėjo emociniu ir psichologiniu požiūriu labiau palaikyti pedagogų ir tėvų iniciatyvas, išmokant juos pamatyti nors ir nedidelius, bet teigiamus vaiko elgsenos pokyčius. Be to, pritrūko valios leisti pačiam vaikui ieškoti ir priimti sprendimus, parodyti pasitikėjimą vaiku kaip savo paties problemos sprendimo ekspertu, taip ugdant jo paties psichologinį atsparumą bei įsipareigojimą. Akivaizdu, kad toks kelias gali vykti ir sėkmė tikėtina tik glaudžios ir ilgalaikės partnerystės sąlygomis.

4 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Kreipėsi 11m. V. mama, pasiūlius mokyklos socialinei pedagogei			
Problemos apibūdinimas	<i>Vaiko mokytoja skundžiasi dėl jo elgesio pamokų metu: „pamokų metu kraiposi, tamposi, mokykloje per pamokas neatlieka užduočių, staiposi, vaikšto po klasę“ taip pat problemų kelia ir mokyklos nelankymas.</i>			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Mama tikisi, kad pasitaisys V. elgsys ir jis drausmingiau elgsis per pamokas, kad nebėgs iš mokyklos. Taip pat tikisi, kad psichologinės konsultacijos padės V. lengviau išgyventi šeimyninę krizę, nes mama ruošiasi paduoti prašymą skyryboms.	V. tikisi, kad mama nusiramins ir paliks jį ramybėje. Konkretesnių savo poreikių, lūkesčių nesuformuoja.	V. mokytoja nori, kad jis drausmingiau elgtųsi pamokų metu, netrukdytų kitiems klasės draugams. Socialinė pedagogė teigė norinti, kad V. įgytų didesnę psichologinę pusiausvyrą, nes šiuo metu šeimoje vyrauja didelė emocinę įtampa.	Konsultuojantis psichologas siekia padėti V. įsisąmoninti, kad mokyklos nelankymas neduos naudos jam pačiam, kad norint išspręsti problemas. Taip pat sustiprinti V. emociškai.

Kaip supranta ir aiškina problemą?	Mama mano, kad V. problemos mokykloje iškilo dėl to, kad šeimoje ruošiamasi skyryboms, keisti gyvenamąją vietą. Mama taip pat mano, kad mokyklos nelankymo problemos gali kilti ir dėl to, kad dukra taip pat linkusi bėgti iš pamokų ir leisti draugų kompanijoje. Paprašius mamos apibūdinti savo vaiką ji teigė, kad jis yra judrus, nenustygstantis. Teigiamos vaiko pusės, anot mamos, yra paslaugumas ir tai, kad jis mėgsta piešti. Dalyvauja mokyklos tautinių šokių būrelyje, lanko regbį, orientacinį sportą.	V. nemano, kad jo elgesys yra netinkamas, kad ir kiti taip daro. Namų darbų nedaro, nes būna pavargęs ir neįdomu, o vietoj to jam patinka lankyti sporto būrelius. Pats teigia, kad niekada neliūdi, o jei pyksta, tai nieko nesinori daryti. Vaikas neigia problemą.	V. mokytoja ir socialinė pedagogė mano, kad vaiko netinkamo elgesio priežastys slypi bloguose tėvų tarpusavio santykiuose. Mokytoja sako, kad vaikas dažnai ateina nepailsėjęs, nes namuose nėra sąlygų tinkamam poilsiui, nepadaro namų darbų. Socialinė pedagogė akcentuoja dėl tėvų	V. šiuo metu yra sunkioje padėtyje, kuria didžiąja dalimi lemia vaiko bejėgiškumas prieš yrančius šeimos santykius. Todėl bėgimas iš pamokų, išsiskiriančio elgesio apraiškos yra savotiška protesto forma. Anot psichologo, vaikas savy skaudžiai išgyvena tokią padėtį, todėl šitaip išsilieja.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Mama dėl vaiko elgesio kreipėsi į gydytoją, iš jo gavo pasiūlymą nueiti pas neurologą. Šioms priemonėms nepadėjus, mama ieškojo pagalbos mokykloje, pasikalbėjo su socialine pedagoge, kuri paskatino atvesti į PPT. Mama po paskutinio pamokų nelankymo protrūkio ėmė intensyviau stebėti pamokų ruošą, bet tai nedavė apčiuopiamesnių rezultatų.	V. lankėsi pas PPT psichologą, tačiau žymaus situacijos pagerėjimo nebuvo.	Dar prieš kreipiantis į PPT, su vaiku bendravo socialinė mokyklos pedagogė, aiškindavo tokio elgesio pasekmes. Kol kalbėdavo, V. sutikdavo su tuo, kas sakoma, bet vis tiek į pamokas dažnai neateidavo. Socialinė pedagogė teigė supratusi, kad jos kompetencijos sprendžiant šią problemą neužtenka.	Su V. buvo paskirti devyni susitikimai, kurių metu piešinių, pokalbių forma buvo stengiamasi atskleisti paties vaiko požiūrį į situaciją, jo jausmus, modeliuoti situacijas kaip būtų, jei tėvai išsiskirtų. Psichologas teigė, kad vaikas skiria žmonių išgyvenamus jausmus, gerai juos nupiešia, tačiau sunkiai įvardina.
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Vaiko vedimas pas neurologą ir pamokų ruošos stebėjimas, anot mamos, nepadėjo. Kaip pati mama teigia, nuo visko yra pavargusi (išvaizda susitikimo metu atitinka vidinę jos būseną), nebežino ką daryti su savo vaiku.	V. vis tiek praleidinėja pamokas, nors ir mažiau. Mokymosi rezultatai prasti, nes pamokų metu, jei dirba, tai dirba atmetinai.	Socialinio pedagogo pagalbos neužteko, tačiau iš vizitų pas PPT specialistą tikėjosi daugiau. Šiuo metu ji teikia profilaktinę pagalbą, kad situacija negilėtų.	Kad šeimoj tokia situacija prasta ir ta intervencija, anot psichologo, mažai veiksminga galėjo būti, nes blogų emocijų šaltinis – namuose.
Kas planuojama atlikti?	Šiuo metu moteris ieško kito buto, kuriame galėtų gyventi su vaikais atskirai nuo tėvo, nes gyventi viename kambaryje šešiems žmonėms yra labai sunku, tėtis daro neigiamą įtaką vaikams, nes viešai žemina motiną, kartais ją muša, todėl moteris apsisprendusi išsikelti.	V. sako, kad mokyklą lankys geriau ir stengsis stropiau atlikti namų darbus	Tęsti palaikomosios pagalbos teikimą pokalbių būdu, o taip pat ir palaikant ryšį su mama. Skatinti mamą pasiryžti susirasti kitą gyvenamąją vietą, nes toje, kurioje gyvena dabar V. ir jo broliai bei seserys patiria daug neigiamų išgyvenimų dėl tėčio neištikimybės.	Psichologo konsultacijos baigėsi. Jei kreipsis dar kartą, specialistas teigia, kad konsultuos ir toliau.

Minėtame atvejuje pagrindinė problema apibūdinama kaip netinkamas vaiko elgesys mokykloje, mokyklos nelankymas bei nepalankios gyvenimo sąlygos namuose.

Pagalbą šioje situacijoje yra bandoma organizuoti. Aktyvesni dalyviai šioje situacijoje yra mokyklos socialinė pedagogė, palaikanti ryšį su vaiku, organizuojanti pokalbius su juo, bei mama, kuri kreipėsi pagalbos į PPT. Tačiau, nėra aiškos pagalbos strategijos, nėra individualaus plano. Pagalba chaotiška, stichiška, t.y. ji tarsi skirta tik vaikui, įtraukiant neurologą ir psichologą. O kokios

priemonės reikalingos vaikui kartu su mama? Kartu su mokykla? Pati pagalbos idėja labai abstrakti, nėra aiškių psichologinių bei edukacinių priemonės tikslui realizuoti. Kita vertus, pats tikslas nėra visiems dalyviams aiškus, ypač vaikui. Vaiko gražinimo į mokyklą, jo elgesio kaitos idėja gana abstrakti. Neaiškūs paties vaiko interesai, lūkesčiai.

Šioje situacijoje akcentuojamos priežastys, koncentruojamos ties šeimyniniais konfliktais. Panašiai elgiasi ir PPT specialistai, sutelkdami dėmesį į priežasčių analizę. Tuo tarpu mažai dėmesio skiriama galimų resursų paieškai. Mokykla nelinkusi ieškoti resursų pačioje mokykloje, pačiame vaike. Vaikas tarsi atsiduria dėmesio centre, kuriam reikalinga pagalba. Vaikas nėra traktuojamas kaip pilnavertis, aktyvus dalyvis, jis tėra pagalbos objektas ir gavėjas. Pačios šeimos resursai taip pat yra riboti (mama skiriasi, šeimos nuolatiniai konfliktai, mama pavargusi).

Kita vertus, dabartinė situacija yra pradinėje – išklausymo fazėje. Būtent dabar yra galimybė sukurti bendro susipratimo, partnerystės situaciją. Svarbu šioje išklausymo, problemos aiškinimosi situacijoje identifikuoti vaiko interesus, padėti vaikui suvokti kas vyksta, kokie jo paties interesai, lūkesčiai. Čia turi būti keliami probleminiai klausimai apie įgalinimą, vaiko psichologinio atsparumo ugdymą, kad vaikas pats sugebėtų suvokti, kas vyksta, koks galėtų būti jo vaidmuo šioje situacijoje, kaip jis pats galėtų padėti sau, savo šeimai, t.y. iš esmės suvokti, kad sunkumus galima įveikti savo paties pastangomis bei pasitelkiant artimus asmenis, kaip resursus. Svarbu padėti suvokti esamus resursus tiek išorėje, tiek pačiame vaike bei juos aktualizuoti. Svarbu šioje situacijoje, jog mama su vaiku suvoktu, jog jie nėra bejėgiai pagalbos gavėjai, bet patys situacijos ekspertai, gebantys padėti sau. Mokykla taip pat turi būti aktyvi dalyvė, padedanti aktualizuoti vaiko vidinius resursus, kartu su vaiku ir šeima atrandanti tam tikrą vietą vaikui mokykloje, kur būtų galimybė save aktualizuoti (resursų identifikavimas pačioje mokykloje, iš kurios norima pabėgti). Svarbu, kad mokykla neužtvirtintų vaiko netinkamo elgesio netinkamomis priemonėmis, šis etapas reikalauja vaiko supratimo ypač iš pedagogų pusės, vaiko psichologinio palaikymo, neatstūmimo. Kol kas atvejis reprezentuoja etapą dar iki problemos sprendimo, koks kelias bus pasirinktas, klinikinis ar socialinis, netinkamo vaiko elgesio slopinimo, problemos užgniaužimo ir, tuo būdu, nesprendimo, ar, vis dėl to, vaiko psichologinio atsparumo stiprinimo, jo sugebėjimo spręsti problemas racionaliais ir priimtinais būdais palaikymo kelias.

5 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Kreipimąsi inicijavo A. klasės auklėtoja ir spec. pedagogė (į PPT buvo kreiptasi 1999m.)			
Problemos apibūdinimas	<i>Tuomet kreipimosi priežastis buvo bendrosios programos lengvinimas (adaptavimas), nes A. nepajėgia mokytis bendru lygiu su kitais vaikais.</i> <i>Dabar problemos židinys slypi mokyklos ir tėvų santykiuose, sprendžiant klausimą ar palikti, ar nuimti programos adaptavimą, nes mergaitė mokosi 8 klasėje, nors žinių lygis tėra 3 klasės lygio, tačiau tėvai kategoriškai atsisako leisti vaiką toliau mokytis pagal tokią programą, nes nori, kad ji eitų į gimnaziją.</i>			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Mama nori, kad dukra toliau mokytųsi ne pagal adaptuotą programą. Jų manymu, tai žlugdo vaiką.	Mergaitė nori palengvinti programos ir mokytis gimnazijoje.	Tikisi, kad pavyks tėvus perkalbėti dėl planų nuimti programos adaptavimą, nes A. tikrai nepajėgtų mokytis 9kl.lygiu gimnazijoje, nes beveik visų dalykų mokosi adaptuotai.	PPT tikisi, kad pavyks įtikinti tėvus, kad pagal adaptuotą programą A. mokosi pagrįstai.
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Tėvai mano, kad jų dukra yra protinga, gabi ir gali mokytis gimnazijoje tokiu lygiu, kaip ir kiti. Bandant užmegzti kontaktą tėvai nesileidžia į dialogą, tik trumpai pakomentuoja, kad „kišamės ne į savo reikalus“ ir kad mokykla išsigalvoja, kad A. gebėjimai nėra tokie kaip kitų vaikų.	Mergaitė problemos konkrečiai suformuluoti nepajėgia. Ji išreiškia tik tokią poziciją, kad norėtų mokytis pagal lengvesnę programą gimnazijoje.	Kadangi daugelis dalykų adaptuoti, tai spec. pedagogė, socialinė pedagogė, psichologė, mergaitės mokytojai susirūpinę tuo, kad tėvams neperdavus informacijos apie programos adaptavimą, mergaitė iškris iš mokyklos, nes nepajėgs mokytis taip, kaip iš jos reikalaus gimnazijoje. Socialinė pedagogė teigė, kad A. nesimoko anglų kalbos, o gimnazijoje jai reikės ją mokytis 9 klasės lygiu. Mokyklos psichologė, dirbanti su A. individualiai ir grupiniuose užsiėmimuose teigia, kad reikėjo daug laiko, kol mergaitė ėmė labiau savimi tikėti, o nuėjusi į mokyklą ir supratusi, kad jai nesiseka, ji vėl gali save nuvertinti. Šie specialistai labai susirūpinę dėl tokios tėvų pozicijos.	Į PPT paskutinį kartą buvo kreiptasi 1999m. ir buvo nutarta skirti adaptuotą programą. Bendraujant PPT specialistams ir mokyklos spec. pedagogei aptarta tai, kad mergaitė tikrai nepajėgs pakelti 9 klasės krūvio ir tikimybė, kad dėl to iškris iš mokyklos į kurią ją nori leisti tėvai, nes pedagogai neturės jokio pagrindo rašyti jai bent minimalius įvertinimus. Visa problema esmė – tėvų noras A. leisti į gimnaziją, kuri su adaptuota programa ten sunkiai pajėgtų mokintis.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Prieš kelerius metus davė sutikimą dėl programos lengvinimo.	Mergaitė lankėsi pas mokyklos psichologę, kur su ja individualiai kalbama, stiprinamas jos pasitikėjimas savimi, nes mergaitė labai tyli, nepastebima.	Pokalbiai su socialine pedagogė ir psichologe, stiprinant mergaitės savęs vertinimą. Specialioji ir socialinė pedagogė kovoja, keisdamos tėvų nuostatas į adaptuotą programą, tačiau sako, kad jaučiasi pakliuvusios į beviltišką padėtį.	
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Tėvai mano, kad adaptuota programa jų vaikui nepadeda ir ją žlugdo. Tėvai nepastebi jokių apčiuopiamų rezultatų.	Adaptuota programa mergaitei nepadėjo, nes jai nustatytas nežymus protinis atsilikimas, tačiau tai kol kas leido mergaitei būti ir mokytis kartu su visais vaikais, neiškristi iš mokyklos. Psichologės vedamoje grupėje mergaitė tapo aktyvesnė, labiau tikinti	Spec. ir socialinei pedagogei kol kas nepavyko susitarti su tėvais dėl to, kad A. reikalinga adaptuota programa. Kalbant apie kitų mokyklos specialistų darbą su A., tai mokyklos psichologei pavyko mergaitę išjudinti grupinėje veikloje, nes ji buvo labai nedrąsi ir tyli. Dabar A. labiau pasitiki savimi.	Pati programa, kaip teigia PPT sutikdama su mokyklos nuomone, mergaitei pasistūmėti į priekį nepadėjo, bet bent jau mokytojai turėjo teisę rašydami jai minimalius įvertinimus palikti ją mokykloje ir taip padėti pabaigti 10 klasių. Tėvų pozicija jiems atrodo

		savimi.		ydinga vaiko atžvilgiu.
Kas planuoja- ma atlikti?	Vis tiek planuoja atsisakyti adaptuotos programos ir leisti į gimnaziją.		Bus bandoma imtis kraštutinių priemonių ir daryti spaudimą tėvams, padedant mokyklos administracijai.	

Aprašytas atvejis atskleidžia gana dažną situaciją ugdymo praktikoje. Šiame atvejuje stebime akivaizdų interesų konfliktą: tėvai nori vaiko ugdymo tęstinumo aukštesniu lygiu gimnazijoje, tuo tarpu specialistai įsitikinę, kad vaikas dėl savo intelektinių gebėjimų pajėgus mokytis tik pagal adaptuotą programą. Akivaizdu, kad čia jau esama konfliktinių santykių (tarp tėvų, mokyklos ir PPT), kurie, galima prognozuoti, gali virsti į viešą konfliktą, į kurį gali būti įtrauktos oficialios institucijos. Kodėl atsidurta tokioje situacijoje? Kas lėmė, kad tėvai nenori girdėti apie vaiko neatitikimą įprastam vaiko ugdymo keliui, apie jo mokymosi sunkumus, apie jo specialiuosius ugdymosi poreikius? Kodėl ši problema iškilo tik dabar, sprendžiant tolesnio mokymosi klausimą? Ar nėra taip, kad tinkamas laikas sėkmingam šios problemos sprendimui jau yra praleistas? Ką buvo galima padaryti ir kas nepadaryta, kad ši problema nevirstų atviru tarpasmeniniu ir viešu tarpinstituciniu konfliktu?

Žinome, kad vaiko gebėjimų ribotumas konstatuotas ir ugdymas pagal adaptuotą programą rekomenduotas prieš septynerius metus. Akivaizdu, kad tėvai nėra ir nebuvo įtraukti į vaiko ugdymo procesą jau nuo pat problemos užuomazgos. Galima manyti, kad visus septynerius metus buvo vengiama interesų konflikto. Galima manyti, tėvai visada turėjo didelius lūkesčius vaiko atžvilgiu, tačiau jų tokie aukšti lūkesčiai nepasikeitė. Lūkesčiai būtų pasikeitę, jei tėvai būtų aktyvūs savo vaiko pažinime ir ugdyme. O tai, t.y. savo vaiko pažinimą ir ugdymą, galėjo paskatinti mokykla ir PPT. Pavyzdžiui, jei tėvai būtų gavę konkrečias užduotis stebėti vaiką jo įprastose kasdieninėse situacijose, jo mokymosi pasiekimus, patiriamus sunkumus, pokyčius vaiko mokymosi procese, galimybę lyginti savo lūkesčius su realiais vaiko pasiekimais, jo raidos ir mokymosi pokyčiais, tai būtų sudarę galimybę tėvams įvairiapusiškiau ir adekvačiau pažinti savo vaiką bei kartu su vaiką ugdančiais pedagogais prognozuoti tolimesnę jo ugdymosi perspektyvą. Taip tėvai patys būtų pamatę vaiko ribotumus, realias galimybes, su pedagogais ir specialistais būtų susiformavęs ne

priešiškumo, o konsultavimosi, dalijimosi patirtimi, bendro sprendimų ieškojimo santykiai. Dabar visi sprendimai buvo priimami tik formaliai įtraukiant tėvus (informuojant juos, gaunant raštišką jų sutikimą). Tėvų ir specialistų bei pedagogų dialogas nesusiformavo, o susiformavo, kaip rezultatas, tėvų gynybinė, o specialistų manymu, neadekvati, reakcija į esamą situaciją.

Aišku, galima manyti, kad realus tėvų įtraukimas į vaiko pažinimo ir ugdymo procesą yra neįmanomas, nes tėvai turi savo interesų (profesinių, asmeninių), tėvų gyvenimo ritmas ir pašaukimas nėra būti mokykloje. Tačiau tokia logika veda prie švietimo politikai prieštaraujančio teiginio, kad tėvai nėra vaiko ugdymo dalyviai (arba ugdymas šeimoje yra nesusijęs su mokykla dalykas). Kaip tada įtraukti tėvus į ugdymo procesą? Kaip jie turi dalyvauti? Kas turi būti iniciatorius? Kas lems įtraukimo sėkmę?

Turi būti kuriamas dialogas. Tačiau dialogas neturi apsiriboti daugiau ar mažiau maloniais pasikalbėjimais. Kaip kurti konstruktyvų, vaiko ugdymo ir tėvų dalyvavimo prasme, dialogą? Individualus vaiko ugdymo planas yra išeitis. Individualų ugdymo planą reikia matyti ne kaip formalų dokumentą, o kaip visų ugdymo dalyvių interesų derinimą, bendrą sprendimų priėmimą, atsakomybių ir įsipareigojimų pasidalijimą. Kol kas egzistuoja skirtingi, ugdymo - specialistų ir tėvų, pasauliai, kur neretai tėvai nedalyvauja sprendimų priėmime, neprisiima konkrečių įsipareigojimų ir atsakomybių. Individualus planas leidžia kiekviena dalyviui, vaikui, tėvams, mokyklai, PPT suprasti vienas kito vaidmenis, geriau suderinti įsipareigojimus, juos prisiimti. Antai mokyklos specialiojo ugdymo komisijos vaidmuo yra ne tik traktuoti tėvus kaip vaiko ugdymo resursus, tačiau juos įtraukti į sprendimų priėmimą, konkrečių užduočių vykdymą. Specialiojo ugdymo komisija privalo užtikrinti santykio su tėvais dialogiškumą, vengiant atsakomybių ir užduočių primetimo. Tėvai, įtraukti į individualų planą, yra pajėgūs patys suprasti savo atsakomybes ir galimybes ugdant vaiką. Pedagoginė psichologinė tarnyba šiuo atveju gali padėti mokyklai ir tėvams susikalbėti, susikoncentruoti ne ties vaiko sutrikimais, o ties vaiko ugdymo(si) galimybėmis, resursais (tėvai taip pat yra vaiko ugdymo resursas).

6 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Paskatinus klasės auklėtojai kreipėsi mama, o ir SUK pasiūlė kreiptis konsultacijoms į PPT.			
Problemos apibūdinimas	<i>Mamos teigimu, Al. nelanko mokyklos, praleidžia daug pamokų ir turi neatestuojamų dalykų dėl to kyla problemų su mokyklą, su berniuku mama nebesusikalba.</i>			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (<i>lūkesčiai, poreikiai</i>)	Mama tikisi, kad PPT psichologas padės jai rasti bendrą kalbą su vaiku, nes dabar jokio konstruktyvesnio ryšio su juo užmegzti nepavyksta. Taip pat tikisi, kad specialistas padės pakeisti Al. nuostatas į naują mokyklą, į kurią ji nori leisti sūnų (ji arčiau namų).	Jis nori, kad jam nereikėtų keisti mokyklos, nes to nori jo mama, o ne jis. Jis nenori palikti savo draugų ir eiti į ugdymo įstaigą, kur jam nėra artimų žmonių.	Kad mokinsys praleis mažiau pamokų ir nesvarbu kur besimokytų: jų mokykloje, ar kitoje, nes mokytojoms jau gaila mamos, nes ji visaip stengiasi padėti savo vaikui ir sutarti su juo.	Mano, kad Al. nebūtų labai tikslinga keisti mokyklą, nes dėl adaptavimosi sunkumų gali kilti papildomų problemų.
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Mama nori leisti vaiką arčiau namų esančios mokyklos, nes sūnus užuot ėjęs į miestą esančią mokyklą, nueina į žaidimų salonus, o arčiau namų esančioje mokykloje, anot mamos, tokios galimybės jis neturėtų. Taip pat mama sunerimusi, kad Al. dėl praleistų pamokų gali dar labiau atsilikti, nors ir taip mokosi pagal modifikuotą programą. Vienintelę išeitį mama mato, kad reikia keisti mokyklą į arčiau namų esančią.	Al. pasakojo, kad labai pyksta ant mamos, kad nenori keisti mokyklos, kurią lanko, nes visi jo draugai yra čia, o jo mama nori, kad jis lankytų ugdymo įstaigą arčiau namų, kur, anot berniuko, mokosi daug jo „priešu“, su kuriais jis nesutaria. Paklausus, ar sutiktų keisti mokyklą, jei ten turėtų jį paremiantį žmogų, sako, kad nesutiktų. Anot Al., mokyklos jis nelanko, nes jam ten neįdomu, kartais mokytojai jį durniumi pavadina, nes ne visada padaro pamokas, o jam, išskyrus matematiką ir piešimą, niekas kitas nepatinka. Dėl prastų tarpusavio santykių su mama berniukas pateikia tokią paaiškinimą, kad jį nervina tai, kad mama dėl ko nors „pastoviai priekaištauja“ ir ne visada tam būna pagrindas. Taip pat į mokyklą vaikas eiti nenori, nes jis žino, kad turėtų dirbti pagal palengvintą programą, tačiau, kaip sako, mokytoja liepia dirbti tiek pat ir tą patį, kaip ir visa klasė.	Al. mokytojai mato kaip nesimokantį, piktybiškai bėgantį iš pamokų. Klausiant ar ji sutinka su mamos noru perkelti vaiką į kitą mokyklą, atsakė, kad nemano, kad tai padėtų išspręsti situaciją, tačiau gal kiek sumažėtų pamokų praleidinėjimas, nes mokyklą būtų arčiau namų.	PPT psichologė, spec. pedagogė, vertinusi Al. žinių lygį, sako, kad supranta mamos nerimą dėl vaiko ateities, bet reikėtų ieškoti galimybių užmegzti glaudesnę kontaktą tarp vaiko ir mamos, nes tai yra daugelio sunkumų priežastis: mama nori kontroliuoti sūnų, siekia apriboti jo kontaktus su netinkamais draugais, bet pasiekia tik priešingo rezultato – vaikas priešinasi ką išreiškia bėgimu iš pamokų, barniais.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Kartą mama ėmėsi kraštutinių elgesio su vaiku priemonių: užrakindavo sūnų namuose prieš išeidama į darbą. Taip pat Al. su mama lankėsi pas psichologą (ne PPT), tarp vaiko ir mamos buvo sudarytas raštiškas susitarimas, kad jis mokysis (nes pamokų	Kartu su mama lankėsi pas psichologą, sudarė raštišką susitarimą dėl pamokų lankymo ir leidimo išeiti į miestą su draugais. Al. buvo perkeltas į naują mokyklą ir dabartiniu metu ten mokosi.	Anksčiau Al. lankėsi PPT ir buvo nustatyta, kad jam reikia palengvintos (modifikuotos) programos. Paklausus ar Al. tikrai mokosi pagal palengvintą programą, ar jam sudaromos sąlygos lankytis pas spec. pedagogę, mokytoja užtikrina, kad taip, nors Al. ir sako kitaip.	Al. buvo atliktas žinių lygio patikrinimas: jis neatitinka 7 klasės lygio. Buvo pokalbis su psichologu, kurio metu kalbėta apie jo ir mamos santykius, iš to kylančius sunkumus, kurie kenkia jam pačiam.

	nelankymo problema nuolat pasikartoja), o sutartu laiku mama jį su draugais išleis pasivaikščioti po miestą. Kaip mama sako, tai padėjo tik porai savaitių.		Mokytoja teigia, kad berniukas meluoja, nes tingi dirbti.	Po perkėlimo į naują mokyklą: glaudžiai bendradarbiaujama ir dirbama su mokyklos spec. pedagoge, kuri teikia individualią pagalbą.
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Jokios pastebimos pažangos dėl susitarimo, priimto pas psichologą, nebuvo. Al. vis dar praleidinėja pamokas, su mama neužsimezga geri santykiai (santykius aštrina ir nesutarimas dėl lankytinos mokyklos). Dabartiniu metu Al. mokosi naujoje mokykloje. Mama teigia esanti ramesnė, nes vaikas pamokų praleidžia mažiau, daugiau dirba su spec. pedagoge.	Kol susitarimo laikėsi abu, tol buvo gerai, bet mama vėl ėmė „ardytis“, pyktį, o jis susinervinęs išeina į lauką pabūti su draugais, kas labai nervina mamą. Po perkėlimo į naują mokyklą su Al. daugiau dirba spec. pedagogė, bet jam naujoje mokykloje nepatinka: sako, kad čia „kažkoks užkampis“.	Kadangi Al. dažnai bėgdavo iš pamokų, tai programos modifikavimas laukiamų rezultatų nedavė: jo žinios vis dar yra menkesnės nei turėtų būti 7 klasėje. Po perkėlimo į kitą mokyklą pokalbis su mokyklos spec. pedagoge: Sako pastebėjusi, kad vaikas jaučia šokią tokią įtampą, dabar gal mažiau, bet jam dar reikia laiko, kad priprastų prie mokyklos. Pamokų Al. praleidžia ir dabar, bet mama pastoviai palaiko ryšį su mokykla, deda pastangas.	Buvo modifikuota programa, kuri rezultatų apčiuopiamų rezultatų nedavė, nes vaikas praleido daug pamokų.
Kas planuoja-ma atlikti?	Toliau palaikyti artimą kontaktą su mama, domėtis Al. pažanga moksluose, kylančiomis problemomis.	Toliau mokytis.	Kol Al. mokysis jų mokykloje, tol padėti ir kalbėtis su juo apie pasekmes. <u>Naujos mokyklos spec. pedagogė</u> :Mano, kad ateičiai reikėtų, kad Al. užsiregistruotų PPT ar kur kitur ir gautų sistemingą psichologinę pagalbą.	

Situacijoje aprašomas mokyklos nelankymo atvejis, kur lengvai galima išvėlgti skirtingus dalyvių interesus, skirtingą situacijos sprendimo supratimą. Iš esmės, ši situacija pasižymi tuo, kad nėra bendro problemos sprendimo. Nėra bendro tikslo, ką visi kartu darome, vardan ko tai darome. Visi dalyviai veikia skirtingai, vedami skirtingų interesų. Egzistuoja skirtingi pasauliai: vaiko, mamos, mokyklos.

Sprendimas šioje situacijoje priimtas pačiu netinkamiausiu vaikui būdu. Vaiko interesai šioje situacijoje buvo ignoruoti, neišgirsti, nors paties vaiko argumentai ir buvo išsakyti, kodėl jis nenorįs keisti mokyklos. Kita vertus, niekas nebandė siūlyti kartu susėsti ir ieškoti bendro visiems priimtino sprendimo vaiko neperkeliant į kitą mokyklą. Toks sprendimas, t.y. vaiko perkėlimas į kitą mokyklą, tik gali dar labiau paaštrinti vaiko ir mamos santykius. Tai daugiau problemos perkėlimas iš vienos aplinkos į kitą iš esmės nieko nepakeičiant, ir visiškai nesprendžiant problemos.

Pastebime, jog derybos neįvyko, vaikas nebuvo įtrauktas į sprendimų priėmimus, nuspręsta buvo be vaiko. Kita vertus, nebuvo dialogo tarp visų situacijos dalyvių: mokyklos, mamos ir vaiko. PPT šioje vietoje taip pat atliko tik epizodinį, daugiau ekspertinį, o ne tarpininkavimo, vaidmenį. Pastebimas ir atsakomybės perkėlimas vieni kitiems, o tuo pačiu ir naujai mokyklai. Ypač tai stebima, kai vaikas pradeda keliauti iš vienos mokyklos į kitą. Tokiu atveju, naujai mokyklai tarsi deleguojama užduotis išspręsti vaiko mokyklos nelankymo problemą. Koks šioje situacijoje yra pagrindinis tikslas? Ar tikslas yra tik mokyklos nelankymo įveikimas? Kokios yra numatomos priemonės? Kaip panaudojami visų dalyvių resursai?

Aprašomas atvejis akivaizdžiai iliustruoja individualaus plano kaip įveikti iškilusius sunkumus nebuvimą. Problemos sprendimas perkeliamas nuo vieno pečių ant kitų iš esmės nieko nekeičiant, neįtraukiant visų, su vaiku susijusių asmenų. Nėra net jungiančios visus šiuos skirtingus pasaulius grandinės. Ar tai turėtų būti PPT? Tikėtina, jog PPT užėmus tarpininko poziciją, jungiančią visus šiuos skirtingus vaiko, mamos ir mokyklos pasaulius, būtų galima tikėtis optimesnių rezultatų visoms pusėms. PPT šiuo atveju gali visus dalyvius sujungti į individualaus vaiko plano kūrimo procesą, kuriame būtų aptarti visų proceso dalyvių poreikiai, lūkesčiai ir kompetencijos, jų derinimas, labiau išryškintos kiekvieno proceso dalyvio resursai, galios, būtų kuriama bendra problemos sprendimo vizija. Svarbus yra vaiko įtraukimas į individualaus plano kūrimo procesą, kuomet į jį kreipiantis kaip į šios situacijos ekspertą būtų galima tikėtis ir jo paties įsipareigojimų sprendžiant iškilusius sunkumus.

7 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Vaiko tėtis, paskatintas pažįstamų.			
Problemos apibūdinimas	Vaikas po ilgalaikės komos, turintis judesio ir padėties sutrikimą (žymus paralyžinis sindromas po galvos smegenų traumos), nori gauti logopedo pagalbą.			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Nori vaiką laikyti namuose, tik gauti įvairiapusę pagalbą. Paslaugas (tiek gydytojų, tiek pedagogų, tiek socialines) norėtų gauti namų sąlygomis. Šiuo metu didžiausias lūkestis - gauti logopedo pagalbą.	Jam patogu taip, kaip yra. Nenori būti ugdomas, nenori vykti į sanatorijas, nenori, kad ateitų aplankyti mokytojai ar klasės draugai. Sutinka tik, kad dirbtų logopedė, nes ankstesnė buvo gera, išmokė kalbėti. Tuomet taip pat iš pradžių	Yra įsižeidę, kad tarnyba be mokyklos, pradėjo domėtis, kaip gyvena ir, kodėl nėra ugdomas, šis vaikas. Dabar mokykloje yra laukiama, kada (jau tarnybos iniciatyva) bus rekomenduotas ugdymas: „jei pradėjo, tegul ir užbaigia“	Padėti šeimai gauti specialistų pagalbą ir užtikrinti jos teikimą. Vaiko galimybių tobulinimo, atsižvelgiant į esamą jo būklę.

		nepatiko dirbti, bet, kai pradėjo kalbėti, atsirado ir noras. Tikisi, kad ir su kita bus taip pat gera, išmoks „lengviau“ kalbėti.		
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Praėjo pusantrų metų po avarijos. Pusę metų sūnus buvo komoje. Anksčiau juo rūpinosi duktė, bet dabar gyvenam abu, nes iš ligoninės namo parsivežiau jau aš. Dabar sūnus jau pasėdi vežimėlyje, ištaisai nebeguli lovoje, tačiau dar labai sunku jam kalbėti, nors jau garsiai ištaria po vieną kitą žodį. Bijau, kad jei nedirbs logopedas, negalės pakankamai aiškiai kalbėti, bet gali dar ir „nusikalbėti“. Po pirmos sanatorijos man buvo pasakyta, kad jei noriu, kad vaikas greičiau prabilų, reikia pačiam su juo kuo daugiau kalbėtis ir dar, kad su vaiku ištaisai dirbtų logopedas. Aš išsirūpinau, kad į namus ateitų logopedė iš poliklinikos. Vėliau vėl buvom sanatorijoje ir, kai grįžom, tai sužinojom, kad poliklinikoje logopedė nebedirba. Į mokyklą nėjau, nes mes daugiau ligoniai nei mokiniai, o apie tai, kad galiu ką nors gauti iš mokyklos, nesvarbu, kad jos nelankom, nežinojau. Viena pažįstama man patarė kreiptis į PPT, sakė, kad ten turi žinoti, kas man gali padėti.	Vaikas „tingi“ užsiimti bet kokia veikla. Su tėvu dirba, lavinasi tik susitarimo pagrindu(tėčiui pažadėjus kažką nupirkti ar padaryti). Labai dažnai pyksta, barasi ant tėčio, sako, kad jam sunku, kad tingi, nenori. Jis sako: „kad iki ligos nelabai kaip mokiausi, tai dabar -nebūtina“(kyla įtarimas, kad yra kartojami tėvo ištarti žodžiai). Vaikas pyksta, sako, kad nori tik išmokti „lengviau“ kalbėti, o žodžius jis prisimena, supranta. Kitų mokytojų nenori, tik logopedo.	Mokytojai teigia, kad vaikų sveikatos būklių jie nekontroliuoja. Tėvai patys turi pristatyti pažymą, pranešti, kada vaikai pasveiksta ir gali ugdytis. Šis vaikas figūravo mokyklos sąrašuose, kaip kartojantis kursą ir vėl nelankantis mokyklos, nes yra patyręs sunkią galvos smegenų traumą.	Šeimos ir vaiko situacija buvo ir yra neeilinė. Ja tiesiog reikėjo domėtis. Tai turėjo būti svarbu ne tik tėvui, bet ir ugdymo įstaigai. Ji neturėjo teisės tai palikti likimo valiai, privalėjo sekti, fiksuoti (auklėtoja, SUK-as ir t. t.) lankyti, kviestis, informuoti tėvą, ieškoti sprendimų, pagalbos būdų. Tuomet logopedo paslaugos gavimas nebūtų tapęs problema. Tiesiog, ko gero niekas nesitikėjo, kad vaikas pakils iš ligos patalo ir buvo jį tarsi primiršę. Iš šeimos artimiausios ekologinės aplinkos analizės, iš pokalbio su tėvu, galima teigti, kad nei mokykla, nei sunki šeimos materialinė padėtis (vaikas su tėvu gyvena vieno kambario bute, be patogumų, dalinasi bendra virtuve su dukters šeima), nei pats tėtis, tuo metu stokojantis adaptyvumo (lyg ir rūpinasi vaiku, tačiau tik vienusiškai, daugiau kreipdamas dėmesį į aprūpinimą maistu, t. y. daugiau rūpindamasis gyvybinių funkcijų palaikymu, o visa kita palikdamas saviėigai ar atsitiktinumams: gal kas ką nors pasiūlys ar padarys? Vaikas taip pat neskatinamas ir aktyvesnei (nesvarbu kokiai) veiklai, pavyzdžiui, kad ir kilti iš lovos, nulaikyti šaukštelį), nesudarė palankių galimybių vaikui lavėti nes, juk tam reikia ne tik supratimo, bet ir skirti nemažai pastangų bei laiko. Kartais atsitikdavo taip, kad berniuką prižiūrėdavo kaimynai ar, neapsikentusi brolio šūksnių (nes gyvena „už sienos“), ateidavo prižiūrėti jo suaugusi sesuo, kuri turi savo šeimą ir į šį gyvenimą nėra linkusi kištis, nes nesutaria su tėvu, būtent dėl brolio globos (komos laikotarpiu, tik ji vienintelė prižiūrėjo brolių (motina mirusi), tik jos dėka jis išgyveno). Siūloma tėvui, susiderinus laiką, leisti tamybės specialistams atvykti į namus, kad geriau susipažintų su vaiku, įvertintų jo galimybes, esamą situaciją ir tik tuomet teiktų rekomendacijas jį

				šeimai ir mokyklai.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Prieš metus pats ėjau į pirminio asmens sveikatos priežiūros centrą, kreipiausi į direktorę, prašiau, kad skirtų logopedą, ateiti į namus, nes jie išvažiuojamų procedūrų, kaip sakė apylinkės gydytoja, neteikia. Po poros savaičių buvo pranešta, kad logopedė galės atvykti ir mus mokyti. Logopedė dirbo visus tuos metus, kol vėl išvykom į sanatoriją. Ten atlikinėjom įvairias procedūras, taip pat sūnus buvo mokomas ir kalbėti, ir rašyti. Grįžęs vėl norėjau gauti savo sūnui logopedo pagalbą, bet poliklinikos logopedei perėjus į kitą darbą, kaip man buvo pasakyta, kartu buvo panaikintas etatas. Jokioje kitoje nei „valdiškoje“ ligoninėje, nei privačiose rajono gydymo įstaigose logopedas nedirbo. Be to vis vien privačiai samdyti nebūčiau galėjęs, nes neturiu iš ko, vienas jį auginu. Tik vėliau viena pažįstama tarstelėjo, kad yra tokia pedagoginė komisija, kuri galbūt gali padėti. Ji man ir adresą sužinojo. Neseniai ten kreipiausi. Jie atvyko, pažiūrėjo ką sūnus gali atlikti, ko – negali, kiek gali kalbėti, kiek įsimena, kiek ilgai gali dirbti ar greitai nuvargsta ir...sakė, kad bus pranešta mokyklai ir su vaiku dirbs mokyklos logopedas. Į mokyklą pats nesikreipiau, nes galvojau, kad mes daugiau ligoniai, nei mokiniai ir, kol jos nelankom, tol ir pagalbos gauti negalim.	Dirbau kartu su logopedėm namuose ir sanatorijoje. Prisimenu, namuose mokiausi tarti garsus, žodžius. Nemėgau, kai reikėjo mokytis kvėpuoti, kalbėti sakiniiais, skaityti. Patiko mokytis paimti daiktus, pakelti nuo stalo ir uždėti ant kitų daiktų. Sanatorijoje neprisimenu ko mokiausi. Tėtis sako, kad mokėsi pasisveikinti, parodyti paveikslėliuose daiktus, laikyti pieštuką, tarti atskirus garsus. Namuose pats nepavalgau. Dažniausia guliu lovoje ir žiūriu pro langą. Atsikelti padeda tėtė.	Iki PPT įsikišimo ir vertinimo: buvo pasyvi, fiksavo, kad vaikas nebaigė 6 klasės ir toliau nelanko mokyklos dėl ligos, bei kartoja 6 klasės kursą. Po vertinimo labai aktyviai įsijungė į pagalbos organizavimo ir teikimo funkcijas. Pradėjo teikti visų specialistų pagalbą, išskyrus kineziterapeuto, kurio etato mokykla nėra įsteigusi ir to padaryti negali dėl šių specialistų rajone stokos.	Įvertinti vaiko gebėjimai ir galimybių ribos. Konstatuota, kad vaikui būtina specialistų pagalba, kad ją privalo užtikrinti vaiką ugdanti įstaiga, taip pat jau tikslinga pradėti ir ugdymą pagal individualią programą. Mėnesio laikotarpyje, tarnybos psichologų iniciatyva, buvo organizuota akcija, kurios metu surinktos lėšos atiduotos šeimai-būsto, gyvenimo sąlygų bei vaiko paslaugų kokybei pagerinti (pavyzdžiui durų praplatinimui, nes vaikas buvo neišvežamas į lauką, kadangi per siaura buvo pravažiuoti su vežimėliu, o išnešti tėvui kuo toliau, tuo darėsi sunkiau, nes nejudančiam vaikui augo kūno svoris ir pan. Buvo sudarytas ir pateiktas rekomenduotinų darbų sąrašas, o kontrolė pavesta vykdyti mokyklos soc. darbuotojui.). Taip pat dalis tų lėšų buvo skirta ir papildomoms mokymo priemonėms įsigyti, pavyzdžiui kompiuteriui, ir ne tik igūdžių lavinimui, bet ir bendravimo galimybių praplėtimui.
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Metus dirbo poliklinikos logopedė. Vaikas pradėjo kalbėti, pakelti ne tik sveikos pusės ranką, bet ir paralyžuotos, o, kai poliklinika jau nebeturėjo logopedo, po PPT darbuotojų apsilankymo namuose, buvo pranešta mokyklai, kad ji turi skirti logopedą ir pradėti vaiką po truputį mokyti. Buvo sudarytas tvarkaraštis, dabar į namus ateina ir logopedė, ir mokytojai. Tiesa, buvo pasiūlyta ir mes atsisakėm vienos užsienio kalbos.	Iš visiškos afazijos buvo pereita į motorinę (pagal įrašus sveikatos pažymose). Pasak vaiko, anksčiau tylėjau, sunku buvo nuryti maistą, ypač sunku buvo valgyti sriubą, gerti sultis. Galėjau tik su šiaudeliu. Kalbėjau, bet manęs niekas negirdėjo (kalbėjo be balso, vėliau šnabždesiu).	<u>Pagalba šeimai:</u> (susisiekti su globos ir rūpybos skyriumi ir parūpinta nauja lova su geresnėmis atlikimo funkcijomis, kas padėtų pačiam vaikui pakilti iš lovos; organizuotas nemokamas maitinimas; susitarta su „Rotary“ klubo nariais ir jų lėšomis, nupirktas naujas vežimėlis). <u>Pagalba vaikui:</u> (vaikas pradėtas	Atliktas vaiko pažinimas ir įvertinimas. Fiksuota, kad yra išlaikytas iki traumos įgytas pasyvusis žodynas, frazės, žymiau sutrikdytas motorinis išpildymas, bei įsiminimas ir išlaikymas gausios ir greitu tempu pateikiamos informacijos; stebimi sunkumai įsiminti tai, kas perteikiama jau po traumos. Daugiau kalba po žodį. Kalba skanduota, tylanti į žodžio, trumpos frazės pabaigą. Rašoma taip, kaip kalbama : labai lėtu tempu, žodį išskaidant mažesniais ar didesniais intervalais. Trūksta domėjimosi aplinka. Skirtas specialusis ugdymas, siūlyta vaikui ir tėvui atsisakyti vienos užsienio kalbos.

		Dabar galiu ištarti žodžius, tik dar labai sunku kalbėti, judinti kairę ranką, koją.	ugdyti pagal individualią programą; teikiama specialistų: logopedo, spec. pedagogo, psichologo, soc. darbuotojo pagalba)	Konsultuota mokyklos logopedė, psichologė, spec. pedagogė tarnyboje dirbančių specialistų, aptarti darbo su vaiku būdai, galimybės bei numatyti prioritetai. Suteikta materialinė pagalba šeimai, nupirkta kompiuteris, įvestas internetinis ryšys.
Kas planuojama atlikti?	Noriu pagerinti materialines sąlygas. Gavom finansinę pagalbą pinigais, daiktais. Manau, kad sustiprėsime ir turėdami naują vežimėlį dažniau išvažiuosime į kiemą, parką. Pagal sudarytą tvarkaraštį, dirbs mokytojai. Vaikas neliks uždarytas tarp keturių sienų, gal ir aš nebebūsiu toks pesimistas; kol vyks pamokos atsiras ir laisvesnio laiko. Padėsiu ruošti pamokas, „mokysiuosi kartu su vaiku“.	Išmokyti „lengviau“ kalbėti, dirbti kompiuteriu.	Dabar dar daug laiko vaikas praleido sanatorijose, kur gavo jam priklausančias kineziterapeuto paslaugas. Mokykla tokio specialisto neturi, todėl nuo kitų mokslo metų stengsis, kad šias paslaugas vaikas gautų per mokyklą (tarsis su rajono švietimo skyriumi, ieškos sprendimo būdų). Ugdys vaiką toliau, teiks specialistų pagalbą, jo vystymosi dinamiką seks įstaigos SUK.	Vertinimą PPT kartoti po metų.

Aprašomas atvejis atskleidžia vaiko, turinčio negalę, ir jo šeimos bei PPT pagalbos organizavimo situaciją. Situaciją galima būtų įvardinti kaip sėkmingą PPT ir šeimos bendradarbiavimo pavyzdį. Kokius privalumus šioje situacijoje būtų galima išskirti?

Pastebime, kad šioje situacijoje yra identifikuoti aiškūs dalyvių poreikiai (tėvo, vaiko, net ir PPT interesai). Pats tėvas yra aktyvus, iniciatyvus, ieškantis pagalbos. Jis pats šioje situacijoje yra svarbus resursas. PPT veiksmai yra gana konkretūs, turintys apčiuopiamų rezultatų, kas labai gerai įvertinama stebint situaciją iš šalies. PPT užimta pozicija nėra vien tik tenkinti konkretų tėvo ir vaiko prašymą. Atsižvelgdama į šeimos situaciją, PPT bando telkti visus įmanomus resursus, plečia socialinius tinklus. Svarbu, kad šioje situacijoje PPT sugebėjo įtraukti vaiko mokyklą, kuri pradėjo teikti vaikui reikalingą ugdomąją pagalbą. Išlieka neaišku, ar ir kiek mokyklą paskatino formalūs įsipareigojimai (reglamentuoti dokumentai, PPT įsikišimas), ar tai buvo bendro, partnerystės sąlygomis, priimto sprendimo išdava?

Aprašomas atvejis yra ir neįgalaus asmens integracijos pavyzdys. Nestovima vietoje. Tiek pati šeima nėra linkusi užsidaryti (pats tėvas ieško pagalbos, vyksta su juo į sanatorijas), tiek ir PPT suorganizuotos priemonės leido šeimai neužsidaryti. Šiandien tėvas pajėgus su vaiku pabūti kitoje

aplinkoje, kartu su visais (tėvo žodžiai: *vaikas neliks uždarytas tarp keturių sienų, gal ir aš nebusiu toks pesimistas...mokysiuos kartu su vaiku*).

Kita vertus, nors ir labai daug padaryta, pasiekta, nemažai sunkumų įveikta, numatytos kai kurios priemonės reikalingos dabartiniam etapui, išlieka klausimas: kokia pagalbos vaikui pagrindinė kryptis? Vaiko integracija, jo savarankiškumas, resursų sutelkimas, partnerystė? Tie bendro tikslo klausimai yra svarbūs, nes jie aktualizuosis tada, kai bus patiriamos vienokios ar kitokios nesėkmės ir reikės pagalbą ir dalyvius vienijančios idėjos, siekio. Be tokios visus vienijančios idėjos vienas nesėkmės atvejis gali dezorganizuoti pagalbos struktūrą, išprovokuoti bejėgiškumą, lūkesčių nepasiteisinimą, vienas kito kaltinimus. Šiame etape, svarbu užtikrinti užsimezgusio dialogo tarp šeimos, PPT ir mokyklos tąsą.

8 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Ugdymo įstaiga			
Problemos apibūdinimas	<i>Pakartotinas vaiko vertinimas. Mergaitė kurčia nuo gimimo. Priežastis neaiški. Girdimasis amžius po KI – 2 metai. Antrinio pobūdžio žymus kalbos neišsivystymas.</i>			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Mama džiaugiasi, kad pasiryžo KIO. Dabar mergaitė kasdien ir noriai nešioja KI, geba nurodyti, kada jo veikla nepakankama. Ji mato, kad mergaitė reaguoja į garsus, atsisuka kviečiamą vardu, kad klausia suvokia ne tik garsus, bet ir žodžius, spontaniškai bando panaudoti ekspresyviai, tačiau dialogai dar nevyksta. Reaguoja į dviejų – trijų žodžių frazes, bet pati dar mažai rodo norą bendrauti kalba. Jai tai yra sunku ir nemiela. Mama bijo, kad nebūtų pasiūlyta vaiko ugdymą tęsti kurčiųjų ar neprisigirdinčiųjų mokykloje. Dukrai sunku suprasti ir atlikti žodines instrukcijas, jai sunku įsisavinti medžiagą, kuo daugiau atitinkančią bendrą klasės ugdymo turinį. Mama sutinka, kad truputį būtų lengvinta programa, ir tikisi, kad vaiko kalbos raidoje įvyks šuolis ir jai tikrai nereiks žymaus programos pritaikymo.	Nori likti mokytis toje mokykloje, kur mokosi pusseserė ir sesė.	Programų modifikavimo, patarimo žodyno plėtotei, konsultacijos ugdymo įstaigos parinkimo klausimais (gal geriau tiktų specializuota ugdymo įstaiga ar kaimo mokyklą keisti į rajono centro mokyklą?)	Aptarti kaip pakoreguoti mokinės ugdymo programas, kokius taikyti ugdymo būdus, strategijas, kad jie padėtų jai išsiugdyti kalbinius gebėjimus ir įgyti pagrindinius bendravimo įgūdžius. Jų dėka sumažinti akademinį atsilikimą. Rasti bendrą sprendimą dėl ugdymo įstaigos .
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Mama realiai vertina situaciją. Ji džiaugiasi tuo, kad dukra iš viso gali girdėti, gyventi kokybiškai skirtingą gyvenimą nei gyveno lyg šiol. Ji viliasi,	Žino, kad nešioja aparatą, kuris jai padeda girdėti. Gali	Klasės mokytoja pasakoja, kad pirmą sykį ugdo vaiką su KI. Jai yra nedrašu. Nedrašu gal ir todėl,	Specialistai primena, kad kalbos lygi lemia klausos susilpnėjimo laipsnis, laikas, bei vaiko galimybės, aplinkos sąlygos (tame tarpe ir pedagoginis darbas), palaikant jau turimus

	kad mergaitė pajęgs per 3-5 metus išmokyti klausytis ir kalbėti, tuo pačiu suvokdama, kad laikas ne jų sąjungininkas. Dukra anksčiau nelankė darželio, nes palikimai išprovokuodavo jos isterijas, sąmonės netekimus. Ji auga tarp kalbančiųjų, gausioje šeimoje (su seneliais, tai 7 žmonės). Dukra - vyriausias vaikas, visų labai mylima, tačiau tik ji (mama) viena supranta, kad dukra turi mokytis, o kiti šeimos nariai nėra linę dalintis atsakomybe už vaiko ugdymą, tik gailisi jos, laiko daug iškentusia ligoniuke, todėl lepina dovanomis, teigia, kad užtenka to, ką moka. Šiuo metu ji yra antros klasės mokinė ir jai sunku mokytis kartu su klase.	nurodyti garso kryptį, pakartoti garsus, žodžius, bet pyksta, kai reikia pačiai kalbėti ar parodyti pasakytą arba perskaitytą žodį paveikslėlyje. Nori eiti į mokyklą, bet ten nori tik skaityti, rašyti nuo knygos, piešti, t.y. daryti tai kas jai gerai sekasi.	kad neturi pakankamai specifinių žinių, kurios padėtų geriau suprasti mergaitę, jos ugdymosi galimybes, bei fiksuoti jos ugdymosi rezultatus. Ypač buvo gąsdinanti mokslo metų pradžia, nes mokyklos bendruomenei ir aplinkiniams ji visų pirma buvo kurčias vaikas, blogai suprantantis kalbą ir nemokantis ja naudotis. Apie jos gebėjimus nei aš, nei kiti ugdytojai ypač tuo metu mažai ką supratom, o dabar jau visus gąsdina jos akademinis atsilikimas nuo bendraamžių. Mokytoja teigia, kad mergaitė yra guvi, mėgsta būti lydere klasėje ir moka „apeiti“ savo negalę, remdamasi gerai išlavėjusiu regimuoju suvokimu, regimąja atmintimi. Tačiau, pasak mokytojos, mergaitė geba dirbti tik su papildoma pagalba, jai labai sunku apdoroti lingvistinę informaciją, gaunamą ne tik žodžiu, bet ir raštu. Nurodomi gebėjimai: skaito sakinius, sudeda iki 10 pagaliukų pagalba. Rašo tvarkingai. Iš klausos rašo diktuojant paraidžiui, rašo nusižiūrėdama nuo suolo draugo arba visai nerašo. Geba atsakyti į labai trumpus, konkrečius klausimus. Nurodomi sunkumai: negali įvardinti paveikslėlių, menkas žodynas, nesuvokia ko reikalauja mokytoja. Greitai pabosta dirbti, pradeda nuobodžiauti, tenka priminti, kad turi sekti pamoką. Patinka vadovauti klasei.	kalbėjimo įgūdžius ir toliau juos tobulinant. Nurodo tokius socialinio klausos susilpnėjimo padarinius, kaip komunikavimo, išpėjimų garsų signalų girdimumo problemas, garsų lokalizacijos sunkumus, tylios aplinkos problemas. Psichologė primena, kad tokie vaikai turi tas pačias intelektualines galimybes, kaip ir girdintieji, tačiau kurtumas labai sutrikdo kalbinių intelektualinių įgūdžių raidą, todėl verbalinės testų skalės nėra tinkamos vertinant tokių vaikų intelektą. Tuo tarpu neverbaliniam intelektui klausos sutrikimo laikas ir laipsnis nedaro esminės įtakos. Tai galima bus atlikti ir pasakyti, kame šios mergaitės galios, kokie jos neverbaliniai gebėjimai. Logopedė priminė, kad ugdant sakytinę vaiko kalbą, galima normalizuoti jo raidą, tačiau teigti, kad taip ir įvyks, tikrai negalima, nes tai priklauso jau nuo minėtų faktorių, tačiau reikia norėti to siekti. Jei per penkerius metus (kaip yra nurodoma audio -žodinės (Auditory –Verbal International, Inc. terapijos modelyje, kuris buvo sukurtas Doreen Pollack darbu) pasieksime, kad vaikas pradėtų pakankamai gerai bendrauti kalba klausos pagrindu, tolesnė jo raida bus gera ir apsiribos tik girdimumų procesų specifika. Tai teikia daug vilčių vaikams su KI ir sudaro realią galimybę priartėti ir įsiliesti į girdinčiųjų pasaulį. Vaikams, turintiems žymią negalę, labai svarbūs emociniai ryšiai su artimaisiais. Šiems vaikams sunku keisti aplinką dėl įvairių priežasčių, dažniausiai dėl pažintinių ir kalbos komunikacinių gebėjimų stokos. Jų siekimas kontroliuoti aplinką gali būti nepriimtinas kaip netinkamo elgesio išraiška. Tuo galima pateisinti mergaitės alpimus, nenorą likti vienai be artimųjų.
Kas buvo	2 metų amžiaus buvo pritaikyti	Mokėsi kalbėti	Taikyti mokymo būdai:	Atliktas pakartotinas vertinimas.

daroma/ padaryta?	individualūs klausos aparatai, kuriuos ji nešiojo labai retai. Su tokia problema susidūrėm jauni, nesupratom kur ir kokios pagalbos galim ieškoti. Tiesiog galvojom, kad jokių pagalbos būdų nėra, kad tokia mūsų vaiko dalia- negirdėti ir nekalbėti, kol gydytojai nepasiūlė kreiptis pas logopedus. Logopedo konsultacijos pirmą kartą kreipėmės, kai jai buvo šeši metai. Logopedė (poliklinikos) daug padėjo, patarė pasitarti dėl galimybės operuoti ir implantuoti. Gydytojai to mums nesiūlė. Vėliau buvo problemų su lėšų rinkimu, o surinkus jas, KMU klinikose sakė, kad implantuoti jau netinkamas laikas. Tik po ilgų svarstymų, kai dukrai jau buvo beveik 8 metai, buvo atlikta kochlearinio implanto operacija.	nuo 6 metų amžiaus. Lankė poliklinikoje ir mokykloje logopedinius užsiėmimus. Po KIO, mokėsi pas surdopedagogę. Baigė pirmą klasę. Dabar antros klasės mokinė. Iki mokyklos visą laiką šalia būdavo mama, dalyvaudavo visuose užsiėmimuose, namuose abi kartodavo užduotis, kartais „įtraukdavo“ ir jaunesnes sesutes.	logopedo užsiėmimai, pagal paveikslėlius tariami žodžiai, mokomasi juos atpažinti klausia. Tokio pat pobūdžio užduotis atlikdavo su mama namuose.	Lyginti rezultatai su pirminio vertinimo duomenimis. Fiksuojama labai nežymi girdimojo suvokimo, girdimosios atminties ir kalbos vystymosi pažanga. Kitos raidos sritys – atitinka vaiko amžių. Intelektiniai gebėjimai – vidutinio lygio. Teikiamos rekomendacijos vaikui, šeimai, mokytojams. Modifikuojamos bendrosios programos. Ugdyti paliekama bendro lavinimo mokykloje.
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Kai atliko KIO, tais gyvenimo metais, buvo iškilęs klausimas dėl mokyklos lankymo pradžios ir kokią mokyklą pasirinkti. Tuomet dukra galėjo ištarti tik atskirus garsus bei čiauškęti vaikiškos kalbos žodžius. Tada pirmą kartą kreipiausi į PPT, nes mokykla mums siūlė važiuoti į kurčiųjų mokyklas arba kreiptis į PPT. Aš tada nenorėjau tik į „normalią“ mokyklą ir toliau bijau, kad tik nereiktų vaiko talpinti į tas mokyklas. Kam tada operavome? Po pirmo kreipimosi į PPT, mums buvo leista metus atidėti mokyklos lankymą ir lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę toje pačioje mokykloje. Per metus mokykloje dirbo logopedė, važinėjome į rajono poliklinikos logopedės užsiėmimus ir kartą į mėnesį važiuodavome į Kauną pas surdopedagogę, taip pat ir į užsienio specialistų konsultacijas. Labai sunku buvo pradėti mokytis kalbos tik per klausą. Dukra jau iš anksčiau buvo įpratusi skaityti iš lūpų, kalbėti „daktiliu“, todėl tai jai buvo paprasčiau, o sunkumų vengė. Labai daug dirbau ir tebedirbu aš su ja namuose, nors ji ant manęs	Gerai įvaldžiusi daktilį, labai gražus ir tvarkingas raštas, žino ir naudoja kelias dešimtis žodžių. Pradeda bendrauti kalba. Daugiausia kalba pavieniais žodžiais, ar liepiamosios nuosakos frazėmis (duok pieno, ateik čia...)	Mergaitė baigė pirmą klasę, tačiau dabar jau vis dažniau akcentuojamos akademinės žinios, jų spragos. Nerimaujama, kad mokinei dažnai darosi sunku įsisavinti medžiagą, atitinkančią bendrą klasės ugdymo turinį. Ji nuo pat pirmų mokslo dienų atsilieka nuo bendraamžių, tačiau antroje klasėje, tas atotrūkis ypač pastebimas.	Komandos nariai nusprendė, kad programos sėkmės kriterijus – geresnis vaiko bendravimo įgūdžių formavimas klausos pagrindu. Kaip jie mokės tobulinti vaiko galimybes, tai didele dalimi priklausys nuo visų (pedagogų, tėvų bei kitų specialistų) požiūrio į darbą. Mergaitė bus ugdoma toje pačioje bendro lavinimo ugdymo įstaigoje, modifikuojant lietuvių kalbos, matematikos, pasaulio pažinimo, kūno kultūros bei dailės ir technologijų BP. Mama sutinka su programos pokyčiais. Iš tėvų tikimasi, aktyvaus dalyvavimo. Jis svarbus dėl šių priežasčių: stebėjimo, kaip veikia KI (dėl kalbos stimuliavimo, kalbėjimo ir bendravimo veiklos namie); progreso stebėjimo; veikimo, kaip bendravimo partnerio; praktikavimo ir modeliavimo audio – žodinės strategijos; vaiko pasitikėjimo mokymu vystymo. Komandinio darbo metu, gerbiant unikalias vaiko ir šeimos narių asmenybes, galima pasiekti optimalių rezultatų. Specialistų komanda turi „klausytis“ vaiko ir šeimos lygiai taip, kaip vaikas mokosi klausytis kitų. Pedagogui, dirbančiam su vaiku, labai svarbu žinoti kuo daugiau būdų ir metodų. Pateikti siūlymai, kaip sustiprinti ištarto pranešimo

	dažnai supyksta, sako, kad visi geri, o aš bloga, nes liepiu mokytis. Tiesa, jau dabar pastebiu, kad tas mokslas jai padeda nors ir trumpam, bet patikti.			girdimumą (tai gali būti pakartojimas, perfrazavimas, pauzė, laukimas, dainavimas, specifiniai segmentai, kaip, pavyzdžiui, frazės dalijimas į atkarpas ir t.t.), nuo ko priklauso garsinis pastiprinimas, koku nuoseklumu vaikas mokosi klausyti ir kalbėti. Mokyklos logopedei, teikiant pagalbą vaikui, siūloma pačiai susidaryti individualų planą darbui, pasitarus su tėvais ir su implantą pateikusios firmos konsultantais. Ugdymosi dinamiką siūloma sekti ugdymo įstaigos SUK, o vertinimą PPT kartoti, pastebėjus žymius ugdymosi pokyčius.
Kas planuojama atlikti?	Padėti dukrai mokytis klausyti ir klausos pagrindu išmokyti ją suprasti kuo daugiau žodžių. Žymėtis, vesti užrašus, pagal PPT duotą lentelę. Užtikrinti, kad dukra galėtų lankytis pas specialistus. Padėti ruošti pamokas. Mama sutinka su siūlymu pataisyti ugdymo turinį, tačiau nenori, kad jis būtų galutinis. Ji tikisi, kad įvyks kalbos mokymesi lūžis ir tai padės įsisavinti kitus mokomuosius dalykus.	Nori išmokti gerai suprasti kalbą.	Mokykla teiks logopedo, specialiojo pedagogo pagalbą. Mokytoja vyks į seminarus, bendradarbiaus su PPT specialistais, mergaitę konsultuojančia surdopedagoge. Specialieji pedagogai dirbs pagal aptartą veiklos planą: klausia, pasyvi, ekspresyvi kalba, kalbinis kvėpavimas, pažinimas, socialiniai įgūdžiai.	PPT logopedė mano, kad šiuo metu yra sunku išmokti žodinės kalbos taip, kad galėtų ją vartoti kaip pilnavertę mąstymo priemonę ir laisvai ją bendrauti. Norint nepristabdyti mokinės pažinimo raidos, siūlo sakytinės kalbos mokytis klausos pagrindu, neignoruoja ir alternatyvios komunikacijos, palaipsniui pastarąją mažinant. Teikia rekomendacijas žodyno plėtotei, siūlo konsultacijas vaikui, tėvams. Psichologė siūlo nepamiršti, kad vaikų elgsena formuojasi pagal tėvus, jie mokosi būti tokie, kokiems jiems nurodoma būti ir siūlo siekti, kad vaikas nepatirtų identifikacijos sunkumų, stengtis neišsukti menkesnės jo savivertės. Reikia su juo elgtis taip, kad jis nejaustų, kad su juo kažkas negerai. Siūlo pagalbą šeimai, įsitraukti į KI nešiotųjų asociaciją, kviečia dalyvauti šeimų terapijoje. Klasės mokytoja prašė pritarimo lengvinti BP, o joms pritarus, padėti jų rengimo procese. Specialioji pedagogė siūlo pagalbą klasės mokytojai programų sudarymo klausimais, vadovėlių parinkimo ir derinimo. Šiuo atveju pagrindinė vaiko nesėkmių ugdyme kliūtis ta, kad neadekvačiai buvo vertinamos vaiko galimybės siekti BP išsilavinimo standartų, pamirštant, o gal per mažai turint informacijos, kad tokie vaikai pirmais- trečiais girdėjimo metais gauna tiek daug informacijos, su kuria jų smegenys turi išmokti susidoroti. Nereikia skubėti ir laukti stebuklo, nors išties jis vyksta. Reikia prisiminti ir įvertinti vaiko klausymo, bendravimo ir kalbėjimo mokymosi sėkmės faktorius.

				Nepavykus išspręsti specifinių pedagogų ir tėvų sąveikos aspektų, būtų priminti specialųjį ugdymą reglamentuojantys dokumentai, ieškoma naujų sprendimo būdų, pavyzdžiui, pasikviečiant į pagalbą surdopedagogus iš firmų, aptarnaujančių KI nešiotojus, atkreipiant dėmesį į vaikų su KI ugdymo ypatumus
--	--	--	--	---

Minėtas atvejis atskleidžia šeimos pastangas kuo daugiau integruoti vaiką į visuomenę, o ne uždaryti jį namuose, ar specialiojoje įstaigoje. Mamos siekis yra vaiko ugdymasis bendrajame ugdymo kontekste kartu su girdinčiais vaikais. Aiškus poreikis pilnavertiškai dalyvauti visuomenėje, nesunkiai įžvelgiamas mamos aktyvumas, pastangos tai įgyvendinant.

Šiame aprašytame atvejuje galime fiksuoti pakankamai detalų vaiko edukacinį planą, kuriame numatytos ugdomosios priemonės, žingsniai. Iš šalies stebint, yra stengiamasi užtikrinti pagalbos tęstinumą. Mama prisiėmusi atsakomybę už vaiko ugdymą namuose. Į vaiko edukacinį planą įtraukta daug specialistų, turinčių tam tikrus išipareigojimus. Pagalbos tinklas yra gana platus.

Vienintelis dalykas keliantis nerimą šioje situacijoje susijęs su skirtingų dalyvių lūkesčiais, siejamais su tolimesnėmis vaiko ugdymo (-si) perspektyvomis. Kol kas dabartine situacija patenkinti visi. Lūkesčiai, artimosios vaiko perspektyvos yra sutampantys. Tačiau, pastebima, jog mamos ir PPT tolimosios perspektyvos dėl vaiko išsiskiria. Mama vis dėlto tikisi, *jog įvyks kalbos mokymesi lūžis ir tai padės įsisavinti kitus mokomuosius dalykus*, tuo tarpu pačių specialistų lūkesčiai nėra tokie optimistiniai. Šioje situacijoje slypi pavojus, kad nors dabartinis planas gana aiškus, detalus, dabartinė situacija tarsi tenkina visus dalyvius, tačiau ateityje gali iškilti esminių prieštaravimų dėl ugdymo proceso dalyvių (tėvų ir pedagogų) lūkesčių skirtumo. Šioje vietoje reikalingas prevencijos planas, kuris leistų išvengti galimų ateities konfliktų. Tikėtina, kad šioje situacijoje svarbus visos šeimos (ypatingai mamos) įtraukimas ir nuolatinės diskusijos su mama apie tolimesnius tikslus, perspektyvas vedimas. Kita vertus, šeima turėtų tapti vaiko pažinimo, vertinimo, ugdymo ekspertė, tolygi specialistams, idant mamos lūkesčiai būtų arčiau realios, specialistų požiūriu, situacijos. Taip pat, aktuali pagalbos priemonė, minima pačios PPT yra tėvų paskatinimas bendrauti su panašiomis šeimomis, kas leistų geriau pažinti savo vaiką, save, matyti perspektyvas.

9 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Mokytoja į SUK kreipėsi (pildyta 1a f.) 2006 04 20, SUK posėdis kvietas 04 25 (pildyta 4 f.). PPT vertinimas atliktas 2006 04 27, mamos sutikimas vertinti sūnų PPT pildytas 2006 01 24, tačiau mokyklos specialiojo ugdymo dokumentuose būtent apie šio vaiko problemą niekur nefiksuota iki 04 20.			
problemos apibūdinimas	Mokytoja 1a f. prie „Mokymosi sunkumų“ nurodo: „dėl tarties problemų nesiseka rašto darbai: daro daug įvairaus pobūdžio klaidų. Neišskiria esminių dalykų“. Anglų kalbos mokytoja rašo: „sunkiai įsimena naujus žodžius, daro daug rašybos klaidų, neišskiria esminių dalykų“. 4 f.3. „Problemų apibūdinimas“ pažymima: „labai nesiseka rašto darbai. Daro daug įvairaus pobūdžio klaidų; neišskiria esminių dalykų“. (kas nuo ko nusirašė?). Mokyklos psichologė rašo: „mokyklai subrendimo lygis pakankamas. Ilgalaikis įsiminimas apsunkintas. Dėmesio nepakankamas.“ Spec. pedagogė: „bendros žinios matematikos atitinka einamos programos lygį. Lietuvių kalbos – silpnai skaito, nesugeba atpasakoti raštu, rašyti rašinėlius. Neišskiria pagrindinės minties, nesugeba apibūdinti pagrindinių veikėjų. Erdvinė orientacija pakankama.“ Logopedė : „atlikdamas garsinę analizę dažniausiai klysta. Atpasakoti tekstą sugeba klausimų pagalba. Skaitymo įgūdžiai silpnoki. Rašydamas diktuojamą tekstą painioja ilg.- trump. b., e-ė, n-m, d-t, praleidžia raides, daro dvibalsių rašybos klaidų, netaiko rašybos taisyklių. Mišri disgrafija (akustinė, optinė, gramatinė), disleksija.“			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Oficialiai gautuose PPT dokumentuose apie tėvų lūkesčius niekur nefiksuota. Mokyklos SUK protokole (04 25) svarstyta klausimas „Dėl 4 klasės mokinio E. J. vertinimo PPT“, tačiau nė vienas iš tėvų jame nedalyvavo. Mokytoja teigė, kad „apie sūnaus problemas daug kartų kalbėta; mama dažnai ateina į mokyklą, rūpinasi vaiku“ Pokalbio metu su PPT specialistais mama išsakė norinti, „kad daugiau dirbtų mokyklos logopedė, nes jeigu vaikas nebuvo tarnyboje, neturi siuntimo, tai logopedė ir neima. Kol buvo darželyje, tai nereikėjo jokios tarnybos, 3 kartus per sav. ėjo pas logopedę ir ištaisė kalbą.“ Prašė parašyti, kad mokykloje logopedė su juo dirbtų 3 kartus per sav.	Jokiuose dokumentuose nefiksuota. „Išmokti be klaidų rašyti, paskaityti, kaip klasiškai“	1a f. mokytoja: „Modifikuoti lietuvių ir anglų kalbos BP“ 4 f. SUK – modifikuoti lietuvių ir anglų kalbų BP.	Nuoseklaus ugdymo dinamikos sekimo SUK; Logopedo pagalbos teikimo; Lietuvių kalbos ir anglų kalbos pamokų metu tinkamo darbo būdų ir metodų su mokiniu parinkimo.
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Pasak mokytojos, mama pripažįsta, kad nesiseka lietuvių kalba, ilgai neišmoko skaityti, iki 5 metų šveplavo. Mokyklos psichologė savo vertinime (SUK dokumentuose) pažymi: „iš pokalbio su mama paaiškėja, kad berniukas iki 2 m. beveik nekalbėjo. Ir vėlesniame amžiuje kalba vystėsi lėčiau nei įprasta. Darželyje (iki 6 m. amžiuje) buvo nustatyta afazija. Vėliau diagnozė paneigta. 2 m. amžiaus berniukas buvo labai išsigandęs“ Pokalbio su PPT specialistais metu, paklausta, kodėl jos nuomone sūnui nesiseka lietuvių kalba, mama kaltino logopedę, kuri „ką gi padarys tik 1 kartą per savaitę“	„Nespėju pasitikrinti, neprisimenu, ką mokytoja skaitė, erzina, kai reikia taisyti klaidas diktante – dar daugiau pridarau“	1a f. : Lietuvių kalbos mokinio žinios neatitinka 4 klasės reikalavimų. Silpnai skaito, daro daug įvairių klaidų. Per aptarimą PPT mokytoja: logopedė turi labai daug 1- 3 klasės vaikų, dirba tik puse etato, nespėja teikti pagalbos visiems, kuriems reikia. Mama namie nepadedą vaikui, nes turi individualią įmonę ir daug dirba. Mokykloje logopedė ją konsultavo, teikė rekomendacijas, bet mama vis tiek nori, kad dažniau teiktų pagalbą	Bendra išvada : specifiniai pažinimo sutrikimai: mokymosi negalė dėl girdimojo suvokimo sutrikimo.

			kabinete. Daugiausia jam padeda sesuo, kuri mokosi 9 klasėje.	
Kas buvo daroma/ padaryta?	Dokumentuose niekur nerašoma. Iš pokalbio PPT „Nuo 2 metų (kai išsigando šuns) vežiotas pas visokius gydytojus, bet nieko rimto nenustatyta. Gėrė raminančių mikstūrų. Kol pradėjo lankyti darželį (nuo 3 iki 4 m.) 1 metus vežiojom pas logopedę į polikliniką. Dabar po darbo, savaitgaliais rašom diktantus, skaitom, tikrinu namų darbus, bet jau būna pavargęs, tuoj verkia.“	„Nemėgstu skaityti knygų, geriau, kai sesė perskaito, tada aš prisimenu. Mėgstu matematiką, piešimą“	Mokytoja 1af. nurodo: dirbta individualiai, lengvinamos užduotys. 4 f. nefiksuoja. Iš pokalbio su mokytoja: dažnai kalbu su motina, sakau, kad reikia jam daugiau dėmesio namie, pagalbos ruošiant pamokas.	Iki vertinimo – teikta konsultacija žodžiu logopedei. Po vertinimo teikta rašiškos rekomendacijos mokytojai dėl darbo su mokiniu, turinčiu girdimojo suvokimo sutrikimo; rekomenduota intensyvesnė logopedo pagalba. Mamai aiškinta, ką reiškia modifikacija, jos pasekmės; kokiuose dokumentuose turi atsispindėti šis sutrikimas, jo ištaisymo keliai.
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Rašišškai niekur nefiksuota. Iš pokalbio PPT: „Kai pradėjo lankytis pas logopedę poliklinikoje, labai pagerėjo – pradėjo daugiau ir aiškiau kalbėti. Labai padėjo darželio logopedė – išmokė tarti visus garsus, kalbėti sakiniais“.	„Einu 1 kartą pas logopedę Šiais metais jau daug geriau paskaitau, mažiau klaidų diktante“	Per 3 m.m. daug išmoko. Pirmoje klasėje galvojau, kad visai neišmokys skaityti, nes tik antroje klasėje pradėjo į skiemenukus jungti. Bet po to, 3 – ioje klasėje labai pakilo. Jei dar kas stipriau su juo namuose padirbėtų, nereiktų jokių modifikacijų“	Atliktas pirminis vertinimas. Psichologo vertinimo rezultatai: IQ 103; psichinės veiklos tempas normalus. Sutrikusi girdimoji atmintis. Regimoji atmintis žemos normos ribose. Logopedės: Kalbos ir kiti komunikacijos sutrikimai: rašymo sutrikimas: akustinė disgrafija. Skaitymo sutrikimas: akustinė disleksija. Spec. pedagogės: Žinios, mokėjimai, įgūdžiai ir gebėjimai lietuvių kalbos mokymosi srityje netolygūs ir nesisteminiai. Akademiniis atsilikimas apie pusmetį.
Kas planuojama atlikti?	„ nesutiksiu, kad dėl kalbos vaikas būtų pravažduojamas visokiu adaptuotu. Jau geriau samdysiu logopedę ar mokytoją, ką tik reiks“	Stengsiuosi daugiau skaityti, prašysiu sesės, kad padiktuočiau diktantų (sesuo 9 klasės mokinė).	Kalbėsiu su logopede, gal dar dažniau galės su juo padirbėti. Gerai būtų, kad galėtų ne tik po pamokų, bet ir per lietuvių pamoką paimti.	Kadangi mokykloje dirba pilna specialistų komanda, palikti SUK sektį ir fiksuoti ugdymosi dinamiką. PPT vertinimą kartoti, jei žinios žymiai neatitiktų einamos klasės reikalavimų minimumo. Teikti rekomendacijas mamai.

Pastarasis atvejis atskleidžia tarpusavio kaltinimo situaciją vaiko problemų sprendimo atveju. Tai negebėjimo kurti partnerystės santykius pavyzdys, kai skirtingi dalyviai veikia atskirai, kalba skirtingai, situaciją apibūdina skirtingai, neprisiima jokios atsakomybės. Atsakomybė yra labiau perkeliama kitiems asmenimis, nei prisiimama sprendžiant iškilusius sunkumus. Akivaizdu, jog visa tai sąlygoja daugybę kaltinimų vieni kitiems: mokykla kaltina mamą, jog ji neskiria dėmesio vaikui, tuo tarpu mama kaltina ugdymo institucijas, specialistus, kad neskiria pakankamai laiko vaikui, per mažai dirba su vaiku logopedė ir t.t.. Mama atsakomybę dėl vaiko ugdymo deleguoja specialistams, PPT savo ruožtu tai nesąmoningai prisiima. Todėl PPT belieka užimti eksperto poziciją. Užuoat užėmus tarpininko poziciją, PPT specialistai visą dėmesį skiria vaiko sutrikimų identifikavimui ir

vertinimui. Tokiu būdu PPT, pateikdama ekspertinę išvadą apie vaiko sutrikimus, nusiima nuo savęs atsakomybę ir dar syki patvirtina savo reikšmingumą bei ekspertinį žinojimą.

Kaltinimai, nesusišnekėjimas neužtikrina vaiko ugdymo(-si) pilnavertiškumo, tęstinumo. Partnerystė šioje situacijoje net neįsivaizduojama. Akivaizdu, kad šiuo atveju net neturima vizijos, bendros idėjos, supratimo apie partnerystę. Partnerystė net neprojektuojama, net neįsivaizduojama dėl nuolatinių kaltinimų, atsakomybės delegavimo, ekspertiškumo. Tad nėra galimybės kurti bendrą individualų edukacinių priemonių planą, kurio iš esmės dabartinėje situacijoje nėra. Specialistų, pedagogų veikimas labiau primena stichišką spragų lopymą, nei dalyvių visų sutartos, suderintos pagalbos vaikui ir jo aplinkai organizavimą.

Tokiu būdu sudėtinga diskutuoti ir apie paties vaiko poziciją, jo paties įsipareigojimus. Nėra aiškūs vaiko interesai, neaiški vaiko pozicija šioje situacijoje. Vaikas, mama nėra įtraukti į sunkumų sprendimo procesą. Tai deleguota specialistams, kas savo ruožtu neskatina ir pačios mamos įsipareigojimų padėti sūnui, padėti mokyklai. Kartais tokiose situacijose reikalingas savanaudiškas pragmatiškumas: įtraukdamas kitus dalyvius, padėdamas kitiems, padėsiu pats sau, nes taip palengvinsiu savo paties situaciją. PPT, tikėtina, užėmus visų dalyvių integravimo bendram tikslui poziciją, pavyktų spręsti iškilusius sunkumus žymiai efektyviau, nei užimant ekspertės poziciją. Nemenkas vaidmuo šioje situacijoje turėtų būti skirtas ir SUK, esančiai arčiau vaiko, šeimos, ugdančių pedagogų. SUK gali bandyti kurti partnerišką šeimos ir mokyklos atmosferą bei inicijuoti bendrų sprendimų priėmimą, nedeleguojant jokių įsipareigojimų, o kviečiant visus diskutuoti, stebėti, fiksuoti, siūlyti, tokiu būdu ir įsipareigojant dirbti ir taip padėti sau.

10 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Mokyklos SUK, tėvai. Vertinta 2006 - 03 - 14			
Problemų apibūdinimas	<i>Mergaitė septintokė. Mokosi kaimo pagrindinėje mokykloje. Gyvena kartu su mama. Gyvena ūkiškai. Mama dirba pas ūkininką. Su tėvu jau seniai išsiskyrę. Vertinama pirmą kartą. Turi neigiamą matematikos pažymį II trimestre.</i> <i>„Lėta veiklos sparta, nesugeba planuoti ir reguliuoti savo veiklos, sunkiai įsima mokomąją medžiagą; nesugeba sukaupti ir išlaikyti dėmesio; silpnas priežasties – pasekmė ryšio suvokimas“ (pagal mokyklos dokumentus)</i> <i>„Tingi mokyti, neruošia pamokų, todėl nesiseka matematika. Lietuvių kalbą, jei daugiau paskaitytų, galėtų geriau išmokti“ (sako mama)</i>			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Nustatyti, kodėl nesiseka, patarimų, kaip priversti daugiau paskaityti, ruošti pamokas.	Kad kas paaiškintų, kaip išmokti matematiką.	„Problemų įvertinimo“ SUK „Kad būtų palengvinta mokinei matematikos programa“, „kad bus pasiūlyti darbo būdai ir	Mokykla įsteigs specialiojo pedagogo etatą; Seks mergaitės pasiekimus, aptars SUK. Sudarys tinkamas programas .

			metodai“ (lietuvių kalbos mokytoja), „spec. poreikių įvertinimo ir rekomendacijų“	
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Tingi, nenori mokytis; draugių pilni namai, nebėr kada pamokos ruošti.	Nesuprantu matematikos. Kai kuris temas, kai mokytoja atskirai paaiškina, išmoku, bet greit vėl pamirštu. Kai dažniau paprašau paaiškinti, mokytoja liepia sėdėti ir klausyt, kaip visiems aiškina. Iš lietuvių kalbos sunkiausiai sekasi rašyti rašinėlius, atpasakojimus, nespėju pasitikrint per diktantus.	Niekas nepadedą; mama užsiėmusi ūkiu. Mergaitė tyli, per pamokas sėdi, rašo nuo lentos, bet savarankiškai nieko nepadarą. Moka tik natūraliųjų skaičių veiksmus (didesnius su skaičiuotuvu). Neiškoko geometrijos užduočių, neskiria figūrų, neapskaičiuoja plotų.“ – auklėtoja ir kartu matematikos mokytoja.	Psichologė: mergaitės gebėjimai žemi. Ypač žema konstrukcinė dalis, kuri ir įtakoja matematikos mokymosi sunkumus; silpna trumpalaikė girdimoji atmintis; labai lėtas darbo tempo. Logopedė: mano tyrimo duomenimis mergaitės kalbos raida normali: gerai tariami visi garsai, pakankamai išlavėjusi foneminė klausia. Stebiu sunkumus atpasakojant, verbalizuoja labai nenoriai, atsakymai į klausimus uždelsti. Spec. pedagogė: žinios matematikos mokymosi srityje neatitinka Bendrojo išsilavinimo standartų minimalaus pasiekimų lygmens; labai silpni mintino skaičiavimo įgūdžiai. Sąsiuvinuose stebiu tik nurašinėjimo užduotis nuo lentos. Jei darbas atliekamas savarankiškai – visur neteisingai.
Kas buvo daroma/ padaryta?	Vertėm visokiais būdais, barėm, su mokytojais kalbėjomės, buvom uždraudę pas drauges vaikščioti. Mokyklonėjau, sėdėjau pamokose, kalbėjausi su auklėtoja. Nupirkau kompiuterį. Aprengta gražiai, pavalgyt sočiai turime.	Rašau per pamokas nuo lentos, bet nieko nesuprantu. Pamokas paruošiu, kai draugės padeda, pati tai nieko nesuprantu. Pradėjau daugiau knygų skaityti.	Leista naudotis pagalbinėmis priemonėmis, papildomai aiškinama, kai paprašo; kalbėta su motina apie mokymosi problemas - auklėtoja.	Atliktas kompleksinis tyrimas PPT specialistų, analizuoti mokyklos dokumentai, kalbėtasi su mama, auklėtoja; teiktos rekomendacijos žodžiu dėl individualių darbo ir auklėjimo būdų mamai (psichologė), auklėtojai (spec. pedagogė), paskirta konsultacija mergaitei pas psichologę (norėjo pati mokinė). Pridėtos bendro pobūdžio rekomendacijos mokytojams dėl darbo su riboto intelekto mokiniais.
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	Sėdi prie knygų ir vis tiek nieko nedirba; kai daugiau pabari, verkia. Prie kompiuterio nesimoko, o žaidimus žaidžia.	Jau šiais metais mokytoja leidžia naudotis skaičiuotuvu, galiu be klaidų suskaičiuoti. Daugiau knygų skaitau; diktante mažai klaidų padarau, gaunu 6 arba 7.	Teigiamų jokių, todėl ir kreipiamės į PPT. Septintoje klasėje visai nebesimoko, nieko nebesistengia, pradėjo atsilaukinti.	Išklausyti mamos, mergaitės, mokytojų problemos, lūkesčiai; įvertinti gebėjimai; teiktos detalios rekomendacijos mamai, mokytojui, mokinėi. Rekomenduota adaptuoti matematikos, užsienio kalbų BP, modifikuoti lietuvių, biologijos istorijos, geografijos BP. Rekomenduota teikti specialiojo pedagogo pagalbą; mokyklai ieškoti galimybių spec. pedagogo etatui įsteigti.
Kas planuoja-ma atlikti?	Kiek sugebėsiu, padėsiu; gal duosite kokių patarimų. Paaiškinti matematikos jau nebemoku septintokei. Toliau palaikysiu ryšius su auklėtoja, kalbėsiuosi.	Stengsiuosi mokytis. Mokytoja žadėjo duot kažkokią kompiuteriui programą, kur galėsiu matematikos pasimokyti, uždavinių paspręsti.	Adaptuoti matematikos programą.	Mergaitės pasiekimus vertinti po vienerių metų.

Aprašytame atvejuje išryškėja skirtingų dalyvių nesusikalbėjimo pavyzdys. Dalyviai kalba skirtingomis kalbomis, veikia atskirai. Nėra jokių saitų/tiltų tarp skirtingų dalyvių.

Aiškus šioje situacijoje informacijos apie problemą išsiskyrimas. Skirtingai, nei anksčiau aptartuose atvejuose, šioje situacijoje vaiko poreikiai yra išreikšti, suformuluoti. Vaikas labai aiškiai praneša, ko jis tikisi, kokios konkrečios pagalbos jis laukia. Vaikas leidžia suprasti, kad jam trūksta mokymosi strategijų tam tikruose dalykuose. Ir tai aiškiai įvardija (*kad kas paaiškintų matematiką*). Tėvai ir mokykla neįžvelgia, neišgirsta vaiko poreikio mokymosi strategijoms. Vaikas nebuvo traktuojamas kaip ekspertas. Tėvai nesupranta tikrųjų vaiko mokymosi sunkumų priežasčių. Jie linkę sunkumus sieti su vaiko tinginyte, nematydami, o gal net ignoruodami vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius. Kita vertus, iš dalies tai gali būti nulemta tėvų įtraukimo į ugdomąjį procesą stoka. SUK, mokyklos pedagogai, pasirinkdami informavimo, formalaus dokumentų pildymo kelią, nesugebėjo tinkamai įtraukti tėvų į vaiko pažinimo, jo ugdymo (-si) procesą. Tėvai, tikėtina, gali taip elgtis iš nežinojimo, negebėjimo suprasti realių vaiko gebėjimų. Tėvai jau pačioje pradžioje galėjo būti įtraukti į vaiko vertinimo procesą. Tuomet jie būtų pastebėję ir supratę specialiuosius vaiko ugdymosi poreikius. Dabartinėje situacijoje nei tėvai, nei pedagogai nemato vaiko realių poslinkių, nes vaikui keliami pernelyg dideli reikalavimai, neatitinkantys vaiko gebėjimų ir realaus pasiekimų lygio.

Galima pastebėti, jog šioje situacijoje pasigendama bet kokių užsibrėžtų tikslų. Nėra nei artimų, nei tolimų tikslų. Nėra jokios aiškos perspektyvos, išskyrus matematikos programos adaptavimą. Duomenys leidžia manyti, kad vaiko ugdymo individualizavimas bus formalus, o ne realiai individualizuotas, atsižvelgiant į vaiko individualiuosius ugdymosi poreikius.

PPT šioje situacijoje bando sukurti ryšius tarp skirtingų dalyvių. PPT pateikiami siūlymai, galintys kiek padėti vaikui (programos palengvinimas), tačiau jie nėra orientuoti į visuminį situacijos gerinimą, partneriškos, palaikančios atmosferos formavimą. Kita vertus, būtina pastebėti, jog šis atvejis į PPT specialistų akiratį pateko visiškai neseniai, tad realių poslinkių šiuo metu ir nebuvo galima greitai tikėtis. Nors tas faktas, kad kitas susitikimas su vaiku, jo šeima ir mokykla numatytas tik po metų, leidžia abejoti pagalbos vaikui sėkme. Šiuo atveju PPT nuėjo įprastu keliu teikdama mokyklai formalias rekomendacijas dėl programos keitimo. Tuo tarpu pagrindinis akcentas čia turėjo būti pedagogų išsamus konsultavimas dėl tinkamų mokymosi strategijų taikymo. Bandymas realizuoti detalizuotas mokymosi strategijas, jas diegti kasdieninėje mokymosi praktikoje sudarytų sąlygas realizuoti pedagogų ir vaiko įgalinimą.

11 atvejis. Atvejo analizė

Kas kreipėsi?	Auklėtoja dalykų mokytojai, mama.			
Problemos apibūdinimas	Šiuo metu Elinga septintokė. Mokosi jaunimo mokykloje. „ Antroje klasėje nustatytas vidutinis protinis atsilikimas. Dvejus metus (3 ir 4 kl.) mokėsi specialiojoje klasėje prie vidurinės mokyklos, tačiau ji buvo uždaryta. Visi vaikai, kurie mokėsi toje klasėje išvyko į specialiąją mokyklą, esančią už 30 km. nuo rajono centro. Kiekvieną pirmadienį mokinius autobusus iš miesto nuveždavo, o penktadieniais parveždavo. Visai savaitei Elinga turėjo likti mokyklos bendrabutyje. 3 klasėje tėvai beveik kasdien ją vežiodavosi namo, nes mergaitė vakarais verkdamo. 4 klasėje, pasak mamos, pusę laiko „prasirgo“, nes kiekvieną sekmdienį jau pradėdavo skūstis pilvo ir galvos skausmais. Taip prasikankinę visus metus, tėvai nutarė ieškoti mokyklos mieste, kad dukra galėtų kiekvieną dieną pareiti namo. Artimiausia pagal gyvenamą vietą buvo jaunimo mokykla. Kaip tik tais metais susidarė 5 klasė, todėl Elingą priėmė. 5 klasėje, baigus pirmą trimestrą, Elinga buvo pakartotinai vertinta PPT. Išvada liko ta pati (vidutinis protinis atsilikimas, arčiau nežymaus). Rekomenduota ugdyti specialiojoje klasėje (mokykloje) arba derinant Specialiąsias ir Bendrąsias programas integracijos forma, teikti spec. pedagogo pagalbą.“ – rašoma mokyklos socialinės pedagogės vedamame Elingos stebėjimo dienoraštyje. „5-oje ir 6-oje klasėse mergaitė mokėsi be didelių problemų. Mokytojai konsultuodavosi su PPT spec. pedagoge dėl ugdymo programų sudarymo, raštiškų rekomendacijų gavimo. Mama lankydavosi mokyklos tėvų susirinkimuose, SUK posėdžiuose.“ – 4 f. „7 klasėje mergaitė pradėjo draugauti su bendraklase, linkusia praleidinėti pamokas, žūliai elgtis. Tokį elgesio pasikeitimą pastebėjo ir mama. Elinga praleido daug pamokų be pateisinamos priežasties, nežinia kur būna ir ką veikia.“ – iš stebėjimų dienoraščio.			
	Tėvai	Vaikas	Mokykla (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	„Kad Elinga dar galėtų toliau mokytis jaunimo mokykloje, nereikėtų važioti į specialiąją mokyklą. Specialistų patarimų, kaip apsaugoti nuo blogų draugų.“	„Man patinka čia mokytis, jei lieps važiuoti ton (negražiais žodžiais vadina spec. mokyklą), pabėgsiu visai iš namų.“	Rasti būdų, kaip „išsaugoti“ ją mokykloje, kad nepabėgtų iš pamokų arba kad nuo sekančių m.m. vyktų mokytis į specialiąją mokyklą.	Kad šeimos nariai susitars tarpusavyje ir visi kartu suras sprendimą dėl mergaitės ugdymo 8 klasėje. Kad mokyklos mokytojai, specialistų komanda, tėvai, mokinė ras sprendimą, artimiausią visų lūkesčiams.
Kaip supranta ir aiškina problemą?	„Kai atėjo į klasę ta Aušra, Elinga su ja susidėjo ir prasidėjo bėgiojimai iš pamokų, pradėjo namie grubiai elgtis, neklausyti, atsikalbinėti, visai neberuošti pamokų. Dar prasidėjo gąsdinimai, kad iš namų pabėgs. Labai bijom, kad ji, būdama tokia patikli, nueis kokion landynėn, nugirdys, išprievartaus ar dar blogiau. Labai neramu, nežinom, kas ir daryt“ – mama PPT.	Mane pakviečia Aušra arba Ilona, kad reikia joms padėti nueiti parduotuvėn, kartais pas Aušros tetą vaiko pasaugot, tai aš ir padedu...“ „Niekas mes ten nedarom, pasaugom mergytę ir vėl einam į mokyklą.“ „Nuobodu man per pamokas, vis tiek nieko nesuprantu“	Kiekvieną dieną „dingsta iš 2-3 pamokų, pravaikšto nežinia kur su klasiokėmis Aušra ir Ilona. Grįžusi nepasisako, o tos panelės teigia, kad visokių reikalų joms atsiranda. Tempia visur ir Elingą. Pradžioje galvojom, kad ji pinigų turi ir joms perka, bet pasikalbėjo su mama, kuri teigė, kad jai neduoda daugiau kaip 2 litų dienai.	„Mokinė ugdoma netinkamoje ugdymo įstaigoje.“ – psichologė. „Manyčiau, kad vis tiek reikia rasti būdų, kaip įkalbėti Elingą mokytis spec. mokykloje. Būtina užbėgti nelaimei už akių“ – spec. pedagogė.
Kas buvo daroma/ padaryta?	„Daug kartų kalbėjau su Elinga, aiškinau, kuo gali pasibaigti tokia draugystė. Neleidau iš namų savaitgaliais.“	„Suprantu, kad reikia pamokas atsėdėti, bet kad labai atsibosta, stengiausi neit kartu su Ilona, bet labai prašė...“	Jokiuose dokumentuose nefiksuota. Socialinė pedagogė teigė, kad kalbėjusi su Aušra ir Ilona, lankiusis pas jas namuose, aiškinus, kad Elinga patikli, truputį kitokia ir nereikia iš jos šaipytis. Jos teigė, kad patinka, kai Elinga nusišneka, fantazuoja, yra iš ko	2006 04 10 kvietas PPT posėdis, kurio metu analizuotas Elingos atvejis. Spec. pedagogės konsultuota mama. Psichologė pravedė pokalbį su Elinga.

			pasijuokti. Abiejų mergaičių tėvai uždarbiauja užsienyje, vieną prižiūri teta, kitą močiutė, todėl jos laisvai elgiasi. Buvo abi svarstytos pedagogų tarybos posėdyje (2006 03 14), pareikšti papeikimai. Vedamas Elingos stebėjimo dienoraštis. 2006 03 30 užsiregistruota konsultacijai PPT.	
Kokie rezultatai buvo pasiekti?	„Po pokalbių atrodo viskas gerai, verkia, prižada klausyti, nebėgti iš pamokų, nedraugauti su Aušra“, bet tik pažadais ir lieka.	„Visą savaitę nepabėgau nei iš vienos pamokos“	Po posėdžio aprimo savaitei ir Elinga ir jos „draugės“	Mama prižadėjo kalbėtis su tėčiu ir močiute dėl galimybės ugdyti spec. mokyklėje; buvo konsultuota psichologės, nutarta tęsti konsultacijas su mokyklos psichologe. Nutarta, kad mokyklos socialinė pedagogė, auklėtoja organizuos Elingos užimtumą pertraukų metu. Mama žadėjo atvesti dukrą į mokyklą ir organizuoti pasiėmimą iš mokyklos.
Kas planuoja-ma atlikti?	„Tas pats, žinau, bus ir kitoje miesto mokykloje. Jei ne Aušra, tai kitos pristos ir šaipysis. Nėr kur dėt vaiko, jei jis kitoks. Kalbėsiu su Elinga, tėvu, močiute, gal dar prikalkinsiu, kad vežiotumėm ton mokyklon. Jei dar sutiktų šioj mokykloj palaikyt, bandysiu nuo darbo atsipašyt ir per pamokas būt, kad parsivesčiau namo, ar samdysim žmogų (bet neklausys svetimo)“	Nebebėgiosiu, neklausysiu Aušros. Noriu mokytis šioj mokykloj, nenoriu važiuoti ... (vos neverkia)	Paralelės klasės nėra, iškelti nėra kur. Jei Elinga liks mokytis jaunimo mokykloje siūlysim mamai griežtai kontroliuoti (pabūti pamokose su ja); Socialinei pedagogei individualiai dirbti su ja. Teiks pagalbą mokyklos psichologė ne tik Elingai, bet ir mama, šeimai (jei norės).	Inicijuoti spec. klasės atidarymą rajono centre. Inicijuoti spec. pedagogo etato įsteigimui jaunimo mokykloje.

2006 05 30 mokykloje vyko SUK posėdis, kuriame dalyvauja PPT atstovas.

Dalyvauja : mokinės mama, klasės auklėtoja, SUK pirmininkė ir lietuvių kalbos mokytoja, matematikos mokytoja, mokyklos psichologė, mokyklos socialinė pedagogė, PPT specialioji pedagogė.

Tikslas: aptarti Elingos elgesio problemas ir parinkti tinkamiausią ugdymo formą sekančiais m.m. (8 klasėje)

Problema: „16 metų Elinga, kuriai nustatytas vidutinis protinis atsilikimas, ugdoma jaunimo mokyklos 7 klasėje. Į šią mokyklą ji atvyko iš specialiosios mokyklos. Mergaitė neturi savarankiškam gyvenimui bendruomenėje būtinų įgūdžių. Tėvų pageidavimu, ilgą laiką buvo akcentuojamos akademinės žinios, nepakankamai dėmesio skiriama socialiniams gebėjimams ugdyti. Mokinė ugdoma derinant BP ir SP, tačiau per mažai dėmesio skiriama praktiniams gebėjimams ugdyti. Nerimą kelia mergaitės draugystė su bendraklase, linkusia praleidinėti pamokas, išūliai elgtis. Tokio elgesio požymius pastebėjo ir Elingos mama.

Po konsultacijos ir pokalbio PPT (2006 – 04 – 10) situacija mažai pagerėjo. Mokyklos ilgai nelankė Ilona, o Aušra mažiau bėgiojo iš pamokų. Tačiau pastebėta, kad Elinga ir viena jau išeina iš pamokų, bet ne namo. Dvi dienas mama stebėjo mergaitę pamokose.“ - rašo SUK pirmininkė.

Susirinkimo dalyvių požiūris į problemą, jos sprendimo vizija

Kiekvienas Elingą ugantis pedagogas išsako savo nuomonę.

Dauguma išvardytų stiprybių siejasi su mergaitės asmenybės savybėmis: pažymimas jo draugiškumas, kruopštumas, atsakingumas, domėjimasis mokyklos ir klasės gyvenimu, noras mėgdžioti jai reikšmingų klasės draugų elgesį. Šios savybės ženklas (teigiama ar neigiama) priklauso nuo mėgdžijamo asmens.

Klasės auklėtoja jaučia nerimą dėl užsimezgiusios draugystės tarp Elingos ir nedrausmingų klasiokių - Aušros ir Ilonos (vardai pakeisti). Vos atvykusi į mokyklą, Elinga draugavo su kita mergaite, kuri jai padėdavo atlikti užduotis, bendraudavo per pertraukas.

Auklėtoja pripažįsta, kad Elinga švelni, draugiška ir patikli, - tai vidinis jos resursas. Kartu tai potenciali mokinės silpnybė ir yra pavojus, kad jos nuolaidumu gali pasinaudoti negeranoriški bendraamžiai. Per paskutinę dvi savaites Elinga be priežasties praleido 14 pamokų. Tuo pačiu metu klasėje nebuvo ir Aušros su Ilona (vardai keisti), kurios linkę dažnai bėgti iš pamokų ir nežinia, ką tuo metu veikia.

Lietuvių kalbos mokytoja nerimavo, kad net stipriai adaptuotos BP, realūs mergaitės poreikiai nėra patenkinami. Jai reikia ne gramatinių taisyklių ar teksto analizės žinių, o supratimo apie visuomenės funkcionavimą, negatyvius visuomenės reiškinius, apsaugojimą nuo jų. Mergaitė, jos nuomone, geba atlikti elementarius teorinius darbus, tačiau sunkiai orientuojasi socialinėse situacijose ir bendruomenės gyvenime. Tokių būtent praktinių gebėjimų jai labiausiai reikės ateityje.

Mokyklos psichologė priminė apie pravesčius pokalbius su Elinga draugų pasirinkimo, bendravimo klausimais. Su mama jos ne kartą aptarė situaciją, teikė rekomendacijas apie bendravimo su dukra ypatumus. Buvo siūlyta pagalvoti apie mergaitės grįžimą į specialiąją mokyklą.

Mokyklos socialinė pedagogė teigė nematanti kito kelio, tik ugdymą spec. mokykloje. Apie tai ne kartą jos šnekėjosi su mama, tačiau ji vis dar tikisi, kad praėjus paauglystės laikotarpiui, mergaitės žinios pagerės ir galės mokyti integracijos forma.

Specialioji pedagogė priminė, kad iš kart po atlikto kompleksinio įvertinimo 5 klasėje ir patikslinus išvadą apie raidos sutrikimą PPT, siūlė ugdyti tik specialiojoje klasėje ir nesiblaškyti. Ji priminė, kad PPT psichologė prognozavo galimus elgesio sutrikimus paauglystės laikotarpiu. Mokytojams teiktose rekomendacijose siūlė atsisakyti pernelyg teorinių temų ir ugdyti praktinius mergaitės gebėjimus.

Mamos pasisakymas. Ji tikėjusi, kad jaunimo mokykloje, kur nedidelės klasės, pasak pažįstamų, lengviau visiems mokyti, pavyks pagerinti mokymosi rezultatus ir jos dukrai. Tačiau dabar pati mato, kad kuo toliau, tuo Elingai sunkiau sekasi. Ji visai nebenori mokyti, neruošia namų darbų. Pasikeitė ir mergaitės elgesys. Pradėjo dažniau atsisakbinėti, nenori pasakoti apie mokyklą, tapo grubi. Ilgiau pabendravus, dukra atvirauja, kad klasėje su ja niekas nebendrauja, jei ji gerai stengiasi mokyti ir pavyzdingai elgiasi. Kartais skundžiasi galvos skausmais. Mama norėtų, kad mergaitės nereiktų vežti į spec. mokyklą už 30 km. nuo namų. Ji vėl guodėsi, kad Elinga sakiusi, jei reikės važiuoti į tą mokyklą, ji pabėgs iš namų. Mama sutinka, kad ten būtų Elinga apsaugota nuo blogos draugų įtakos, bet netobulėtų jos socialiniai įgūdžiai.

Sprendimo paieška

Pasisakantys specialistai siūlo mamai rimtai pagalvoti apie mergaitės grąžinimą į specialiąją mokyklą.

Lietuvių kalbos mokytoja mano, kad reikėtų parinkti daugiau gyvenimiškų temų, skatinančių konkrečios situacijos analizę, savo nuomonės išsakymą, vertinimą. Matematikos mokytoja teigė, kad reikėtų dažniau praktiškai skaičiuoti pinigus, matuoti, skaičiuoti laiką ir kt. Klasės auklėtoja prižada griežtai kontroliuoti Elingos lankomumą, pamokos pradžioje pažiūrėti, ar mergaitė dalyvauja pamokoje. Ji primygtinai prašo mamos patikėti mergaitei daugiau kasdieninių darbų, padėti jai kritiškai vertinti informaciją, aplinkinių poelgius. Socialinė pedagogė pasiūlo pamokas, kuriose Elinga nedalyvauja, panaudoti išvykoms į bendruomenę. Nebūtina vykti toli, pakanka apsilankyti netoliese esančioje parduotuvėje, vaistinėje (mokantis pirkti), butų ūkio kasoje. Šiai idėjai pritaria ir specialioji pedagogė. Jos nuomone, mergei būtina teikti spec. pedagogo pagalbą. Ji primena, jog mokykla privalo ieškoti galimybių, kaip tenkinti mokinių poreikius.

Mamos mintys diskusijoje. Mama iš esmės sutinka su pedagogų siūlymais pagalvoti apie Elingos sugrąžinimą į specialiąją mokyklą. Ji prašo palaukti, padėti sušvelninti situaciją namie. Mat, tam labai prieštaraujas Elingos tėtis. Ji tikisi, kad jai pavyks įtikinti namiškius, kad Elingą galima kasdien vežioti į spec. mokyklą, nepaliekant ten nakvoti. Šiuo metu ji prašo dar pabandyti ugdyti jaunimo mokykloje. Prižada, kad labiau domėtis mergaitės laisvalaikiu, daugiau dėmesio skirs pokalbiams, konsultuosis su mokyklos psichologe, auklėtoja.

Sprendimas

Kadangi mergaitė nesimoko užsienio kalbos, šias pamokas siūloma panaudoti socialiniams ir bendruomenės įgūdžiams ugdyti. Pavauduotoja įgalioja socialinę pedagogę sudaryti individualią socialinės adaptacijos programą. Psichologė pasiūlo jai savo paramą. Lietuvių kalbos mokytoja prašo PPT specialiosios pedagogės raštiškų rekomendacijų mokytojams, kaip ugdyti mergaitę, ko siekti, ko vengti 8 klasėje. Spec. pedagogė prižada parengti rekomendacijas dalykų mokytojams. Matematikos mokytoja susitaria su socialine pedagogė, kad kaskart, prieš išeidama į parduotuvę, vaistinę, mokinė spręs praktinius uždavinius, skaičius prekių kainą, gražą ir pan. Uždavinių pavyzdžius mokytoja žadėjo parengti. Mama sutinka su programos pokyčiais. Psichologė primena, kad Elinga įtraukta į bendravimo pratybų grupę. Esant reikalui, ji prižadėjo konsultuoti Elingą ir mamą.

Rezultatų vertinimas

Komandos nariai nusprendė, kad tinkamiausi ugdymo forma Elingai būtų dalinė integracija arba ugdymas specialiojoje mokykloje. Kol šeimos nariai apsispręs dėl tolesnio dukros ugdymo formos, mergaitė bus ugdoma toliau visiškos integracijos forma. Šios ugdymo formos sėkmės kriterijus – socialinių ir praktinių gebėjimų ugdymas, neakcentuojant akademinio žinių.

Ką reikėtų daryti nesėkmės atveju

Šiuo atveju pagrindinė mergaitės ugdymo kliūtis buvo ta, kad tėvai nesuprato realių jos poreikių Bendrosios ugdymo programos kontekste ir neadekvačiai vertino dukros galimybes. Elgesio problemoms aštrėjant, jie bus dar kartą kviečiami į SUK posėdį. Jiems būtų dar kartą priminti specialųjį ugdymą reglamentuojantys dokumentai, specialiojo ugdymo programos, atkreipiant tėvų dėmesį į vidutiniškai protiškai atsilikusių vaikų ugdymo turinio ypatumus ir rekomenduojamas ugdymo formas.

Analizuojamame atvejuje atskleidžiama dažna ir gana sudėtinga diskusija ugdymo praktikoje: Kur tinkamiausia ugdyti vaiką, turintį vienokią ar kitokią negalią? Kokios ugdomosios aplinkos galimybės priimti ir integruoti neigalų ugdytinį (pedagogų, specialistų, vaikų ir jų tėvų nuostatos,

pasirengimas individualizuoti ugdymo programą, aplinkos pritaikymas, paties ugdytinio bei šeimos pastangos ir pan.)?

Konkrečiame pavyzdyje paliečiama vaiko, turinčio intelekto sutrikimą, jo šeimos pasirinkimo, mokyklos, specialistų pasirengimo dirbti su vaiku situacija. Stebime užsimezgusią diskusiją, lūkesčių išsakymą tarp skirtingų dalyvių dėl mergaitės ugdymo dabartinės situacijos ir perspektyvų. Dauguma dalyvių (išskyrus pačią mergaitę) sutiktų su mergaitės perkėlimu į specialiąją mokyklą. Tėvų pradinė pozicija yra išlaikyti dukrą jaunimo mokykloje, šis jų noras motyvuojamas tuo, kad mokykla yra arti namų. Mama lyg ir pasirengusi dėti daugiau pastangų vaiko kontrolei, priežiūrai ir ugdymui, tačiau ji taip pat iš dalies pritaria pedagogų bei specialistų paskatinimams dėl mergaitės perkėlimo į specialiąją mokyklą, žada kalbėtis su mergaitės tėčiu bei močiute.

Mergaitę ugdantys pedagogai gana profesionaliai apibūdina situaciją, pastebi realius mergaitės ugdymosi poreikius, konkrečiai įvardija tai, ko reikia mergaitei, orientuojasi į socialinių gebėjimų ugdymą. Daugelis su mergaite susijusių asmenų supranta artimiausius ugdymo tikslus, mato realius sprendimus ir formuluoja priemonės, susijusias su mergaitės ugdymu. Siūloma sudaryti individualią socialinės adaptacijos programą, matematikos mokytoja ir socialinė pedagogė išvelgia galimybes kooperuotis taikant teorines žinias praktinėse situacijose (parduotuvėse, vaistinėse). Stebime, jog mokykla orientuojasi į integruoto ugdymo kelią, siūlo kai kuriuos konkrečius sprendimus. Tačiau, stebime ir mokyklos pagundas, iš dalies įsiklausius į PPT argumentus, nueiti lengvesniu keliu, - paskatinti ir įtikinti tėvus perkelti mergaitę į specialiąją mokyklą. Ar pasirinks mokykla išsūkių reikalaujantį, bet pragmatišką kelią? Ar mokykla pasinaudos savo darbo su mergaite patirtimi, kurs kartu su tėvais ir specialistais individualią socialinių įgūdžių programą? Tokia kūrybinė edukacinė veikla mokyklai netgi atneštų naudą stiprinant integruoto ugdymo patirtį, plėtojant naujus darbo būdus, gal net įnešdama naujų idėjų mokyklos plėtros perspektyvai, jos misijai. Taip mokykla ateityje galėtų tapti metodiniu resursų centru saviems bei kitiems specialistams, besimokantiems naujų praktinių žinių stokojantiems specialistams, pagalbos vaikui ir jo šeimai centru. Ar, vis dėlto, mokykla pasirinks, kaip neretai būna ugdymo praktikoje, patogų, mokymosi pastangų nereikalaujantį, pokyčių vengimo ir problemų sprendimo perkėlimo kitiems kelią?

Kaip pagrindinė problema šiame atvejuje įvardijama mergaitės intelekto sutrikimas, kas iš esmės ir yra tipiškas problemos sprendimo perkėlimo pavyzdys. Tuo tarpu šiuo metu ne intelekto sutrikimas, o mergaitės netinkamas elgesys yra svarbesnė problema. Elgesio sunkumai įvardijami visų dalyvių, tačiau, bandant užkirsti kelią netinkamo elgesio pasekmėms, pasinaudojama intelekto sutrikimo pretekstu ir bandoma nukreipti mergaitę į specialiąją ugdymo įstaigą, o ne spręsti netinkamo elgesio

problema. Tokią problemos sprendimo vengimo poziciją pastiprina ir PPT specialistų nuomonė. PPT nuomonė reprezentuoja klinikinį požiūrį, kai orientuojamasi į sutrikimą, o ne į platesnį situacijos supratimą ir vertinimą. Problemą mėginama spręsti tradiciniu būdu – akcentuojamas sutrikimas, kuriuo supaprastinami situacijos aiškinimas ir siūlymų pobūdis. PPT nepavyksta išvelgti ir paskatinti mokyklos pasinaudoti turimais resursais (specialistų kompetencijomis, individualia socialinės adaptacijos programa, tėvų įtraukimu ir pan.). PPT nepakankamai argumentuotai siūlo specializuoto ugdymo kelią.

Apibendrinimas

Aprašyti ir aptarti atvejai yra beveik kiekvienos Pedagoginės psichologinės tarnybos, mokyklos kasdienybė. Vieni atvejai praktikoje pasitaiko dažniau, kiti rečiau. Vienus jų galima būtų apibūdinti kaip labiau sėkmingus, kitus – mažiau sėkmingus. Vienais atvejais dalyviai sugeba sukurti supratimo atmosferą, išsakyti ir tarpusavyje suderinti savo lūkesčius ir poreikius, kartu ieškoti probleminių situacijų sprendimų. Stebime, kad tokiais atvejais ne tik pavyksta rasti konkrečių priemonių padėti vaikui, tačiau neretai pasiekiamas visų dalyvių įsipareigojimas, atsakomybė, jie geriau prisitaiko prie konkrečios situacijos. Kitais atvejais stebime akivaizdžią dalyvių kooperacijos stoką, kai dalyviai tiesiog nesugeba suderinti savo poreikių, lūkesčių, požiūrių į situaciją. Dėl to probleminės situacijos sprendimas tampa labai formalus, dalyviai neretai kaltina vienas kitą, perkelia atsakomybę vieni kitiems. Nesukuriamas konkretus veiksmų planas probleminei situacijai spręsti, dalyviai išlieka pasyvūs, realiai neįvyksta jokių probleminės situacijos pokyčių.

Kiekviena situacija, kiekvienas atvejis yra ir labai savitas, unikalus, ir, tuo pačiu, kiekviena situacija, kiekvienas atvejis turi bendrų, universalių bruožų. Aprašyti atvejai rodo, kad probleminės situacijos sėkmingai sprendžiamos tais atvejais, kai pavyksta suderinti universaliuosius dalykus (metodologinius, strateginius, organizacinius) su gebėjimu įsigilinti į konkrečios situacijos savitumą. Aprašytais atvejais stebime, kad neretai nėra bendros veikimo strategijos. Matome, kad trūksta bendros, visus dalyvius vienijančios, probleminės situacijos įveikimo strategijos. Daugumoje aptartų atvejų pasigendama aiškaus, visiems dalyviams suprantamo konkretaus individualaus plano. Dažniausiai pasireiškia padriki, chaotiški, nesuderinti individualūs, pavieniai veiksmai. Pvz. tėvai daro viena, mokytojai - kita, o specialistai - trečia. Neretai viena kuri nors pusė visiškai neturi jokių konkrečių įsipareigojimų. Be to, atsakomybės nėra derinamos tarp dalyvių, įsipareigojimai nėra išeinantys iš paties individo, bet primetami „iš viršaus“. Neretai pradinėje stadijoje net

neišsiaiškinama, kokie yra kiekvieno dalyvio individualūs interesai, lūkesčiai, tikslai. Nėra bandymo suderinti interesus. Neįmanoma pasiekti teigiamų pokyčių be visų dalyvių susikalbėjimo, „susipratimo“, susitarimo dėl to, kokia problemos esmė, ko yra siekiama, kaip panaudoti visus esančius resursus. Tuo tarpu patirtis rodo, kad interesų aiškinimasis, jų konfrontacija ir bandymas juos derinti atveria kelią individualaus plano idėjai⁹⁴.

Individualaus plano esmė yra ta, kad planas nėra duotybė, iš anksto sukurtas „receptas“. Dar daugiau, tai nėra kokių nors ekspertų (pvz. PPT specialistų) sukurtas planas, kurį kiti (vaikas, tėvai, mokytojai) privalo vykdyti. Individualaus plano esmė ta, kad planas yra kuriamas konkrečiai probleminei situacijai spręsti. Be to, tokį planą kuria visi, kaip lygiaverčiai proceso dalyviai. Tai reiškia, jog pilnaverčiais sąveikos dalyviais tampa pats vaikas, jo šeima, mokyklos atstovai (vaiko mokytojai, su vaiku dirbantys specialistai), PPT specialistai. Vadinasi, visi dalyviai tampa ir sunkumų įveikimo ekspertais, kuomet pripažįstamas kiekvieno, ne tik specialistų, bet ir paties vaiko bei tėvų žinojimas, patirtis, kompetencijos. Vaiko ir tėvų vieta nėra už durų laukti sprendimo. Deja, neretai pats vaikas ir tėvai netampa sunkumų įveikimo šaltiniais. Jie neprisiima konkrečių įsipareigojimų, kadangi tai jiems svetima, primesta iš šalies. Tokia vaiko ir tėvų padėtis pagalbos procese prieštarauja savideterminacijos ir įgalinimo idėjai, teigiančiai, jog neįmanoma padėti vaikui, įtraukti tėvų į pagalbą vaikui, jei jie nėra lygiaverčiai problemų sprendimo dalyviai.

Būtent visų, su situacija susijusių asmenų, dalyvavimas atveria galimybes visiems išreikšti savo interesus, juos derinti, taip pradedant kurti bendrą sunkumų įveikimo programą, kur numatomos konkrečios priemonės, konkretūs kiekvieno dalyvio vaidmenys, apimantys prisiimtus veiksmus, įsipareigojimus, atsakomybes. Kiekvieno asmens lygiavertiškas dalyvavimas atveria galimybes prisiimti konkrečius įsipareigojimus, atsakomybes už savo veiksmus. Tai sumažina kaltinimų, atsakomybių perkėlimo vieni kitiems galimybes. Visi dirba vardan bendro tikslo, vedami bendro žinojimo, bendro supratimo, kodėl visi tai daro.

Individualaus plano idėja apima ir kompetencijų, kaip svarbiausių problemos sprendimo resursų, identifikavimo svarbą. Kompetencijos yra tai, ką kiekvienas situacijos dalyvis geba, gali, moka, žino, supranta, turi ir pan. Aprašytos situacijos rodo, kad bene dažniausiai akcentuojamos ne kompetencijos, o sutrikimai, t.y. tai ko vaikai ir tėvai negeba, nemoka, nežino, nesupranta, neturi ir pan. Toks orientavimasis į sutrikimą ir nepakankamas kompetencijų išryškėjimas, panaudojimas

⁹⁴ Individualaus plano idėja paremta Belgijos specialistų patirtimi, sukurtu ir praktikoje sėkmingai realizuojamu *Bientraitance* modeliu (J.J. Detraux, M. Di Duca, M. Van Custem (2000). Šiame skyriuje perteikiami *Bientraitance* modelio principai.

sukuria bejėgiškumą, kaltinimais, atsiribojimu, neatsakingumu pasižyminčius santykius. Tais atvejais, kai sprendžiant problemą buvo išvelgiami visų dalyvių resursai, kompetencijos, kai buvo bandoma suderinti resursus, pavykdavo sukurti individualų planą ir efektyvią pagalbos programą. Nei vienas iš dalyvių nėra aukščiau vienas kito, labiau ekspertas nei kiti. Visi yra ekspertai, visi turi tam tikras žinias, kompetencijas, kurios yra panaudojamos siekiant bendro kartu visų užsibrėžto tikslo ir uždavinių.

Taigi, individualaus plano idėja pagrįsta visų dalyvavimo, aktyvumo, vidinių resursų plėtojimo aspektais. Išryškinami skirtingi interesai, lūkesčiai, kurių pagrindu formuojama konkreti programa. Joje numatomi konkretūs visų sutarti tikslai, kiekvieno asmens vaidmenys (kiekvieno funkcijos, veiksmai, įsipareigojimai, atsakomybės), numatomos konkrečios priemonės. Tik visų su situacija susijusių asmenų partneriškas dalyvavimas, žinojimas, ką visi daro ir vardan ko tai daro, gali pakeisti esamą sudėtingą situaciją, padėti įveikti iškilusius sunkumus.

Taigi, aukščiau aprašyti atvejai rodo, kad teigiamų rezultatų buvo pasiekama tuomet, kai buvo išvelgiamos ir panaudojamos dalyvių (ypač vaiko ir tėvų) kompetencijos, sugebama išryškinti edukacinius resursus ugdymo įstaigoje, namuose, kai PPT specialistai sugeba lygiavertiškai įtraukti tėvus, vaikus bei pedagogus į vertinimo ir konsultavimo procesą ir drauge kurti individualų planą.

APIBENDRINIMAI IR IŠVADOS

1. Išsamiausiai PPT veikloje realizuojama vaiko vertinimo funkcija. Tačiau **vaiko vertinimo akcentavimas**, netgi tam tikras suabsoliutinimas kitų PPT funkcijų požiūriu, sukuria tam tikrą prieštaravimą. Kitų vertinimo ir ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai, jų poreikiai nepakankamai analizuojami, jie nėra vertinimo objektas. Toks vertinimo kryptingumas suponuoja mintį, jog vaikas tampa problemų priežastimi ir jame glūdi problemų sprendimas. Atitinkamai, susiformuoja vienkryptis, į pagalbą vaikui nukreiptas, paramos būdas, kurį apibūdina diada „PPT -> pedagogas“ (labai retai – „PPT -> tėvai“). Tuo tarpu pats vaikas realiai lieka tik tyrimo ir vertinimo objektas, o ne lygiavertis vertinimo proceso dalyvis.
2. PPT psichopedagoginiame vertinime vyrauja neigiama **vertinamoji** informacija apie vaiką (akcentuojamas vaiko sutrikimas, o ne jo gebėjimai) ir **formali rekomendacinė informacija** (rekomendacijos yra šabloniškos, nekonkrečios, be aiškaus adresato). Tokie vertinimo prioritetai ir tokios rekomendacijos **prieštarauja įgalinimo** idėjai: neskatina ugdymo proceso dalyvių (pedagogų ir ypač ugdytinių bei jų tėvų) patiems siekti prisiimti atsakomybes, valdyti problemines situacijas, aktualizuoti ir realizuoti savo kompetencijas, siekti kuo didesnio savarankiškumo. Neigiamas vertinimas, neigiamas profesionalusis vaiko matymas formuoja neigiamas ugdymo dalyvių nuostatas į vaiką, netikėjamą jo galimybėmis, neigiamai veikia vaiko, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, savivertę bei jos raidą, mažina vaiko socialinio dalyvavimo ir didina jo socialinės atskirties galimybes.
3. Psichopedagoginė pagalba yra kompleksinis procesas, numanantis įvairių **resursu panaudojimą**. Resursai – tai PPT specialistų, pedagogų, tėvų, vaikų (ir kitų, pavyzdžiui, bendraklasių, brolių/seserų) galios ir kompetencijos (žinios, įgūdžiai, nuostatos). Stebime, kad šiandien yra susiformavęs nelygiavertiškas santykis tarp dalyvių vaidmenų svorio ir įtakos vertinimui. Tėvai ir vaikai, o neretai ir pedagogai, deleguoja svarbiausiojo eksperto vaidmenį PPT specialistams, o šie dažnai šį vaidmenį prisiima. Taip atsitinka todėl, kad vis dar stiprios hierarchinio santykio tradicijos, kai numanomas specialistų nuomonės didesnis tinkamumas ir patikimumas nei kitų vertinimo ir ugdymo proceso dalyvių (vaikų, tėvų, pedagogų) nuomonės. Tokį santykį iš dalies palaiko ir vaiko psichopedagoginį vertinimą reglamentuojantys dokumentai. Sėkmingo probleminių situacijų sprendimo buvo pasiekta, kai buvo panaudotos visų ugdymo proceso dalyvių kompetencijos, jos aktualizotos, o dalyviai pasidalijo funkcijomis ir atsakomybėmis, tapo vienas kitą papildančiais **ekspertais**.

4. Psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo praktikoje tėvai yra mažai dalyvaujantys. Nepakankamas dalyvavimas pasireiškia ne tik tuo, kad mažai atsižvelgiama į tėvų poreikius ir lūkesčius, bet ir tai, kad PPT vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentuose specialistai nėra skatinami aktualizuoti **tėvų ir vaiko lūkesčius ir poreikius**. Tuo tarpu, vertinant PPT funkcijų būklę (vykdymą) ir poreikį (plėtotę ateityje) paaiškėjo, kad tėvai yra motyvuoti dalyvauti, atviri švietimo (-osi) iniciatyvoms, reiškia didesnę poreikį pokyčiams PPT veikloje nei PPT specialistai, kurie yra labiau patenkinti esama situacija. Stebimas **interesų konfliktas**, kuris yra traktuotinas kaip teigiamas, skatinantis veiksnys tolimesnei partnerystės, įgalinimo, įtraukimo plėtrai.
5. PPT vis dar nepakankamai panaudojami organizaciniai veiklos tobulinimo veiksniai, leidžiantys siekti geresnio visų dalyvių įtraukimo ir įgalinimo. Tai PPT mobilumo tobulinimas, daugiau PPT funkcijų atliekant ugdymo įstaigose; informacijos apie PPT funkcijas ir paslaugas teikimas per internetą, rengiant bukletus, atmintines, informuojant tėvus ir pedagogus susitikimų, seminarų, renginių ugdymo įstaigose metu ir kt. PPT siekdama plėtoti mobilumą, tuo pačiu ir savo veiklos kokybę, turi lanksčiai derinti savo veiklos ritmą prie tėvų ir mokyklos ritmo ir taip kurti vis didesnę teikiamų paslaugų **prieinamumą**. Labai svarbu plėsti ir išnaudoti kontakto su tėvais ir mokykla galimybes, kad kuo labiau PPT veikla būtų matoma, suprantama, aiški kitiems. Tai padėtų ne tik plėtoti informacinį tinklą, bet ir kurti PPT kaip atvirą, savikritišką ir besimokančią organizaciją
6. PPT vis dėl to yra paramos organizacija labiau orientuota į pedagogą ir mokyklą, nei į vaiką ir šeimą. Vaikų ir tėvų resursai panaudojami nepakankamai, vaikus ir tėvus **įtraukiant** lygiaverčių partnerių statusu į vertinimo ir ugdymo procesą. Tėvų ir vaikų įtraukimas į vertinimo procesą yra formalus (tėvai ir vaikai išklauso psichopedagoginio vertinimo išvadą, tėvai jį patvirtina parašu). Tačiau realiai vertinimo, rezultatų aptarimo ir sprendimų priėmimo procesuose tėvai ir vaikai dalyvauja labiau kaip klausytojai, o ne kaip situacijos ekspertai, kurių nuomonė yra svarbi. Jei tėvų nuomonė praktikoje vis dėl to yra išklausoma, į ją atsižvelgiama, tai vaiko nuomonė esminės įtakos vertinimo rezultatams praktiškai neturi. Visi dalyviai (PPT specialistai, tėvai, pedagogai, vaikai) įtraukimo būklę vertina prastai ir visi pageidautų didesnio tėvų ir vaikų įtraukimo į vertinimo procesą. Tyrimas atskleidė, kad PPT gali būti ir iš dalies yra emocinis ugdymo proceso dalyvių santykių ir kompetencijų resursas: PPT specialistai išklauso, paskatina, konsultuoja tėvus ir vaikus.

7. Svarbi aktualija, ir kaip problema ir kaip siekiamybė, yra psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo proceso dalyvių ir institucijų **partnerystė**. Santykiai tarp dalyvių ir institucijų nėra grįsti partnerystės principais, nėra partnerystės kūrimo tradicijų nei technologijų, menkai pasireiškia partnerystės motyvai ir poreikiai. Bendravimą tarp dalyvių ir institucijų apibūdintume kaip labiau vartotojišką (tikimasi gauti gatavą produktą, „receptą“), ekspertišką (specialistų nuomonėms suteikiama didesnė vertė, nei vaikų ir tėvų nuomonėms, specialistų nuomonė yra labiau legitiimi), gynybišką (neprišiamos atsakomybės už sprendimus ir veiksmus, jos perkeliama kitiems). Sėkmingais atvejais laikytini, kai psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo procese yra derinami visų dalyvių interesai, kai kiekvienas dalyvis gali įnešti savą įnašą į problemos sprendimą, lanksčiai prisitaikoma prie konkrečių tos situacijos reikalavimų, kai visi dalyviai yra traktuojami kaip turintys vienas ar kitas kompetencijas, kai kartu ieškoma, kaip panaudoti tas kompetencijas, kai esama atvirais kitų dalyvių kompetencijoms ir patirtims, kai ugdomas gebėjimas matyti ir vertinti situaciją kitų dalyvių akimis, kai gebama pasidalinti atsakomybėmis. Tyrimo metu konstatuota nemažai PPT ir mokyklos atstovų lygiavertiškos ir konstruktyvios partnerystės apraiškų.
8. Sėkmingomis problemų sprendimo situacijomis laikytinos tos, kuriose buvo realizuojama **individualaus plano** idėja, pagrįsta visų dalyvavimu, aktyvumu, vidinių resursų plėtojimu. Išryškinami skirtingi interesai, lūkesčiai, kurių pagrindu formuojama konkreti programa. Numatomi konkretūs visų sutarti tikslai, kiekvieno asmens vaidmenys (kiekvieno funkcijos, veiksmas, įsipareigojimai, atsakomybės), konkrečios priemonės. Tik visų su situacija susijusių asmenų partneriškas dalyvavimas, žinojimas, ką visi daro ir vardan ko tai daro, gali padėti įveikti iškilusius sunkumus. Teigiamų rezultatų pasiekama tuomet, kai išvelgiamos ir panaudojamos dalyvių (ypač vaiko ir tėvų) kompetencijos, sugebama išryškinti edukacinius resursus ugdymo įstaigoje, namuose, kai PPT specialistai sugeba lygiavertiškai įtraukti tėvus, vaikus bei pedagogus į vertinimo ir konsultavimo procesą ir drauge kurti individualų planą.

REKOMENDACIJOS

Tyrimo metu buvo identifikuoti PPT veiklos veiksniai, kurie liudija apie tai, kad PPT turi galimybių tapti psichopedagoginės pagalbos resursu vaikams, tėvams, mokyklai: išsamiai ir visapusiškai atliekamas vaiko vertinimas, pastebima sėkmingų PPT tarpininkavimo tarp ugdymo proceso dalyvių ir institucijų apraiškų, yra pavyzdžių sėkmingo vaikų ir tėvų įtraukimo į vertinimo procesą lygiaverčiais pagrindais ir kt. Realiu resursu ir tikrai kokybiška paramos organizacija PPT taps, jei bus plėtojamas visų ugdymo dalyvių įtraukimas, partnerystė, įgalinimas. Remdamiesi tyrimo metu identifikuotais PPT veiklos veiksniais, galimybėmis, kompetencijomis, resursais teikiame rekomendacijas.

Tyrime atskleistus PPT veiksnius, įgalinimo ir partnerystės resursus iš pagrindų aktualizuoja ir apjungia **INDIVIDUALAUS UGDYMO PLANO IDĖJA**. Ši individualaus plano idėja jau yra plėtojama ir validuojama pažangiose užsienio šalių analogiškose PPT tarnybose. Labai prasminga yra tai, kad ši individualaus vaiko ugdymo plano idėja pradeda daugiau ar mažiau kryptingai formuotis Lietuvos pedagoginio psichologinio vertinimo praktikoje. Individualaus ugdymo plano idėja yra ta, kad atsisakoma sutrikimo akcentavimo, hierarchinių santykių, šabloniško ugdymo planavimo, o kuriama praktika, kur aktualizuojamos kompetencijos, kuriami partnerystės santykiai, ugdymas planuojamas pagal konkretaus asmens konkrečioje situacijoje poreikius.

- Visų ugdymo proceso dalyvių **kompetencijų atskleidimas ir ugdymas**. Visų pirma turi būti keičiamas požiūris į vaiką. Nebe sutrikimai, negebėjimai, o vaiko žinios, mokėjimai, įgūdžiai, motyvai, interesai ir poreikiai, jo išoriniai resursai (draugai, bendraklasiai, būreliai ir pan.) yra išryškinami, stiprinami, panaudojami. Akcentuojamas nebe tėvų pasyvumas, supratimo stoka, o tėvų gebėjimas pažinti savo vaiką, jį išklaudyti, suprasti ir palaikyti, galimybė kartu praleisti nemažai laiko su vaiku, jį matyti kasdieninėse situacijose ir kt. Nebe pedagogų pesimizmas (netikėjimas vaiko galimybėmis išmokyti, keistis, tėvų galimybėmis dalyvauti ugdymo procese), šabloniškas vaiko programos pritaikymas, o noras išbandyti naujus metodus, eksperimentuoti, atvirumas iššūkiams, gebėjimas įžvelgti vaiko pažangą, vaiko ir tėvų edukacines galimybes. Nebe PPT specialistų primetamas vaiko sutrikimų akcentavimas, formalios rekomendacijos, o vaiko gebėjimų ir edukacinių galimybių išryškinimas, konkrečių, detalių rekomendacijų rengimas, visų dalyvių (tėvų, pedagogų, mokyklos specialistų, vaikų) kompetencijų panaudojimas bendram tikslui.

- Vaiko **psichopedagoginio vertinimo dokumentu**, skirtų ugdymo įstaigoms, **prioritetai** turėtų būti orientuoti ne į sutrikimo fiksavimą, o į vaiko individualių (specialiųjų) ugdymo(si) poreikių lygio ir pobūdžio (ugdymo turinio ir būdų pritaikymas, mokymosi strategijų realizavimas, ugdymo aplinkos pritaikymas ir kt.) apibūdinimą. Vertinimo dokumentuose turėtų geriau atsispindėti ugdytinio galios (kompetencijos), visų ugdymo(si) proceso dalyvių (vaikų, tėvų pedagogų ir kt.) poreikiai, prioritetai turėtų būti teikiami detalizuotai, aiškaus turinio ir adresato informacijai (pridedamas PPT 5 formos projektas).
- Turi būti vis labiau atsisakoma tarpinstitucinio ir tarpasmeninių santykių hierarchiškumo, o vis labiau pereinama prie tarpinstitucinės ir tarpasmeninės partnerystės santykių. **Partnerystė** gali būti kuriama tik esant supratimui, kad sistema nesusidaro iš ekspertų ir klientų, o iš skirtingų resursų (kompetencijų). Partnerystė atsiranda tuomet, kai pradeda realiai veikti resursų mainai, t.y. kai visi dalyviai traktuojami kaip galintys įnešti savo ir savitą įnašą bendram tikslui pasiekti. Partnerystė, tai vienas kitą papildančių ekspertų tinklas. Partnerystė negalima neturint partnerius vienijančios idėjos. Idėjos nėra duotybė, nėra iš anksto nustatytų idėjų. Idėjos kuriamos kartu. Partnerystė atsiranda tada, kai psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo dalyviai – ekspertai kartu generuoja bendrą psichopedagoginės pagalbos tikslą, nusistato uždavinius, pasidalina įsipareigojimais ir atsakomybėmis, ieško papildomų resursų. Sudaryta planas yra reguliariai visų dalyvių kartu peržiūrimas, tikslinamas.
- Nors viena svarbiausių ir specifinių PPT funkcijų yra išsamus, visapusiškas psichopedagoginis vertinimas, atskleidžiantis įvairius ugdymo resursus, galias, kompetencijas, tačiau akivaizdu, kad PPT yra tinklinė organizacija, kuri gali ir turi veikti kaip lygiaverčių partnerių (dalyvių ir institucijų) tinklo dalis, turinti savitas atsakomybes (psichopedagoginis vertinimas, konsultavimas ir pan.) ir galimybes (resursų atskleidimas ir aktualizavimas, ugdymo proceso dalyvių įgalinimas), kurias geriausiai gali realizuoti atlikdama **tarpininkavimo funkciją**. Ši funkcija pasireiškia visų ugdymo proceso dalyvių lūkesčių, poreikių, interesų derinimu, resursų, kompetencijų mainais, tinklo kūrimu ir palaikymu, sukuria pagalbos tęstinio palaikymo prielaidas ir pan. Svarbiausia, kad PPT kaip tarpininkas neatlieka vadovavimo, vienintelio eksperto funkcijų, bet aktualizuoja ir sujungia visų dalyvių resursus bei visų dalyvių įsipareigojimus bendram tikslui. Todėl tarpininkavimo tarp ugdymo proceso dalyvių ir institucijų funkcija (kuri nenumatyta PPT pavyzdiniuose nuostatuose) turėtų būti laikoma viena iš esminių ir specifinių PPT funkcijų.

- Viena iš sąlygų, kad PPT taptų paramos vaikui ir šeimai organizacija yra **vaiku ir tėvų įtraukimas** lygiaverčių partnerių pagrindu į vertinimo ir ugdymo procesą. Tuo tikslu vaikų ir tėvų lūkesčiai ir poreikiai turėtų būti ne tik išklausomi bet ir užfiksuojami dokumentuose (t.y. ko tikisi dalyviai iš PPT, kaip mato ir apibūdina savo problemą, kaip įsivaizduoja problemos sprendimą, kokią įsivaizduoja ir prisiima vaidmenį sprendžiant problemą ir pan.) (dokumento projektas pridedamas).
- Sėkmingos PPT tarpininkavimo funkcijos realizavimo viena iš priemonių yra PPT kaip **organizacijos prieinamumas**. PPT lankstumas (siekiant suderinti skirtingų dalyvių ritmus), mobilumas (daugiau PPT funkcijų atliekant ugdymo įstaigose), informacijos apie teikiamas PPT paslaugas formų įvairovė (informacijos teikimas per internetą, bukletai, atmintinės, tėvų ir pedagogų informavimas susitikimų, seminarų, renginių ugdymo įstaigose metu ir kt.) padėtų ne tik plėtoti informacinį tinklą, bet ir kurti PPT kaip atvirą, savikritišką ir besimokančią organizaciją.
- Nors šiame tyrime daugiausiai dėmesio skiriama PPT veiklos veiksmingumui (tėvų ir vaikų dalyvavimo psichopedagoginio vertinimo ir ugdymo procesuose, jų įgalinimo, partnerystės, individualaus pagalbos vaikui plano ir kt. aspektais), vis dėlto pagrindinė institucija, atliekanti vaiko ugdymosi poreikių vertinimą ir tenkinimą, yra ir turėtų būti specialiojo ugdymo komisija (SUK). Būtent mokykloje yra vaikas, jį kasdien mato, stebi ir ugdo pedagogai. Mokykla atlieka pagrindines vaiko ugdymo, jo individualiųjų (specialiųjų) ugdymosi poreikių tenkinimo funkcijas. Todėl **įtraukimo, partnerystės, įgalinimo metodologija**, kuri pamažu ateina į PPT veiklos praktiką, taip pat **turėtų tapti ugdymo įstaigų specialiojo ugdymo komisijų veiklos pagrindu**. SUK tikslas-ne „lopyti“ vaiko mokymosi spragas, bet tapti vaiko, tėvų ir su vaiku dirbančių pedagogų įgalinimo institucija, nes būtent ugdymo įstaigos SUK komanda geriausiai išmano vaiko situaciją ir gali geriausiai numatyti ir koordinuoti vaiko raidos ir ugdymo(si) perspektyvą. SUK turėtų tapti partnerystės ir įgalinimo institucija. Tai galėtų tapti svarbiu ne tik vaiko, bet ir kitų proceso dalyvių (tėvų, pedagogų, specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko bendraklasių ir kt.) individualių poreikių tenkinimo tobulinimo veiksmu. SUK galimybės šioje srityje nepakankamai panaudojamos. Įtraukimo, partnerystės ir įgalinimo siekiai neatsispindi ir SUK veiklos nuostatuose. Būtina inicijuoti SUK veiklos tobulinimo tyrimą.
- PPT nuostatuose vienoje iš PPT apibrėžiamų funkcijų (11 punktas) numatoma, kad PPT siūlo ugdymo formą, būdus ir metodus. Tyrimas atskleidė, kad PPT siūlymuose dominuoja šabloniški nedetalizuoti siūlymai dėl programos pritaikymo (modifikavimo, adaptavimo ir t.t.), tuo tarpu

ugdymo būdai ir metodai siūlymuose labai menkai teatsispindi. Tokia orientacija ne į ugdymo būdą, strategijas, metodus („kaip mokyti?“), o į formalų ugdymo turinio pritaikymą („modifikuoti“, „adaptuoti“ programą) veda prie to, kad ignoruojami individualūs ugdymosi poreikiai, liekama pedagoginio neapibrėžtumo situacijoje. Tokie PPT siūlymai nenurodo problemos sprendimo krypčių ir perspektyvų, o tik užtvirtina esamą situaciją.

Pagalbos individualizavimas realizuojamas detalai rekomenduojant, kaip keisti ugdymo procesą, kokias mokymo ir mokymosi strategijas plėtoti, kokiais vaiko ir kitų resursais (kompetencijomis) remtis. Svarbu tai, kad tokiu atveju rekomendacijos turi būti ne šabloniškos, bet skiriamos konkrečiam atvejui atsižvelgiant į konkrečius, toje situacijoje esamus individualius ir aplinkos resursus. Kiekviena vertinimo situacija, kiekvienas atvejis tuo pačiu yra labai savitas, unikalus, bet ir turintis bendrų, universalių bruožų. Probleminės situacijos sėkmingai sprendžiamos tais atvejais, kai pavyksta suderinti universaliuosius dalykus (strateginius ir metodologinius) su gebėjimu įsigilinti į konkrečios situacijos savitumą. Reikalavimas atsižvelgti į konkrečius asmens ir aplinkos resursus įmanomas tik esant ugdymo dalyvių partnerystei, visų lygiavertiškam dalyvavimui rengiant rekomendacijas. Tik jei rekomendacijos bus detalios, pasiremiančios resursais ir visų dalyvių rengiamos kartu, bus galima tikėti, kad rekomendacijos bus įgalinančios ir efektyvios.

Projektas

5 forma
PAŽYMA

(Pedagoginė psichologinė tarnyba)

-----Nr. -----
(Data)

(Parengimo vieta)

Dėl pedagoginio psichologinio asmens ugdymo(si) poreikių įvertinimo

Vardas, pavardė-----
Gimimo data-----asmens kodas-----
Adresas (telefonas)-----
Ugdymo įstaiga-----
Klasė-----kalba, kuria mokosi-----
Gimtoji kalba-----

1. Psichologinio vertinimo išvada

- 1.1. Vertinimo instrumentai-----
- 1.2. Galios (nurodomos vaiko pažinimo, veiklos organizacijos, elgsenos, asmenybės ir kt. stipriosios sritys, lyginant ne tik su teorinės normos standartais, bet ypač paties vaiko individualių gebėjimų atžvilgiu)-----
- 1.3. Sunkumai (silpnųjų pusių charakteristikos)-----

2. Logopedinio vertinimo išvada

- 2.1. Galios (nurodomi vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimai)-----
- 2.2. Sunkumai (nurodomi vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimai ir sunkumai)-----

3. Pedagoginio vertinimo išvada

- 3.1. Mokymo(si) pasiekimai (nurodomi individualūs mokymo(si) pasiekimai tam tikrose srityse: atskirų mokymo(si) dalykų, mokymo(si) dalyko tam tikrų sričių, skyrių ir pan.)
- 3.2. Mokymo(si) sunkumai-----
- 3.3. Žinių, mokėjimų ir įgūdžių atitikimas programos reikalavimams-----

4. Išvada apie ugdymo(si) poreikius

- 4.1. Individualių ugdymo(si) poreikių lygis-----
- 4.2. Rekomendacijos (nurodomos kartu su pedagogu (vaiku, tėvais) aptartos ir siūlomos priemonės, kaip palaikyti, skatinti mokymo(si) motyvaciją, ugdyti nepakankamai tobulus pažinimo procesus ar gebėjimų sritis, kaip pritaikyti mokymo turinį, kokius taikyti alternatyvius mokymo(si) metodus, kokias taikyti mokymo(si) strategijas ir kt.)
 - 4.2.1. Pedagogui-----
 - 4.2.2. Ugdytiniui-----
 - 4.2.3. Tėvams-----

PRIEDAS. REKOMENDUOJAMO DOKUMENTO PROJEKTAS

Tarnybos vadovas	-----	-----
	(parašas)	(vardas, pavardė)
Specialistai	-----	-----
	-----	-----
	-----	-----
	-----	-----
	(parašas)	(vardas, pavardė)
Bent vienas iš tėvų (ar vaiko globėjų)	-----	-----
	(parašas)	(vardas, pavardė)
Ugdantis pedagogas	-----	-----
	(parašas)	(vardas, pavardė)

Rekomenduojamo dokumento projektas:

UGDYMO PROCESO DALYVIŲ LŪKESČIAI, POREIKIAI, RESURSAI

Kas kreipiasi į PPT?				
Pateikiama problema (pirminis probleminės situacijos apibūdinimas)				
Kaip probleminė situacija buvo spręsta iki kreipimosi į PPT?				
	Tėvai (globėjai)	Vaikas	Ugdymo institucija (pedagogai, specialistai)	PPT specialistai
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)			.	.
Kaip supranta ir aiškina problemą?				
Kokie pasiūlymai probleminės situacijos sprendimui?	.			
Kokie resursai (kompetencijos) sprendžiant probleminę situaciją?				
Koks konkretus dalyvių vaidmuo (funkcijos, įsipareigojimai) galėtų būti sprendžiant probleminę situaciją?			.	

PRIEDAS. REKOMENDUOJAMO DOKUMENTO PROJEKTAS

Dokumento projekto detalus apibūdinimas:

Kas kreipiasi į PPT?	Kreipimosi į PPT grafoje nurodoma, kas konkrečiai kreipiasi pagalbos (tėvai, pats vaikas ar ugdymo įstaiga (ugdymo įstaigos specialistas, pedagogas, darželio auklėtoja ir pan.)
Pateikiama problema (pirminis probleminės situacijos apibūdinimas)	Šioje grafoje pateikiamas pirminis situacijos apibūdinimas, t.y. kaip besikreipiantis asmuo apibūdina probleminę situaciją, kaip suformuluoja prašymą.
Kaip probleminė situacija buvo spręsta iki kreipimosi į PPT?	Nurodomi konkretūs veiksmai, kurių buvo imtasi iki kreipiantis į PPT specialistus (pvz. lankymasis kitose įstaigose, pas kitus specialistus, konkreti pagalba mokykloje ir pan.). Ši informacija gali būti surinkta ne tik iš besikreipiančiojo. Ji gali būti papildoma ir kitų asmenų turima informacija.
Ko tikisi? (lūkesčiai, poreikiai)	Įvardijami konkretūs kiekvieno dalyvio (vaiko, tėvų, ugdymo įstaigos atstovų, PPT specialistų) lūkesčiai, t.y. ko kiekvienas dalyvis tikisi (pvz. iš specialistų, kitų dalyvių, kokios pagalbos tikisi ir pan.).
Kaip supranta ir aiškina problemą?	Pateikiamos skirtingų dalyvių (tėvų, vaiko, PPT specialistų, ugdymo institucijos skirtingų atstovų) nuomonės apie probleminę situaciją. T.y. užfiksuojami skirtingų dalyvių pasisakymai apie tai kaip jie supranta probleminę situaciją, dėl kurios buvo kreiptasi pagalbos į PPT.
Kokie pasiūlymai probleminės situacijos sprendimui?	Šioje skiltyje pateikiami skirtingų dalyvių numanomi (įsivaizduojami) probleminės situacijos sprendimo būdai. T.y. kaip kiekvienas įsivaizduoja, kaip galima būtų įveikti iškilusius sunkumus, kokie veiksmai turėtų būti atliekami, kas ką turėtų daryti ir pan.
Kokie resursai (kompetencijos) sprendžiant probleminę situaciją?	Siūloma kiekvienam dalyviui pamastyti ir įvardinti, kas šioje situacijoje yra pozityvu, kas galėtų padėti įveikti iškilusius sunkumus (pvz. vaiko dalyvavimas kokioje užklasinėje veikloje, tėvų, mokytojų gebėjimai ir pan.). Kiekvienas dalyvis gali įvardinti ne tik su jais pačiais susijusias galimybes. Čia svarbu paskatinti išvelgti turimus resursus kituose asmenyse, jų veiklose ir pan.
Koks konkretus dalyvių vaidmuo (funkcijos, įsipareigojimai) galėtų būti sprendžiant probleminę situaciją?	Šioje skiltyje numatomas detalesnis savo paties indelis į probleminės situacijos sprendimo procesą (pvz. kaip tėvai, mokytojai, vaikas ir kiti įsivaizduoja, ką jie konkrečiai galėtų padaryti, kad situacija pagerėtų). Taip pat svarbu ir tai, kokius vaidmenis (įsipareigojimus, funkcijas, veiksmus) skirtingi dalyviai priskiria kitiems. Žinoma, šis savas indelis bei kitiems numatomas vaidmuo priklauso nuo to, kaip kiekvienas individualiai suvokia probleminės situacijos sprendimą.